

7. poglavje

Sovražnikova napadalnost poleti 1944

S prvim poletnim mesecem 1944 so se začele velike operacije zavezniških sil v Evropi. Najpomembnejši dogodek je bilo vsekakor izkrčanje Anglo-Američanov v Normandiji dne 6. junija 1944. Dva dni poprej so njihove čete v Italiji osvobodile Rim. V podporo invaziji na zahodu je Rdeča armada izvedla vrsto ofenziv na vzhodni fronti. Samo v eni od teh so Nemci v enem dnevu, 25. junija, pri Vitebsku in Dobrujski izgubili 10 divizij.

Spričo takšnega razvoja dogodkov je narodnoosvobodilni boj v Jugoslaviji postajal vse pomembnejši vojaški in politični dejavnik. Bil je zanesljiv člen protifašistične zveze med sovjetsko rdečo armado in angloameriško vojsko v Italiji. Njegovo naraščajočo vlogo so Nemci kmalu ocenili in jo nameravali zatreti v tako imenovani 7. ofenzivi, ki je trajala od aprila do junija. Vrhunec naj bi dosegla z desantom na Drvar, ki pa je propadel.

Ustrezno zavezniškim načrtom je že 31. maja Vrhovni štab NOV in POJ ukazal ofenzivo na sovražnikove prometne zveze in štiri dni pozneje je Glavni štab Slovenije izdal povelje za rušenje železniških prog in objektov.¹

Nemci so se zavedali pomembnosti železniškega omrežja na slovenskih tleh, zato so še kako skušali skrbeti, da je dobro delovalo. Predvsem so hoteli najprej obnoviti dolensko progo in z njo zavarovati povezavo med Zagrebom in Ljubljano. Da bi partizane pregnal od komunikacij, je sovražnik vdiral na osvobojene predele Dolenjske in poskušal prodirati proti Beli krajini. Potem so bili vse nadaljnje mesece leta 1944 boji za komunikacije in ozemlje osnovna strateška opredelitev obeh strani.

Med Krko in stiškim območjem

Zaradi uspehov enot 7. korpusa v ofenzivi maja 1944 je slovensko domobranstvo (SD) določilo trem od štirih svojih udarnih bataljonov

nova, ožja operacijska območja. Bataljon »N« je odšel iz Ljubljane v Stično, bataljon »M« je iz Grosupljega prišel v Višnjo goro in si s svojo 63. četo uredil postojanko v Kriški vasi, bataljon »O« pa se je iz Trebnjega premestil v Št. Vid. (zdaj Šentvid pri Stični). Tako je nastalo »stiško utrjeno vozlišče«. Le bataljon »W« je še naprej imel sedež na Rakeku. Kmalu nato, 5. julija, so bataljonom določili nove nazive: bataljon »N« je postal 1. bataljon, bataljon »W«, bataljon »M« in bataljon »O« pa Drugi oziroma Tretji in Četrti bataljon.

Tako organizirano moštvo SD, ki se je sproti utrjevalo, so nemški policijski inštruktorji dodobra vzgojili za protipartizansko bojevanje. Pri tem so že spomladi 1944 začeli z novo taktiko v boju proti osvobodilnim enotam. Pogosto so odhajali v napade z več majhnimi skupinami, ki so se prikrito približale partizanskim stanovališčem ali za njihove položaje. Napadale so nenadoma in partizanom zadajale največ izgub ravno zaradi presenečenja. Skupine so večkrat vdrle globoko v zaledje in tam iskale slabo zavarovane manjše partizanske enote, štabe, terenska vojaška in politična vodstva ter odbore. Pri tem si je domobranstvo pomagalo z dobro organizirano in razvejano obveščevalno mrežo. Načrte za boj proti narodnoosvobodilni vojski in gibanju na Dolenjskem in Notranjskem je izdeloval poseben operativni štab pod poveljstvom generala Erwina Rössnerja, ki mu je bilo tudi sicer podrejeno slovensko domobranstvo.

Ko je konec maja in v začetku junija 1944 sovražnik začel utrjevati nove postojanke na stiškem območju, so njegove enote opravile več manevrskih pohodov. Dokazati so hotele svojo moč in zlasti namero, da zagospodarijo po vsej Dolenjski. Z novo taktiko so napravile nekaj nevarnih prodorov in brigade so morale biti zelo na preži.

Deveta brigada je zmagoviti maj končala s počitkom pri Trebelnem, naslednji dan pa zasedla črto Sv. Ana—Ponikve—Dolenja Nemška vas—Trebnje. S teh položajev je varovala cesto Novo mesto—Trebnje, vendar je dan minil brez stika s sovražnikom.*

Da bi zavarovala akcijo 12. brigade,** je divizija 2. junija premestila Deveto tako, da je z enim bataljonom ostala na Sv. Ani, medtem ko sta druga dva odšla na sektor Debenec—Trbinec. Zavarovala naj bi smeri

* Čeprav ni bila v stiku s sovražnikom, je brigada 1. junija 1944 imela dve žrtvi. Iz Tržišča je do Mirne vdrlo okrog 300 sovražnikov. V bližnji vasi Štraža sta se mudila vodnik Martin Kozlevčar, 1923, in Anton Zaman-Blaž, 1922, oba iz 3. bataljona. Domobranci so ju ujeli in ubili. (Brigadno partijsko poročilo iz junija 1944, št. 779, AIZDG, F 16.)

** V noči na 3. junij 1944 je 12. brigada 15. divizije odšla v rekvizicijo papirja čez nemško mejo v tovarno papirja »Piatnik« na Jagnjenici. Z njo je šla tudi Gubčeva brigada, ki naj bi akcijo Dvanajste zavarovala z napadom na nemško postojanko Polšnik, kjer je bila orožniška posadka in verjetno tudi posadka iz 1. čete 937. bataljona deželnih strelcev. Obenem naj bi brigada blokirala postojanki Preska in Sv. Jurij pod Kumom. Akcija 12. brigade pa ni v

Alojz Bele-Tičko in Marjan Jenko-Vid, komandant in politični komisar brigade

Novo mesto, Krmelj in Tržišče. Tisti dan, ki je minil brez boja, je brigada poslala inženirsko-tehnično četo rušit cesto Dobrnič—Mirna Peč. Naslednji dan je Deveta premestila 1. bataljon z Debenca do zaselka Sv. Helena in imela enako nalogo kot prejšnji dan. Že zarana je odšel njen 3. bataljon v izvidnico v smeri proti Tržišču. Njegova predhodnica se je v bližini postojanke spopadla z domobransko patruljo, 50 do 60 možmi, in jo po 20 minutah boja pregnala nazaj, od koder je prišla. Bataljon se je vrnil brez izgub in poročal, da je bil en sovražnik ubit in več ranjenih.

Takoj po nastanitvi domobranskega 3. bataljona v Višnji Gori, Druga v Stični in 2. bataljona 14. policijskega polka SS v Št. Vidu so že 2. in 3. junija njihovi oddelki začeli vdirati na osvobojeno ozemlje Suhe krajine. Hiteli so, da bi vzpostavili nove postojanke za zaščito del pri obnovi železnice Grosuplje—Novo mesto in pozneje za njeno nemoteno uporabo. Da bi obvladali zaledje te smeri, so prodirali prek Račne, Zdenske vasi in Muljave do Krke ter proti Hočevju in Korinju, ogrožali pa so tudi

celoti uspela, ker so odnesli manj papirja, kot bi ga lahko, čeprav tovarne ni varovalo vojaštvo. Tudi posadko v Polšniku je Gubčeva brigada le delno uničila. (Pregled bojne aktivnosti enot 7. korpusa od 1. do 14. junija 1944; Zbornik VI-14-71.)

smer proti Žužemberku. Hkrati se je okrepila dejavnost posadkovnih čet iz Grosupljega, Velikih Lašč, Ribnice in Novega mesta.

Štab 7. korpusa je sklenil takoj zaustaviti nadaljnje nevarno sovražnikovo prodiranje in ukazal, da 18. divizija, ki je že imela 8. brigado na območju Hočevje—Vrh—Sv. Duh, takoj premesti še 9. in 10. brigado na črto Zagorica—Lučarjev Kal—Zagradec. Prva je odšla v Suho Krajino 10. brigada in že 5. junija imela na položajih Lučarjev Kal in Kitni Vrh boje s sovražnikom iz Št. Vida. Tudi 8. brigada se je uspešno postavila po robu nemško-domobranski koloni v rajonu Muljave, njen 4. bataljon pa je zavrnil sovražnikov poskus, da bi pri Lesah prekoračil Krko.

Naslednji dan dopoldne je Deveta prišla na širše območje Hočevja in razporedila 1. bataljon med vasjo Kuželjevec in Hočevjem, 2. bataljon od Kuželjevca proti Korinju in 3. bataljon s štabom brigade tik Hočevja. Ker je medtem 8. brigada odšla proti Višnji Gori, so brigadni bataljoni zavarovali smeri proti Grosupljem, Velikim Laščam in Ribnici. Pred nočjo je brigado prijetno presenetila novica, da so zavezniki začeli drugo fronto, in brigadni propagadni odsek je poskrbel, da so bili o tem kmalu vsi obveščeni s posebno izdajo radijskih vesti. Ko tudi dan pozneje borci niso imeli akcije, so bile po vseh enotah živahne politične ure. To pot ni manjkalo zanesenih sklepanj in napovedi o koncu vojne. Vendar so se hude ure za Deveto šele bližale.

Tretji dan bivanja v Suhi krajini sta se četa 1. bataljona pri Zagorici in četa 2. bataljona pred Kompoljami spopadli s sovražnimi patruljami, ki so štele do 60 mož, in jih prisilili, da so se s tremi mrtvimi in 5 ranjenci vrnile proti Velikim Laščam oziroma Ribnici. Pričakovanega večjega posredovanja sovražnikove vojske pa tistega in naslednjega dne ni bilo.

Štab 7. korpusa ni mogel pravočasno uresničiti svoje namere, da bi z vsemi silami že v nastajanju uničil stiško zvezo postojank. Zavrlo ga je povelje za rušenje prog in objektov, s katerimi je Glavni štab Slovenije dal prednost uničenju Štampetovega mostu. Akcijo je korpus zaupal 15. diviziji,* medtem ko je 18. diviziji ukazal uničiti sovražno postojanko Št. Vid, kjer je bil tiste dni tudi 2. bataljon 14. policijskega polka SS.²

Štab divizije je 9. junija 1944 izdal bojno povelje, v katerem je takole razporedil enote in njihove naloge:

Osma brigada naj s tremi bataljoni, dodeljenim topniškim divizionom in enim bataljonom v rezervi dne 11. junija napade sovražno postojanko Št. Vid. Deseta brigada bo na ta dan z mitraljezi, minometi in topom napadla sovražnika v Šmihelu (zdaj Šmihel pri Novem mestu) in na Grmu.

* Štampetov most je 12. junija 1944 uspešno porušila Cankarjeva brigada ob zaščiti Gubčeve in 15. brigade.

Napadati je treba vso noč in še ves naslednji dan. Deveti brigadi je bilo ukazano, da naj njene enote blokirajo Stično. V ta namen naj brigada z dvema bataljonoma zapre vzhodno stran Stične in jo demonstrativno napada, z drugim moštvom pa napade Grosuplje in minira cesto Višnja Gora—Stična—Št. Vid. Pri tem naj za vsako ceno onemogoči sovražnikovo posredovanje proti Št. Vidu. Dvanajsta brigada, ki bo v času operacije pod poveljstvom divizije naj se razporedi na odseku Temenica—Šmartno ter minira ceste, ki iz Trebnjega vodijo proti Mirni, Medvedjeku in Mirni Peči. Dolenjski odred naj s črte Temenica—Metnaj zavaruje smer proti nemški meji. Divizijsko previjališče in kirurška ekipa bosta v vasi Sela pri Šumberku.³

Skladno s poveljem je Deveta še isti večer poslala 1. bataljon na položaje Luče—Sv. Duh, čete 2. bataljona na Korinj, do Podgorice in v Hočevje, medtem ko je 3. bataljon razporedila na črto kota 511 (vzhodno od Zdenske vasi)—Zdenska vas—Velika Ilova Gora. Tako se je približala Stični.

Dne 10. junija dopoldne je sovražnik s tremi kolonami — v vsaki je bilo okrog 60 mož — odšel iz Nove vasi v smeri proti Lučam—Sv. Duhu in s tremi podobnimi kolonami, vendar v spremstvu dveh tankov, iz vasi Zavrtache prav tako proti Sv. Duhu. * Četa 1. bataljona, ki naj bi branila te položaje, pa je bila preveč preplašena; na eno od kolon je izstrelila samo nekaj min in se hitro umaknila proti Malemu Vrhu. Ob 15.30 so se sovražnikovi oddelki združili v Znojilah. Kmalu nato je okrog 90 okupatorjevih vojakov ob podpori dveh tankov odšlo proti Krški vasi, kjer so si ogledali porušen cestni most. Pozno zvečer so se vse kolone umaknile v smeri proti Stični. Še za dne je moral 3. bataljon brigade oditi proti vasi Sela—Šumberk v zavarovanje topov 1. SAB.⁴

Zaradi sovražnikovega vdora proti Krki, premika večje kolone z desetimi tanki iz Novega mesta proti Trebnjem ter možnosti, da bi ta kolona odšla še naprej proti Št. Vidu, je štab 7. korpusa opozoril 18. divizijo, da je predvidena akcija ogrožena in da je možno, da bo odpovedana.⁵ Kljub temu se je v noči na 11. junij Deveta približala Stični do Slevce. Vzhodno od nje, med Zagorico in Selami pri Šumberku, je bila Levstikova brigada.

Naslednjega dne so se zaradi večjih premikov na cesti Grosuplje—Trebnje nadaljevali vdori v Suho krajino. Popoldne okoli 15. ure je izpod vasi Velike Vrhe prišla domobranska pobočnica z okrog 60 možmi in se namenila, da zasede greben med kotama 589 in 629 (Sv. Duh). Prvi

* Kolone so pripadale bataljonoma »N« in »M« slovenskega domobranstva, katerih del je varoval cesto Stična—Višnja Gora, drugi pa so bili v izvidnici na smeri proti Krki. (AIZDG, F 281/II);

bataljon Devete jo je srdito napadel in z jurišem odbil. Nato se je pobočnici pridružila glavnina z okrog 150 vojaki in so družno napadli brigado. Brigadni bataljon je napadla 24. četa udarnega domobranskega bataljona »M« (Zb VI/14 D 71, t. 39). Ob podpori težkega minometa so okupatorjevi vojaki več kot dve uri pritiskali na položaje borcev, ki niso popustili. Potem so se boji — s krajšimi presledki — vlekli vse do trde teme. Sovražnik je imel 5 ali 6 mrtvih in nekaj ranjenih. Od brigadnih borcev je padla Ade Mladža, 1916, iz 3. čete 1. bataljona, pet pa so jih pogrešali.

Ker napada na Št. Vid še niso preklicali, je 1. bataljon po boju odšel na Bojanji Vrh. Do akcije pa ni prišlo. Naključje je namreč hotelo, da je že prejšnji dan domobranski 4. bataljon zapustil Novo mesto in se naslednjega dne ustavil v Radohovi vasi. Od tam je po kratkem počitku vdrl na osvobojeno ozemlje Suhe krajine in pritegnil nase enote 18. divizije, ki so bile predvidene za napad na Št. Vid.

Obvladati ozemljski trikotnik Višnja Gora—Zagradec—Trebneje je postajalo za obe strani vse bolj pomembno. Na ukaz 7. korpusa so 12. junija 1944 divizijske enote odšle na odsek Ilova Gora—Črnelo—Bojanji Vrh—Rdeči Kal—Medvedjek. Pri tem je Deveta razporedila 1. bataljon na Bojanjem Vrh, 2. bataljon med Male in Velike Pece, medtem ko je bil 3. bataljon še vedno v zaščiti 1. SAB.

Po nočnem napadu 1. in 4. bataljona 8. brigade na domobransko začasno postojanko Pokojnica, je 12. junija zjutraj sovražnik iz Stične in Št. Vida odšel s tremi kolonami po 50 mož v smeri Gorenja vas—Muljava,* Velike Pece—Male Pece—Hrastov Dol in Dob—Št. Vidu—Sad. Gibale so se zvečine po gozdu.⁶

Prvi brigadni bataljon je že ob devetih napadel kolono, ki je iz Gorenje vasi prodirala proti Muljavi. Sovražnik se je nato razdelil v več skupin, ki so navzlic podpori težkega minometa borcem zaman poskušali priti za hrbet in s protinapadom zavzeti Bojanji Vrh. Po treh urah je kolona nadaljevala pot proti Muljavi. Drugi bataljon se je spopadel s kolono, ki je od Velikih Pec hotela k Malim Pecam, ter s kolono, namenjeno proti Rdečemu Kalu. Zaseda 1. čete 2. bataljona pri Velikih Pecah je sovražnika kmalu pregnala, ta pa se je okoli 19. ure zjutraj prerazporedil in napadel položaje bataljonove 2. in 3. čete pri Malih Pecah. Zagrizen boj je trajal več kakor dve uri, vendar borci niso popustili in okupatorjevi vojaki niso dosegli vasi. Šele ko je okoli poldne 3. bataljon Levstikove brigade odšel z Rdečega Kala je to ogrozilo brigadne položaje, se je 2. bataljon umaknil do Lučarjevega Kala. Tam se je z nočjo zbrala vsa Deveta, manjkal je le 3. bataljon, ki je še vedno varoval topove.

* To je bila 16. četa domobranskega 1. bataljona iz Stične.

V bojih z brigadnimi bataljoni je po poročilu Devete imel sovražnik 8 mrtvih in več ranjenih. Od borcev je bil težko ranjen puškomitraljezec Matija Jakše, 1919, ki je bil tudi ob angleški puškomitraljez. ⁷ O drugih brigadnih žrtvah ni podatkov.

Naslednja dva dni je glavnina Devete preživel v miru na Lučarjevem Kalu. Medtem je brigada dobila od divizije devet novih puškomitraljezov, ki so jih borci sprejeli z navdušenjem. ⁸

Dne 15. junija ob šestih zjutraj je okrog 300 sovražnikov* iz smeri Male Pece—Rdeči Kal in od Gorenje vasi napadlo položaje 1. in 2. bataljona pri Lučarjevem Kalu. V peturnem srditem boju so brigadne čete zadržale svoje položaje, potem so Nemci in domobranci odšli v smeri glavne ceste Stična—Zagorica. Med bojem je zlasti 2. bataljon zelo uspešno uporabljal težki minomet. V povračilo je sovražnik ob 19. uri od Št. Vida s topovi obstreljeval okolico brigadnih položajev.

O izgubah v bojih tega dne partizanska stran ni poročala. V domobranskem poročilu pa lahko preberemo, da so enega partizana ubili, enega ranili in dva ujeli, medtem ko je bil v njihovih vrstah eden lažje ranjen. ⁹

Za Deveto je sledilo pet dni mirnega življenja na Lučarjevem Kalu. Zbrano je bilo vse njeno moštvo, le 3. bataljon je bil na Orlaki kot divizijska rezerva. Brigada je vsak dan pošiljala čete na Rdeči Kal in do črte Muljava—Bojanji Vrh in nad pomembnejšimi cestnimi križišči bdela z močnimi zasedami. Zatišje je s pridom izrabila. Borci so imeli več počitka in priložnosti, da so se osebno uredili. Vsak dan so imeli vojaški pouk in politične ure. V vseh enotah so nekaj dni zapored obravnavali povelje štaba 7. korpusa o preprečevanju nenadnih sovražnikovih vdorov na osvobojeno ozemlje, v katerem je bilo zlasti poudarjeno, da je treba brigade držati strnjeno, da se je treba izogibati frontalnim bojem, nasprotnika pa je treba spuščati v notranjost partizanskih položajev in ga tam uničevati. Povelje je zahtevalo, da je treba skrbeti za čim boljšo prehrano, dobro organizacijo zvez in razvito obveščevalno službo. ¹⁰

Po daljšem času so tod tudi spet priredili miting za vojsko.

Po uničenju Štampetovskega mostu je korpus pripravil načrt za akcijo na stiško utrjeno vozlišče, ki se je v minulih desetih dneh močno okrepilo z vrsto večjih in manjši postojank za neposredno zavarovanje glavnih. Ker bo 9. brigada pogosto v njihovem operacijskem območju, jih je potrebno omeniti: Pred Višnjo Goro je bila močna Kriška vas, ob Stični

* To so bile 28. in 71. četa domobranskega bataljona »N« ter ena četa domobranskega bataljona »M«. (AIZDG, Ak, F 283/M-II)

vas Štorovje, tik pri Št. Vidu pa Sela pri Dobu, Petrušnja vas, Goli Vrh in Sv. Rok (Radohova vas).

Petnajsta divizija je dobila nalogo, da dne 21. junija ob štirih zjutraj napade in uniči Kriško vas ter Višnjo Goro, kjer je bilo takrat skupaj okrog 300 slovenskih domobrancev in nekaj Nemcev. Sovražno postojanko je zavzela 15. brigada nekaj po 15. uri. Osemnajsta divizija je dobila ukaz, da akcijo razbremeniti z napadom na domobransko postojanko Štorovje in da zavaruje 15. divizijo iz smeri Stične in Št. Vida. Napad na Štorovje naj izvede 8. brigada. Pri tem bo 9. brigada z enim od bataljonov demonstrativno napadla Št. Vid, z drugimi enotami pa blokirala Št. Vid in Stično; spričo tega se je 20. junija 1944 ob 22. uri odpravila na sektor Malo Hudo—Artiža vas.

Na dan akcije, t.j. 21. junija ob treh zjutraj je imela Deveta 1. bataljon pri vasi Mleščevo, dve četi 2. bataljona vzhodno od Artiže vasi in 3. bataljon pri vasi Malo Hudo, na koti 446, kot rezervo za morebitne potrebe 8. brigade. Ta je imela nalogo, da napade in uniči postojanko Štorovje. Brigada je tudi zavarovala zaledje svojih položajev s patruljami proti Rdečem Kalu, Lučarjevem Kalu in Bojanjem Vrh. Ob štirih zjutraj je ena četa njenega 2. bataljona demonstrativno napadla Št. Vid in se čez poldrugo uro vrnila k bataljonu pri Artiži vasi. Medtem se je začel boj za postojanke. Ko je ob desetih dopoldne sovražnik poskušal izpad iz Štorovja, ga je 1. četa 3. bataljona skupaj z 8. brigado po enournem srditnem boju zavrnila. Ob enajstih dopoldne je brigada nagnala nazaj v Stično kolono, ki je hotela posredovati pri Štorovju. Približno ob istem času je brigadna bojna patrulja razgnala skupino domobrancev, namenjenih proti Rdečem Kalu. Od vasi Glogovica je ob 14.30 sovražnik s tankovskimi topovi in težkimi minometi obstreljeval položaje 9. brigade, ki pa se zaradi tega ni umaknila. Zato je dve uri pozneje odšlo iz Stične 250 do 300 okupatorjevih vojakov nad 3. bataljon Devete in enote 8. brigade, ki so se morali umakniti na levo krilo Devete do vasi Mleščevo. Tako se je Štorovje obdržalo. Boji bataljonov Devete in Levstikove brigade z nemško-domobranskimi oddelki so se nadaljevali, prednostni položaji so menjali gospodarje vse do 19. ure, ko je sovražniku uspelo zasesti Malo Hudo. Od tod je šel proti položajem 1. in 3. bataljona Devete nad Stransko vasjo (zdaj Stranska vas ob Višnjici). Po hudih bojih in ob podpori dveh težkih minometov sta dve četi Devete z jurišem spet zasedli Malo Hudo, odkoder se je sovražnik umaknil v Štorovje in ob 21. uri odšel v Stično. Pozno zvečer je 8. brigada s tremi bataljoni še enkrat napadla Štorovje, toda ker so prišle močne posredovalne kolone, se je morala umakniti.¹¹

Po brigadnem poročilu je imel sovražnik 25 do 30 mrtvih in več ranjenih. Deveta je imela 5 ranjencev.

V noči na 22. junij so brigadni minerji položili štiri naletne mine na cesti Stična—Višnja Gora in devet min pri Ivančni Gorici ter Gorenji vasi. Bataljoni so prenočili v gozdu na črti Hudo—Malo Črnelo—Bojanji Vrh.

Dne 22. junija zjutraj je imela Deveta 1. bataljon v gozdu zahodno od vasi Mlečevo, 2. bataljon z dvema četama na Bojanjem Vrh in eno pri Malem Črnelu, 3. bataljon pa pod koto 446, severozahodno od vasi Malo Hudo. Imela je nalogo, da blokira in nadzoruje stiške postojanke z južne strani. Severno od nje je držala položaje 8. brigada.

Da bi sovražnik razbil obroč, ki ga je zaznal okrog Stične in Št. Vida, ter se maščeval za poraz v Kriški vasi, je tistega dne spravil na noge 4 manevrske čete.* K temu je prišla še okrepitev z druge strani razmejitvene črte (nemške meje). Njegov cilj je bil rešiti oblegano Višnjo Goro, ki jo je že drugi dan napadala 12. brigada, in s prodori prek ceste Artiža vas—Višnja Gora pregnati partizane globoko proti jugu.** Okoli poldne je sovražnikovo težko orožje od vasi Glogovica začelo obstreljevati položaje 1. bataljona Devete pri Mleščevu, da bi utrlo pot vojaštvu iz Št. Vida, ki je v dveh kolonah odšlo proti Mrzlemu Polju in zaselku Rogovila. Uspešno sta odgovarjala brigadna težka minometa in dvoboj se je s presledki vlekel do 15. ure. Ves ta čas sta 1. in 3. bataljon z juriši zavračala domobrance, ki so hoteli čez glavno cesto.¹² Tisti čas je prek nemške meje mimo Leskovca in Dobrave prišel močan okupatorjev oddelek, ki se je pod koto 394 (Zgornja Draga) razdelil v tri kolone. Dve sta kmalu ostro pritisnili na položaje 1. in 3. bataljona. V tiski sta bataljona z več drznimi juriši uspešno odbijala sovražnika, dokler jima ni udarila v hrbet kolona od vasi Zavrtače in zagrozila z obkolutitvijo. Razvnel se je zagrizen boj. V takšnih razmerah se je na ogroženem mestu znašel tudi del 8. brigade. S spretnim manevriranjem in srditim bojem z vmesnimi juriši sta se bataljona Devete skupaj z levstikovci prebila prek ognjenih zapor in se trudoma umaknila do Muljave. Tam se je zvečer brigada tudi sešla.

Izgube pričajo o trdem boju. Po korpusnem poročilu je bilo na sovražnikovi strani 40 mrtvih in 40 ranjenih, kar pa ni zanesljivo.¹³ Brigada je imela 12 mrtvih in 12 ranjenih, 16 pa jih je pogrešala. Med padlimi so nam znani Franc Dvornik, 1909; Viktor Guštinčič, 1919; Ivan Možina, 1927; Stanislav Rudolf, 1926; in Alojz Strle, 1920, vsi iz 1. bataljona.¹⁴ Brigada je izgubila lahko brezo in 10 pušk.

Naslednji dan so se bataljoni premaknili: Prvi do Štorovja, Drugi k vasi Studenec (zdaj Studenec pri Ivančni Gorici) in Tretji do Vira (zdaj Vir

* Sodelovale so 31. in 32. četa bataljona »O« ter 16. in 28. četa bataljona »N« slovenskega domobranstva.

** Dvanajsta brigada ni uspela zavzeti Višnje Gore.

pri Stični).^{*} Tik ob Studencu je 3. bataljon naletel na sovražnika in ga po kratkem ostrem boju razgnal. Pri tem je padel Ignacij Judnič, 1924, eden najboljših brigadnih mitraljezcev s težko bredo.

Na novih položajih je ob desetih dopoldne brigada prejela ukaz, da se vrne na Muljavo, kamor je prišla okoli poldne. Tu naj bi se moštvo spočilo in se pripravilo za novo akcijo.

Tisti dan je iz smeri Višnje Gore prišlo v Ivančno Gorico okoli 200 pešakov. Spremljala jih je motorizirana kolona treh tankov in štirih oklepniških vozil. Pri vasi Malo Hudo je eden od oklepnikov zapeljal na mino, ki jo je položila brigada; eksplozija ga je uničila z moštvom vred.¹⁵

Prvič nad predor

Tretji dan, kar so bile brigade na stiškem območju, so začele tja prihajati okrepitev iz Ljubljane. Vse bolj je naraščal sovražnikov pritisk iz Višnje Gore in Stične proti Krki ter od Novega mesta v rajon Mirna Peč. Vmes je bilo vse več kolon med Št. Vidom in Novim mestom. Svobodna je bila le še dolina reke Krke od Zagradca do Straže. Polovica 15. divizije je zapustila Dolenjsko in za deset dni odšla na Hrvaško, da bi s tamkajšnjimi enotami izvedla kakšno akcijo.

Po nekajurnem počitku pri Muljavi je 23. junija zvečer 9. brigada odšla na območje Trebnje—Čatež in se v prvih urah naslednjega jutra razporedila na položajih Trebnje—Račje selo—Trebanjski Vrh. Dvodnevni mir jo je spodbudil, da je 25. junija zvečer v Račjem selu pripravila miting z bogatim sporedom za vojsko in prebivalstvo. Ker je po odhodu 15. divizije sovražnik vse bolj drzno vdiral v še svobodne dele Suhe krajine, je naslednjega dne Deveta prejela ukaz, da zasede črto Stehanja vas—Babna Gora—Sela pri Šumberku.

Do noči je Prvi bataljon zasedel Stehanjo vas, Drugi bataljon in štab brigade sta bila na Babni Gori, Tretji pa je obvladal Sela pri Šumberku.¹⁶

Dne 28. junija 1944 je na pot iz Stične v Novo mesto odšla sovražna kolona z okrog 280 možmi.^{*} Okoli osmih zjutraj je njena pobočnica s približno 80 vojaki napadla 1. bataljon. Za to akcijo so bili oblečeni v

^{*} Dne 23. junija naj bi Cankarjeva brigada napadla postojanko Stična, 12. brigada pa branila južno smer. Cankarjeva brigada je po vodnikovi krivdi namesto ob treh zjutraj prišla na izhodiščne položaje šele ob 9. uri dopoldne. Razporedila se je na položaju južno od Višnje Gore, tam pa jo je naslednji dan z napadom presenetil domobranski 4. bataljon. Zaradi tega so akcijo odpovedali. (Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 290.)

^{*} Gre za 31. in 32. četo domobranskega 4. bataljona, namenjenega v Novo mesto. Domobransko poveljstvo o tem spopadu ni poročalo.

civilna oblačila in s partizansko čepico na glavi. Prikradli so se po gozdu, preslepili stražarje, mimo njih prišli na 150 metrov do glavnine bataljona in napadli hkrati z vsem pehotnim avtomatskim orožjem. V posebej težkem položaju so se borci znašli zato, ker jih je večina takrat čistila orožje. Najbolj prisebni in pogumni so se kar hitro postavili v bran in zadržali domobranski nalet. Medtem je drugim uspelo organizirati protitudar, vendar se je sovražnik hitro umaknil v smeri proti Vrhtrebnjemu.

Štab brigade je poročal, da je imel sovražnik 8 do 10 mrtvih.

Iz bataljona so padli Benedikt Furlan, 1913, Jože Miklič, 1922, bataljonski obveščevalec, Jože Korenjak, 1908, Slavko Slavc, 1925, in Vinko Starman, 1926, štiri borce pa so ujeli, med njimi Petra Katerna in Ivana Landerja.* Brigada je izgubila tudi tri tovrne živali.¹⁷

Napad je sovražnik izvedel v duhu svoje nove taktike, na kar so prav takrat opozarjali vsi nadrejeni štabi do Glavnega štaba Slovenije. O napadu na bataljon je takoj razpravljajl štab brigade in ugotovil, da so za poraz krivi vsi člani bataljonskega štaba. Vsem so izrekli kazen strogega opomina. Tisti dan je med vračanjem iz 8. brigade, kamor je šel z obveščevalno nalogo, izginil Anton Željko. Njegova usoda je ostala neznana.

Sledila sta dva dneva brez spopada s sovražnikom. Medtem sta brigado obiskala novoimenovana komandant in v.d. političnega komisarja divizije polkovnik Stane Semič-Daki in Josip Zornada-Frenk. Dne 29. junija je 2. bataljon organiziral miting za borce.

Konec junija 1944 je imela brigada štab in 1. bataljon na Babni Gori, 2. bataljon pri Stehanji vasi in Tretjega na Selih pri Šumberku. Ker so pričakovali vdor močnih sovražnikovih sil s hrvaške strani v središče Bele krajine, je Deveta tudi zatem še nekaj dni ostala razporejena tako, da nadzoruje svoj sektor in veže nase tamkajšnje sovražnikove postojanke, bdi nad cesto Mirna—Mirna Peč—Stična ter da pošilja patrulje na Čatež in Trebanjski Vrh.

Dne 2. julija sta 1. in 2. četa 3. bataljona še v temi odšli pod poveljstvom namestnika komandanta brigade podporočnika Dušana Ostojica v zasedo k Velikim Pecam. Ko se je zdanilo, so v žitu blizu vasi Trnovica borci opazili okrog 80 mož »brez kap, v samih srajcah in z zavihanimi rokavi«.¹⁸ Bataljon je zdaj vedel, da gre za poskus prevare, zato je napadel z vsem orožjem. Presenečeni sovražniki so se upirali le toliko, da so medtem pobrali svoje žrtve, in se umaknili. Spopada še ni bilo konec, ko se je brigadi od strani približala kolona 100 okupatorjevih vojakov in udarila po četah. Deveta se je uspešno upirala, dokler se napadalcu niso pridružili še domobranci, ki jih je pravkar razbila brigadna zaseda. Vnel se

* Peter Katern je med potjo proti postojanki pobegnil domobrancem in se vrnil v brigado.

Olga Tršič, obveščevalka

je dvajsetminuten boj, v katerem je sovražnik s premočjo prisilil četi 3. bataljona k umiku. Med kritjem umika je bil težko ranjen podporočnik Dušan Ostojić, ki je nato še istega dne umrl v bolnišnici.* Pokopali so ga v Žužemberku. Poleg njega so padli še Jože Puncer, 1920, Ludvik Sabotin, 1927, in Ivan Židan, 1924. Sovražnik je imel pet mrtvih in šest ranjenih.¹⁹

Naslednji dan je 3. bataljon spet prišel do Trnovice i tam postavil zasedo. Z dnem se je v njegovi bližini pojavila sovražna kolona 100 mož. Borci so jo napadli in se po krajšem obstreljevanju brez žrtev umaknili. Ta zaporedna srečanja brigade z delom šentviške posadke je bilo kmalu možno povezati z naslednjim dogodkom.

Dne 4. julija zjutraj se je Deveta strnila na položaje okoli Sel pri Šumberku, ostala tam ves dan in tudi prenočila. Jugozahodno od nje, ob reki Krki, so bili bataljoni 15. brigade. V noči na 5. julij je iz Št. Vida v smeri Velike Pece—Lučarjev Kal—Tolčane odšla močna sovražnikova kolona.** Bojni oddelek slovenskega domobranstva je vdrl prek Krke v Draščo vas in tam razstrelil dva partizanska tanka ter pobil del njune posadke.

* Dušan Ostojić, rojen 27. decembra 1920 v Suvoji, občina Bosanski Petrovac, je bil pred vojno rudar. V partizane je prišel 2. julija 1941. Med NOV je obiskoval oficirsko šolo v Jajcu od 15. septembra do 17. oktobra 1943. Nato so ga poslali v Slovenijo.

** To so bili deli 1. bataljona in bataljona »O«. (Zb VI/14 D 106, opomba 3.).

Zarana so Deveto poslali v smeri proti Drašči vasi, a je prišla tja šele po sovražnikovem odhodu. Vseeno se je razporedila nad Tolčane, bližnjo koto 459 in pri Valični vasi, kjer je ostala do polnoči. Prav gotovo je sovražnik nameraval že prej izpeljati to diverzantsko akcijo, a je pri tem dvakrat prišel v stik z brigado.

Tiste dni je štab 7. korpusa pripravil načrt za porušenje predora Peščenik med Višnjo Goro in Žalno. Operacijo je zaupal 18. diviziji, del 15. divizije pa določil v zavarovanje. Napad naj bi se začel 6. julija ob 22. uri. Petnajsta divizija je imela nalogo, da zavaruje smeri proti Grosupljemu, Stični in Velikim Laščam, 1. SAB pa so usmerili na Kočevje. Osemnajsta divizija je za neposreden napad določila 9. brigado, medtem ko naj bi Levstikova brigada blokirala in demonstrativno napadala postojanki Stična in Št. Vid. Ko prejme povelje, naj se 9. brigada odpravi na Ilovo Goro. Od tam bo 6. julija ob 16. uri nadaljevala z dvema bataljonoma v smeri Vrhe—Nova vas—Križka vas—Peščenik, eden od bataljonov pa bo vse do predora spremljal divizijsko pošiljko razstreliva.²⁰

Sredi noči 6. julija je brigada pri Marinči vasi odšla na desno stran Krke ter prek Hočevja na Ilovo Goro, kamor je prišla opoldne. Med pripravljanjem izdatne hrane je večina vojske počivala. Popoldne sta v brigado prišla divizijski komandant in njegov namestnik ter imela pogovor s člani ožjega štaba in komandanti bataljonov. Ti so tedaj zvedeli za akcijo in dobili svoje naloge. Miniranje bo opravila minerska četa Devete, ki ji bo ves čas pomagal 1. bataljon, medtem ko bosta 2. in 3. bataljon neposredno zavarovala akcijo.

Ob 16. uri se je brigada brez komore, ki jo je pustila na Ilovi gori, odpravila proti cilju. Pri vasi Vrhe je 1. bataljon prevzel strelivo in nadaljeval svojo pot proti Peščeniku. Drugi bataljon je z eno od čet zasedel položaj Sv. Duh (kota 629), z ostalim moštvom pa se je v strelcih približal Kriški vasi, jo z okolico vred pregledal in tam tudi ostal. Tretji bataljon je eno četo usmeril na koto 508 (Stari Grad), kjer je imel sovražnik stalni oddelek, ostalo moštvo pa je odpeljal proti Višnji Gori v zasedo. Vtem se je znočilo. Predhodnica 1. bataljona, ki so jo poslali v vas Peščenik, na razkrižju treh cest, je v naselju zadela na sovražnikovo zasedo, jo naskočila in brez večjega boja razgnala. Takoj nato sta 1. in 3. bataljon v strelcih prišla nad predor, kjer je bila druga zaseda z okrog 80 možmi, najverjetneje del 15. čete 3. domobranskega bataljona iz Višnje Gore, in jo napadla iz neposredne bližine. Sovražnik se je kake četrte ure upiral, nato sta ga bataljona z jurišem vrgla s položaja in ga pognala prek Peščenika. Na odmaknjenem kraju se je večina okupatorjevih vojakov naložila na dva tovorna avtomobila in se odpeljala proti Grosupljemu. Minerska četa pod vodstvom sposobnega in pogumnega komandirja

Franca Uršiča se je medtem že lotila naloge. Kar 1200 kg razstreliva je bilo treba znositi v predor in ga vstaviti tri metre visoko v odprtine za miniranje. Delo je teklo hitro in z vso natančnostjo. Dne 7. julija ob treh zjutraj je bilo vse gotovo z miniranjem vred. Močna eksplozija je porušila 30 metrov predora. Potem se je brigada hitro oddaljila in brez nezgod ob pol sedmih zjutraj v polni sestavi prispela v vas Gabrovčec.

Sovražnik je imel pri obrambi predora tri mrtve. Med borci je bil lažje ranjen le en puškomitraljezec.²¹

V vseh pogledih — strokovno in vojaško — zgledno izpeljana naloga je močno dvignila bojni duh borcev 9. brigade. Hoteli so, da bi zanj o zvedelo čim več soborcev in enot, zato so v naslednjih dneh pomagali strniti svoja doživetja v pričevanje, ki bo trajno dokazilo tega njihovega dejanja. Zapisali smo že, da je julija 1944 v brigadi izšla brošura treh avtorjev pod naslovom **Deveta v višnjegorskem predoru**.

V rajonu Št. Vida

Med počitkom v vasi Gabrovčec, kamor je brigada prišla po uspešnem miniranju predora, je 7. julija ob osmih zjutraj prišlo sporočilo o vdoru sovražnika iz Št. Vida prek Lučarjevega Kala in Kitnega Vrha v Zagradec. Takoj sta se dvignila 1. in 2. bataljon ter odhitela v smeri proti Kitnemu Vrh. Z borci je odšel tudi namestnik komandanta divizije major Mile Čubrić. Ob devetih so čete že bile na svojih položajih. Tedaj se je pri vasi Gabrovka (zdaj Gabrovka pri Zagradcu) pojavila kolona 200 domobrancev, ki so s težko naloženim vozom naropanega blaga precej brezskrbno šli proti Kitnemu Vrh. Prva sta udarila bataljona Devete in razvil se je oster boj, v katerem so na obeh straneh uporabljali težki minomet. Sovražnik je hotel borce pregnati z ugodnih položajev, a so ga vselej odbili, da je imel samo izgube. Okoli poldne so se njegovi oddelki v naglici zbrali v gozdu blizu Kitnega Vrha in se vrnili v postojanko. Pripadali so 31. in 32. četi in težkemu vodu domobranskega 4. udarnega bataljona. Na prizorišču boja je ostal poln voz nakradenega živeža.

Sovražnik je imel 18 mrtvih in več ranjenih, brigada pa 4 ranjene. Lažje ranjena sta bila major Mile Čubrić in komandir 1. čete 2. bataljona Franc Anderlič.

Tistega dne je štab divizije razporedil 9. in 8. brigado na območje Muljava—Lučarjev Kal—Zagorica (zdaj Zagorica pri Velikem Gabru)—Medvedjek—Velika Loka—Račje selo. Na tej črti je Deveta s 1. in 3. bataljonom zasedla Lučarjev Kal, z 2. bataljonom pa vas Sad.²² Štab brigade je bil ob 1. bataljonu.

Že naslednjega dne je odšla iz Stične sovražnikova kolona 250 mož, del pa je je prek Doba zavl na Sad.* Ob 13. uri so domobranci s treh strani napadli vas, kjer se je zadrževal 2. bataljon, ki je z jurišem odbil prvi sovražnikov nalet in se umaknil. V bližnjem gozdu se je hitro organiziral za protinapad, se pognal nad domobrance in jih prisilil k umiku. Ob 14.30 je bil bataljon že spet na prvotnih položajih. Napad je stal sovražnika 8 mrtvih in 10 ranjenih. Od naših je padel en borec.²³

Takrat je štab korpusa ukazal, da mora 18. divizija vzpostaviti tesno blokado Stične in Št. Vida. Hkrati je opozoril, naj se nobena njenih brigad ne zadržuje na istem območju več kakor dva dni.

Drugi dan po naskoku na Sad se je sovražnik iz Št. Vida s tremi kolonami odpravil nad 1. bataljon 8. brigade pri Stehanji vasi. Deveta je okoli 15. ure poslala na pomoč 2. bataljon, toda medtem se je napadalec že umaknil.

Dva dni pozneje je brigada izgubila enega najboljših obveščevalcev. Vodnik Franc Rošelj in borec Ivan Rački sta odšla z obveščevalno nalogo proti Peščeniku. Vrnil se je samo Ivan Rački in povedal da sta med potjo padla v zasedo in so Rošlja ubili.**

Ker je imela 18. divizija nalogo blokirati Št. Vid in Stično, so bili 13. julija bataljoni Devete razporejeni takole: Prvi na Lučarjevem Kalu, da bi nadzoroval smeri proti Št. Vidu in Stični, Drugi pri Kitnem Vrhju za nadzor sektorja Muljava—Krka in Tretji na položaju Sad za pregled nad območjem Podboršt—Zagorica ter za zvezo z 8. brigado. Ta je bila z dvema bataljonoma na sektorju Babna Gora in z izpostavljenim 2. bataljonom pri Ajdovcu. Deseta je bila na položajih Lakovnice—Dolž—Težka Voda v zavarovanju proti Novemu mestu.

Še ponoči je 4. bataljon SD odšel iz Trebnjega v smeri Dobrnič—Dobrava—Vrbovec—Mačji hrib—Sadinja vas do Mačkovca, kamor je prišel ob desetih dopoldne. Odtod je poslal dva voda iz 31. in 32. čete na Dvor, da bi napadla tamkajšnje partizane, a so ju pri Dvoru in Jami napadle čete 1. brigade VDV in zaščitni bataljon korpusa. O tem so obvestili Deveto, ki je ob enajstih dopoldne poslala v smeri proti Žužemberku najprej 2. bataljon. Ta je okoli 14. ure prišel na položaje med Trebčo vasjo in Mačkovcem, pod k. 408, se približal sovražnemu oddelku v Sadinji vasi in ga blokiral. Naprej proti Vinkovem Vrhju sta bila razporejena 2. in 3. bataljon 8. brigade. Vnel se je hud boj v katerega so kmalu posegli

* V akcijo sta šli 31. in 32. četa 4. bataljona SD, ki sta se ločili. Do Sada je šla 31. četa, druga proti Temenici. Bataljon v svojem poročilu za 9. julij ne omenja boja pri Šadu. (Poročilo bataljona »O« za čas od 9. do 14. 7. 1944, AIZDG, FK F 26/M.

** Franc Rošelj se je rodil leta 1908 na Kitem Vrhju, v NOV od maja 1942, član KP. (AIZDG, F 192/M 1.)

Miloš Krmelj-Mišo, vodnik in mitraljezec;
fotografijo je poškodovala mina, ki ga je
smrtno zadela

partizanski in nemški minometi. Sovražnik je nekajkrat poskušal prodreti z jurišem, a so ga partizani vselej odbili. Njegov položaj je postajal vse težji, boj vse ostrejši in vse več je bilo žrtev na obeh straneh. Zaradi utrujenosti borcev, ki so bili tudi dalj časa brez hrane, je štab brigade zamenjal 2. bataljon s Tretjim, ki je zasedel položaje še pred nočjo.²⁴ Medtem so pri Jami borci blokirali večji sovražnikov oddelek in ga srdito napadli. Proti večeru se mu je posrečilo prebiti iz obkolitve, kasneje med umikom pa je udaril na levi bok 3. bataljona nad Sadinjo vasjo. Zaradi močnega nemško-domobranskega ognja in precejšnjega števila žrtev se je bataljon pod zaščito avtomatskega orožja umaknil v smeri proti Rebri. Sovražnik se je umikal naprej proti Žužemberku, kamor pa je zaradi partizanskega pritiska prišel šele ob pol devetih zvečer. Poldrugo uro pozneje je odšel naprej po cesti Dobrava—Dobrnič—Občina. Brigadna bataljona sta v noči na 14. julij zasedla prejšnje položaje — Drugi na Kitnem Vrhu in Tretji na Lučarjevem Kalu.²⁵

V srditem boju je med borci Devete padlo več žrtev. Brigadno poročilo navaja tri mrtve in dva ranjena, naknadno pa so ugotovili sedem mrtvih. Padli so: Alojz Baltes, 1926, Ludvik Bežeglav, Ivan Cetin, Franc Krhlikar, 1913, Miloš Krmelj, 1921, vodnik minerskega voda, Jože Starc, 1902 in Jože Stramec, 1924.²⁶

Po štiridnevnem zatišju je za brigado nastopil teden hudih bojev. Sovražnikov pritisk je bil tako močan in nenehen, da se je v moštvo zalezal nekakšen strah in negotovost, prav v vse, od na novo mobiliziranih do najstarejšega borca.

V noči na ponedeljek 17. julija sta 1. in 2. bataljon ostala na starih položajih, medtem ko je štab brigade s 3. bataljonom odšel v Sela pri Šumberku. Med potjo je bataljon poslal eno od čet v izvidnico do vasi Sad, medtem ko so drugi nadaljevali pohod in okoli petih zjutraj prišli na cilj. Pred Selami je 3. bataljon poslal eno od čet na severno stran pod vas, štab brigade z odseki in ostalim delom bataljona pa je zasedel vas. Komora se je namestila na obrobju naselja. Utrujeni od nočnega pohoda so borci kmalu zaspali. Vas in okolica sta se medtem potopili v meglo.

Ob sedmih zjutraj se je prek Zagorice odpravila proti Selam kolona 300 do 350 vojakov 4. bataljona in 21. čete 3. bataljona slovenskega domobranstva. Zaradi slabe vidljivosti se je pod Selami pri Šumberku zelo približala položajem čete 3. bataljona, ki je prva napadla. Sovražnik se je hitro uredil in odgovoril s težkim orožjem. Hkrati je glavnina sovražne kolone z vpitjem v jurišu vdrla v vas. Med partizani je v trenutku zavladal hud preplah. Rešiti so se poskušali z neorganiziranim begom skozi vrtove in sadovnjake ob hišah. Veliko borcev je med umikom streljalo na napadalce, v boju med hišami pa se se tolkli celo na nož. Kljub neredu se je štab brigade z delom ene od čet 3. bataljona uspel umakniti na položaje jugozahodno od vasi. Prav takrat se je vrnila četa, ki so jo poslali do Sada; z ugodnega položaja je udarila po sovražniku v naselju in ga obstreljevala do enajstih dopoldne, ko je končno zapustil Sela pri Šumberku. Nato se je vrnila k štabu brigade in delu njenega bataljona, da so skupaj odšli k 1. bataljonu na Lučarjevem Kalu.

Sovražna kolona je od Sel pri Šumberku odhitela prek vasi Reber proti Žužemberku in prišla tja ob 13. uri. S položajev Cvibelj-Zafara so domobranci nepričakovano napadli štab in prištabne enote 18. divizije, da so se zaradi hudega zapornega ognja morali umakniti prek Krke v Gradenc in Veliko Lipje. Pri tem je pet borcev padlo.

Ko se je 9. brigada zbrala na Lučarjevem Kalu in presodila, po kateri poti in s kakšno namero bodo prišli sovražnikovi vojaki, je svoj 1. in 2. bataljon takoj poslala v smeri proti vasema Zavrh in Reber, da bi jih v primernem trenutku napadla.

V resnici pa se je sovražnik po akciji na Žužemberk hitro vračal prek Dobrave v Dobrnič in naprej, zato bataljona z njim nista prišla v stik. Pozno zvečer je bila Deveta razporejena takole: Prvi in 3. bataljon pri Lučarjevem Kalu, 2. bataljon in štab brigade pa na položaju Kitni Vrh.

Kako naglo je vdrl sovražnik in kako srdit je bil boj na Selih pri Šumberku, najbolj ponazori število žrtev in izgub. V brigadi so padli Ivan Konižar, 1914; Franc Kumše, 1913; Franc Peršin, 1899, Miha Plaskan, 1912; Jakob Pucelj, 1911, in Matevž Šink, 1909, pomočnik bataljonskega političnega komisarja; vsi iz 3. bataljona. Dva borca sta bila lažje ranjena.

Izgubili so tudi arhiv referenta za kadre, sanitetni in propagandni material, arhiv inženirsko-tehnične sekcije ter 40 kg razstreliva. Sovražnik jim je zaplenil tri konje in mulo.

Brigadno poročilo pravi, da je imel sovražnik 11 mrtvih in 7 ranjenih.²⁷

Zaradi pogostih nenadnih sovražnikovih vdorov na osvobojeno ozemlje je štab divizije opozoril brigade, da so nižje enote premalo učinkovite, kar sovražnika vzpodbuja, da vdira na svobodno ozemlje, napada in se znaša nad prebivalstvom. Zaradi zahtevane prerazporeditve brigadnih enot sta se 18. julija zvečer 2. in 3. bataljon s štabom brigade premaknila na območje Sela pri Šumberku, 1. bataljon pa je ostal na Lučarjevem Kalu. Bojne patrulje so morale biti čim bližje Stični in nadzorovati sovražnikove premike vse od izhoda iz postojanke.²⁸

Že naslednjega dne zjutraj se je 1. bataljon pri Malih Pecah spopadel s sovražno kolono, okrog 100 možmi iz 32. čete 4. bataljona slovenskega domobranstva. V poldrugo uro trajajočem boju je kolono zavrnil tja, od koder je prišla. Sovražnikove izgube niso točno ugotovljene.

Hkrati je bila na položaju pri Sadu ena od čet 2. bataljona z izpostavljeno zasedo. Sovražna kolona z 80 možmi je skrivaj prišla do zasede, jo napadla in začela obkoljevati. V boj je posegel preostalih del čete, vendar se sovražnik ni umaknil. Začel je obkoljevati vse območje spopada. Položaj je rešil puškomitraljezec iz bivšega Ruskega bataljona, sicer študent, ki je s šarcem prebil sovražnikovo blokado, da se je četa lahko umaknila le z majhnimi izgubami. Tega dne sta imela Prvi in Tretji bataljon po enega padlega in enega ranjenega borca. Sovražnik se je ob 11. uri vrnil v postojanko s tremi mrtvimi in petimi ranjenci.

Tretjo kolono, ki je šla v smeri Zagorica—Vrh, je zavrnil 3. bataljon 8. brigade, ki je bil na Babni Gori.²⁹

Tudi 20. julija so bile brigadne enote razporejene kot prejšnji dan. Sovražni patrulji s 30 možmi iz 55. čete 4. domobranskega bataljona se je posrečilo pretihotapiti med položaji 2. bataljona pri vasi Sad in 3. bataljona nad Selami pri Šumberku. Kmalu po 11. uri sta s položaja 2. bataljona odšla njegov politični komisar Jože Brodnik, 1919, in kurir Edvard Mohorko, 1927, v komoro nadzorovati pripravljanje hrane. Na poti proti Trnovici sta padla v zasedo sovražne patrulje, ki ju je ubila. Napadalci so potem vdrli v Sela pri Šumberku. Tam jih je izsledil 3. bataljon in jih začel

obkoljevati. Ob pomoči nekaterih domačinov je domobrancem uspelo pobegniti v smeri proti Zagorici.

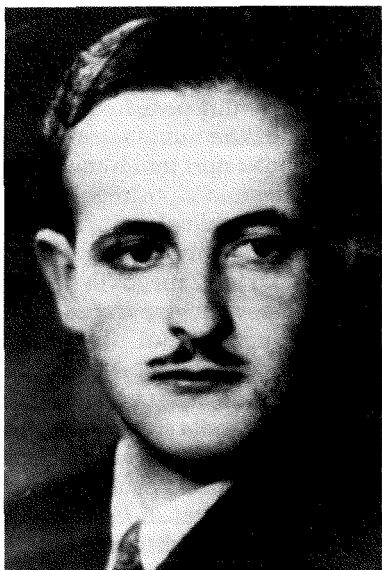
Ob enajstih dopoldne je iz Stične prišlo do vasi Bojanji Vrh okrog 100 sovražnikovih vojakov. Tam so pustili zasedo, glavnina pa je nadaljevala pot v smeri poti Kampiljam. Prvi bataljon je s težkim minometom z vso močjo napadel zasedo na Bojanjem Vrh, ki je imela pri tem tri mrtve in štiri ranjene, zato se je njeno moštvo kmalu umaknilo v postojanko.

Ko se je dan pozneje brigada zadrževala z enakimi nalogami na istih položajih, je imela 1. bataljon pri Lučarjevem Kalu. Noč je prespal v gozdu, z dnem pa je zasedel njegov rob. Potem ko je 12 njegovih borcev odšlo v patrulje, sta se 2. in 3. četa odpravili proti severu in severozahodu, 1. četa pa si je pripravila položaje proti jugu in jugozahodu.

Že ponoči se je iz Št. Vida odpravilo 150 mož iz domobranskega 4. bataljona v smeri Sv. Rok—Velike Pece—Male Pece—Lučarjev Kal. Kmalu so se uredili v tri kolone, od katerih je prva zasedla položaj severno od Lučarjevega Kala, druga je nadaljevala pot mimo Bojanjega Vrha proti Lučarjevem Kalu in tretja mimo Kitnega Vrha prav tako proti Lučarjevemu Kalu. Napad je začela prva kolona, ki je z ognjem zasula bataljonske položaje, zlasti njegovo 2. in 3. četo, ter se jim začela približevati. Kmalu nato je od Bojanjega Vrha druga kolona ostro napadala bataljonsko 1. četo, ki se ji je skušala čelno postaviti po robu, a jo je skoraj hkrati naskočila tretja kolona z južne strani, iz smeri Kitnega Vrha. Prva četa se je znašla v klinu. Sovražnik se je nanjo spravil z vsem avtomatskim orožjem in v nekaj minutah pobil 9 borcev. Redki so se poskušali postaviti v bran, drugim je uspelo pobegniti. Nekaj padlih so domobranci takoj sezuli in jih potem površno zakrili. Ker je bila obramba na položaju 1. čete strta, sta obe skupini napadalcev pohiteli obkoljevat 2. in 3. četo bataljona. Ti dve pa sta se hitro znašli. Z jurišem sta naskočili sovražnika, razbili njegove vrste in se rešili. Potem ko je zbral preostale borce iz 1. čete, je bataljon pokopal padle tovariše in se premaknil na nove položaje pri Kitnem Vrh. Ta čas se je sovražnik vrnil v postojanko.³⁰

Med devetimi padlimi borci so bili doslej ugotovljeni Jože Milek, Marjan Muzenič, 1911, Franc Seljak in Stanko Trdič, 1926, oba puškomitraljezca. Eden od borcev je bil lažje ranjen. Od dvanajstih borcev patrulje se jih je vrnilo enajst. Brigada je izgubila tudi tri puškomitraljeze in šest pušk.

Tistega dne so bile druge brigadne enote razporejene takole: 2. bataljon, 3. bataljon in štab brigade so bili na sektorju Sela—Šumberk. Medtem ko se je 2. bataljon razporedil na k. 554, (severozahodno) od Sel, je 3. bataljon imel 1. četo pri Orlaki, druga je bila v zaščiti komore in tretja pri gradu, blizu štaba brigade.

Jože Brodnik, politični komisar 2. bataljona

Nad 9. brigado, ki je bila že četrti dan na istih položajih Sela pri Šumberku—Kitni Vrh—Orlake, sta se v noči na 22. julij 1944 odpravili iz Št. Vida dve četi 4. domobranskega bataljona, okrog 250 mož. Še v jutranji temi sta se razdelili v 4. kolone. Dve od teh sta se pritajili v gozdu severno od Orlake, drugi dve pa blizu Sel pri Šumberku, obe namenjeni proti staremu gradu Šumberk.

Ob devetih zjutraj so vse štiri okupatorjeve skupine hkrati odšle v napad na 3. bataljon, komoro in brigadni štab. Dve sta iz smeri Orlake z naskokom presenetili 1. in 2. četo 3. bataljona ter komoro v gozdu pod gradom. Veliko borcev teh dveh čet se je kmalu razkropilo, drugi pa so se branili le toliko, da se je umaknil pretežni del komore, nato so odšli še sami. Drugi dve sovražni skupini sta odšli nad 3. četo pri gradu, ki se je takoj in z vso silo postavila v bran. Po umiku 1. in 2. čete je sovražnik z naglim sunkom ter z vso močjo avtomatskega orožja in dveh težkih minometov pritisnil na 3. četo ter jo prisilil, da se je začela umikati. Borci pri starem šumberškem gradu so se uspešno umaknili na vzhod do Kozjeka, okupatorjevi četi pa sta za kratek čas zasedli položaj na gradu. Vse je bilo končano v pol ure.

Medtem je do ugodnih položajev blizu Sel, odkoder je lahko obvladal pot z gradu v vas, prišel 2. bataljon in z vsem orožjem udaril po domo-

brancih, ki so se s pehoto in vozovi, polnimi plena, nagnetli na cesti tik vasi, jih razbil in pogнал v beg. Pred Zagorico je eno od domobranskih kolon napadel bataljon Levstikove brigade in pri tem odvezel sovražniku štiri vprežne živali in nekaj minerskega materiala, prej last Devete.³¹

Tistega dne so žrtve v 9. brigadi padle hitro in na krut način. V četrtn ure so se pijani slovenski domobranci podivjano znesli nad nesrečniki, zlasti na ujeto obveščevalko.* Padli so Henrik Hribar, 1920; Marko Konrad, 1909; Jože Naroglav, 1913, vsi iz 2. čete 3. bataljona; Olga Tršič, 1925, obveščevalka, in Martin Vajda, 1908. Ranjen je bil Albin Brodarič, 1927, iz 1. čete 3. bataljona, enega so ujeli, šest pa je bilo pogrešanih. Brigada je izgubila dva mitraljeza.

Žrtve v sovražnikovih vrstah niso znane.

Že popoldne je bila na Kozjeku spet zbrana vsa brigada. Proti večeru je dobila divizijsko povelje za premik.

Čeprav se je štab brigade zavedal, da sovražnik uporablja novo taktiko in gverilski način bojevanja, so po dogodku tistega dne neogibno zasumili, da gre za vohunstvo in izdajo.** Samo vaščani Sel pri Šumberku so natanko vedeli, kako je bila brigada razporejena. Poznali so tudi moč njenih nižjih enot, štaba in prateža. Med njimi so se gibali brez ovir, čeprav je bilo znano, da mnogi domačini služijo okupatorju.

Na desnem bregu Krke

Po skoraj šesttedenskem zadrževanju pred Stično in Št. Vidom sta 23. julija 1944 prišli 9. in 8. brigada v Suho krajino na desnem bregu Krke. Deveta je zasedla območje Hinj z nalogo, da poskrbi za zavarovanje proti Kočevju in Ribnici, za kar je razporedila 1. bataljon s štabom brigade na Ratje, Drugega v Hinje in Tretjega v Žvirče. Njihove bojne patrulje so

* Obveščevalko Olgo Tršič so domobranci ujeli na poti, ko je tekla v gozd za drugimi tovariši. Tam so jo po odhodu sovražnika borci tudi našli. Imela je s pištolo od blizu prestreljeni obe roki nad rapaštem, iztaknjeno levo oko in z nožem preboden spodnji del telesa in vrat. Dobila je tudi rano v tilnik. (Poročilo brigadnega obveščevalnega centra od 5. avgusta 1944, št. 166, AIZDG F 67/II.)

** Se pred koncem julija 1944 so v osnovni šoli na Selah pri Šumberku odkrili sovražnikovo sprejemno-oddajno radijsko postajo, ki je oddajala za Št. Vid. Poročevalcu so pri oddajanju pomagali šoloobvezni otroci. Aparat je bil tip 84 A angleške proizvodnje. Odkrili so ga vezisti 18. divizije — Stane Žagar, neki tovariš s Primorske in eden iz Suhorja. (Prispevek Staneta Žagarja, 1914, Kočevje.)

prevzele nadzor nad črto Smuka—Stari Log—Mala Gora—Polom—Struge. Osmo je bila na črti Zagorica—Kompolje—Mali Korinj zaradi nadzora kompolske in struške doline ter zavarovanja smeri proti Grosupljemu. Deseta je prišla na sektor Žužemberk; z enim bataljonom je bila na Mačkovem hribu in dvema pri Zafari za zavarovanje smeri proti Zagradcu in Novemu mestu.

V Kočevju je imel okupator 700 mož. Pripadali so 61. in 62. četi SD ter 10. in 12. četi 3. bataljona 19. policijskega polka SS. V oborožitvi so imeli dva topa kal. 75 mm, dva topa 45 mm, havbico 95 mm, okoli enajst težkih in dvajset lahkih minometov, petnajst mitraljezov in okoli petsto mitraljezov ter dva italijanska in en nemški tank. V Ribnici je bilo 500 vojakov, ki so pripadali 25. in 115. četi SD ter 11. četi 3. bataljona 19. policijskega polka SS. Ena od domobranskih čet je bila nastanjena v bližnji Dolenji vasi. V postojanki sta bila tudi dva 24-tonska tanka. Postojanko je obdajala bodeča žica pod električnim tokom.

Po vsem, kar je brigada preživela v minulih tednih, zlasti v zadnjem, so njeni borci radi in z olajšanjem prišli v bližino roškega pogorja. Niso bili razočarani. Kar tu zapišimo; petnajstdnevno bivanje na desnem bregu Krke je bilo za brigado počitek.

Dne 26. julija 1944 je 2. bataljon Devete po nalogu divizije odšel na položaje pri Mali Ilovi Gori v zavarovanje akcije 8. brigade, ki je imela nalogo, da minira železniški predor med vasjo Tlake in Šmarjem, bataljon pa nadzoruje teren in komunikacijo Grosuplje—Velike Lašče. Levstikovi so začasno dodelili tudi minersko četo Devete in radijsko postajo z operaterji. S starimi nalogami sta preostala dva brigadna bataljona zasedla položaje Prevole, Hinje in Žvirče.

Medtem, ko je 8. brigada pripravljala vse potrebno, da razstrelji predor, je šest borcev minerske čete 9. brigade odšlo do postaje Šmarje—Sap, kjer so z minami razdejali železniško progo in položili naletne mine na bližnji cesti. Pri tem sta bila ranjena politični komisar inženirsko-tehnične čete Viktor Kragelj, 1926, in eden od borcev. Kraglja so slovenski domobranci ujeli in izročili Nemcem.³² Po opravljeni nalogi so se brigadne enote vrnile, od koder so prišle.

Dnevni naporom, pomanjkanju marsičesa in večkratnim stiskam pa so se borci znali tudi uspešno upirati. Tako je za razvedrilo poskrbel brigadni propagandni odsek, ki je s tovariši in tovarišicami 2. in 3. bataljona ter posebnih enot pri štabu brigade 30. julija v Hinjah organiziral družabni večer z »igrokazi«, petjem in plesom. Sodelovali so tudi Rusi z ljudskimi plesi in pesmimi. Istega dne je v Žvirčah 1. bataljon pripravil

politični shod za prebivalstvo. Kronist je zapisal, da »je bilo navzočih presenetljivo število domačinov«.³³

Da bi poostrila nadzor in napadala sovražnikove oddelke iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč, je brigada 31. julija prejela ukaz, da naj bataljone razporedi na črto Hinje—Tisovec—Hočevje. Še istega dne je 1. bataljon zasedel položaje pri Hočevju in z eno četo blizu Velikih Lašč, 2. bataljon je odšel do Tisovca nadzorovat Kompoljsko dolino in postavljat zasede proti Ribnici; 3. bataljon se je odpravil k vasi Prevole v zavarovanje smeri proti Kočevju in da postavi eno od čet čim bliže tej postojanki. Poveljstva bataljonov so posebej opozorili, da so odgovorna za uspešno varovanje zaledja, kjer so premične bolnice. Štab brigade je bil ob 3. bataljonu.³⁴

V minulem julijskem tednu v Suhi krajini je Deveta zbrala in objavila izide tekmovanja v bojnih veščinah, ki je trajalo skoraj polna dva meseca med brigadami 7. korpusa. Tekmovanje sta razpisala predsedstvo SNOS in Glavni štab Slovenije ob 3. obletnici ustanovitve OF, objavil pa ga je 7. korpus dne 7. junija 1944. Namen tekmovanja je bil, »da se čimbolj pospeši notranja izgradnja enot po vseh sektorjih dela, kar naj bi dvignilo ofenzivni duh, da bo tudi vojska čimveč prispevala k izgradnji slovenske državnosti«. (Okrožnica 7. korpusa o tekmovanju, AIZDG, F 21) Najboljše rezultate je v skoraj vseh disciplinah dosegla 10. brigada. V ohranjenem pregledu so med drugim zapisani tudi tile rezultati udeležencev tekmovanja iz 9. brigade: mitraljezec Peter Sušnik je razstavil in sestavil šarca v 22. sekundah; Lilek razstavi in sestavi italijanski puškomitraljez v 60 sekundah; Ivan Janežič iz 3. bataljona je najboljši mitraljezec v brigadi; najbolj čisto orožje imajo Rusi v 2. bataljonu; težki minomet postavi najhitreje moštvo 3. bataljona, in sicer v 45 sekundah; v času tekmovanja je vod za zvezo pri štabu brigade napeljal in pobral 168 km žice; najbolj marljiva bolničarka je Anica Papo; na kulturnem področju se najbolj udejstvuje 2. bataljon; največ dopisov za brigadne časopise je prispeval Jože Ferenc, ki je poleg tega najhitrejši kurir v 3. bataljonu in napravi v eni uri 8 km, v izrednem primeru pa še več.³⁵

Tekmovanje je poleg spodbujanja k delu korpusne enote, tudi pomembno pestrilo vsakdanje življenje borcev.

Prvi teden avgusta 1944 je za Deveto minil brez akcije. Potem je 6. avgusta štab divizije poslal brigado na sektor Znojile (zdaj Znojile pri Krki)—Gabrovčec, da z dvema bataljonoma napade sovražnika na mostu pri vasi Krka in Znojilah. Eden od bataljonov pa naj se napoti na sektor Kal pri Ambrusu, da bo zapiral smer proti Zagradcu. S položajev Znojile—Gabrovčec naj brigada vzpostavi zvezo z enotami 15. divizije na območju vasi Sela pri Šumberku.

Hud poraz pri Šmarju

Sredi poletja 1944 je slovenska domobranska vojska imela na terenu nesporno premoč. Partizanska višja poveljstva niso pravilno ocenjevala bistva njenih uspehov, zato so bile pobude za uspešno upiranje premalo učinkovite. Tudi odločitev za nekatere težje akcije je bila posledica preveč enostavnih presoj. Enega takšnih primerov želimo nekoliko širše osvetliti.

Dne 7. avgusta 1944 zarana je 9. brigada imela 1. in 2. bataljon v rajonu Znojile—Gabrovčec, 3. bataljon in štab pa na položajih Ratence in Kala. Še v noči tega dne je domobranski 4. bataljon iz Št. Vida krenil v treh kolonah proti osrednji Dolenjski in z eno od teh prek Kitnega Vrha in Zagradca neopazno prišel okoli 8. ure zjutraj v Žužemberk. Tam je za vrnitev sestavil dve skupini. Prva, iz 31. čete in dveh vodov 39. čete, se je namenila po desnem bregu Krke proti Šmihelu, 32. četa pa se je po drugi strani reke odpravila proti Zagradcu.

Okoli devetih dopoldne so poslali 1. bataljon na Kitni Vrh in 2. bataljon do Valične vasi, da bi napadla sovražnika, ko se bo vračal. Drugi je že kmalu potem, ko je zasedel ugoden položaj, pričakal sovražnika in začel napad z vsem avtomatskim orožjem in lahkim minometom. To je nasprotnika prisililo, da se je vrnil v Šmihel, kjer je sestavil dve skupini. Prvi se je posrečilo priti čez most na levi breg Krke, a ko je nato skušala nadaljevati pot proti Valični vasi, jo je zaporni ogenj bataljona prisilil k umiku v gozd pri vasi Vrh. Tam se je pozneje priključila koloni, ki je ubirala smer Žužemberk—Dolnji Križ. Tista sovražna skupina, ki v Šmihelu ni šla na levi breg reke, se je premikala proti Drašči vasi, pa jo je 2. bataljon prav tako razbil. Enemu delu se je sicer uspelo rešiti prek mostu v Drašči vasi in dalje proti Česnjicam in proti Zagradcu, medtem ko se je drugi trudil, da bi se rešil v Dečjo vas. To skupino je s položaja Ratence napadla 1. četa 3. bataljona, da se je v Zagradcu razbit pognal na drugi breg Krke. Ko je mimo Vrha prišla domobranska kolona, ki je zapuščala Žužemberk po levi strani Krke, so se ji priključili tisti domobranci, ki so prikriti čakali v bližnjem gozdu. Združeni so s težkim minometom napadli 2. bataljon nad Valično vasjo, da se je moral zaradi nasprotnikove premoči umakniti. Odšel je k 1. bataljonu na Kitni Vrh, kjer sta se oba spopadla s sovražnikom, ko se je ta pomikal tam skozi proti Št. Vidu. Domobrancem je uspelo, da so se prebili vzhodno od Kitnega Vrha in se umaknili v postojanko.

Brigadno poročilo pravi, da je imel sovražnik 19 mrtvih in 23 ranjenih, da je izgubil tri mule in nekaj opreme, med drugim oficirski plašč z

našivi poročnika, nekaj ročnih bomb in streliva, vendar število žrtev ni potrjeno.

V Deveti ni bilo žrtev.³⁷

Naslednji dan je brigada razporedila 1. bataljon na položaju Tolčane, 2. bataljon na Kitnem Vrh, 3. bataljon z dvema četama in štabom brigade pri Grintovcu ter eno od čet v zasedo pod vasjo Kuželjevec. Tam so enote ostale 3 dni brez boja.

Dne 11. avgusta je 200 domobrancev iz Stične po gozdu skrivaj prišlo do Zagradca. Tokrat sta jih v zasedi nad mostom pričakali dve četi 3. bataljona in jih z močnim ognjem zavrtili v postojanko.³⁸ Na naši strani sta dva padla. Sovražnik je imel več mrtvih in ranjenih.

Tega dne je štab korpusa izdal štabu divizije povelje, naj v noči med 11. in 12. avgustom odide na sektor Turjak, Lipljene in Šmarje z nalogo, da poruši predor na progi pri Šmarju, napade in uniči postojanke Ig, Lavrica in Škofljica ter postavlja zasede na cesti in progi od Grosupljega do Ljubljane. Na tem območju mora delovati zlasti manevrsko. Te naloge naj divizija opravi v desetih dneh, za tem pa naj se premakne severno od Grosupljega, do meje, kjer bo čistila teren do Temenice in napadala Stično ter Št. Vid. Če divizija ne bi mogla oditi v določenem času, naj to stori naslednjo noč.³⁹

Dne 12. avgusta dopoldne je štab 9. brigade dobil divizijski ukaz, da napade postojanko Mali Vrh (zdaj Mali Vrh pri Šmarju), uniči posadko in minira predor pod Malim Vrhom na progi med Šmarjem in Škofljico. Levstikova brigada pa je imela nalogo, da uniči postojanko Škofljica, zavaruje smer proti Ljubljani in demonstrativno napade Pijavo Gorico.

Brigadni bataljoni so se ob 14. uri odpravili na položaje ter prišli na izhodišče za akcijo okoli 22. ure. Prvi bataljon se je razporedil severozahodno od Velikih Lipljen, 2. bataljon je zasedel položaje Velike Lipljene, 3. bataljon in štab pa vas Velike Lipljene. Tako je brigada tudi prenočila. Glavnina 8. brigade je bila v Malih Lipljenah, štab divizije pa v vasi Rožnik.

Dne 13. avgusta po jutranjem posvetu brigadnih štabov z divizijskim, je štab Devete določil, kdo bo izvedel njeno nalogo in kako se bodo akcije lotili. Prvi bataljon bo s 1. četo zaščitil minerski material, z 2. četo bo očistil progo proti Šmarju in nadzoroval smer proti tej postojanki, 3. četo pa bo postavil v zasedo nad Čušperkom za zavarovanje transporta z eksplozivom. Drugi bataljon bo napadel postojanko Mali vrh s severne strani (pod k. 464), 3. bataljon bo napadal vzhodno od k. 401 proti Malemu Vrh. Z brigado bo šel v akcijo minerski bataljon 18. divizije, ki bo porušil

železniški predor pri vasi Tlake (Šmarje).^{*} Po akciji se bo brigada umaknila z enim bataljonom v Male Lipljene, z dvema pa v Velike Lipljene.

Tako je brigada za izvedbo naloge imela v treh bataljoni 300 mož, 30 dodeljenih minerjev, 16 mož v topniški bateriji in 13 iz štaba divizije, od teh 3 oficirje. V oborožitvi je imela 204 puške, 3 protitankovske puške, 22 puškomitraljezov, 3 težke mitraljeze, 3 lahke minomete, 2 težka minometa in dodeljen protitankovski top. Za miniranje predora je bilo na voljo okoli 900 kg razstreliva. Levstikova brigada je šla v akcijo z 250 borci.^{**}

Neposreden cilj napada 18. divizije je bil sredi okupatorjevega močnega obrambno-napadalnega sistema med Ljubljano in Št. Vidom. Na Malem Vrhu se je običajno zadrževalo 30 do 40 domobrancev 27. posadkovne čete SD iz Grosupljega, medtem ko jih je bilo v noči na 14. avgust v postojanki komaj dobra polovica. Oddelek je služil za zavarovanje predora tik pri vasi Tlake. Postojanko Mali Vrh je ščitilo šest močnih bunkerjev. Poleg navadnih in avtomatskih pušk je imela posadka tudi 3 puškomitraljeze in težko bredo. V bližnjem Šmarju je bilo 60 do 70 domobrancev in nekaj Nemcev, naokrog pa le 29 delno zasedenih bunkerjev. V Grosupljem je bilo 350 vojakov 11., 26. in 27. posadkovne čete SD in nekaj Nemcev. Oporišče je imelo dva topa (75 in 100 mm), težki in dva lahka minometa, več mitraljezov, manjši tank in tri kamione. Od 28. julija dalje so nadzor nad železniškimi objekti poosttrili, med drugim s patrolnim oklepnim vlakom na progi Ljubljana—Grosuplje. Dne 27. julija 1944 je 8. brigada uspešno porušila železniški predor pod vasjo Razdrto v smeri proti Šmarju.

Kljub dvema uspelima partizanskima diverzijama na predore med Ljubljano in Višnjo Goro v komaj minulem mesecu dni in kljub temu, da sta se v bližino tega odseka železnice premaknili dve brigadi, dne 13. avgusta dopoldne še ni bilo čutiti sovražnikove vznemirjenosti ali premikov. Čez dan so brigadni bataljoni ostali na istih položajih kot minulo noč, ne da bi vedeli, kdaj bodo odšli v akcijo.

Kmalu se je sicer zvedelo, da brigada čaka na razstrelivo in drug minerski material, vendar ni bilo jasno, zakaj se podnevi čete zadržujejo tako blizu sovražnikovih postojank. Tudi čez dan ni nihče mogel dati točnega pojasnila o položaju, tako da je bilo moštvo brez odgovora na vprašanja, zakaj na tem območju in koliko časa še. Razmere so postale kritične. Stanje se je še hudo poslabšalo, ko je začel popoldne sovražnik

^{*} Dne 10. avgusta 1944 je 18. divizija ustanovila minerski bataljon ter vanj vključila vse minersko-tehnične enote svojih brigad.

^{**} V tistih dneh je bila 10. SNOB na območju Nova vas—Grahovo—Stari trg pri Ložu, kjer je varovala partizansko letališče pri Nadlesku.

obstreljevati Velike Lipljene s topovi iz Grosupljega in Velikih Lašč in poslal nad to območje izvidniško letalo.

Okoli 18. ure je štab brigade končno prejel divizijsko povelje za akcijo. Deveta je dobila ukaz, da dne 14. avgusta 1944 ob 0.30 napade in poruši daljši predor pod Malim Vrhom, hkrati pa uniči tudi posadko 35 do 40 mož, ki ga brani iz šestih bunkerjev v vasi Mali Vrh. Brigada mora napadati z dvema bataljonama, z enim bataljonom pa naj zavaruje smer proti Šmarju in zagotovi rezervo za posredovanje. Določeno je tudi bilo, da bo komandant divizije prevzel poveljstvo nad 9. brigado,* člani ožjega štaba Devete pa odidejo z bataljoni. Za divizijsko previjališče so določili vas Rožnik, za brigadno je bila izbrana Huda Polica. Brigadna komora naj bi čakala na območju, kamor se po akciji vrnejo bataljoni. Za rušenje predora so brigadi dodelili top iz divizijske baterije.

Osma brigada bo natanko ob 24. uri začela napad na sovražno postojanko Škofljica. Podprl ga bo protitankovski top.⁴⁰

Kmalu po prejemu povelja so v brigado že dobili razstrelivo. V napad je bilo treba oditi ob 20. uri.

Medtem ko se brigada ureja za premik, si skušajmo vsaj skopo predstaviti ozračje, v katerem so borci 9. brigade preživeli tisti dan do trenutka, ko so se odpravili nad predor. Pri tem upoštevajmo troje: bližino močnih okupatorjevih postojank, zelo dobro sovražnikovo obveščevalno službo in v tistem obdobju zaradi pogostih sovražnikovih presenečenj nekakšno splošno bojazen pri dobršnem delu moštva, ki so jo še povečevali panikarji, hujskači in podobni. Lahko pa tu zanemarimo hude taktične napake, ki sta jih med pripravo akcije zagrešila štab 18. divizije in še posebej štab 7. korpusa. Teh pomanjkljivosti tistega dne, t. j. 13. avgusta 1944, velika večina borcev še ni opazila, občutila jih je šele po končanem napadu, zato bomo o njih govorili malce pozneje.

Ker zjutraj bataljoni še niso nič vedeli o začetku akcije, je to vzbujalo začudenje in nestrpnost, oboje pa je porajalo vrsto vprašanj. Iz ugibanja, ali je sovražnik obveščen, kje se brigadi zadržujeta, je rasla zaskrbljenost, ki se je naglo širila po četah. Ko se je zvedelo, da brigada čaka samo na razstrelivo, je razpoloženje sicer postalo malo bolj sproščeno, a je bilo še vedno moreče. Ker pa je spet minilo pol dneva brez pomembnih odločitev in je bilo moštvo brez natančnih obvestil, je negotovost z vso težo prevzela tako borce kot njihove starešine.

Popoldanska sovražnikova kanonada jo je samo še povečala. Ljudi se je loteval strah, mnoge panika. Zlasti neugodno je bila sprejeta novica, da akcije ne bo vodil štab brigade. In nič čudnega, če sta negotovost in ob

* Tega borci niso mogli razumeti, prej pa jim tega ni nihče pojasnil.

tem naraščajoča napetost pozno popoldne povzročili že skorajda splošno živčnost. Zato je razumljivo, da so potem razstrelivo in ukaz za premik borci sprejeli z olajšanjem. Vse je bilo hitro nared. Štab divizije je določil, da se 8. brigada, ki je imela pred seboj daljšo pot in naj bi tudi z napadom začela pol ure prej, odpravi ob 19. uri, eno uro za njo odide 9. brigada in ravno takrat še minerski bataljon. Brigadi se gibljeta ločeno. Deveta, ki je iz Velikih Lipljen odšla v napad kmalu po 20. uri, je vzela smer Šentjurje—Bičje—Huda Polica—Tlake. Člani ožjega brigadnega štaba so se takole razdelili po bataljonih: s 1. bataljonom je šel politični komisar Marjan Jenko—Vid, z 2. bataljonom načelnik štaba kapetan Stane Kamnikar in s 3. bataljonom komandant brigade kapetan Alojz Bele—Tičko ter pomočnik brigadnega komisarja Branko Radulović. Bataljone so vodili njihovi komandanti: Prvega Janez Prelogar-Cvetko, Drugega Pavle Korelc in Tretjega Franc Mesojedec—Ilija. Z brigado oziroma 2. bataljonom je šel tudi komandant divizije polkovnik Stane Semič-Daki z operativnim delom štaba.

Zemljišče, po katerem se je Deveta pomikala od Velikih Lipljen k vasi Tlake, je gozdnato, vmes so manjše čistine, predvsem v bližini vasi. Po njem teče več cest, kolovozov in mnogo gozdnih stez. Rahlo valovit teren omogoča prikrito gibanje, celo podnevi, vse do vasi Tlake, ki je že tik pri predoru. Neopazno pa je mogoče priti k predoru in Malem Vrhu zaradi redkejšega drevja in grmovja edinole ponoči. Tudi okoli predora je svet hribovit, vendar s severne strani za napad ugodnejši kot z južne.

Ker zdaj vemo, kdaj je Deveta odšla v napad, nas zanima, kako je sovražnik izkoristil zadnje ure 13. avgusta 1944, da bi uspešno obračunal z 18. divizijo oziroma njeno 9. brigado. Skoraj gotovo tistega dne dopoldne poveljstva tamkajšnjih okupatorjevih postojank še niso imela podatkov o nastanitvi divizije v rajonu Lipljena. To lahko precej zanesljivo sklepamo na podlagi naslednjih dveh domobranskih dokumentov:

»V nedeljo (13. avgusta, opomba pisca) ob dveh popoldne je odšla domobranska patrulja 30 mož iz Šmarja v akcijo proti partizanom v Stično. Akcije so bile mišljene v večjem obsegu. Ko so prišli v Stično, jih je dohitelo sporočilo, da se v Lipljenah zbirajo močne partizanske grupe. Medtem ko so se domobranci vračali, so se partizani že približevali Hudi Polici! (...).«

»Ob 15.30 (13. avgusta, opomba pisca) je šlo iz 26. in 27. čete iz Grosupljega ter posadke Šmarje okoli 100 mož v smeri Stična. Po dobljenih poročilih se je nateplo čez Dobrepoljsko dolino ter vasi Predole in Vodice (Grosuplje), Rožnik ter Male in Velike Lipljene ca. 1000 partizanov. Potovali so v več kolonah. S sabo so imeli topa ter do 100 mul in konj. Glavni štab se nahaja v Velikih Lipljenah. Na Vodice in Rožnik imajo

napeljan telefon. Naša patrola, poslana ob 16. uri v smeri Ponova vas—Šentjurje, z namenom, da ugotovi partizansko gibanje, je v vasi Šentjurje naletela na močno partizansko izvidnico, ki se je pa umaknila brez vsakega strela in se je za njo izgubila sled. Vojaštvo, ki je imelo nalog potovati proti Št. Vidu se je vrnilo s 4. udarnim bataljonom ter krenilo v smeri Vodice.«

Iz teh dveh dokumentov izhaja, da je domobransko poveljstvo šele popoldne 13. avgusta imelo zanesljivejša dokazila o prihodu 18. divizije in kam je namenjena. Moralo pa je biti že skoraj zvečer, ko je določilo, da v Grosupljem osredotoči sile za akcijo. Tja je ob 23. uri prišel 4. udarni bataljon slovenskega domobranstva iz Št. Vida z okrog 450 možmi. V naglici so ustanovili še polbataljon in vanj vključili 15. četo 3. domobranskega bataljona iz Višnje Gore, del 26. in 27. grosupeljske posadkovne čete ter 30 mož šmarske posadke. Vodja operacije je bil nemški kapetan Erich Schumacher. Malo pozneje se je hajki nad partizane priključilo še več manjših posadkovnih enot, zlasti iz bližnjih postojank, ter oddelki 3. bataljona 14. policijskega polka SS iz Velikih Lašč; skupaj okrog 1.500 sovražnikov.

Za boljši pregled nad zaporedjem dogajanj se vrnimo k brigadam, ki so — medtem ko so se Nemci in domobranci zbirali — že hitele v akcijo. Zaradi časovnega neskladja ob odhodu sta se Deveta in Osma dne 13. avgusta okoli 23. ure hkrati znašli pri Hudi Polici. V temi je predhodnica Levstikove pomotoma udarila po brigadni zaščitnici in ambulantni. Trajalo je četrte ure, da se je zadeva razpletla, a škoda je bila tu: izgubili so precej časa, hkrati pa je spopad izdal sovražniku položaj in namero partizanov. Malo čez polnoč je potem Deveta prišla do Tlak. Tu so se bataljoni razšli. Ena četa 1. bataljona je odšla na progo v zavarovanje smeri proti Šmarju, druga pa se je namerila proti vhodu v predor, da ga očisti in pripravi za rušenje.

Drugi bataljon, ki je šel v napad z dvema četama, eno pa pustil pri previjališču, je pod vasjo Tlake prečkal glavno cesto Šmarje—Škofljica. Nad cesto je postavil težki minomet, izstrelil šest min in takoj zatem v strelcih jurišal na domobransko oporišče Mali Vrh. Že v prvem naletu je pregнал domobrance iz dveh bunkerjev in hiše, ki jim je rabila kot odborna točka. Vas so borci zasedli v dobrih desetih minutah. Potem so bombaši v jurišu naskočili glavni bunker, obdan z bodečo žico in minskim poljem, vendar neuspešno. Že v prvem naskoku je bilo ranjenih 12 borcev. Potem je bataljon zasedel še dva bunkerja in porušil vse štiri, ki jih je dotlej zavzel. Domobranci so se obdržali le še v dveh, iz katerih so se na vso moč upirali.

Druga četa 1. bataljona, ki bi morala na progi uničiti sovražne patrulje in postaviti zasedo proti Šmarju, svoje naloge ni v celoti opravila. Proge v smeri proti Grosupljemu ni niti pregledala niti je ni pripravila za miniranje. To se je kmalu maščevalo. Svoje položaje proti domobranskim bunkerjem pri Šmarju je sicer zasedla, vendar jo je tam kmalu presenetil sovražnik, ki bi ga morala odkriti že med obhodom železniške proge, in jo naskočil skupaj s posadko iz bližnjega bunkerja. Prisilili so jo, da se je umaknila. Odtlej so pogrešali komandanta bataljona Janeza Prelogarja-Cvetka.

Tretji bataljon je začel akcijo obenem z Drugim. Prek Razdrtega in glavne ceste Ljubljana—Grosuplje je odšel proti Malemu Vrhu in z močnim streljanjem podprl prizadevanja 2. bataljona. Domobransko oporišče je napadal vse dotlej, ko se je pojavil oklepni vlak, ki je bil v predoru, in je šmarska posadka izvedla izpad proti četi 1. bataljona. Takrat se je bil prisiljen umakniti. Pri tem se je le ena njegovih čet uspela umakniti nazaj čez glavno cesto in železniško progo ter ubrati že prej določeno umičnico. Drugi dve, skupaj okrog 40 borcev, sta bili prisiljeni ostati severno od proge. Ker je sovražnik hitro zasedel progo in glavno cesto, sta se prebili med Malim Lipoglavom in Zgornjo Slivnico v bližino Police ter tam ostali do večera. Z nočjo je bataljon prekoračil cesto Grosuplje—Višnja Gora in brez izgub prišel v Suho krajino. Naslednjega dne je bil v Lazah nad Krko. Ves čas je bil z bataljonom tudi komandant brigade.

Medtem so mineri s pomočjo čet 1. in 3. bataljona pripravili vstop v predor. Med bojem za bunkerje na Malem Vrhu je sovražnik namerno zažgal večjo šupo in s tem močno razsvetlil mesto napada z okolico ter cesto v bližini vhoda v predor, tako da so se morali minerji začasno pritajiti. Kmalu po 3. uri zjutraj pa je iz predora pod vasjo Razdrto, ki ga je 19 dni pred tem minirala Levstikova brigada, pripeljal oklepni vlak. Ustavil se je na odprti progi in s topovskim ter mitralješkim ognjem zasul brigadne položaje. Ko je spregovorila partizanska protitankovska puška, se je vlak umaknil v predor pod Malim Vrhom, vendar je od tam nadaljeval z obstreljevanjem. S tem pa se je akcija izjalovila. Ker se je tudi že daniło, je ob 3.45 štab divizije dal znak za odmik. Kljub temu je 2. bataljon vztrajal na položaju še skoraj celo uro in končno tudi ta odšel z ranjenci skozi Tlake in Gajniče proti Hudi Polici. V Tlakah so se mu priključili 1. in 2. četa 1. bataljona ter minerska skupina z vsem materialom.

Preden Nemci in domobranci napadejo čete 18. divizije, pogledjmo, kako je bil 14. avgusta zgodaj zjutraj sovražnik razporejen, ko je pričakoval partizanske enote oziroma 9. brigado.

Dne 14. avgusta ob pol enih ponoči je 4. domobranski udarni bataljon odšel iz Grosupljega v smeri Ponova vas—Šentjurje—Velike Lipljene—

—Malo Lipljene. Štiri ure pozneje je ujel načelnika sanitete in še nekaj ljudi iz divizijske komore ter od njih dobil podatke. Ko so jih poveljujoči presodili, so sklenili zožiti prvotni obseg zapore in določili črto Cerovo—Kobiljek—Šentjurje—Gornji Rogatec—Sv. Peter (k. 580). Zasedli so jo ob 6. uri zjutraj. Tri ure pozneje je začel bataljon očiščevalno akcijo proti severu. Četrty bataljon SD je poročal, da je v tej operaciji pobil 35 in ujel 23 partizanov. (Metod Mikuž, Pregled zgodovine NOB, IV. del, str. 305). Glavni poveljujoči starešina sovražnikove vojske, kapetan Erich Schumacher, je zaposlil tudi posadke iz Škofljice, Zaloga in nekaterih manjših postojank; poslal jih je nad cesto Škofljica—Pijava Gorica. Močna kolona Nemcev in domobrancev iz Velikih Lašč ter okoliških postojank pa je odšla v smer Sloka Gora—Vodice—Čušperk. Tako je bil obroč skorajda sklenjen.⁴¹ Ko je streljanje 8. in 9. brigade na Hudi Polici razkrilo njihov položaj, se je tja takoj napotil domobranski polbataljon. Že pri Selah je trčail ob brigadno zasedo, jo pregnal ter nadaljeval pot v smeri proti Hudi Polici, kjer je najprej zasedel k.374 (severno od Hude Police).

Še pred sovražnikom je prišla do Hude Police četa 1. brigadnega bataljona, ki je varovala minerski material, nekaj časa za njo pa 2. četa istega batajona, topniška baterija z dvema topoma, 2. bataljon Devete in 3. bataljon 8. brigade. Družno so pregnali sovražnika s k. 374 in se namerili v vas. Kmalu se je na obrobju Hude Police in po okoliških grebenih razvnel boj, v katerem je 1. bataljon Devete večkrat jurišal in spet za krajši čas obvladal vas. Ko so ga potem z okoliških položajev začeli obkoljevati domobranci, je komandant divizije ukazal četam 8. in 9. brigade, ki so spremljale težko orožje in niso bile v Hudi Polici, naj rešijo bataljon. Ob podpori topov sta 2. bataljon Devete in 3. bataljon Osme brigade jurišala ter pregnala sovražnika z obrobja vasi. Domobranci so se umaknili na okoliške grebene in še višje k. 428 (južno od Hude Police), odkoder jih borci niso več mogli pregnati.

Hude Police partizani niso dolgo držali, ker jim je grozila obkolitev. Oba topa so skrili nekaj sto metrov stran od vasi v bližnji gozd, kjer se je sestala vsa baterija. Tam jo je kmalu odkril sovražnik in jo začel obkoljevati. Moštvo baterije se je moralo prebijati z bojem, medtem ko sta oba topa ostala tam.⁴²

Boji v rajonu Hude Police so trajali do šestih zjutraj, veliko borcev je padlo in bilo ranjenih. * Že od prvih spopadov naprej so se brigadne enote po sili razmer ločevale in cepile. Takoj ob napadu na Hudo Polico sta se razšli koloni, od katerih je eno vodil divizijski komandant Stane Semič-

* Samo kmet Anton Pavlin s Hude Police št. 1 je odpeljal na pokopališče v Šmarje-Sap 12 padlih partizanov. (Janez Perovšek-Pelko, Osma brigada, rokopis, 10. poglavje, str. 81.)

-Daki, drugo pa divizijski politični komisar Dušan Gorkič ter politični komisar Devete Marjan Jenko-Vid. Kolona s komandantom divizije, v kateri so bili deli 9. brigade in 3. bataljon Osme, skupaj do 270 ljudi, se je umikala v najbolj ogroženo smer. Od Hude Police je šla po gozdu proti k. 394, od tam pa je ubrala v smeri Bičje—Šentjurje. Z orožjem si je utirala pot mimo vasi Pece in Podgorica ter sredi dopoldneva z jurišem prek močvirnate čistine izsilila pot naprej proti naselju Kobiljek in Mala vas.

Pri tem je padlo 15 borcev, ranjenih pa je bilo 25, ki pa so vsi padli v sovražnikove roke.⁴³ Vendar je bil juriš edini možen način, da se prebije okupatorjevo zaporo, ki je bila na k. 474. Zagotovo je pri tem tudi sovražnik imel izgube. Boji na tem območju so trajali vse do poldneva. Znova zbrana kolona si je na varnem privoščila kratek počitek, nato pa ji je politični aktivist iz vrst domačinov pomagal, da je varno šla prek turjaške ceste med Velikim Ločnikom in Vrhom. Z jutrom naslednjega dne je kolona prišla do Golega.

S kolono, ki jo je vodil divizijski politični komisar Dušan Gorkič, je šel tudi politični komisar 9. brigade Marjan Jenko-Vid. Ta skupina je med umikom proti Bičju in Podgorici zbirala borce in jih takoj vključevala v pohodno kolono. Na poti so pobrali okrog 35 ranjencev — tudi težje. Premikali so se strjeno in po gozdu. Ko so borci po dveh urah hoda ugotovili, da sovražnik nadzoruje vsa pota in smeri, so se spravili v gosto obraščeno kraško kotanjo in se močno zavarovali. Tisti čas je nad območjem operacij krožilo nemško izvidniško letalo. Položaj je bil kočljiv, še zlasti za ranjence, ko so v bližini ugotovili manjše sovražnikove oddelke, ki so se urejali za odhod proti Grosupljemu. Pol ure pozneje, bilo je okoli štirih popoldne, je kolona nadaljevala pot v smeri proti Velikim Lipljenom in ves čas so se ji pridruževali partizani iz raznih divizijskih enot. Že pozno zvečer se je v Vodicah pridružil še namestnik komandanta Devete poročnik Milan Vukelič-Jaka in z njim okrog 50 borcev. Kmalu zatem so se pri Zdenski vasi sešli še s 3. bataljonom in komandantom brigade. Ponoči so šli čez progo Grosuplje—Zdenska vas in 15. avgusta popoldne prišli v Hočevje. Ranjence so poslali v bolnišnico, politični komisar divizije pa je še tistega dne poročal štabu korpusa na Dvoru. Zvečer se je vrnil in odpeljal kolono prek vasi Ponikve in Rašice na Golo.*

Doslej ni bilo mogoče ugotoviti vseh žrtev te akcije. Zanesljivo pa so padli Ivan Jamšek-Jure, 1925, bataljonski sekretar SKOJ; Edo Lešnjak, 1919, pomočnik četnega političnega komisarja v 1. bataljonu, in Žarko Petrič, 1923, pomočnik šefa brigadnega obveščevalnega centra. Že omenjeni Ivan Prelogar-Cvetko je bil ranjen in so ga zarana zjutraj 14. avgusta

* Dušan Gorkič, *pisno pričevanje, hrani avtor.*

* Dne 15. avgusta 1944 Deveta in Levstikova brigada nista imeli bojev.

ujeli pri vasi Rogatec. Čeprav število ni ugotovljeno, je po pričevanju udeležencev padlo največ borcev na Hudi Polici in med jurišem prek čistine pri vasi Kobiljek ter Mali vasi.

Ves čas obstoja ni 9. brigada v nobeni akciji izgubila toliko svojega moštva kakor v akciji na predor pod Malim Vrhom. Štejejo, da je štab 18. divizije že do 20. avgusta zbral dovolj zanesljive podatke o izgubah in jih vnesel v poročilo, odkoder povzemamo, da so 14. in 15. avgusta 1944 imele: 9. brigada 32 mrtvih in 91 pogrešanih; 8. brigada 1 mrtev, 29 pogrešanih in 1 ranjen ter štab divizije 1 mrtev in 11 pogrešanih.

Ker so se posamezniki in skupinice vračali še nekaj dni, je bilo pozneje objavljeno, da se je skoraj polovica pogrešanih vrnila v brigado. Zanesljiv je podatek, da jih je od dokončno pogrešanih 24 padlo v roke sovražniku in da je bilo 12 ubežnikov, medtem ko za ranjene ni podatkov. Vemo samo za 12 ranjencev 2. bataljona iz napada na z žico obdani bunker na Malem Vrh.

Divizijsko poročilo tudi navaja, da je 14. in 15. avgusta sovražnik imel 102 mrtva in 70 do 80 ranjenih. Prav gotovo je to število močno pretirano in ga moramo jemati s pridržkom.

Tudi izgube orožja povzemamo iz istega poročila: 9. brigada je izgubila 26 pušk, 5 mitraljezov, 1 lahki minomet, 1 protitankovsko puško, 1 brzostrelko, 1 pištolo; 8. brigada pa: 20 pušk, 3 mitraljeze, 1 lahki minomet, 1 protitankovsko puško, 1 brzostrelko, 1 pištolo; štab divizije: 6 pušk, 1 mitraljez. Poleg tega so izgubili še 2 protitankovska topa in 8 mul z 950 kg razstreliva, kar je bilo na skrbi obeh brigad.⁴⁴

Spregovorimo še o vzrokih neuspeha, o odgovornosti in odgovornih ter o disciplinskih ukrepih, ki so sledili.

Med vzroke neuspeha, ki jih tu seveda samo naštevamo, lahko kar uvodoma in utemeljeno uvrstimo povelje štaba 7. korpusa z dne 11. avgusta 1944.⁴⁵ Brez dvoma je ukaz za napad na predor prehitro sledil zadnji takšni akciji, ki je bila v noči na 27. julij. Napad bi moral opraviti tudi veliko bolj skrivaj in pazljivo. Vrh tega je partizanska stran precenevala svoje moči in podcenjevala nasprotnike. Korpus je vedel, kakšne sile ima na voljo za akcijo 18. divizija, pa vseeno ni predvidel drugih enot, ki naj bi tisto noč zavarovale smeri umika brigad iz napada. Tudi ni določil hkratnega večjega demonstrativnega napada na ožjem območju utrjenega stiškega vozlišča. Naravnost nepojmljivo pa je, da korpus ni pravočasno oskrbel divizije z razstrelivom, kar je bilo neposreden vzrok usodnih zapletov. Enodneвно čakanje »pred vrati«⁴⁶ sovražnike hudo občutljive točke, skoraj brez vsake možnosti, da bi se zares prikrili pred okupatorjevimi vohuni in ovaduhi, pa vse večja živčnost čakajočih borcev, vse to je bilo samo v prid sovražniku. Zato trditve v

korpusnem poročilu, da je »neuspeh akcije pripisati dobri obveščevalni službi sovražnika (...)«, ne vzdrže kritike.⁴⁶

Očitne so bile tudi divizijske napake. Poslati kolono s prek 1050 ljudmi in pratežem podnevi iz Suhe krajine proti Velikim Lipljenam, je bilo v nasprotju z vsemi pravili prikritega premika. Velika napaka je bila tudi, da so enote odšle v napad nenadzorovano in časovno neusklajeno, zaradi česar se je nato zgodilo, da sta se na Hudi Polici brigadi spopadli med seboj. Tudi članov ožjega štaba brigade niso pravilno razporedili po bataljonih. Borci so začeli dvomiti v izid akcije, češ da bo brigada ostala brez pravega vodstva, ki mu je doslej najbolj zaupala, in bo zaradi tega nastala zmeda. Razplet dogodkov je to kmalu potrdil. Prav tako je bila izničena prepotrebna vloga tudi štaba divizije, čeprav še kako potreben, je bil ob vsi vlogi, saj je povsem izgubil stik z dogajanjem in enotami. »Izgubili smo zvezo s štabom 8. in 9. brigade, samo nekoliko funkcionarjev se je še nahajalo okoli nas (...)«⁴⁷

Tudi Deveta je prispevala k vzrokom poraza, zlasti ker je nedosledno izpolnila nekatere vojaške naloge in ker je imela enote med pohodom na operacijsko območje preslabo povezane med seboj. Za pravilno oceno dogajanj pa moramo ovreči kot neresnično navedbo divizije, češ da je vojaški in politični kader brigade popustil, zato moštvo ni opravilo nalog.⁴⁸ Kako je brigadno moštvo poslušalo in izpolnjevalo ukaze v usodnih trenutkih, pa najbolje pričajo njegovi juriši na sovražne postojanke Mali Vrh, na Hudi Polici in pri Kobiljeku.

Kazen, ki je sledila porazu, lahko označimo za krivično nadaljevanje zgrešeno pripravljenega podviga. Že iskanje krivcev se je začelo tam, kjer bi se pravzaprav moralo končati, saj so v prvi potezi kadrovsko obglavili štaba Devete in Levstikove brigade. O tem je pozneje Stane Semič-Daki zapisal, da se je komandant korpusa Pero Popivoda takoj po porazu divizije pojavil na sektorju pod Mokrecem in začel menjati vodilni kader po brigadah.⁴⁹

Dne 25. avgusta 1944 je štab 7. korpusa s posebno naredbo postavil pred vojaško sodišče komandanta 9. SNOB kapetana Alojza Beleta-Tička, pomočnika brigadnega političnega komisarja Branka Raduloviča* in komandanta 8. brigade majorja Leopolda Gerdoviča-Jureta. Naslednji dan je štab korpusa širše utemeljil svojo obtožnico in jo končal s tem, da so imenovani razrešeni s svojega položaja, razoroženi in čakajo sojenje pri štabu 18. divizije. Istega dne so s korpusno naredbo razrešili s položaja in brez sodne obravnave dali na voljo štabu divizije političnega komisarja 9.

* Branko Radulovič je prišel pred sodišče na predlog štaba 18. divizije (Izjava Branka Raduloviča in obtožba štaba 18. div. z dne 17. 8. 1944 (F 195/B 3.)

brigade Marjana Jenka-Vida in političnega komisarja 8. brigade Venclja Kolenca.⁵⁰ Namestnik komandanta 9. brigade poročnik Milan Vukelič-Jaka, namestnik komandanta 8. brigade kapetan Jože Ožbolt in pomočnik političnega komisarja iste brigade Avgust Farčnik-Sandi pa so bili kaznovani z ukorom. S posebno naredbo, toda pod isto številko, je tega dne štab korpusa kaznoval komandanta 18. divizije polkovnika Staneta Semiča-Dakija z ukorom, političnega komisarja divizije Dušana Gorkiča pa je odstranil s položaja, prav tako tudi načelnika štaba divizije kapetana Antona Žnidaršiča-Štefana.

Nekaj dni zatem je višje vojaško sodišče pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije začelo postopek proti komandantu in pomočniku političnega komisarja 9. bigade, ki sta kljub temu smela opravljati položajne naloge še do začetka septembra, ko so ju poklicali na poveljsto korpusa v Starem trgu pri Ložu. Ko je bila Deveta od 2. do 10. septembra v Danah na Notranjskem, sta tam izročila posle. Trinajstega septembra sta odšla v Belo krajino v zaščitno četo pri Glavnem štabu Slovenije.⁵¹

Dne 23. septembra je višje vojaško sodišče NOV in POS, senat pri Glavnem štabu Slovenije, objavilo sodbo. Kazni, ki jih je izreklo sodišče pri štabu 7. korpusa, ni spremenilo, čeprav ni v celoti soglašalo z njegovimi obtožbami. Obtoženca sta bila obsojena na odvzem čina oziroma naziva. Drugih krivcev sodba ni javno obravnavala, čeprav je višje sodišče med preiskavo ugotovilo dokaze, da je bila krivda tudi v višjih štabih. Dne 3. oktobra 1944 je Vrhovni štab NOV in POJ odstavil s položaja komanadanta 7. korpusa polkovnika Pera Popivodo in komandanta 18. divizije polkovnika Stanka Semiča-Dakija.⁵²

Kljub obsežni preiskavi, ki jo je v tem primeru opravilo višje vojaško sodišče pri Glavnem štabu Slovenije, bremenijo celoten postopek zlasti naslednja tri dejstva:

- 1) proces je očitno težil k zaščiti avtoritete položaja;
- 2) sodišče je razglasilo samo delno objektivno krivdo;
- 3) sodba in njena obrazložitev navajata predvsem posledice in ne vzrokov neuspeha.

Dan po objavi sodbe je višje vojaško sodišče NOV in PO Slovenije dalo Alojza Beleta-Tička in Branka Raduloviča na voljo personalnemu oddelku Glavnega štaba Slovenije.⁵³

Izrečene kazni niso zadostile pravici in brigada se z njimi ni nikoli sprijaznila. Njeni borci so bili priče mnogih napak in vzrokov poraza, ki so se vrstili, še preden so čete odšle na položaje v noči s 13. na 14. avgust 1944. Menili so, da je bila njihovemu štabu storjena velika krivica in tudi njim samim. Zato so o odstavljenih borci v brigadi še dolgo govorili in mislili nanje. Zlasti o Alojzu Beletu-Tičku, ki je bil borec brigadnega jedra

že od njegove ustanovitve poleti 1942. Alojza Beleta-Tička in Branka Radulovića so 4. oktobra 1944 poslali v štab 4. operativne cone na Štajersko, Marjan Jenko-Vid pa je bil prestavljen v 9. korpus za namestnika šefa obveščevalnega centra.

Pod Mokrecom

Ob prihodu pod Mokrec dne 15. avgusta 1944 je imela 9. brigada na mestu 170, dva dni pozneje okrog 280 in četrty dan 343 ljudi.

Njeno novo operacijsko območje je na severu segalo do zelo pomembne železniške zveze Ljubljana—Postojna, na vzhodu pa do kočevske proge med Grosupljem in Velikimi Laščami. Spričo potrebe po varnosti prometa, ki je na njih vse bolj naraščal, je okupatorjevo vojaštvo moralo ukrepati hitro in s silo, kadar je na to območje prišla kaka večja partizanska enota.

Petnajsti avgust je za Deveto minil mirno, počivala je in pošiljala patrulje, ki so v vseh smereh iskale ranjence in razkropljene, ponoči pa je njen 2. bataljon že opravil uspešno gospodarsko akcijo v Brestu na Barju.

Dva dni pozneje je blizu vasi Golo 2. bataljon zjutraj napadel sovražnikov oddelek, ki je prišel iz smeri Iške vasi. Zadrževal ga je, dokler se moštvo, ki je imelo delo v brigadnem taboru, ni umaknilo. Približno ob istem času se je 3. bataljon spustil v boj s sovražnimi vojaki, ki so pritisnili od Želimelj. Na obsežnem območju pod Mokrecom pa je 1. bataljon vodil pozicijske in manevrske boje vse do 12.30, ko se je umaknil, da ga ne bi obkolili. Prav tako se je 8. brigade bojevala na črti Kurešček—Osredok—Visoko, kamor je sovražnik od Iške vasi prodiral na Golo. V teh bojih je sodelovalo okrog 800 sovražnih vojakov, ki so pripadali 4. bataljonu SD, 23. posadkovni četi iz Pijave Gorice in močnejšim silam posadkovnih enot iz postojanke Velike Lašče.*

Po divizijskem poročilu je imel sovražnik 9 mrtvih in 13 ranjenih.⁵⁴

Naši so imeli enega mrtvega in 4 ranjene.

* Sovražnik iz postojanke Pijava Gorica je tega dne aretiral Karolino Kraljič in Ivanko Centa iz vasi Škrlje, ki sta bili organizirani sodelavki OF. Domobranci so ju odpeljali v gozd Vrhič, ju tam zasiljali, zatem pa mučili in ubili. Enega tistih, ki so zagrešili ta zločin, je kmalu nato ujela brigadna obveščevalna patrulja pri Pijavi Gorici. Med zaslišanjem je priznal dejanje, za katero je dobil za plačilo 300 italijanskih lir, kar je z družbo zapil v gostilni na Igu. Potem so ga soočili z domačini iz Škrlja, ki so v njem spoznali vojaka, ki je iz hiše izvelkel eno od obeh žrtev. Borci Devete so imeli prav težave, da so ubranili domobrancia pred razjarjenimi domačini, ki so ga hoteli ubiti. (Ludvik Golob, Ljudje izpod Mokrc in Kureščka 1941—1945, brošura, str. 132, Ljubljana, maj 1983.)

Brigada gre na Notranjsko

V bojih Devete je sodeloval in pri tem izgubil življenje Jože Marinčelj-Žožo, 1922, šef divizijskega obveščevalnega centra. Padel je nad vasjo Golo. Brigada je izgubila tudi štiri puške in težko »brede«.⁵⁵

Ob manjših patrolnih spopadih je naslednjega dne brigada zasedla Sekirišče, dan pozneje pa s 1. bataljonom Purkače, z Drugim in Tretjim ter s štabom pa položaje pri vasi Osreddek. Medtem so se Nemci in domobranci utrjevali okoli Golega ter se razporejali od Pijave Gorice mimo Turjaka do Velikih Lašč.

Tistega dne ob desetih dopoldne je sovražnik s topovi in minometi napadel položaje Drugega bataljona na jugovhodu in Tretjega bataljona severno od vasi Osreddek. Po enournem topovskem obstreljevanju so Nemci in domobranci odšli proti Osredku, kjer jih je napadel 2. bataljon. Ta se je moral umakniti na nove položaje, odkoder je uspešno zadrževal njihovo nadaljnje prodiranje. Tretji bataljon je ščitil Drugega s tem, da je napadal sovražnikovo desno krilo. Medtem so na bojne položaje in v zaledje spet treskale topovske granate in minometne mine. Domobranksko posredovalno kolono, ki je prišla iz smeri Rob, je napadel 1. bataljon in jo prisilil, da je ostala v zaselku Strmoletje. Potem jo je skupaj s komando mesta Velike Lašče obstreljeval toliko časa, da se je morala vrniti v

postojanko. Boji na črti Osredek—Mački so trajali do 17. ure. Tisti dan so imeli naši enega mrtvega in enega ranjenega.⁵⁶

Nadaljnje štiri dni enote Devete niso menjale položajev. Medtem je 3. bataljon odšel v Suho krajino po orožje in strelivo. Z njim je odšel tudi namestnik komandanta brigade Milan Vukelič-Jaka. V manjšem spopadu patrolj na Kitnem Vrhju je bil ranjen.

Dne 24. avgusta je Deveta s 1. in 2. bataljonom zasedla položaje na Golem in tam ostala štiri dni brez bojov. Brigadne zasede so od tam odhajale nad Želimlje (na k. 414 Sv. Rupert, severno od vasi Sarsko, in k. 322 pri Želimljah), ter do Velikega in Malega Osolnika, medtem, ko so obveščevalci operirali do Iga in Škofljice.

Zaradi sovražnikovega vdora v območje Koščaki—Št. Vid, kjer je Levstikova imela z njim hude boje, je 28. avgusta popoldne brigada razporedila čete na ugodne položaje južno in zahodno od Golega in tam ostala tudi čez noč. Ko se je naslednje jutro iz Suhe krajine vrnil njen 3. bataljon, se je premestila na območje Velike Senožeti—Kurešček (k. 833) in se usmerila na cesto Golo—Krvava peč. Tam se je zadržala do vključno 30. avgusta brez bojov in akcij.

Vzrok, da ni odhajala napadat sovražnika, je bil zlasti v tem, da še ni prebolela hudega poraza pri Šmarju. Nas pa zanima, kako to, da so jo Nemci in domobranci »pustili pri miru« kar deset dni. Gotovo je razlogov za to več. Od 20. do 24. avgusta je prek Ljubljane potovala nemška 237. pehotna divizija iz Češke proti Istrskemu polotoku.⁵⁷ Za njeno neposredno zavarovanje pa je bilo potrebno dodatno vojaštvo. Tiste dni so se 1., 3. in 4. udarni bataljon slovenskega domobranstva veliko ukvarjali z brigadami 15. divizije na črti Ambrus—Hinje, zlasti še z Gubčevo na Čatežu ter v rajonu Žužemberka. V avgustu se je tudi precej znižalo številčno stanje sovražne vojske na Dolenjskem. Nemci so polovico svojega moštva odpeljali na druga območja, domobransko moštvo pa se je zmanjšalo za petino, delno zaradi dezertterjev, nekaj pa so jih poslali v gorenjske domobranske enote.⁵⁸ Zaradi uspešnega odpora Devete in Levstikove brigade do 20. avgusta pa sovražniku nad glavnino 18. divizije pod Mokrecom ni kazalo iti z majhnimi oddelki.

Desetdnevni mir je 9. brigada dobro izkoristila. Po daljšem zastoju so borci spet imeli vojaške in politične ure, štabi so opravili več posvetovanj s komandami čet in brigada je začela z nekaterimi organizacijskimi ukrepi. Enote so imele vojaške in politične ure kar na položajih, ker so tako narekovala razmere. Snov so črpali iz tistikrat najpomembnejših dogodkov in nalog. Izgube v zadnjih dneh so opozorile, da v četah zaradi precejšnjega števila novincev potrebujejo več vaj, da bi zmanjšali svoje izgube. Zato se je moštvo urilo v izbiri kritja pred bojem in med njim ter

vadilo umikanje po napadu. Učilo se je tudi, kako določiti položaje za vod in četo ter kako pri tem razporediti avtomatsko in težko orožje. Vaje so imeli tudi zvečer.⁵⁹ Pri političnih urah so borce seznanjali s položajem na evropskih bojevališčih in domačih bojiščih. Za to so bila na voljo dokaj sveža radijska poročila. Posebno pozornost so namenjali sporazumu Tito-Šubašić. Mednarodno priznanje jugoslovanskega narodnoosvobodilnega gibanja in njegove vojske pa je med borci zbudilo še posebej veliko optimizma in ugodno vplivalo na bojno razpoloženje enot.

Ko so obravnavali dogodke in težave v svojih vrstah, so odkrito govorili o vzrokih za zmanjšanje bojne moči Devete. S tem v zvezi so omenjali, da v enotah pač prevladujejo novinci, ki so pomanjkljivo vojaško izurjeni in premalo politično osveščeni, zaradi česar je naraslo število dezerterjev in panikarjev. Govorili so o nezadostni vojaški in osebni opremljenosti borcev in o tem, da so hudo preutrujeni. Ocenili so tudi, da je bila politična priprava moštva za napad na Šmarje zelo pomanjkljiva. Sestanki štabov s četnimi poveljstvi so bili namenjeni presojanju vzrokov za hud poraz brigade na črti Šmarje—Šentjurje. Čeprav so veliko krivde za neuspeh in izgube pripisovali predvsem divizijskemu vodstvu, so govorili tudi o celi vrsti pomanjkljivosti četnih in bataljonskih poveljstev. Ugotovili — in zapisali — so, da se ravno politični in vojaški funkcionarji v zadnjih bojih niso pokazali sposobni samostojnega manevriranja in odločanja v težkih ali nejasnih okoliščinah. Ker so poveljujoči v akcijah omahovali, je moštvo izgubljalo zaupanje tudi v svoje nižje vojaške in politične starešine, kar je zmanjševalo bojno disciplino. To naj bi bil eden glavnih vzrokov zadnjih neuspehov. Ocene štabov in četnih poveljstev so se strnile v ugotovitev, da manjka brigadi več sposobnih bataljonskih in veliko četnih vojaških ter političnih kadrov.⁶⁰

Omeniti moramo še nekatere organizacijske spremembe in s tem povezane premestitve v avgustu 1944. Zapisali smo že, da so 10. avgusta pri štabu 18. divizije sestavili minerski bataljon, kamor je Deveta poslala svoj minersko-tehnični oddelek, skupaj 32 mož. Njihov komandir Franc Uršič je postal komandant novo ustanovljenega bataljona, politični komisar Viktor Kragelj pa je z enako funkcijo prišel v novo inženirsko četo.

Dne 26. avgusta je brigada prejela divizijsko naredbo, da pošlje sedem borcev prostovoljcev v sestavo specialnega udarnega bataljona.* Med drugimi sta se prijavila tudi politični komisar 3. bataljona Dušan

* Specialni ali udarni bataljon je bil enota s posebnimi nalogami napadnega značaja. Ustanovili so ga 27. avgusta 1944 v vasi Zavrh na Notranjskem, imel je tri čete in je že 29. avgusta štel 54 borcev. Prvi komandant in politični komisar sta bila Franc Uršič in Franc Tavčar, oba iz divizijskega minerskega bataljona. Po desetih dneh so ga začeli imenovati kar »jurišni bataljon« in pri tem je potem ostalo. Sodeloval je v mnogih akcijah 9. brigade.

Marinšek-Silni in poročnik Aleksander Maldigulov.* Prvi imenovani je postal v novem bataljonu politični komisar čete, drugi pa komandir.

Zaradi dogajanj in razmer v brigadi v poletnih mesecih 1944 je prišlo do marsikaterih sprememb na najbolj odgovornih mestih v štabu brigade in štabih njenih treh bataljonov. Med 15. junijem in 15. septembrom je bilo na sedemnajstih od devetnajstih položajev kar 27 zamenjav.** Le na položaju pomočnika političnega komisarja v 1. bataljonu in namestnika komandanta v 3. bataljonu sta v tem obdobju ostala ista tovariša.

Do sprememb je prišlo, ker je 5 starešin padlo, 14 pa jih je odšlo iz brigade (6 je bilo premeščenih v druge enote, 5 prestavljenih za kazni in 3 iz socialnih vzrokov). Za to so opravili 18 notranjih zamenjav in vključili 8 na novo prispelih. Od 27 sprememb jih je bilo 11 v štabu brigade, 6 v štabu 1. bataljona, 7 v štabu Drugega in 3 v štabu 3. bataljona. V tistem času so opravili še 10 zamenjav za krajši čas, od teh štiri v brigadnem in po tri v štabu 1. ter 2. bataljona.

Spremembe na vodilnih mestih so v mnogih primerih povzročile tudi zamenjave v nižjih enotah, kar zagotovo ni bilo brez posledic zlasti med navadnimi borci, predvsem zato, ker je bilo med njimi veliko novo mobiliziranih. Tu je bil tudi eden od vzrokov že omenjene ugotovitve, da je moštvo izgubilo zaupanje v svoje nižje vojaške in politične starešine. V dobršni meri je bil to davek za mnoge zgrešene kadrovske poteze nadrejenih.

* Rus Aleksander Maldigulov, 1923, je padel 29. oktobra 1944 pri Sadu kot komandir 2. čete udarnega bataljona.

** V tem oddelku ni upoštevan. 4. brigadni bataljon, ki je nastal iz preurejenega Istrskega odreda in so ga 1. septembra 1944 priključili 9. brigadi. (Odredba štaba 7. korpusa z dne 1. septembra 1944 štabu Istrskega odreda za preoblikovanje odreda v 4. bataljon 9. brigade. Zbornik VI-16-1.)

Opombe:

1. Povelje Glavnega štaba Slovenije z dne 4. junija 1944 štabu 7. korpusa in poročilo štaba 9. korpusa z dne 20. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije o rušenju železniških prog in železniških objektov; Zbornik VI-14-20 in 72 opomba 4.
2. Povelje štaba 7. korpusa z dne 8. junija 1944 štabu 15. divizije; Zbornik VI-14-29.
3. Povelje štaba 18. divizije z dne 9. junija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-14-29.
4. Pregled bojne aktivnosti enot 7. korpusa od 1. do 14. junija 1944; Zbornik VI-14-71.
5. Odredba štaba 7. korpusa z dne 10. junija 1944 štabu 18. divizije; Zbornik VI-14-34.
6. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II.
7. Poročilo štaba 9. brigade z dne 15. junija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 27.
8. Poročilo štaba 18. divizije z dne 14. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II.
9. Poročilo o dogodkih in akcijah bataljona »N« od 14. do 22. junija 1944; IZDG, AK F 283/M II.
10. Povelje štaba 7. korpusa z dne 12. junija 1944 štabu 18. divizije; Zbornik VI-14-43.
11. Povelje štaba 15. divizije z dne 19. junija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-14-70; Povelje štaba 18. divizije z dne 20. junija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-14-73. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 30. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-14-93. Poročilo štaba 18. divizije Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa z dne 21. junija 1944; AIZDG, F 27. Poročila o dogodkih in akcijah bataljona »O« od 20. junija do 30. junija 1944 in bataljona »N« od 14. junija do 22. junija 1944; IZDG, AK F 283/M II oziroma F 26/M VII.
12. Petnajstdnevno poročilo štaba 9. brigade od 15. junija do 30. junija 1944 štabu divizije; AIZDG, F 27/M II.
13. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 30. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-14-93.
14. Seznam padlih.
15. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II.
16. Dnevna poročila štaba 18. divizije od 24. junija do 27. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II.
17. Petnajstdnevno poročilo štaba 9. brigade od 15. junija do 30. junija 1944 štabu divizije; AIZDG, F 27/M II.
18. »Glas osemnajste«, letnik 1., št. 19 z dne 9. julija 1944.
19. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 28. junija 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-15-33. Poročilo štaba 18. divizije z dne 2. julija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27.
20. Povelje štaba 7. korpusa z dne 5. julija 1944 podrejenim enotam in povelje štaba 18. divizije z dne 5. julija 1944 štaboma 8. in 9. brigade; Zbornik VI-14-106 in 108.
21. Poročila štaba 18. divizije za 6. in 7. julij 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II. Petnajstdnevno poročilo štaba 9. brigade od 1. julija do 15. julija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M 3.
22. Povelje štaba 18. divizije z dne 7. julija 1944 štaboma 8. in 9. brigade; Zbornik VI-14-113.
23. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 28. julija 1944 Glavnemu štabu; Zbornik VI-15-33.
24. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. julija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/M II. Poročilo o dogodkih in akcijah bataljona »O« za čas od 9. julija do 14. julija 1944; AIZDG, F 26/M VII.
25. Petnajstdnevno poročilo štaba brigade od 1. julija do 15. julija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, 193/M III.
26. Seznam padlih.
27. Poročilo štaba 18. divizije in štaba 9. brigade z dne 17. julija 1944 Glavnemu štabu in štabu 7. korpusa oziroma štabu 18. divizije; AIZDG, F 27/II oziroma F 193/M III.

28. Povelje štaba 18. divizije z dne 18. julija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-15-8. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-15-82.
29. Poročili štaba 18. divizije in 9. brigade z dne 19. julija 1944 Glavnemu štabu Slovenije oziroma štabu 18. divizije; AIZDG, F 27/II oziroma F 193/M III. Mustar, prispevek.
30. Navodilo štaba 18. divizije z dne 21. julija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-15-18. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-15-82. Izjava borca 2. bataljona brigade Jožeta Roma, Črnomelj.
31. Poročilo štaba 9. brigade z dne 22. julija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. julija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II.
32. Povelje štaba 18. divizije z dne 25. julija 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-15-29. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije o dejavnostih in stanju v podrejenih enotah; Zbornik VI-15-82. Dnevna poročila štaba 18. divizije od 23. julija do 30. julija 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II. Dnevna poročila štaba 9. brigade od 24. julija do 30. julija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III.
33. Polmesečno poročilo propagandnega odseka 9. brigade z dne 31. julija 1944; AIZDG, F 88.
34. Poročilo štaba 9. brigade z dne 31. julija 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III.
35. Naš pohod, glasilo 9. brigade, julij 1944, št. 5—6, str. 19—20.
36. Povelje štaba 18. divizije z dne 5. avgusta 1944 štaboma 8. in 9. brigade; Zbornik VI-15-59. Dnevna poročila štaba 9. brigade od 2. do 6. avgusta 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III.
37. Poročila štaba 15. divizije z dne 8. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-15-69, opomba 14. Poročilo štaba 9. brigade z dne 7. avgusta 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 27/II.
38. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. septembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-12. Dnevna poročila štaba 9. brigade od 8. avgusta do 10. avgusta 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III.
39. Povelje štaba 7. korpusa z dne 11. avgusta 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-15-75.
40. Bojno povelje štaba 18. divizije z dne 13. avgusta 1944 štaboma 8. in 9. brigade; AIZDG F 191/M III.
41. Poročilo štaba 18. divizije z dne 20. avgusta 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-15-103. Poročilo 12. posadkovne čete ŠD iz Šmarja in 26. posadkovne čete ŠD iz Grosupljega za 13. avgust 1944; IZDG FK F 281/M 2. Pavel Korelc in Mustar, pričevanji.
42. Mirko Šturm, pričevanje.
43. Janez Perovšek-Pelko, Osmo brigada, rokopis, str. 79.
44. Poročilo štaba 18. divizije z dne 4. avgusta 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-15-103.
45. Povelje štaba 7. korpusa z dne 11. avgusta 1944 podrejenim enotam za novo razmestitev enot in odločnejši boj s sovražnikom; Zbornik VI-15-75.
46. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. septembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-12.
47. Poročilo štaba 18. divizije za dan 14. avgust 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG F 27/II.
48. Poročilo štaba 18. divizije z dne 20. avgusta 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-15-103.
49. Stanko Semič-Daki, Najboljši so padli, 3. del, str. 139.
50. Povelja štaba 7. korpusa z dne 25. avgusta in 26. avgusta 1944; AIZDG, F 9.
51. Alojz Bele-Tičko, pisna izjava.
52. Sodba višjega vojaškega sodišča pri Glavnem štabu Slovenije z dne 23. septembra 1944; AIZDG, F 125/M I. NOV na Slovenskem, str. 1043, 1047.
53. Višje vojaško sodišče, senat pri Glavnem štabu Slovenije z dne 24. septembra 1944, personalnemu oddelku Glavnega štaba Slovenije; AIZDG, F 125/M I.
54. Poročilo štaba 18. divizije z dne 18. avgusta 1944 Glavnemu štabu in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. septembra 1944 Glavnemu štabu

- Slovenije; Zbornik VI-16-12. Poročilo štaba 18. divizije z dne 20. avgusta 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-15-103.*
55. *Seznam padlih in seznam ranjenih.*
56. *Poročilo štaba 7. korpusa z dne 21. septembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-57.*
57. *NOV na Slovenskem, str. 689.*
58. *Poročilo obveščevalnega oddelka Glavnega štaba Slovenije z dne 31. avgusta 1944 Vrhovnemu štabu NOVJ; Zbornik VI-15-143.*
59. *Poročilo štaba 18. divizije z dne 29. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II.*
60. *Politično poročilo štaba 9. brigade od 14. avgusta do 21. avgusta 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M I.*

8. poglavje

NA NOTRANJSKEM

Ob koncu poletja 1944 so Nemci v Evropi izgubili že veliko zasedenega ozemlja. Rdeča armada je 21. avgusta zavzela Bukarešto in tri dni pozneje Sofijo. Medtem so zavezniške enote osvobodile Pariz in Bruselj, prodrle do švicarske meje, v Italiji pa so se prebile proti reki Pad. Jugoslovansko osvobodilno gibanje je s sporazumom Tito-Šubašić in avgustovskim sestankom Tita s Churchillom doseglo večje upoštevanje pri zaveznikih in si pri njih zagotovilo več materialne pomoči. To je dalo narodnoosvobodilni vojski v Jugoslaviji velik bojni polet in tudi obveznost do protifašističnega boja v Evropi.

Ustrezno angloameriškemu operacijskemu načrtu je 17. avgusta vrhovni komandant NOV in POJ izdal odredbo za usklajeno in okrepljeno bojno delovanje na železniške komunikacije. Nekaj dni pozneje je Glavni štab Slovenije ukazal 7. korpusu, naj po temeljiti materialni in taktični pripravi začne 1. septembra enotedensko akcijo uničevanja železniških prog in da v tistem času onemogoči vsak promet na njih. Temu je sledila korpusna odredba, da 15. divizija napada železniški progi Grosuplje—Ljubljana in Kočevje—Ribnica, medtem ko 18. divizija z Notranjskim odredom onemogoča promet na progi od Borovnice do Rakeka in z Istrskim odredom ruši železniški odsek Postojna—Ilirska Bistrica.¹ Tako so bili za začetek jeseni 1944 tudi na Slovenskem značilni vse ostrejši boji za železniške objekte in postopno vključevanje zavezniškega letalstva v partizanske operacije.

Obrambni boji v Loški dolini

Že 21. julija 1944 se je začel letalski promet med letališčem NOV Slovenije pri Nadlesku v Loški dolini in zavezniškimi letališči v južni Italiji. Ta zračna linija je rabila za prevoz težjih ranjencev in bolnikov v bolnišnice blizu Barija ter za preskrbovanje partizanskih enot z orožjem in

drugim vojaškim materialom, ki so ga začeli pošiljati zahodni zavezniki. Letališče na Notranjskem je lahko ponoči sprejelo do deset, podnevi pa do dvajset letal.*

Zavarovanje Loške doline je najprej prevzel Notranjski odred, ki se mu je 23. julija pridružila Gubčeva brigada, to pa je po treh dneh zamenjala Ljubljanska. Sovražnik je kmalu zvedel za letališče in promet na njem. Čedalje pogostejše je silil v njegovi smeri, predvsem od Rakeka in Sv. Vida, vendar ni mogel nikoli dlje kot do obrobja Cerkniške doline. Zlasti v prvi polovici avgusta so bili obrambni boji skorajda na dnevnem redu, vendar sovražniku ni uspelo priti v Loško dolino.²

Tri dni pozneje, t. j. 31. avgusta, se je brigada premaknila na sektor Sv. Vida (zdaj Žilce). Pred odhodom je poslala skupino 40 moč 1. bataljona do zaselka Kukmaka (k. 556, južno od Rašice), kjer naj bi zavarovali prevoz orožja na poti Zdenska vas—Rob. Ta skupina je še isto noč opolnoči demonstrativno napadla Velike Lašče in se nato vrnila v brigado. Deveta je medtem prišla do Sv. Vida, ostala tam en dan, nato pa na divizijski ukaz, da zamenja položaje z Ljubljansko brigado, nadaljevala pot v Loško dolino. Korpus je namreč že v odredbi za rušenje prog določil tudi zamenjavo položajev med 10. in 9. brigado. Ta »naj se tudi izpopolni z moštvom iz dopolnilnega bataljona, orožje pa bo prejela naknadno«, piše v isti odredbi.

Sprememba v sestavi 9. brigade je povezana še z enim dokumentom z dne 1. septembra 1944. Tistega dne je izšel ukaz o razpustitvi Istrskega odreda,³ ki so ga borci Devete dobro poznali. Do tega je prišlo zaradi razvoja vojaških operacij na italijanskem vojskovališču.

Tedaj so mnogi pričakovali izkrcanje angloameriških čet v Slovenski Istri. Ker bi v tem primeru zavezniške enote utegnile poskusiti razorožiti partizanske odrede, češ da so neregularne oborožene skupine, je Glavni štab Slovenije ukazal 7. korpusu, naj preuredi Istrski odred v 4. bataljon 9. brigade.**

Novo operativno območje Devete je bilo obsežen okoliš Cerkniškega jezera s Cerkniško dolino do Rakeka na severu in Loško dolino na jugovzhodu. Vzhodno se pne Bloška planota, severozahod pa zapirajo visoki gozdnati Javorniki. Ta predel Notranjske je izrazit kraški svet z nepogozdenimi travnatimi in rahlo močvirnimi ravnici ter gorskimi območji z

* Potem ko je 17. septembra 1944 letališče pri Nadlesku prenehalo delovati, so organizirali druga v Beli krajini — pri vasi Otok ter pristajalno stezo pri Paki pri Starem trgu ob Kolpi. (NOV na Slovenskem 1941—45, str. 931 in 932, ter Partizanska letališča in spuščališča v Beli krajini, brošura, str. 10.)

** O tem obširno piše v monografiji Maksa Zadnika Istrski odred. Več o dejavnosti tega 4. bataljona 9. brigade pa bo govoril oddelek v naslednjem poglavju. Do tedaj ga bomo omenjali le po potrebi.

gozdovi in vmesnimi planotami. Nižinski teren je poln manjših ponikalnic. Na tem območju se stikajo ceste iz Ljubljanske kotline in ribniške doline, odkoder potem pelje glavna v smeri Gorski Kotar—Reka. Tudi mnoge poti s planot in gozdnih predelov se stekajo na to zvezo. Gledano z vojaškega stališča, je to akcijsko območje primerno tako za manevrske boje kot tudi presenečenja. Sicer pa je bil med NOV tukaj začetek velikega osvobojenega ozemlja, ki se je nadaljevalo v Belo krajino in na Hrvaško.

Na severu in zahodu novega brigadnega operacijskega območja so bile močne sovražne postojanke z osnovno nalogo, da varujejo tržaško progo in njen odcep Št. Peter na Krasu (zdaj Pivka)—Ilirska Bistrica.

Močnejše so bile: Postojna: 6., 8., 9. in 10. četa nemškega 139. polka rezervnih gorskih lovcev ter domobranska 8. posadkovna četa; Rakek — 2. domobranski bataljon (17., 47., 48. in težka četa) ter 6. in delno 7. posadkovna četa; Prestranek — nemški 45. bataljon vojaške policije; Borovnica — 3. in 4. posadkovna četa ter nemški lovski vod; Vrhnika — 41. in del 5. posadkovne čete ter 72. četa 1. domobranskega bataljona; Logatec — 1. in 45. posadkovna četa; Št. Peter na Krasu — 7. četa 139. polka rezervnih gorskih lovcev; Ilirska Bistrica — 4. bataljon Slovenske narodne varnostne straže (SNVS). Poleg teh je bilo še 5 manjših postojank s 15 do 40 domobranci. Ne smemo prezreti tudi dveh močnih postojank na vzhodnem obrobju Notranjske — Velikih Lašč z okrog 160 vojaki iz 3. bataljona 14. policijskega polka SS in 29. ter 116. posadkovno četo, in Ribnice z okrog 150 vojaki 3. bataljona 14. policijskega polka SS in 25. ter 115. posadkovno četo. Od jeseni 1944 so domobranske čete šteje po 120 do 140 mož.⁴

Omenili smo že, da je sovražnik, zlasti 2. domobranski bataljon, večkrat zaman skušal priti do letališča pri Nadlesku. Pokazalo pa se je, da je nastopal s premajhnimi silami, ki niso mogle prodreti do partizanskih položajev z več strani hkrati. * Zato tudi niso izvajali obsežnejših operacij. A pri tem ni moglo dolgo ostati.

Dne 2. septembra 1944 se je Deveta zamenjala z Ljubljansko brigado, ki je še isti dan zapustila dotedanje položaje na črti Dane—Gorenje

* V zvezi s takšnimi neuspehi je 23. avgusta komandant Vuk Rupnik napisal predlog operativnemu štabu »za boj proti bandam« (partizanom) v Ljubljani. V njem beremo, da so dotedanje akcije bataljona pokazale, da zgolj njegove čete ne morejo prebiti nasprotnikovih položajev na odseku Stari trg—Lož, ker so številčno šibkejšje. Partizanov tudi ne morejo napasti neopazno, ker sleherno približevanje z vzhodne ali zahodne strani Cerkniškega jezera sovražnik takoj opazi in se zlahka pripravi na odpor. »Zato prosim, da se čimprej izvede širša akcija, v kateri moramo izkoristiti kot izhodišče baze postojanke Št. Peter na Krasu, Kočevje, Ribnica in Velike Lašče,« je Vuk Rupnik sklenil svoj predlog. (Zbornik VI-16-88, opomba 51.)

Jezero—Žerovnica in se zatem razporedila od Gorenjih Otav do Pikovnika, medtem ko je bil v rajonu Sv. Vida Notranjski odred. Štab brigade se je s 1. bataljonom nastanil v Danah, z 2. bataljonom v Žerovnici (kota 578 in 587) in s 3. bataljonom pri vasi Gorenje Jezero. Potem ko je Deveta prevzela zaščito letališča in s četo 1. bataljona zavarovala bolnišnico blizu Babnega Polja, je brigada tako razporejena in brez bojev oziroma akcij dočakala 10. september. V miru je spet razvila redno in živahno vojaško in politično delo z borci. Iz tistih dni pa omenjamo še naslednje dogodke.

Že prvi dan bivanja v Danah so prišli v brigado novo imenovani komandant kapetan Ratko Marjanović, dotlej načelnik štaba Ljubljanske brigade, politični komisar Janez Magister-Žan, pred tem pomočnik političnega komisarja Istrskega odreda, pomočnik političnega komisarja Jože Povšič-Gregor, dotlej pomočnik političnega komisarja 1. bataljona 10. brigade, in načelnik štaba poročnik Drago Popović, do takrat komandant 2. bataljona 10. brigade. Dva ali tri dni pozneje je prišel še namestnik komandanta brigade Janez Malenšek-Bomba, prej komandant bataljona v 8. brigadi. Novo imenovanega komandanta brigade so nekoliko starejši borci že dobro poznali in imeli radi kot komandirja čete oziroma komandanta 3. bataljona Devete.

Dne 5. septembra je 2. domobranski bataljon odšel na območje Gorenje Otave—Pikovnik—Sv. Vid. Njegovi 17. in 48. četa sta imeli pri Kožljeku, Stražišču ter med Vinim Vrhom in Slemeni ves dan hude boje z 10. brigado, vendar jima ni uspelo priti do Sv. Vida. Z nočjo sta se v sestavi bataljona vrnili na Rakek. Zaradi streljanja iz smeri Otave so šle čete 2. in 3. bataljona na položaje do Cerknice (kota 858), Grahovega in vzhodno od Gorenjega Jezera (kota 812), vendar niso prišle v stik s sovražnikom. Istega dne je brigada prejela strelivo, ki ji ga je že močno primanjkovalo; prišlo je tudi nekaj novincev, še več pa je bilo napovedanih.

Dva dni pozneje je brigada doživela prijetno presenečenje. Popoldne je prišlo v goste frontno gledališče 7. korpusa* in izvedlo uspešno predstavo. Ogledali so si jo vsi borci, ki tedaj niso imeli nalog, zlasti novinci, ki

* Frontno gledališče 7. korpusa je bilo ustanovljeno konec maja 1944 iz igralskih skupin 15. in 18. divizije. O njegovem prvem gostovanju v 9. brigadi povzemamo iz divizijskega časopisa Glas osemnajste. Popoldne se je raznesla vest, da pride frontno gledališče. Takoj se je počistilo prostor pred veliko lopo. In res, ob petih popoldne so prišli. Postavili so oder in napeljali luč, pribili zavese in napravili zastor. Po večerji je bil napovedan začetek. Občinstva se je nagneto kot še nikoli. Spored je obsegal 5 točk: od teh Sintičevo reportažo 'Tri leta borbe', kar je zapustilo v gledalcih globok vtis in ploskanje se ni hotelo poleči; 'Strahopetna skrivača', kar je vzbujalo posmeh; 'Žvočni tednik', ki je bil sprejet s ploskanjem... Gledališče je doživelo polno priznanje. Novinci so bili sila navdušeni in so pripovedovali, da niso imeli niti v mirnih časih prilike prisostvovati gledališkim predstavam. Nič manj niso bili navdušeni civilisti.«

(L. I., 12. 9. 1944, št. 24, str. 1 in 2, avtor — Ivan Tavčar)

se jih je prav ta dan zelo veliko vključilo v brigado, ter lepo število domačinov iz vasi Dane in okolice.

Medtem je zamisel komandanta 2. domobranskega bataljona o vdoru do partizanskega letališča že postajala stvarnost. Prav gotovo je bil njegov predlog v operativnem štabu za boj proti bandam sprejet, kajti sovražnik je vse večkrat tipal in se premikal v smeri Cerkniškega jezera in Loške doline.

Naslednjega dne je prišel iz Postojne na Rakek bataljon 188. rezervne gorske lovske divizije in ob 15. uri odšel v Javornike ter prek Kaliča (kota 1115) do lovske koče Debeli Kamen, kjer je počakal dan. Tam se mu je dopoldne pridružil 2. bataljon SD iz Rakeka. Kot bojna skupina »Buchberger« sta v nadaljevanju poti prek Bršljanovca ob 20. uri dosegla Vratenske hribe (kota 1059) in tam prenočila. Sovražnik je odšel tudi iz smeri Ribnice. Že 8. septembra zvečer se je v Velikih Laščah zbrala Schmitzova bojna skupina, okrog 500 vojakov domobranskih posadkovnih čet iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč ter oddelek Nemcev iz 3. bataljona 14. policijskega polka SS. Ob 20. uri je kolona odšla v smeri Karlovica—Dolenje in Gorenje Kališče ter prišla naslednji dan v rajon vasi Naredi, kjer si je zgradila zasilne zaklone. Tam se je z njo ostro spopadla 8. brigada, ki je zjutraj šla proti Loški dolini, prek Volčjih jam na Novo vas—Metulje—Knežja Njiva. Druga Schumacherjeva operativna skupina je prodirala iz velikolaške smeri in je bila sestavljena iz 1. in 4. bataljona SD iz Stične oziroma Št. Vida. Dne 9. septembra se je ta kolona z okrog 800 možmi, mulami in 24 vozovi hrane ter streliva odpravila ob 18. uri iz Velikih Lašč za Sodražico—Retje—Markovec. Jutro naslednjega dne je čakala pod Babno goro. Dopoldne sta se Schmitzova in Schuhmacherjeva bojna skupina združili med Knežjo Njivo in Vrhniko (zdaj Vrhnika pri Ložu). V vseh treh skupinah je bilo okrog 2 000 sovražnih vojakov.

Tiste dni so bile na Notranjskem naslednje partizanske enote: poleg že omenjene 8. brigade je bila Deveta s 1. bataljonom v vasi Dane in eno četo pri Babnem Polju, 2. bataljon je bil na položaju Žerovnica usmerjen proti Cerknici—Rakeku, 3. bataljon pri Gorenjem Jezeru in južno od Stražišča (kota 812) za zavarovanje smeri Cerkniško Jezero—Javorniki. Deveti sta bila najbližja dva bataljona VDV (Vojska državne varnosti) na območju Studeno (zdaj Studeno na Blokah). Ljubljanska brigada je bila na položaju Golo—Kurešček z nalogo, da ruši progo Ljubljana—Trst. Trije bataljoni Notranjskega odreda so držali črto Studeno—Sleme—Sv. Vid. Vzhodno od njih je bil na Zavrhu specialni bataljon 18. divizije.

V Mramorovem (pri Pakovem) je bil divizijski štab, v Starem trgu pri Ložu pa štab 7. korpusa z zaščitnim bataljonom in drugimi prištavnimi

enotami. Poleg vseh teh operativnih enot je bilo tistikrat v Loški dolini še veliko pripadnikov zalednih vojaških in političnih enot oziroma ustanov, odborov, komisij in povrh zavezniška skupina za sprejem in odpremo letal, moštva in materiala.⁵

Dne 10. septembra 1944 ob sedmih zjutraj je 1. bataljon brigade v Danah slišal streljanje, ki se je od Pudoba bližalo Staremu trgu. Pol ure pozneje je po nalogu štaba korpusa z dvema četama zasedel položaje na Ulaki (kota 682) in koti 621, vzhodno od vasi Podcerkev. Z bataljonom so šli tudi bivši komandant brigade kapetan Alojz Bele-Tičko, pomočnik brigadnega političnega komisarja Branko Radulović in komandant 8. brigade major Leopold Gerdovič-Jure, vsi trije takrat »na voljo« v štabu 7. korpusa. Ob osmih zjutraj je Schuhmacherjeva bojna skupina prišla iz smeri Stari trg in s položajev Pudob—Markovec napadla čete 1. bataljona brigade. Borci so s hitro in pogumno akcijo kmalu zavrnili sovražnika, k čemur so odločilno pripomogli Alojz Bele-Tičko s puškomitraljezom, Branko Radulović kot njegov pomočnik in Leopold Gerdovič-Jure z bombami, ki so z brigadnim vodom jurišali na sovražnika v Pudobu. Ob podpori ognja s kote 682 so pognali sovražnikove vojake iz Pudoba proti Vrhniki in se vrnili na Ulako. Med vračanjem k četi je padel Leopold Gerdovič.

Sovražnikova kolona, zavrnjena pri Pudobu, je potem odšla vzhodno od Vrhlike, brez dvoma z namenom, da obide brigadne položaje in jih napade z druge strani. Za njo je pohitela ena od čet 1. bataljona Devete, jo pod Knežjim Vrhom (kota 949) napadla in se z njo bojevala do prihoda divizijskega specialnega bataljona. Poveljstvo korpusa je namreč štabu divizije ukazalo, naj nad sovražnika, ki se je umaknil, takoj odide 8. brigada. Ker pa je ta bila precej daleč, je divizija najprej poslala svoj jurišni bataljon, ki je pohitel iz Zavrha naravnost čez Metulje do Knežjega Vrha in se tam pognal v boj z glavnino kolone. Nepričakovan in srdit juriš specialnega bataljona je sovražnika prisilil, da se je umaknil in pri tem pustil na položaju več voz s strelivom in dva topa. Vse to je dobil nazaj šele s protinapadom, v katerem naj bi imel okrog 50 mrtvih in ranjenih.⁶ Na to bojišče so poslali tudi dva bataljona VDV, a sta prišla prepozno. Kolona s svojimi padlimi in ranjenci je že bila na poti proti Ložu. Okoli desetih dopoldne je na območje Nove vasi prišla še 8. brigada in usmerila svoje tri bataljone proti Knežji Njivi, Ložu in Loškem Potoku, da bi s teh položajev zaprla sovražniku umičnice. Pri tem je večkrat prišla v stik z oddelki Schmitzove bojne skupine.

Četa 1. bataljona brigade, ki se je bojevala pod Knežjim Vrhom, je potem zasedla bližnjo koto 691, odkoder je nekaj časa zadrževala prodiranje domobrancev proti Ložu.

Takrat je z južne strani prišla na bojno območje še Buchbergerjeva skupina, katere glavnina je bil 2. udarni bataljon SD. Ta je že od treh zjutraj s kote 1059 zamaškal radijsko zvezo s Schumacherjevo kolono in pri tem zamudil štiri ure. Ravno ta zamuda je izničila osnovno taktiko, ki jo je sovražnik določil za to akcijo: »ločeni na pohodu — združeni v napadu«. Z njo naj bi vse bojne skupine hkrati in z močnim ognjem vdrle v Loško dolino. Tako pa je že nekaj ur pred Schumacherjevo skupino Buchbergerjeva skupina sama vdrla, vodila boje, se umikala in cepila. In prav to je partizanskim enotam omogočilo, da so organizirale še kar uspešne obrambne in manevrske boje, čeprav so se pozno pripravile za odpor. Nastalo je več manjših bojišč, ki so napolnila vso Loško dolino, od Podgore do Knežje Njive, Loža, Gorenjega Jezera in vasi Otok. Kolona Buchbergerjeve skupine je šele okrog desetih dopoldne z juga prodrla do vasi Kozaršče, kjer sta se enoti ločili. Bataljon 188. gorske divizije je odšel v smeri Drstenica—Gola Gorica (kota 702), domobranci 2. udarnega bataljona pa so šli do Šmaraškega vrha (kota 647) in potem naglo zasedli višje ležeče položaje na levi strani Loške doline, v smeri proti vasi Dane, kote 805, 664 in 702 (Gavgov vrh). Od tam so s težkim orožjem napadali obrambne točke 1. bataljona ter ga šele po treh urah prisilili, da se je postopoma umaknil z Ulake in Devina (kota 786) na Stražišče (kota 812), Greben (kota 785) in Bukov vrh (kota 818). Na teh položajih so borci ostali do 20. ure, ko je dobil bataljon poziv, naj pride v Stari trg, da tam pregleda okoliški teren in poskrbi za odpremo ranjencev.

Drugi bataljon Devete je na širšem območju Žerovnice ves dan varoval smer proti Rakeku, odkoder je dopoldne prišel močan domobranski oddelek v Cerknico in se v njej zadržal več ur. Okoli 23. ure je ugotovil, da iz smeri zaselka Goričice prihaja sovražnik. Z eno četo je zasedel koto 569 vzhodno od Grahovega, dve pa je poslal proti vasi Bločice. Kmalu se mu je ponudila priložnost, da je v petnajstminutnem ostrem napadu razkropil domobransko kolono, ki se je potem v neredu umikala proti Martinjaku. Pri tem so borci uničili tovornjak, ki ga je sovražnik zaplenil na letališču.

Tretji bataljon brigade je takoj po 7. uri zjutraj zavaroval s 1. četo položaj Gorenje Jezero; druga je zasedla Devin in se tam bojevala z domobranci, ki so napadali od Podcerkve. Ko ji je pozneje grozila obkolitev, se je umaknila v gozd zahodno od Nadleska, odkoder je ovirala 2. bataljon SD, ko je prodiral z juga proti letališču in Danam. Tudi od tam so jo kmalu pregnali; 3. četa pa je nadzorovala cestno križišče Dane—Gorenje Jezero—Goričice (Lipsenj) in napadala, sovražnika na njej, dokler se ni bila prisiljena umakniti do kote 785 (Greben). Takrat je poslala proti vasi Otok petčlansko patroljo, ki jo je sovražnik ujel. Po umiku okupator-

jeve vojske iz Loške doline je 3. bataljon vso noč držal črto Devin—Klance.

Ko so se brigadne čete umaknile na obrobne točke Loške doline in Gorenjega Jezera, so oddelki vseh treh sovražnih bojnih skupin preiskali sleherni vas, nekatere celo večkrat. Česali so ožje območje letališča in prevsem iskali skrivališča vojaškega materiala, ki je prihajalo z letali. Pri tem so zaplenili orožje, ki so ga minulo noč pripeljali zavezniki, odkrili so nekaj živeža korpusne intendance ter nabrali več vojaške in osebne opreme angloameriške ekipe, zaposlene pri letališki bazi.

Z večerom je začel sovražnik zapuščati Loško dolino. Najprej je okrog 200 vojakov odšlo prek Loškega Potoka proti Ribnici, vsi ostali domobranski oddelki pa so se v noči na 11. september zbrali na Rakeku.* Ko se je okupator umikal iz Loške doline, so ga bojni oddelki brigade napadali iz zased med Gorenjim Jezerom in Cerknico. Pri tem je 1. bataljon zaplenil puškomitraljez.

V bojih tistega dne je imela 9. brigada po korpusnem poročilu 5 mrtvih in 9 ranjenih, 15 borcev pa so pogrešali. Doslej so zbrana imena naslednjih žrtev: padel je Ivan Vuk, 1913, ranjena pa sta bila Milan Pohleven, 1925, in Matija Savinšek. Ujeto patroljo je brigada prištela med pogrešane. Po istem poročilu je bilo tudi med prebivalci in terenskimi političnimi delavci 27 žrtev.

Na sovražnikovi strani je padlo v boju z Deveto 21, ranjenih pa je bilo 30 vojakov.

Po končanih bojih se je brigada okrog 20. ure zbrala na položajih Stari trg, Dane, Devin.⁷

Popolnjevanje brigade z moštvom

Pereče vprašanje v življenju brigade je bil vsekakor močan pretok moštva. Da je bilo res tako, kažejo podatki o številu borcev in bork v brigadah 18. divizije, zlasti v poletnih mesecih 1944. Takrat je imela brigada kljub občasnim okrepitvam znatno večji osip od Ljubljanske oziroma Levstikovke brigade.

Kaj smo uvrstili v osip? V prvi vrsti padle in ujete, zatem premeščene v druge enote in zaledje ter končno tiste, ki so samovoljno zapustili brigado.

Razpoložljivi podatki nam povedo, da so v obravnavanem obdobju padli in ujeti pomenili tretjino povprečnega osipa iz brigade. Tudi mnogi ujetniki so postali žrtev domobranskega nasilja.

* Z Rakeka so enote SD napotili v njihove postojanke.

Mobiliziranci na poti v brigado

Število moštva (na seznamu/navzočih)

Datum	Deveta	Levstikova	Ljubljanska
2. 6.	710/551	598/488	793/565
2. 7.	608/475	531/412	790/597
2. 8.	521/383	502/408	945/817
1. 9.	384/296	355/267	832/721 ⁸
— oziroma +	—108	—81	+13

Premeščeni so odhajali iz brigade, ker so jih potrebovali drugje, ali pa na podlagi disciplinskega ukrepa. Predvsem zaradi ustanavljanja novih, specialnih enot, so iz brigade premestili tehnično usposobljene (šolane) kadre, na primer topničarje, minerje, veziste in druge. Samo v avgustu 1944 je šlo kot smo že omenili, v divizijski minerski in specialni bataljon 39 borcev.

Najbolj pestra je bila vsekakor kategorija tistih, ki so samovoljno odšli iz brigade. Teh je bilo pogosto več kakor padlih in ujetih skupaj, ni pa bilo tako od junija do avgusta 1944. Opozorimo naj, da so med NOB skoraj

sleherni primer, kadar je kdo samovoljno zapustil enoto, šteli za dezerterstvo, na kar pa zdaj ne moremo več gledati enako. Dezertter je le tisti, ki je zapustil partizanske vrste in se priključil sovražniku ali pa šel med skri-vače. Danes namreč vemo, da je bilo sredi leta 1944 več primerov, ko so borci, zlasti novomobilizirani, odhajali iz enot, kamor so jih pripeljali, in se prej ali slej vključili v kako drugo, ki so si jo sami izbrali. Veliko takih primerov so ugotovili šele po vojni.

Samo v juniju 1944 je brigado samovoljno zapustilo 27 novincev, ki so jih nato vpisali v seznam dezertterjev. Pozneje je bilo ugotovljeno, da se jih je 9 prijavilo v enote 4. operativne cone.⁹ Zato zares velja prej zapisana trditev, da je bilo v obdobju od junija do avgusta 1944 manj dezertterjev kakor pa žrtev v bojih.

Omenimo še »pogrešane«. Med te so običajno šteli vse, katerih usoda ni bila znana takoj po boju. Ko pa se je to razčistilo in so vedeli za padle, ujete in ubežnike, so preostale vpisali med »neugotovljene«. Tudi takšne primere so šteli k osipu, saj med njimi in brigado ni bilo več stika, vzrok za to pa ni bil ugotovljen. Toda povedati je treba, da je do takšnih primerov prihajalo tudi izven boja. Borec je morda zašel, omagal ali hotel za kratek čas zaostati, potem pa je padel v roke sovražnika, ki ga je ubil. V marsikaterem takem primeru je bil ta sovražnik kdo od prebivalcev, kar so potem domačini dolgo prikrivali. Takšne in podobne izgube so vpisali kot »neugotovljene«. In končno so šteli k osipu tudi tiste ranjence in bolnike, ki so po odhodu iz bolnišnice odšli v druge enote. Če je bilo takih primerov več, je brigada prosila divizijo, naj posreduje, da bi se vrnili.

O okrepitevah smo dejali, da bi brigada brez njih prišla po treh mesecih na raven srednje močnega bataljona. To lahko potrdimo s podatki. Samo iz korpusa so Deveti od junija do avgusta poslali 186 novincev, zvečine Štajercev iz Zasavja in Zgornje Savinjske doline.¹⁰ Račun pove, da bi 1. septembra 1944 brigada brez njih imela komaj nekaj čez 200 borcev.

V tistih mesecih je imela brigada v bolnicah in na šolanju povprečno vsak mesec 110 borcev.

Vsi ti kazalci so samo dokaz, kako pomembno je bilo, da so sproti dotekali novi borci. Ker je na območju Ljubljanske pokrajine že močno primanjkovalo vojaških obveznikov, je bilo treba začeti z obsežno mobilizacijo na drugih območjih Slovenije, predvsem na Štajerskem in Gorenjskem. V širokopotezni ofenzivi 4. operativne cone poleti in jeseni 1944 je nastalo veliko osvobojeno ozemlje in s tem priložnost za množično vključevanje novincev. To je bila tistikrat ena osnovnih nalog tamkajšnjih partizanskih enot in političnih organizacij na terenu. In poudariti je treba,

da je bila ta naloga uspešno opravljena.* Mobilizirane so potem poslali v dopolnilni bataljon 7. korpusa, kjer so dobili osnovno vojaško in politično znanje, od tam pa v operativne enote. Tako se je z uspešno poletno mobilizacijo na Štajerskem tudi 9. brigada močno okrepila. Dne 7. septembra 1944 je prišlo v brigado 305 novincev, veliko iz Zasavja in Savinjske doline; omenili smo jih že kot gledalce prve predstave frontnega gledališča 7. korpusa v Deveti. Takrat je imela 9. brigada na seznamu 742, na mestu pa 654 ljudi.¹¹ Teden dni pozneje je divizija prvič poročala o številčnem stanju brigade tako, da je upoštevala tudi priključeni Istrski odred, zdaj 4. bataljon Devete. Ta je s tem imela na seznamu 1043, na mestu pa 936 ljudi.**

Bližje tržaški progi

Vdor sovražnikovih enot v Loško dolino so prizadeti partizanski štabi kmalu izrabili za kritično presojo. Korpus je menil, da bi morala 9. brigada imeti enega od bataljonov na Bloški Polici za nadzor smeri Nova vas, Bloke, Slivnica (kota 1114), drugega pa na Vrhniki (zdaj Vrhnika pri Ložu) za obvladovanje območja Knežje Njive in zavarovanje proti Loškemu Potoku. Poleg tega sovražnika niso dovolj nadzorovali pri odhodu iz postojanke, prav tako ga niso niti spremljali niti ovirali med premikom. Štab divizije je ocenil, da zasede niso bile postavljene spretno in da med umikom čet ni prišlo do načrtnega odmikanja pod zaščito težkega orožja. Zveze med divizijo, brigadami in bataljoni so v času boja delovale pomanjkljivo. Obveščevalna služba ni zasledovala sovražnika, tako da brigadne enote niso vedele, kje bodo prišle v stik z njegovimi kolonami. Le sanitetna služba je bila glede na okoliščine organizirana zadovoljivo. Pri tem je sovražnik obdržal svojo taktiko prikritih in ločenih pohodov posameznih kolon.¹²

** Samo od 1. do 20. avgusta 1944 so mobilizirale: 14. divizija 367, Šlandrova brigada 338, Zidanškova brigada 297 in Koroška grupa odredov 230 novincev. Pridobivali so jih tudi politični aktivisti. Tako je na primer 17. avgusta 10 aktivistov iz Hrastrnika uničilo tamkajšnje rudniške naprave in pri tem mobiliziralo 31 ljudi.*

(Poročilo štaba 4. operativne cone Slovenije z dne 25. avgusta 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-15-119.)

*** Deveta brigada se s priključitvijo Istrskega odreda kot njenega 4. bataljona ni okrepila, ampak samo številčno povečala. Ta enota je še vnaprej opravljala naloge, ki ji jih je določil štab 7. korpusa ob preureditvi dne 1. septembra 1944. Največkrat najdemo 4. bataljon 9. brigade kot samostojno enoto v korpusnih poročilih o akcijah inženirskih bataljonov in minersko-sabotažnih skupin.*

(Poročilo štaba 7. korpusa z dne 26. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-13.)

Taka je bila ocena štabov, k temu pa dodajmo še nekaj drugih, a tudi pomembnih ugotovitev. Štabu 7. korpusa ni bilo znano, da so 9. septembra nastale s sovražnikovim prihodom povsem nove razmere, saj niti ni vedel, da prihaja v Loško dolino. Predvsem pa je spet prišla do veljave stara partizanska napaka — zaradi daljšega miru so pozabili na budnost in previdnost. Poleg tega je sovražnik izpopolnil svojo napadno taktiko s tem, da je za akcijo izbral nedeljo, česar sicer ni imel navade. Pomembno pa je tole: čeprav so se samo nekaj dni pred tem zamenjali vsi člani ožjega štaba Devete, so poveljstva njenih bataljonov v bojih pokazala zadostno mero samostojnosti v manevriranju s četami.

Ker se je pokazalo, da je letališče Nadlesk zahtevalo preveč sil za zaščito, ko je nastopilo deževno obdobje, pa sploh ni bilo uporabno, so ga ukinili.* Na njegovo zaščito vezane partizanske enote so lahko šle na nove naloge.

Nemško-domobranski vdor v Loško dolino ni zadržal partizanske ofenzive na železniške objekte. Enajstega septembra 1944 je štab 7. korpusa izdal povelje, da naj 15. divizija napade Višnjo Goro, 18. divizija uniči predor pri Šmarju, medtem ko 1. SAB ruši progo Kočevje—Ribnica.

Za neposreden napad na šmarski predor je bila določena 10. brigada. Deveta naj bi se razporedila v zavarovanju z enim od bataljonov pri Knežji Njivi, z drugim bataljonom mora obvladati koti 812 (Stražišče) in 786 (Devin), s tretjim pa nadzoruje smeri proti Ribnici in Velikim Laščam. Med operacijo bi moral biti štab brigade v Danah. Osmo brigada naj tisto noč demonstrativno napada Velike Lašče in veže nase morebitne sovražnikove posredovalne oddelke iz te smeri. Akcija je bila predvidena za noč s 15. na 16. september.

Do napada pa ni prišlo** in brigada je še sedem dni ostala na istem območju brez stika s sovražnikom. V tistem času so v poročilo zapisali še nekatera dogajanja. Dva dni po izidu korpusnega povelja sta se brigadni štab in 1. bataljon premestila do Markovca, 2. bataljon je šel na Bloško Polico, 3. bataljon pa je zasedel Gorenje Jezero. Na ta dan je bila vzpostavljena zveza s 4. bataljonom (nekdanjim Istrskim odredom) v Brkinih in pri Pivki. Naslednji dan je imela Deveta na seznamu 1043, na mestu pa 936 borcev in bork. Tri dni pozneje se je okrepila še z orožjem. Za vse štiri bataljone je dobila 4 protitankovske puške, 7 mitraljezov in 29 puškomi-

* Že avgusta 1944 so pripravili in začeli uporabljati novo letališče pri vasi Otok v Beli krajini.

** Kot glavni razlog, da je bila akcija odpovedana navajajo, da je imela Ljubljanska brigada ves dan 13. septembra na območju Golo—Mokrec—Rob — s težiščem okoli Kureščka — hude boje z okrog 800 sovražniki. Verjetno pa je bila akcija opuščena tudi zato, ker se je korpus takrat že pripravljal za napad na Štampetov most.

Koščak, z 2. bataljonom na Sleme in s 3. bataljonom k Sv. Vidu. Vzhodno od nje, v rajonu Lužarji, se je razporedila Ljubljanska brigada.

Sovražnik je sklenil na območju Rob—Sv. Vid—Golo uničiti partizane, ki so nenehno napadali tržaško progo, zato je začel operacijo s četami 1., 3. in 4. bataljona SD, združenih v Schumacherjevi skupini. Ta je preiskovala odsek Mokrec—Krvava Peč—Kurešček, vendar ni prišla v stik z enotami NOV. Iz Velikih Lašč je sodelovala Schmitzova bojna skupina z deli posadkovnih čet iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč ter deli 3. bataljona 14. policijskega polka SS. Ta skupina se je prvi dan premikala po poti Velika Slevica—Poznikovo—Naredi in se v rajonu Boštetje—Vrh—Kotel bojevala z 10. brigado. Dan pozneje pa se je po smeri Mačkovec—Krvava Peč—Rob vračala v postojanko. Z Rakeka je proti Sv. Vidu nastopal 2. bataljon SD. Poleg teh pa so šli deli 23. in 24. posadkovne čete iz Pijave Gorice oziroma Iga v lov na civile. Od teh treh bojnih skupin nas posebej zanima nastop 2. bataljona slovenskega domobranstva.

Ko je brigada bivala na novih položajih tretji dan, je okoli 9. ure dopoldne odšel z Rakeka 2. bataljon SD s tremi kolonami prek Cerknice in Begunj ter z eno iz smeri Borovnice; odpravil se je nad Deveto pri Sv. Vidu. Najprej je okrog 350 sovražnikovih vojakov z dveh strani — od vasi Župeno in Pikovnika — napadlo položaje 1. bataljona na črti Koščake—Zadela (kota 962), ki je sprejel boj. Njegovo zaledje so kmalu začele ščititi z ognjem čete 3. bataljona, razporejene na zahodni strani Sv. Vida. Spričo tega je sovražnik poostрил napad na Sv. Vid in vneli so se hudi boji. Pod vse večjim sovražnikovim pritiskom se je bil 1. bataljon prisiljen umakniti na sektor Jeršiče (kota 836), za njim pa se je 3. bataljon v boju pomaknil na položaje severozahodno od vasi Ravne. Takrat je sovražnik zasedel Sv. Vid. Tretji bataljon je kmalu nato organiziral zaporno črto v smeri Ravne—Zavrh, odkoder je uspešno odbijal 47. četo 2. domobranskega bataljona. Tako je ostal razporejen vso noč, medtem ko se je 1. bataljon z območja Jeršič premestil južno od njega na položaje pri Zalesu. Ker sovražnik ni uspel prisiliti Tretjega bataljona k umiku, je ob 18. uri zasedel severovzhodni okoliš Sv. Vida, tudi koti 847 (Zala) (severozahodno od vasi Čohovo) in 870, ter od tam obstreljeval Deveto. Ob 22. uri so boji prenehali. Tretji brigadni in 2. domobranski bataljon sta ostala vso noč na dotedanjih položajih, 1. bataljon Devete s štabom brigade je ob opolnoči odšel do vasi Mramorovo pri Pakovem in tam prebil noč, medtem ko je bil 2. brigadni bataljon v vasi Sleme kot rezerva.

V teh bojih je imela 9 brigada dva mrtva in pet lažje ranjenih, medtem ko se je več borcev razkropilo. Po korpusnem poročilu naj bi sovražnik imel 8 mrtvih in 12 ranjenih.¹³

Naslednji dan ob sedmih zjutraj je začel sovražnik napadati 3. brigadni bataljon na položajih kote 856 — Zavrh. Borci so boj sprejeli, a že kmalu so se morali pod hudim pritiskom umakniti do kote 828 (Štorovo), odkoder je brigadna minometna baterija pregnala sovražnika na severno stran Sv. Urha. Od tam se ni več oglasil. Po deseti dopoldne je 3. bataljon zasedel položaje na severu Velikih Blok, z mrakom pa je prišel prenočevati na Velike Bloke. Prvi brigadni bataljon se je podnevi premestil iz Mramorovega na Sleme k 2. bataljonu, ki je bil tam še vedno v rezervi.

Po zadnjem spopadu s 3. brigadnim bataljonom so čete 2. domobranskega bataljona nadaljevale pohod proti severovzhodu in se na črti Osredok—Ustje povezale s 1. domobranskim bataljonom. Ker v smeri proti Krvavi Peči ni prišel v stik s partizani, se je 2. udarni bataljon SD po dveh nočeh pri Sv. Vidu vrnil na Rakek.

Tega dne brigada ni imela žrtev. O sovražnikovih izgubah ni poročil.

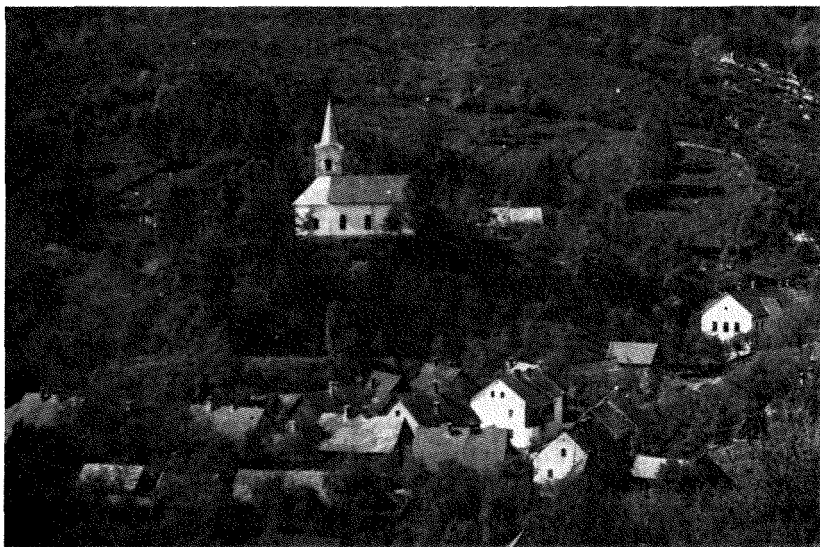
Med bojem 9. brigade dne 21. septembra se je zaradi megle oddaljila ena od čet 3. bataljona z okrog 40 borci in se odpravila prek Iške. Z njo (ali za njo — točno ni bilo ugotovljeno, op. avt.) sta odšla namestnik komandanta in politični komisar bataljona, ki sta se naslednji dan vrnila z večino pogrešanih, nekaj pa se jih je razkropilo.¹⁴

Štampetov most

Ko je 20. septembra 1944 Petnajsta divizija uspešno napadla železniški most čez Savo pri Poganku,* je prišla na vrsto tržaška proga. Eden najpomembnejših objektov na njej je bil vsekakor Štampetov most, ki so ga dotlej slovenske divizije napadle že dvakrat. Prvič ga je v oktobru 1943 rušila 14. divizija, zatem v juniju 1944 Petnajsta, zdaj pa je to nalogo dobila 18. divizija.

Dne 24. septembra je štab divizije prejel povelje 7. korpusa, da z 9. in 10. brigado, okrepljenima s specialnim bataljonom, dvema četama Notranjskega odreda in enim protitankovskim topom kal. 50 mm, poruši Štampetov most. Glavni napad naj opravi Ljubljanska z dvema bataljonom, specialnim bataljonom, z minersko enoto in topom 50 mm, medtem ko naj z enim od bataljonov zavaruje smer proti Logatcu. Deveta brigada naj razruši progo proti Verdu in zavaruje smeri Borovnica, Vrhnika, Verd, smer proti Rakeku pa naj zavaruje z enim bataljonom in dvema četama Notranjskega odreda na položajih Bezuljak. Divizijsko

* *Promet na progi Ljubljana—Zidani Most je bil prekinjen do februarja 1945. oziroma je potekal s prestopanjem.*

Turke na Hrvaškem, kjer je bila v letu 1943 in 1944 partizanska bolnišnica

previjališče bo v vasi Jeršiče, kirurška ekipa na Stražišču, manjše vmesno previjališče pa pri rezervoarju na Tolstem vrhu. Sodelujoče enote se morajo do izhodiščnih položajev premakniti skrivaj v noči na 25. september; akcija se začne 26. septembra ob zori.

Po zadnji partizanski akciji na most so ga Nemci še bolj zavarovali. Med Verdom in Logatcem je bilo za zaščito proge 19 bunkerjev, zvečine betonskih, nekaj celo nadstropnih. Neposredno je most ščitilo okrog 70 vojakov v šestih bunkerjih, ki so imeli na voljo dva hitrostrelna topa, tri protiletalske topove, dva mitraljeza in 12 puškomitraljezov ter dva minometa, poleg teh pa je bilo še okrog 30 vojakov v bunkerjih okoli kote 547 in zahodno od ceste Logatec—Štampetov most. Na vsaki strani mostu je bila po ena utrjena baraka za domobrance in pod mostom baraka za Nemce pri protiletalskem orožju. Dodatna ovira pri dostopu k mostu in cesti je bila 250 m široka gozdna poseka ob prometnicah. Za varovanje odseka proge Ljubljana—Rakek so sestavili skupino za zavarovanje železniške proge s štabom na Vrhniki, ki je imela v svoji sestavi poleg že omenjenega moštva na Rakeku, v Logatcu, na Vrhniki in v Borovnici — še na Verdu 5. posadkovno četo ter v Notranjih Goricah in Preserju 2. posadkovno četo. Razporejene so bile po bunkerjih in postojankah ob železniški progi. V sestavi te skupine pa so bile še naslednje posadkovne

čete: 42. v Polhovem Gradcu, 43. v Horjulu, 44. v Rovtah in 46. v Hotedršici.¹⁷

Zaradi tako močne obrambe je akcija zahtevala čimbolj usklajeno izvedbo štirih glavnih nalog: obvladati zaščitno posadko, uspešno minirati most, dobro zavarovati operacijo pred sovražnikovim posredovanjem in ranjence zanesljivo spraviti do bolnišnic.

Glede na vlogo 9. brigade v akciji na Štampetov most so njeni bataljoni dobili naslednje naloge. Prvi bataljon naj na položajih Pikovnik, Padež in Zavrh zavaruje smeri Borovnica in Vrhnika; 2. bataljon in dve četi Notranjskega odreda naj postavita na črti Kožljek—Stražišče zaporo v smeri proti Rakeku; 3. bataljon naj minira železniško progo med Štampetovim mostom in Verdom, demonstrativno napade postojanko na Verdu in zavaruje smer proti Borovnici. Štab brigade bo v Stražišču.

Z nočjo 24. septembra je brigada zapustila položaje na Radleku in Velikih Blokah in v zelo slabem vremenu prišla naslednjega dne dopoldne s 1. bataljonom na Pikovnik, z 2. bataljonom in četami Notranjskega odreda do Kožljeka ter s 3. bataljonom k Padežu. Pri Sv. Vidu je bila zbrana Ljubljanska brigada. Kljub dežju in megli je bil 25. septembra za 18. uro določen odhod 1. in 3. bataljona na izhodiščne položaje za napad oziroma zavarovanje akcije, medtem ko jih je 2. bataljon zasedel že ponoči. Tik pred premikom je prišlo pri Pikovniku do krajšega spopada patrolje 1. bataljona z močnejšo skupino domobrancev, kar pa odhoda ni zavleklo.

Ko sta se bataljona že nekaj ur prebijala skozi temo in vlogo v globokem gozdu, je prišlo povelje, da naj se vrneta. Ker je bilo vreme slabo, povrh pa se je pri Pikovniku pojavil sovražnik, so operacijo prestavili za 11 ur in pol, torej na 17. uro. Bataljona sta se okoli treh zjutraj vrnila in se za tri ure odpravila k počitku.

Z dnem se je vreme nekoliko izboljšalo in ob šestih zjutraj sta 1. in 3. bataljon Devete odšla na izhodiščne položaje. Prvi je do desetih dopoldne zasedel rajon Padeža in poslal patrolje proti Zavrhu, 3. bataljon pa je ubiral smer Vinji vrh—Colska dolina—Tisovec. Deseta brigada je šla po poti Vinji vrh (kota 984)—Kameni vrh—Tolsti vrh—Ljubljanski vrh—Štampetov most.

Manj kot uro zatem, ko je 1. bataljon zasedel koto 756 (Padež), je nanj naletela in streljala manjša sovražna patrolja, ki je prodrla iz smeri Borovnica—Pokojišče. Gotovo je bila v izvidnici, kajti pol ure pozneje je že prišel močnejši oddelek in pod kritjem dveh težkih minometov in mitraljezov bataljon napadel. Borci so sovražnika kmalu odbili, vendar je ta okoli 13. ure, spet pod zaščito težkega orožja, vnovič napadel desno krilo 3. bataljona. Čeprav je bil po kratkem in ostrem boju spet odbit, je kmalu po 18. uri ponovno, to pot z boka, napadel bataljonovo 1. četo. Ta se je bila

po krajšem boju prisiljena umakniti. Takrat sta posegli v boj drugi dve četi, ki sta napadalca odločno nagnali proti izhodiščni postojanki.

Tudi 2. bataljon je tega dne pri Kožljeku s točk 795 in 842 (južno in zahodno od Kožljeka) napadel domobransko kolono ter jo z močnim ognjem avtomatskega orožja po kratkem boju zavrnil.

Tretji bataljon, ki je moral četrto ure pred peto popoldne minirati progo, se je pravočasno približal železniški postaji Verd. Čeprav so jih iz bunkerja pred postajo zagledali in se jim je za hrbtom po progi bližala drezina kot predhodnica oklepnega vlaka, so trije minerji hkrati na šestih mestih pritrdili na tirnice plastik, prižgali vžigalno vrvico in se umaknili. Dve minuti zatem je več eksplozij porušilo 72 metrov proge. Obenem je bil močan pok znamenje za napad bataljona na postajno poslopje Verd. Po kratkem boju je sovražnik zapustil postajo, ostal pa je v bližnjem bunkerju in od tam streljal proti mostu. Ko je 3. bataljon nameraval nad bunker, je iz borovniške smeri pripeljal oklepni vlak. S protitankovsko puško in angleškimi minometi so ga borci uspešno zadržali, da ni mogel posredovati pri Štampetovem mostu. Tam se je medtem že razvil oster boj.

Najprej sta 10. brigada in specialni bataljon divizije z jurišem pregnala sovražno zasedo pri mostu in moštvo iz bunkerjev na njem. Zatem sta v enournem boju prisilila k begu nasprotnika, ki je z bližnjih položajev branil pristop k mostu. Medtem je minerski bataljon, čeprav pod močnim sovražnikovim ognjem, most miniral. Porušil je enega od stebrov in dva podporna loka, kar je za dvajset dni prekinilo promet na tržaški železnici. Navzoči so bili člani štaba divizije in štaba korpusa.

Ob pol sedmih zvečer je bil dan znak za odhod vseh sodelujočih enot na izhodiščne položaje. Zelo slabo vreme z dežjem je dodatno oviralo že tako naporen nočni pohod po zelo težavnem terenu.

Prvi bataljon je s položajev pri Padežu odšel prek Dobca in Kožljeka do Stražišča. Tam je že bil 2. bataljon, ob enajstih zvečer pa se jima je pridružil še 3. bataljon.

O brigadnih izgubah tega dne ni podatkov, ker so zajete v skupnem poročilu za več dni.

Iz divizijskega poročila povzemamo, da je sovražnik imel 20 mrtvih in 20 ranjenih, kar pa ni preverjeno. Izgubil je tudi protitankovski top kalibra 47 mm, pet pušk, mitraljez in puškomitraljez ter 2 zaboja streliva. Poleg 40 metrov mostu je bilo uničenih še pet bunkerjev in nekaj barak.

Bojno povelje za akcijo je, kot rečeno, moralo upoštevati tudi uspešen umik ranjencev s prizorišča spopada do bolnišnice, kar je bilo ob partizanskem načinu bojevanja dostikrat bolj naporno in nevarno kot

sama akcija. Osvobodilna vojna na Slovenskem je polna primerov skrajno požrtvovalnega reševanja ranjenih borcev in eno takšnih dejanj je bil tudi zadnji del tretjega napada na Štampetov most dne 26. septembra 1944.

Med bojem so bila bataljonska previjališča ranjencev 150 do 200 metrov daleč od ognjenih položajev, medtem ko je bilo brigadno previjališče na cesti, četrto ure od prizorišča. Delo na prostem je šlo borcem le težko od rok, ker je primanjkovalo vode in je bilo pretemno.

Po znaku, da je akcija končana, so zbrali vse ranjence na brigadnem previjališču, kjer so jih pripravili za premik. Bilo jih je 40, med temi 25 negibnih. Dvanajst ranjencev so dali na nosila, 18 so jih posadili na konje, drugi so lahko hodili sami. Transport je Ljubljanska brigada tako uredila za pohod in se okrog 22. ure odpravila v smeri proti Pokojišču. Toda že čez uro se je kolona ustavila in morala zaradi preutrujenega moštva, ki je spremljalo ranjence, prenočiti v gozdu na Debelem vrhu (kota 758). Ponoči je padla prva slana in jutro je obetalo lep, sončen dan.

Ob devetih dopoldne je transport z ranjenci nadaljeval pot proti Kožljeku. Čeprav je območje preletavalo sovražnikovo izvidniško letalo, je ob 13. uri prišel v Dobec in uro pozneje na Stražišče, kjer so ranjenci končno vendarle dobili prvi topli napitek, grenak čaj.

Do te ure se je na Stražišču zbrala 9. brigada, prišli pa so tudi vozniki iz Gornjih Otav, da bi pomagali prepeljati negibne ranjence do Sv. Vida, kjer je čakala kirurška ekipa. Komaj pa so ranjence naložili, so obveščevalci prišli z novico o gibanju sovražnikovih kolon iz Rakeka in na območju Lužarjev. Določili so, da ranjence prevzame Deveta, medtem ko bo Ljubljanska varovala pohod. V nejasnem položaju je brigadna kolona prišla v Gorenje Otave in tam ostala z ranjenci, Ljubljanska s specialnim bataljonom pa se je ob 17. uri ustavila v Sv. Vidu (zdaj Žilce).

Tistega dne je sovražnik iz treh smeri prodiral proti severni Notranjski, da bi globoko v zaledju preprečil umik partizanskim enotam, ki so rušile Štampetov most. Že ob štirih zjutraj je popoln 2. bataljon SD z Rakeka odšel v smeri Begunje—Slivnica (kota 1114) in zasedel črto Sleme—Ponikve—Topol. Dopoldne je Schmitzova skupina odšla iz Velikih Lašč, da bi zaprla smer Lepi Vrh—Štorovo—Ravnik. Popoldne se je nad vasjo Mramorovo (Pri Pajkovem) povezala z 2. domobranskim bataljonom. Z Iga in Pijave Gorice pa je odšla Schumacherjeva bojna skupina do Krvave Peči in naprej proti Sv. Vidu,* kjer je bila 10. brigada. Vseh skupaj

* V Schmitzovi skupini je sodelovalo moštvo posadkovnih čet iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč ter deli 3. bataljona 14. policijskega polka SS.

Schumacherjeva bojna skupina je bila sestavljena iz 71. čete 1. bataljona, 15. čete 3. bataljona in 31. čete 4. bataljona SD. Ta je šla na pot v noči na 29. september 1944. (Zbornik VI-16-144.)

se je v akcijo odpravilo okrog 1 500 mož. Prvi dve skupini sta vzpostavili zaporno črto Sleme—Mramorovo—Štorovo s 50 do 100 metrov medsebojno oddaljenimi vkopanimi zaklonišči, medtem ko je Schumacherjeva skupina v mraku iz smeri Osredka jurišala na 10. brigado v Sv. Vidu. Boji so se iz vasi kmalu prenesli na odprt teren in trajali več kakor dve uri. Nato se je Ljubljanska z enim delom umaknila proti Borovnici, drugi pa je prek Slemenca odšel v Novo vas.

Ko so se začeli boji pri Sv. Vidu, je Deveta še nekaj časa ostala pri Gornjih Otavah, da so ranjenci dobili večerjo in je kirurška ekipa lahko opravila nujne naloge. Nevaren položaj na bojišču Ljubljanske pa je prisilil brigado, da se je z ranjenci umaknila proti Stražišču. V gozdu pred vasjo so 28. septembra okrog dveh zjutraj borci iz spremstva pripravili nosila in vse ranjence preložili z vozov nanje. Nosila je najprej prevzel 1. bataljon in kolona se je odpravila v smeri Sleme (883)—Krimšček (933) visoko nad Borovnico.* Za usklajevanje v teh težkih okoliščinah, še zlasti zaradi ranjencev, je brigado vodil namestnik komandanta divizije major Jože Logar-Slovan.

Okoli enajstih dopoldne se je Schumacherjeva bojna skupina umaknila iz Sv. Vida in po 12. uri prodrla do Gorenjih Otav. Ko je ugotovila, da tudi na območju Kožljek-Stražišče ni partizanov, je odšla v Logatec. Medtem je Deveta preiskala območje v smeri proti Sv. Vidu in se odločila za premik do Pikovnika in Beča. Tam je mobilizirala vozove in okoli pol polnoči pripeljala ranjence k Sv. Vidu, kjer se je združila z delom 10. brigade. Po dobrih treh urah počitka je moral transport nadaljevati pot proti Novi vasi na Blokah. Ranjence so spremljali 2. bataljon Devete, 40 mož s 4 puškomitraljezi, kirurška ekipa in divizijsko sanitetno osebje, medtem ko so se drugi bataljoni brigade in del Ljubljanske že prej odpravili v zavarovanje poti. Kolona je srečno prišla do Sv. Trojice (zdaj Šivče), vendar je tam padla v zasedo in se morala vrniti k Sv. Vidu. Kljub temu ni kazalo spreminjati smeri pohoda in izgubljati časa. Borci in ranjenci so lahko še dobili izdaten zajtrk, potem se je transport pod zaščito dveh stalnih pobočnic in močne predhodnice Devete znova od-

* Ta del poti 9. brigade je takratni politični komisar 1. bataljona takole opisal:

»Krenili smo. Dež je začel, vedno bolj in bolj je postajalo hladno, mi smo nosili težko in skrbno. Hodil sem ob koloni, urejal izmene in čas je hitro tekel. Prišli smo nad dolino Prušnice nasproti Borovnice. Dež je lil, ustavili smo se in čakali. Minilo je poldne, hrane ni bilo, dež in mraz sta pritiskala, naši ranjenci so stokali ... Res, trpljenje naših borcev presega vse ... tu sredi mokrote gozda in dežja, sredi lačnih, utrujenih, golih in bosih borcev, ... vsi mokri in premrazeni smo sanjali o naši zmagi, o svojem domu, o naši državi, govorili o njej in hlatali po njej pod celtnami ... Ker se zaradi prikrivanja ni smelo kuriti, je popoldne vsak ranjenec dobil samo pol hlebečka kruha.«
(Marko Vrhunec, Zapis za zgodovino)

pravil na pot v smeri Cajnarje—Lisec (kota 872)—Bloška Polica. Bilo je 29. septembra ob šestih zjutraj.

Na pohodu se je s spretnim manevrom dvakrat izognil boju z močnejšim sovražnikom, ni pa se mogel ogniti mitralješkemu ognju iz dveh nemških izvidniških letal, kajti moral je zelo hiteti. Pri Sv. Trojici je bila ena brigadnih pobočnic prisiljena sprejeti boj, pregnala je sovražnika in uspela narediti vrzel, skozi katero se je kolona z ranjenci zmuznila brez žrtev in nadaljevala pohod prek Slemenca, Ulake, pod Liscem (kota 872) ter mimo Studena do Bloške Police, kamor je prišla ob dveh popoldne. Tu so ranjence čakali vozovi, s katerimi jih je spremstvo 9. brigade in sanitetno osebje srečno pripeljalo na bolniško javko.*

Ko je sovražnik ugotovil, da se mu je kolona z ranjenci izmaknila, je zaman poslal nove sile v smeri proti koti 789 (Velike Bloke)—Volčje—Nemška vas na Blokah. Na položajih Nova vas—Studeno so ga sprejeli bataljoni Devete, Ljubljanska brigada in jurišni bataljon ter se spustili z njim v hude boje, ki so se dopoldne postopoma prenesli v smeri Golo (874)—Grahovo. Potem ko mu ni uspelo prebiti črte Nova vas—Lisec—Golo—Grahovo v smeri proti jugu, je sovražnik zvečer zapustil položaje in se premaknil proti severu, na širše območje Sv. Vida (Žilce), kjer je prenočil. Naslednji dan je 2. udarni bataljon SD prodril do črte Krimček—Pokojišče, popoldne pa se je vrnil na Rakek. Ostale skupine so šle proti Borovnici oziroma Velikim Laščam.

Deveta brigada je od 26. do 30. septembra 1944 imela 5 ranjenih, 10 borcev so pogrešali, 6 pa jih je pobegnilo. Več pogrešanih in pobeglih se je v naslednjih dneh vrnilo. Vdala sta se tudi dva domobranska vojaka, ki sta ob napadu na most pobegnila iz bunkerja. Priključila sta se brigadi.

Tretje rušenje Štampetovega mostu, ki so ga tokrat zaupali 18. diviziji, je v celoti uspelo — diverzija je izdatno pomagala zahodnim zaveznikom, ki so o tem pisali v svojem časopisju in pri tem pohvalili enote, ki so sodelovale v operaciji.

Ob tem pomembnem uspehu, ki je bil v prvi vrsti posledica dobro organiziranega in junaško izvedenega napada, je potrebno omeniti tudi nekaj večjih in manjših napak. Divizija je šla v veliko akcijo spet samo z dvema brigadama, ne da bi na zalednih globinskih položajih zavarovala umik. Sovražnik pa je uporabil enako taktiko proti napadalcu in skoraj bi se ponovila tragedija izpred šestih tednov pri šmarskem predoru, tudi to

* O tem reševanju ranjencev je takratni vojni dopisnik sestavil reportažo, ki se končuje: »Voz za vozom je odhitel proti bolnici, kjer bodo ranjenci dobili zaslužen počitek in vso potrebno pomoč. Kalvarija... je s tem končana. Ogromni napor požrtvovalnih borcev, spretno vodstvo poveljnikov in zdravniška nega pod najtežjimi pogoji — vse to je pripomoglo, da so ranjenci v tako obupnih nevarnostih vzdržali.«
(Stane Sitar, Ranjenci, reportaža za Slovenski poročevalec, oktobra 1944, F90/M.V.)

pot z 18. divizijo. Mnenje korpusa je bilo, da so se enote po akciji predolgo zadrževale v bližini prizorišča napada in bi se morale kljub utrujenosti borcev in številnim ranjencem vrniti na izhodiščne položaje. Že tik po operaciji so ugotovili, da se je dve četi Notranjskega odreda sploh nista udeležili. Radijska zveza je samo na dan napada delovala dobro, potem je nekajkrat sploh ni bilo mogoče vzpostaviti. Tudi kurirska zveza ni bila ves čas zanesljiva. Prišlo je tudi do zastojev v prehrani.

Navzlic vsemu temu je bila korpusna operacija, ki se je začela 26. septembra 1944, uspešno opravljena. Poleg vojaškega in političnega učinka je izpričala tudi dostojno moralno vrednost partizanskih enot. Nesebična požrtvovalnost borcev pri zaščiti in pomoči ranjencem med potjo do bolnice ter velika zavzetost sanitetnega osebja, da bi olajšala trpljenje ranjenim, sta bili pomembna elementa partizanstva, ki so ju borci znova potrdili. Humanizem je bil tudi v tem primeru ena osnovnih razsežnosti našega osvobodilnega boja.¹⁵

Nemško-domobranska ofenzivna akcija na Notranjskem

Potem ko so uspešno napadli Štampetov most in rešili vse ranjence, 18. divizija ni zapustila Notranjske. Deveto brigado je poslala na Bloke, ta pa je razporedila 1. in 2. bataljon ter minometno baterijo na položaje Studeno, da bi obvladovali smer Slemen, Cerknica, Loška dolina, 3. bataljon na Bloško Polico za zavarovanje do Grahovega in štab brigade ravno tja. Zveze je imela z 10. brigado na območju Velikega Vrha, z Notranjskim odredom pri Gorenjem Jezeru in s specialnim bataljonom v vasi Fara (Nova vas, Cerknica). Medtem je 8. brigada počivala v Beli krajini in se popolnjevala. Bataljoni so bili z brigadnim štabom v telefonski zvezi. Kar osem dni ni imela ne bojov in ne kake druge akcije.

Mir je izkoristila za počitek in osebno ureditev borcev ter sestanke po bataljonskih štabih in četah. Govorili so o pomenu in uspešno opravljeni zadnji akciji. Pri tem so kritično obravnavali nekatere vodnike in deseterje, ker so čutili premalo odgovornosti do zaupanega moštva, kar je veljalo tudi za posamezne politične funkcionarje. Zaradi površnega opravljanja službe so javno izrekli kazni pomočniku političnega komisarja čete, referentu za zveze in šefu obveščevalnega centra. Bilo je tudi več političnih ur za novince, ki so spraševali največ o zavezništvu z ZSSR in kritično ocenjevali Angleže. Na vseh sestankih in v pogovorih, tudi v majhnih skupinah, je bilo vse bolj čutiti strah pred bližajočo se zimo, saj je bilo veliko slabo oblečenih in skoraj bosih borcev. Javno in v poročilih pa

so hvalili požrtvovalno delo sanitetnega osebja ter intendantske službe. Hrana je bila zdrava, dobra in čisto pripravljena, kuhanje obrokov so nadzorovali. Posledica vsega tega sta bila dobra disciplina ter zadovoljivo zdravstveno stanje.

Dne 3. oktobra je odšel sovražnik prek Cerknice proti Kožljeku in s patruljami k Sv. Vidu, zato je bila brigada ves dan na položajih Bloška Polica—Studeno. Z domobranci je prišla v stik le obveščevalna patrulja in imela krajši spopad brez izgub. V mraku se je brigada premestila na črto Sleme—Radlek—Studeno. Poudariti velja, da je imela takrat oboroženo vse moštvo.

V naslednjih dveh dneh je Deveta od Tolstega Vrha pripeljala dva topa, ki ju je divizija skrila ob akciji na Štampetov most. Po enega sta prevzeli 1. SAB in 10. brigada.¹⁶

Šestega oktobra je prevzel poveljstvo nad divizijo major Tone Vidmar-Luka.

Dan pozneje je brigada dobila še 60 novih mobilizirancev. Tudi ta dan je minil brez spopada, čeprav je medtem že vsak borec posebej začutil novega nasprotnika —surovo jesen. Vse pogosteje je deževalo, zaradi nizke oblačnosti, megle in mrzlih vetrov so dnevi in noči postajali vse bolj neprijetni.

Medtem sovražnik ni miroval. Uspešni napadi 7. korpusa na prometne zveze so zahtevali operacijo, ki naj bi zagotovila nemoten promet, še sploh po tržaški progi. Izkazalo se je namreč, da tudi taktika naglih in prikritih napadov na partizane in osvobojeno ozemlje ni zadosti učinkovita za zaščito prometnic.

Da bi z Notranjske odstranili korpusne enote, so Nemci pripravili nekajdnevno ofenzivno akcijo na območju Šapjane—Gomanjce—Prezid—Loški Potok—Bloke—Rakek. Poleg domobranskih posadk iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč je sodelovala bojna skupina polkovnika Cristla (v katero so bili vključeni okrepljeni oddelki 138. in 139. polka 188. rezervne gorske divizije in 2. bataljon SD) s tremi pohodnimi skupinami, ki so 7. oziroma 8. oktobra začele operacijo proti Loški dolini. Tja so prodirale — prva kolona z okrog 1 500 možmi in motorizacijo v smeri Šapjane—Gomanjce—Prezid, druga kolona s približno 700 Nemci iz Postojne proti Javornikom—Mašunu, tretja kolona z 2. udarnim bataljonom SD in 300 nemškimi vojaki z Rakeka mimo Begunj (pri Cerknici) in Grahovega proti Blokam ter Gorenjemu Jezeru, medtem ko so četrto kolono sestavili iz delov posadkovnih enot Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč ter jo poslali prek Gotenice, Drage in Travnika na Bloško planoto. Štela je okrog 400 vojakov. Hkrati je sovražnik okreplil premike svoje vojske tudi v Gorskem Kotarju in Istri.

Drago Vidmar, Porušeni most,
1944, lesorez

Ni podatkov, ki bi kazali, da je bila 18. divizija obveščena o sovražni-
kovih pripravah na ofenzivo, preden se je ta začela. Dne 8. oktobra 1944 se
je 1. bataljon Devete razporedil na Studenem, Drugi in minometna bate-
rija na Bloški Polici, Tretji nad Gorenjim Jezerom in štab brigade ob 2.
bataljonu. Zveze z ostalimi divizijskimi enotami smo že omenili. Po
zajtrku tega dne so v 1. bataljonu najslabše oblečeni prejeli nove (an-
gleške) vojaške obleke, druge enote pa so to nameravale opraviti popol-
dne.

Že ob šestih zjutraj je sovražna kolona z okrog 1 000 domobranci in
Nemci zapustila Rakek in se pri Cerknici razdelila v dve skupini: približno
400 vojakov je odšlo mimo Begunj (pri Cerknici) in vasi Topol proti Sv.
Trojici, drugih 600 mož pa je s štirimi oklepnimi avtomobili nadaljevalo
pot do Grahovega. Tam so se spet ločili v dve koloni, od katerih je ena
odšla v smeri proti Gorenjemu Jezeru, medtem ko je druga prekorčila
koto 1022 (Srednja Slivnica) in ob Liscu prodrla na koto 789 nad Velikimi
Blokami.*

Kmalu po enajsti uri dopoldne je brigadni štab telefonično obvestil
bataljone o prodiranju sovražnika v smeri Grahovo—Bločice. Prvi bata-

* Kota 784 je v poročilih omenjena tudi kot hrib »Vinceremo« (pomeni zmagali bomo), kar
so—to besedo — med okupacijo Italijani s kamenjem napisali na pobočje tega hriba.

ljon je takoj zasedel položaje nad cesto Studeno—Bloška Polica, Drugi vrh Špičke in koto 745, 3. bataljon z dvema četama in dodano desetino s težkim mitraljezom Stražišče — koto 822, ena četa z drugo desetino s težkim mitraljezom pa položaj kote 786 (Devin). Vseh 26 mož minometne baterije se je vgnezdilo na goro Daga (kota 819).

Okoli poldne je sovražnik od Žerovnice in Radljeke s težkimi minometi in topovi napadel položaje 9. brigade. Prvi bataljon, pri katerem je bil komandant brigade Ratko Marjanović, se je bil prisiljen umakniti pod ognjem od Studenega do kote 875 (vzhodno od Bloške Police) in tam ostati do noči. V nekajurnem hudem obstreljevanju je dotlej zadrževal sovražnika na črti Velike Bloke—Studeneno, potem se je umaknil pred obkolitvijo do vasi Metulje in tam prenočil. Drugi bataljon se je bojeval na začetnih položajih in odbijal sovražno kolono do poznega popoldneva. Takrat se je ta razdelila: ena skupina se je namerila proti Križni Gori (kota 857), druga pa proti vasema Bločice in Bloška Polica. Zato je 2. bataljon poslal dve četi na območje Križne gore, medtem ko se je tretja odpravila na goro Daga. Ker na Križni gori nista prišli v stik s sovražnikom, sta četi odšli prek Starega trga pri Ložu, kjer sta dobili zvezo s 3. bataljonom.

Ta je z dvema četama od Stražišča napadel sovražnika, ki je prodiral od Grahovega in Žerovnice ter se nekaj ur zagrizeno bojeval. Šele proti večeru se je bil zaradi sovražnikove premoči prisiljen umakniti. Mimo Nadleska sta četi odšli v Stari trg pri Ložu in se tam sešli z dvema četama 2. bataljona; nato so skupaj odšli na Vrh, kjer sta prenočili.

Četa na koti 786 (Devin) je ob pol petih popoldne napadla domobrance, ki so prodirali proti njej s treh strani. Po daljšem boju so jo pregnali s položajev, nato je odšla za svojim bataljonom na Vrh. Minometni oddelek, s katerim je bil namestnik komandanta brigade Janko Malenšek-Bomba, je ob nastopu sovražnega vojaštva proti Bloški Polici zasedel goro Daga in obstreljeval sovražnikove položaje Studeno—Radlek —kota 789 (Velike Bloke). Šele v mraku je zapustil bojišče in ob desetih zvečer prišel na Knežjo Njivo, kjer je prenočil. Na Dagi je četa 2. bataljona, ki je izgubila stik z brigado, ostala do polnoči, potem se je v vasi Metulje pridružila 1. bataljonu.

Tega dne je 10. brigada med Radlekom in koto 789 napadla okrog 300 sovražnih vojakov, ki so prodirali iz cerkniške smeri, in jih prisilila k umiku. Nato je na Bloški Polici vztrajala do večera. Divizijski specialni bataljon pa je podnevi na črti Studeno—Glina—Loza (kota 875) vzdrževal zvezo med 9. in 10. brigado, potem se je sredi noči na ukaz premaknil v vas Hudi Vrh.¹⁷ Pozno zvečer je prišla sovražna kolona iz smeri Grčaric do vasi Drage, kjer je pregnala enote VDV.*

* VDV — *Vojska državne varnosti*

Noč na 9. oktober so brigadni bataljoni prebili na črti Metulje—Knežje Njive—Vrh (Podgora). Sovražnik, ki se je moral zvečer nekoliko odmakniti s prvotno doseženih točk, je prenočil na položajih Gora—Ravne (na Blokah)—Gorenje Jezero.

Devetega oktobra 1944 je 1. bataljon, okrepljen s četo 2. bataljona in minometno baterijo, po nalogu štaba divizije prevzel 14 ranjencev, zvečine na nosilih, da jih pospremi do bolnišnice. Vodstvo bataljona je prevzel komandant brigade Ratko Marjanović - Kolona z ranjenci je odšla mimo Knežje Njive na Retje ter po 10. uri dopoldne nadaljevala pot prek Šegove vasi in smeri kota 846 (zaselek Matevljek) — 845 (severno od zaselka Zbitke) na Prezid. Na območju Vražjega vrtca je bilo treba po prihodu iz gozda prekoračiti močvirnato čistino in nato še iti čez cesto Loška dolina—Čabar. Predhodnica in ranjenci so srečno prešli obe oviri, ko je sovražna zaseda začela močno streljati na ostali del kolone. Vnel se je polurni srdit boj, v katerem je predhodnica udarila sovražniku v hrbet, da se je medtem lahko drugi del bataljona prebil na hrvaško stran. Potem se je ves bataljon v zelo slabem vremenu in ponoči pomikal z ranjenci skozi temne gozdove v smeri proti Milanovemu Vrhju in Crnim Lazom. V zavetju teh gozdov si je zakuril in imel daljši počitek.¹⁸ Sovražnik, ki je napadel kolono z ranjenci, je odšel v ofenzivo iz Šapjan.

Tretji bataljon, dve četi 2. bataljona in četa Notranjskega odreda so se ta dan bojevali z okrog 100 domobranci, ki so ob sedmih zjutraj začeli v koloni prodirati iz Gorenjega Jezera v Loško dolino. Pot do Starega trga in Loža je bila sicer prosta, pri prodiranju proti Iga vasi pa so jih z ugodnih položajev na Vrhju (nad Podgoro) napadli brigadni in odredovi borci. Kmalu je začel položaje bataljonovih čet obstreljevati težki minomet od Markovca, medtem ko je sovražna pehota prodirala iz Iga vasi v smeri proti Podgori. Boji so trajali do večera. Zaradi sovražnikovega pritiska iz Prezida proti Babnemu Polju so se bataljona in odredova četa okoli petih popoldne umaknili v Loški Potok. Bataljona sta prenočila v vasi Travnik.

Zvečer je vdrla v Loško dolino še motorizirana sovražna kolona, ki je prodirala prek Mašuna in Babnega Polja.

Dne 10. oktobra ob treh zjutraj je 1. bataljon dosegel Tršče, kjer je že bila Ljubljanska brigada. Po kratkem premoru je nadaljeval pot in čez poldrugo uro prišel do zaselka Jazbine, kjer se je spravil k daljšemu počitku. Tega so bili potrebni zlasti ranjenci, za katere je bila tu javka in jih je malo pozneje prevzela bolnišnica. Popoldne ob dveh je 1. bataljon z eno četo 2. bataljona in minometno baterijo odšel proti Gerovemu, kamor je prispel ob desetih zvečer in se tam nastanil. Na vsej poti zadnjih dveh dni sta borce spremljala dež in mraz.

Ker je sovražnik zapustil Drago in odšel proti Prezidu, sta se dve četi Drugega in 3. bataljona zjutraj odpravili iz Travnika na Travo in tam ostala do naslednjega dne.

Skupina polkovnika Cristla je prebila noč v Loški dolini.

Naslednji dan se je v Osilnici zbrala vsa Deveta. V Tršču je bila Ljubljanska brigada, štab 18. divizije pa z oddelki in specialnim bataljonom v Gerovu. Moštvo se je moralo spočiti in urediti, zato so starešine sklenili, da tu ostanejo nekaj dni.

Po Loški dolini in Blokah je okupatorjevo vojaštvo preiskalo vsa naselja, pri tem kradlo oblačila, živino in drugo hrano. Do noči so to območje zapustili sovražni vojaki postojank Rakek, Velike Lašče, Ribnica in Kočevje, medtem ko je nemška kolona iz Šapjan in Postojne operirala še dva dni.

O izgubah spet govori le skupno poročilo, ki pravi:

Deveta in 10. brigada sta od 8. do 11. oktobra imeli 2 mrtva in 15 ranjenih, 36 pa so jih pogrešali. Za 9. brigado pa se ve, da je imela 2 mrtva in 13 ranjenih, medtem ko so jih 28 pogrešali. Od teh se jih največ ni vrnilo s kurirskih poti in patrulj. Onemogočil jih je začetek ofenzive. Brigada je izgubila 24 italijanskih in 6 angleških pušk, ki so jih imeli s seboj pogrešani borci.¹⁹

OPOMBE

1. Povelje štaba 7. korpusa z dne 28. avgusta 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-15-134.
2. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 499.
3. Odredba štaba 7. korpusa z dne 1. septembra 1944 štabu Istrskega odreda za preformiranje v 4. bataljon 9. SNO brigade; Zbornik VI-16-1.
4. Zbornik VI-16, opomba 36; 20, opomba 11; 51, opomba 5; 57, opomba 16 in 88, opomba 51.
5. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-88, Dnevna poročila štaba 18. divizije za 2., 3., 6. in 10. september 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 191/IV.
6. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-88, Poročila štaba 18. divizije z dne 13. septembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 191/IV. Petnajstdnevno poročilo štaba 9. brigade od 1. do 15. septembra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, 192/II. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 558.
7. Poročilo štaba 18. divizije z dne 12. septembra 1944 štabu 7. korpusa in Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 27/II. Petnajstdnevno poročilo štaba 9. brigade od 1. do 15. septembra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 192/II.
8. Pregled je sestavljen po poročilih štaba 18. divizije z dne 2. junija, 2. julija, 2. avgusta in 1. septembra 1944; AIZDG, F 27/II.
9. Iz seznama dezertarjev. AIZDG, F 134/M II.
10. Dopisi štaba 18. divizije, odsek za kadre, z dne 26. junija in 10. julija 1944 štabu 9. brigade ter štaba 9. brigade z dne 10. junija 1944 štabu 18. divizije, odseku za kadre; AIZDG, F 194/M II. Poročilo štaba 9. brigade z dne 6. avgusta 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M III.
11. Poročilo štaba 18. divizije z dne 8. septembra 1944 štabu 7. korpusa in Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 27/II. Glas osemnajste, L 1, št. 24 z dne 12. septembra 1944.
12. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-88, opomba 67.
13. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 18. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-118, Poročilo štaba 18. divizije štabu 7. korpusa in Glavnemu štabu Slovenije z dne 21. septembra 1944; AIZDG, F 27/II. Petnajstdnevno poročilo štaba 18. divizije od 15. do 30. septembra 1944 štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II.
14. Poročilo štaba 18. divizije z dne 22. septembra 1944 štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II.
15. Povelje štaba 7. korpusa z dne 24. septembra 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-16-61. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 533. Povelje štaba 18. divizije z dne 6. septembra 1944 štabom 10. brigade, Notranjskega odreda in udarnega bataljona divizije za rušenje železniške proge Preserje—Rakek; Zbornik VI-16-20. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 18. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-118. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 23. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-7. Poročilo Glavnega štaba Slovenije z dne 30. septembra 1944 Vrhovnemu štabu NOV in POJ; Zbornik VI-16-76. Štirinajstdnevno poročilo štaba 18. divizije z dne 4. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II. Poročilo komandanta 2. domobranskega udarnega bataljona z dne 1. oktobra 1944; Zbornik VI-16-144. Mikuž, PZDG, 1966, št. 1—2, Partizansko zdravstvo, str. 302, 303. Marko Vrhunec, zapisi za zgodovino, str. 1—3, hrani avtor. Seznam ranjencev.
16. Tedensko poročilo štaba 9. brigade od 26. septembra do 6. oktobra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/M I. Poročila štaba 18. divizije z dne 3., 5. in 6. oktobra 1944 štabu 7. korpusa in Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 27/II.
17. Poročilo štaba Notranjskega odreda z dne 13. oktobra 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-16-110. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja od 1. junija do 20. oktobra 1944; Zbornik VI-16-125. Poročilo štaba 18. divizije od 8. oktobra do 12. oktobra 1944; AIZDG, F 27/II. Josipa Žlabravec, Bojna pot jurišnega bataljona 18. divizije, Ljubljana 1987, str. 21. (Ponovno: Jurišni bataljon, str.)

18. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 26. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-13. Stane Sitar, Iz borb in naporov Devete, reportaža, 1944, AIZDG, F 90/M 5.
19. Poročilo štaba Notranjskega odreda z dne 13. oktobra 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-16-110. Politično poročilo štaba 9. brigade od 1. do 12. oktobra 1944; AIZDG, F 193/M 1. Marko Vrhunec, zapis za zgodovino, str. 5. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 26. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-13. Poročilo štaba 18. divizije od 8. do 12. oktobra 1944; AIZDG, F 27/II.

BOJI V SUHI KRAJINI

Približevanje zavezniških front vzhodni in severozahodni meji Jugoslavije oktobra 1944 je močno ogrozilo območje za umik nemške vojske proti Avstriji. Hitler je na Balkanu še vedno imel dobro oboroženi skupini armad »E« in »F« pod poveljstvom generalfeldmaršala Maximiliana von Weichsa.* Poleg teh je bilo še veliko kvislinških vojaških formacij (četniških, ustaških, slovenskih domobrancev in drugih), ki so tudi računale na skupen beg z nacističnim okupatorjem. Vsi ti so morali skrbeti, da bi ob odhodu imeli zagotovljene vse najpomembnejše umičnice prek slovenskega ozemlja.

Spričo tega so se Nemci odločili za vse bolj obsežne napadne operacije, v katere so vključevali kar največ moštva, na naših tleh pred vsem domobranci, in pri tem niso varčevali ne z ljudmi ne z materialom.

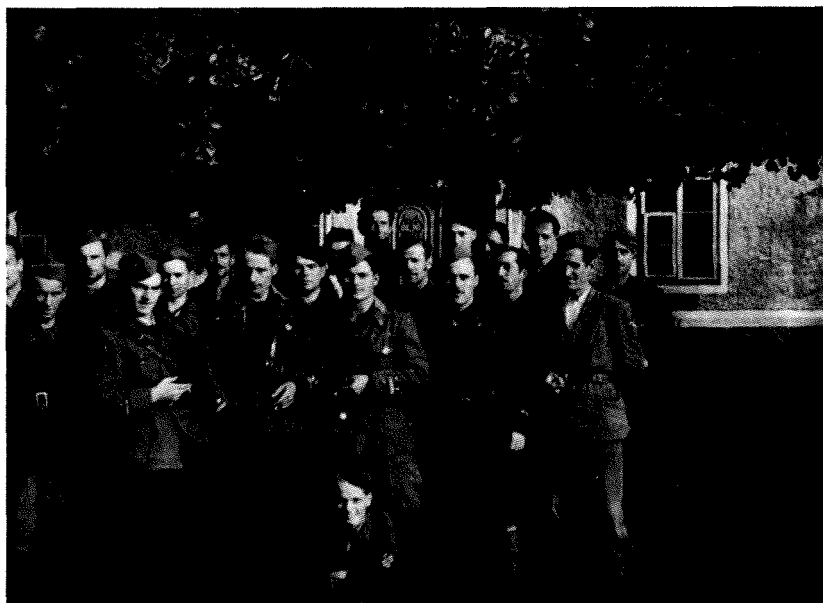
Aktivna obramba središčnega dela svobodnega ozemlja in boj za komunikacije sta tako postala še težja in še odgovornejša strateška naloga narodnoosvobodilne vojske na Slovenskem.

Na območju Hinj

Drugi dan bivanja v Osilnici, dne 12. oktobra 1944 dopoldne je bila v brigadi slovesnost ob podelitvi spominskega znaka 1941. Prejela sta ga komandant brigade kapetan Ratko Marjanović in načelnik štaba poročnik Drago Popović, oba partizana od poletja 1941. Na skromni prireditvi jima ga je ob spodbudnem nagovoru izročil brigadni politični komisar Janez Magister-Zan.¹

Da bi okrepila korpusne ofenzivne operacije na sektorju Ljubljana—Št. Vid, se je 18. divizija premestila v Suho krajino. Dne 13. oktobra je

* Dne 25. marca 1945 so skupino armad »F« ukinili in Weichs je odpotoval v Nemčijo. Vrhovni poveljnik nemške vojske v jugovzhodni Evropi je postal generalpolkovnik Alexander Löhr, ki je bil že od leta 1943 poveljnik skupine armad »E« (za enote v Grčiji).

Skupina oficirjev 9. brigade: v prvi vrsti tretji od leve Ratko Marjanović, komandant brigade, četrti Drago Popović, načelnik štaba brigade, peti Janez Magister-Žan, politični komisar brigade, v drugi vrsti od leve Lojze Palčič, intendant brigade, Pavle Korelc, komandant 3. bataljona, Ivan Robek, brigadni orožar, med Popovićem in Magistrom je Vinko Mustar, komandant 2. bataljona

Deveta odšla na pot v smeri Osilnica—Borovec—Muha vas—Rajhenav—Stari Log, prenočila na Travi in v Koprivniku, prispela 16. oktobra ob 14. uri na Prevole v Suhi krajini ter se tam nastanila. Premik je minil brez bojov, a je kljub temu med potjo šest borcev novincev ušlo iz brigade. Približno ob isti uri je prišel na Hinje štab divizije s specialnim bataljonom. Tja je iz Bele krajine prišla tudi Levstikova brigada. Proti večeru se je v Starem Logu nastanila Ljubljanska brigada.

Za Notranjsko je v okupatorjevem načrtu čiščenja prišla na vrsto Dolenjska, kjer naj bi v obsežni operaciji bile uničene partizanske enote v Suhi krajini na obeh straneh reke Krke. To nalogo naj bi opravile štiri bojne skupine. Schumacherjeva s 1. in deli 3. in 4. bataljona SD, skupaj okrog 1 200 sovražnikov, naj bi svojo bojno aktivnost usmerila proti Št. Vidu—Dobrnju—Valični vasi—Dvoru; druga skupina je združevala prek 400 mož novomeških posadkovnih enot in je bila okrepljena s tanki in topovi, poslali so jo do Trebnjega; 2. bataljon SD z Rakeka, ki je šel v operacijo z

okrog 370 domobranci v pohodni smeri Luče—Podbukovje—Laze (nad Krko)—Korinj, so v ta namen pripeljali v Grosuplje, medtem ko je bila četrta, Schmitzova bojna skupina z okrog 600 možmi posadkovnih čet iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč namenjena proti Mali Gori—Hinjam in Staremu Logu—Smuki. Postojanko so bojne skupine zapustile 16. oktobra, vendar so z enotami 7. korpusa prišle v stik šele naslednji dan zjutraj. Prvi dve sovražni grupaciji sta se najprej spopadli s 6. in 11. (štajersko) brigado, ki sta prišli na Dolenjsko zaradi načrtovanega napada na Višnjo Goro dne 16. oktobra, ostali dve skupini pa z enotami 18. divizije. Načrt za ofenzivo je bil precej enostaven. Iz smeri Št. Vida pri Stični, Novega mesta, Grosupljega in Kočevja je bilo treba partizansko vojsko potisniti proti dolini Krke in jo tam razbiti.²

Dne 17. oktobra ob enih zjutraj je Schumacherjeva skupina pri Občinah napadla Gubčevo brigado in ji prizadejala hude izgube. Istega dne v zgodnjih jutranjih urah so domobranci z Rakeka presenetili pri Velikem Korinju 8. brigado in ji razbili 4. bataljon. Po boju je ta pogrešala 89 borcev, 8 pa je bilo ranjenih. Približno ob istem času se je Schmitzova grupacija pri Novem Logu spopadla z 2. bataljonom 10. brigade. V boj sta posegla še ostala dva bataljona Ljubljanske brigade, ki je potem ves dan uspešno razbijala sovražnikove skupine od Starega Loga do Smuke. Ker ni bilo pravočasne zamenjave med 9. in 8. brigado, ki je s Hinj odšla na sektor Veliki Korinj za rezervo pri načrtovanem napadu 15. divizije na Višnjo Goro, je ob sedmih zjutraj 200 do 250 vojakov Schmitzove bojne skupine napadlo specialni bataljon 18. divizije na Hinjah. Ta se je bil po ostrem boju zaradi sovražnikove premoči prisiljen umakniti.

Med napadom na Hinje je 9. brigada zapustila stanovališče v Prevolah in pohitela v smeri proti Hinjam do Pleša. Ker pa se je sovražnik že med bojem z jurišniki utrdil v vasi Hrib in v Hinjah, je položaj zahteval, da so vsi trije brigadni bataljoni zasedli črto Pleš-k, 577. Dober obrambni položaj je Deveti omogočal, da se je vse dopoldne z velikim trudom uspešno upirala domobrancem in njihovim poskusom, da bi nadaljevali pot proti Žvirčam, Ratju in Lopati. Ob 14.30 sta dve četi 1. bataljona naskočili Hinje in jih zavzeli, le utrjenih obrambnih točk pri cerkvi nista mogli. Kmalu se je sovražnik s Hriba pognal v protinapad; četi ga nista vzdržali in sta se vrnili na izhodiščne položaje. Okoli 22.30 je Deveta spet jurišala na Hinje, a ji tudi tokrat ni uspelo. Vse brigadne naskoke je s k. 574 podpirala njena minometna baterija. Tudi sovražnik je tisto popoldne kljub podpori dveh topov kalibra 105 mm večkrat neuspešno poskušal pregnati 9. brigado s položajev, kjer je ostala do jutra. Na Hinjah pa se je okrog 120 Nemcev in domobrancev utrjevalo na obrobju vasi.

V celodnevnem boju je imela brigada 3 mrtve, 12 ranjenih, 3 borce je pogrešala enega pa je sovražnik ujel. Brigada je izgubila tudi nekaj orožja, zlasti med juriši na Hinje.

Podatki o sovražnikovih izgubah tistega dne v bojih z 9. in 10. brigado ter jurišniki niso zanesljivi.

Moralno stanje divizijskih enot je bilo kljub utrujenosti po dolgem pohodu zelo dobro in borci so dosledno izpolnjevali povelja starešin, je poročal štab divizije za prvi dan bojev v Suhi krajini.

Naslednjega dne ob desetih dopoldne je oddelek iz Schmitzove bojne skupine izkoristil meglo in udaril iz Hinj proti položajem 9. brigade, toda po kratkem in ostrem boju se je moral vrniti. Tudi popoldne so Nemci in domobranci poskušali od Hriba prebiti brigadno obrambno črto, borci pa so jih spet odgnali. Potem se je brigada razporedila na črti Prevole—Visejc—Veliko Lipje in tam prenočila.

Tega dne je bila 8. brigada na sektorju Ambrus, 10. brigada pa na Vrhu in Selah pri Hinjah. Ob štirih popoldne je 2. domobranski bataljon odšel iz Korinja v smeri proti Žvirčam, Tisovcu in naprej proti vasi Višnje. Ob 14. uri je sovražnikovo topništvo od Poloma obstreljevalo okolico vasi Vrh (pri Hinjah), ob 16. uri pa še Veliko Lipje ter pri tem zažgalo več objektov.* Kljub nevarnosti, saj so bili v bližini sovražnikovi premiki, so borci pomagali reševati imetje prizadetih vaščanov. Ob desetih zvečer se je 2. bataljon Slovenskega domobranstva pri Hinjah sešel s Schmitzovo bojno skupino. Prenočil je v rajonu Ratje—Prevole.³

V bojih 18. oktobra so bili štirje borci brigade ranjeni.

Dne 19. oktobra dopoldne je na položajih brigade pri Laščah vladal mir, prav tako med Hinjami in vasjo Ratje, kjer sta se zadrževala Schmitzova bojna skupina in 2. bataljon SD. Popoldne okoli treh sta se ti dve enoti podali proti severovzhodu, domobranci z Rakeka so zasedli k. 442 (Lopata). Od tam so napadli brigadno patruljo, ki je bila pred tem v izvidnici po položaju okoli Gradenca. Vrnila se je brez izgub. Sovražnik iz Kočevja je razdelil 300 mož v tri kolone in poslal eno do Lopate, drugi dve pa v smeri proti Smuki in Laščam.

Že v mraku je 9. brigada poslala eno od čet 3. bataljona, da zavaruje prostor Klopce—Čisti vrh. Tam je četo napadla zaseda iz Schmitzove

* Vojni dopisnik 18. divizije Ivan Tavčar je takole zapisal ob požaru v Velikem Lipju: »(...) Domača dekleta in moške so pri vodnjakih s korci zajemali vodo in polnili škafe, lonce, partizani so z lestev gasili goltajoči ogenj, bolničar je podpiral in bodril hlipajočo starko. Ruta ji je zdrknila na tilnik in z obrazom v rokah je presunljivo ihtela: 'Jej, jej, pomagajte, ljudje božji, pomagajte! Triinšestdeset let imam ... sama sva ... on ima vse bolne noge. Šama sem letos ogrebla koruzo, sama, s temi rokami sem izkopala ves krompir. Zdaj je šlo vse?' S koncem predpasnika si je obrisala objokane oči (...)« (Sestavek Lipje gori, fotokopija originala. AIZDG, F 90/M-V.)

bojne skupine. Razvnel se je boj, ko pa je kmalu zatem posegel vanj še divizijski specialni bataljon, je sovražnik pobegnil in potem malo proč prebil noč. Kmalu nato se je še Deveta razporedila na položaje Bukov vrh—k. 521—k. 432—Čisti Vrh (blizu zaselka Klopce) in se tam spravila k počitku.

Tako tega dne sovražnik ni dosegel Lašč. Drugi bataljon SD pa je dobil v okrepitev okrog 150 vojakov, ki so še za dne prišli prek Žvirč do Gradenca.⁴

Med našimi je bil eden ranjen.

Naslednjega dne se je Schmitzova bojna skupina v treh kolonah odpravila proti Laščam. Ena se je od Sel napotila prek Gradenca in Primoža, naslednja je ob pol osmih zjutraj med Čistim vrhom in Bukovim vrhom napadla ter razgnala manjšo brigadno zasedo, medtem ko je pobočnico kolone iz smeri Hinj pod k. 637 (Studenski vrh) uspešno razbila četa 2. bataljona Devete. Kasneje so se vse tri kolone sešle pod Laščami in po ostrem boju s 1. in 3. bataljonom ter enotami korpusne artilerije zasedle vas. Kmalu nato se je del bojne skupine Schmitz iz Lašč odpravil proti Dvoru, pri čemer ga je varoval topniški ogenj s položajev na Polomu.

Popoldne se je 9. brigada uredila za napad na Lašče. Zavarovanje zaledja je prevzel del 15. brigade, ki je takrat prišel prek Krke do Črnomošne doline, brigadnim bataljonom pa se je kmalu pridružil še specialni bataljon in potem ves čas boja uspešno pomagal. Več ur so borci Devete in jurišniki napadali sovražne vojake ter jih preganjali z grebenov okoli Lašč in Bukovega Vrh.

Tudi v bojih za goro Primož se je posebej izkazal specialni bataljon, ki je tega dne opravil izjemno veliko delo, saj je napadal sovražne skupine, kjerkoli je z njimi prišel v stik. To je Nemce in domobrance prisililo, da so se zgrnili k Laščam, še zlasti proti večeru.

Da jima ne bi kdo pripravil presenečenja, sta brigada in specialni bataljon odšla prenočit v rajon Tople Rebri. Osmi in 10. brigada sta imeli čez dan težke manevrske boje na območju Gradenc—Pleševica—Korinj—Struge—Polom.

Drugi domobranski bataljon je tega dne nastopal pri Gradencu in po 20. uri odšel v smeri proti Klečetu in Šmihelu pri Žužemberku. Tam je v prvih jutranjih urah naslednjega dne prebredel Krko.⁵

Naši so imeli v bojih tistega dne dva ranjena.

O sovražnikovih izgubah ni poročil.

Zadovoljstu po uspešnemu boju tistega dne se je zvečer pridružila še novica o osvoboditvi Beograda. Razigrani borci so s kresovi oznanjali

dogodek in tako izražali svojo radost. Nič čudnega, če je nenadno navdušenje rodilo pretiran optimizem glede konca vojne. Toda upanje je bilo še kako potrebno, če so hoteli premagati še vse napore bližajoče se zime.

Močan popoldanski pritisk borcev na Lašče je prisilil Schmitzovo bojno skupino, da je v okrilju teme zapustila vas in se umaknila na položaje okrog Hinj.

Ko je bilo potrjeno, da je sovražnik Lašče res izpraznil, so takoj naredili načrt za napad na del Schmitzove bojne skupine v Hinjah. Za neposreden napad so določili 9. brigado, medtem ko naj bi bile 8., 10. in 15. brigada na zavarovalnih položajih. Ko je Deveta dobila ustni ukaz za to akcijo, je sklenila da bo jurišala, za prvi naskok pa je določila 1. bataljon.

Dne 21. oktobra je brigada pri Hinjah že do osmih zjutraj zasedla koto 577 (Dečja gora) ter koto 454 (jugovzhodno od Hinj) in njen 1. bataljon se je nato pognal v juriš. Borci so vdrli v središče vasi, vendar niso mogli streti odpora in izgnati sovražnika. Bil je trdno zabarikadiran v stavbah in bunkerjih, še posebej v cerkvi. Razvnel se je srdit boj. Brez izgleda na uspeh, se je po dvajsetih minutah zagrizenega spopada bataljon umaknil na izhodiščne položaje. Vendar Deveta ni odnehala. V boj je vključila še druga dva bataljona, pritegnili pa so tudi 3. bataljon 15. brigade.

Medtem je sovražnik oblikoval dve koloni, ki sta ob desetih popoldne zapustili Hinje. Ena prek Žvirč in Strug proti Ribnici, druga pa do Poloma. Tam se ji je priključilo topništvo, ki je dotlej obema ščitilo umik in zbralo vojaštvo, ki je varovalo položaje na območju Starega Loga in Kleča. Potem so skupaj odšli v smeri proti Kočevju. Brigada je sestavila več bojnih skupin, ki so se spopadale s pobočnicami umikajočih se sovražnikovih kolon.

Izpraznjene Hinje je zasedla Deveta; 8. brigada je prišla na Sela in Vrh, Deseta pa na Ratje.⁶

Tistega dne sta bila v brigadi 2 ranjena. Kar zadeva skupne izgube Devete brigade v času od 17. do 21. oktobra 1944, se lahko opremo — ker ni drugih zapisov — le na korpusno poročilo, ki pravi, da je imela Deveta v tem času 6 mrtvih in 17 ranjenih, medtem ko je 23 borcev pogrešala,* izgubila pa da je 10 puškomitraljezov, 3 težke brede in 90 pušk. Isto

* Točnost podatkov o izgubljenih ljudeh nismo mogli preveriti, zato številke ne jemljemo z gotovostjo.

Podatki o izgubljenem brigadnem orožju so dvomljivi. Nikjer namreč nismo našli dokazila, da bi med ofenzivnimi operacijami okupator zajel in razorožil, potem pa spet spustil večje število borcev ali odkril kakšno brigadno skrivališče orožja. Če pa je izgubljeno orožje pripadalo padlim, ranjenim oziroma izgubljenim, je bilo teh kvečjemu komaj pol toliko kot izgubljenega orožja.

poročilo tudi pravi, da je imel sovražnik v boju z Deveto 4 mrtve in 50 ranjenih, kar pa je malo verjetno.⁷

Kaj reči o poteku in dosežkih sovražnikove ofenzivne operacije, posebej glede na dogajanja med Kočevsko in desnim bregom Krke? Tri okupatorjeve bojne skupine so v glavnem dosegle cilj akcije, le motorizirana grupacija iz Novega mesta je doživela neuspeh v boju s štajerskima partizanskima brigadama.

Poveljnika skupin, Vuk Rupnik in Erich Schmitz, sta svojo nalogo opravila. Prehodila sta akcijsko območje do cilja in pri tem močno prizadejala dve od treh brigad, oziroma 8. in 10. brigado. Po korpusnem poročilu je sovražnik v tem času povzročil 18. diviziji naslednje izgube: padlo je 33 borcev, ranjenih je bilo 31, 7 borcev je padlo v ujetništvo, 211 so jih pogrešali; skupaj je bilo izločenih 292 mož ter 295 kosov orožja, od tega 17 puškomitraljezov in 7 težkih mitraljezov, vsega skupaj za dva bataljona dobro oboroženih borcev. Največ izgub v ljudeh in orožju je imela 10. brigada, najmanj v moštvu Deveta in najmanj v orožju 8. brigada. Nemško-domobranske enote so s pohodom od Kočevja in nemško-italijanske razmejitvene črte hotele razbiti osredotočenje brigad v Suhi krajini in ugotoviti, kakšne so možnosti za nadaljnje zoževanje osvobojenega ozemlja.

Sovražnik je s svojim pohodom nehote zavrl tudi korpusno akcijo na postojanko Višnja Gora, načrtovano za 16. oktober 1944.

Štab 7. korpusa pa je takole ocenil izid nemške operacije: »(...) Sovražna ofenziva je po treh dneh težkih borb propadla ter se je sovražnik umaknil v svoje izhodiščne postojanke.« Ker je ta ocena vsekakor v navzkrižju z resničnostjo in dejstvi, nas vendarle zanima, kje so bili glavni vzroki za uspešen nastop ofenzivnih skupin. Na to je dovolj natančno odgovoril Lado Ambrožič-Novljan, ko je zapisal, da so bili za neuspeh partizanskih enot v tej sovražni operaciji krivi slabo poveljevanje višjih štabov in prepočasna sredstva za zveze.

In kako je bilo ocenjeno brigadno moštvo?

Štab Devete je menil, da so med sovražno operacijo od 19. do 21. oktobra še vedno slabo delovale zveze in da so šla nekatera sporočila prepočasi naprej. Nasprotno pa se je moštvo v akcijah držalo dosti bolje kakor pred dvema mesecema in je bila borbenost dobra. Vsem nižjim kadrom da je še vedno primanjkovalo potrebne spretnosti, ki bi lahko prispevala k zmanjšanju izgub. Čeprav se je zaradi težavnih razmer na terenu hrana poslabšala in so bili borci še vedno nezadovoljivo opremljeni, je bila morala med njimi kar dobra.⁸

Orlaka

Takoj po nemško-domobranski ofenzivi v Suhi krajini se je štab 7. korpusa lotil naloge, da uniči sovražno postojanko v Št. Vidu pri Stični (zdaj Šentvid). Neposreden napad je zaupal 6. in 11. brigadi, 15. diviziji je ukazal zavarovati smer proti Novemu mestu in Stični, 18. divizija pa naj bi z dvema brigadama zavarovala položaje Leskovec—Kamno Brdo—Draga—Sv. Duh in z eno brigado na sektorju Hinje zavarovala pred posredovanjem iz Kočevja. Jurišni bataljon mora med operacijo demonstrativno napadati Višnjo Goro. Brigade 18. divizije morajo tudi minirati ceste: Višnja Gora—Grosuplje—Šmarje, Lipoglav—Polica, Grosuplje—Mlačevo—Luče, Grosuplje—Žalna, Zdenska vas—Velike Lašče, Struge—Žvirče in Kočevje—Polom. V napad je korpus vključil tudi artilerijo ter Dolenjski odred za zavarovanje smeri proti Tržišču in Litiji ter Notranjski odred za zavarovanje smeri iz Velikih lašč. Pred posredovanjem sovražne motorizacije je bilo treba minirati glavne ceste, ki se stekajo na stiško utrjeno vozlišče oziroma peljejo iz Novega mesta in Kočevja proti Stični. Akcija naj bi se začela 25. oktobra 1944 ob petih zjutraj.

V povelju z dne 23. oktobra je divizija ukazala 9. brigadi, da naj ostane zbrana na Hinjah, s stalnimi patruljami pa naj nadzoruje sektorje Kočevje, Mala Gora, Stari log, Smuka in črto Mala Gora—Polom—Žvirče—Hinje. Dodali so ji tudi korpusno podoficirsko šolo, ki naj bi zasedla položaje pri Žvirčah in nadzorovala Struge in Kompoljsko dolino. Levstikova brigada je bila razporejena na črti Draga—Kriška vas—Nova vas, 10. brigada pa na črti Leskovec—Kamno Brdo—Draga. Brigada je dobila tudi nalogo, da minira in zaseka ceste Zdenska vas—Velike Lašče, Žvirče—Struge, Kočevje—Mala Gora—Stari Log in Mala Gora—Polom. Posebej je bilo poudarjeno, da so potrebne dobro organizirane in zanesljive zveze, zato mora brigada organizirati relejno radijsko postajo v Ambrusu, ki bo imela redno zvezo z divizijsko relejno radijsko postajo v Gabrovčecu.⁹ Brigada je pravočasno minirala ceste ter poslala bojne in izvidniške patrulje v ukazane smeri.

Dne 24. oktobra zvečer je 3. bataljon na Hinjah pripravil miting za borce in prebivalstvo. Obisk je bil zelo dober, še zlasti ker je bil posvečen osvoboditvi Beograda. Na proslavi so prebrali pohvale borcem, ki so se izkazali predvsem v zadnjih bojih.

Naslednje jutro se je začel napad na Št. Vid pri Stični, toda brez 6. brigade. Ta se je namreč, preden je prišla na izhodiščne položaje za akcijo, spopadla s sovražniki, ki so se še v jutranji temi odpravili proti dolini

Jože Lukšič in Marko Vrhunec, komandant in politični komisar 1. bataljona

Temenice in Radohove vasi.* Brez 6. brigade pa napad ni uspel in štab korpusa je še istega dne izdal povelje, da ga je treba ponoviti. A kmalu so ugotovili, da to ni več možno, zato so ukaz preklicali.

Zaradi predvidene korpusne rekvizicije hrane v Kompoljski dolini se je brigada 28. oktobra prestavila s Hinj na sektor Hočevje ter poostrila nadzor nad Strugami in Zdensko vasjo. Prehranjevalno akcijo pa je zavrla sovražna akcija severno od Žužemberka.

Dne 29. oktobra zvečer sta Schumacherjeva skupina in grupacija delov posadkovnih čet iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč (verjetno Scmitzova skupina skupaj okrog 450 vojakov, odšli iz Stične v smeri proti Lučarjevemu Kalu in Zagradcu.** Okoli 20. ure so se z njima spopadle čete 10. brigade pri Sadu in specialni bataljon pri Pecah.

Potem ko je sovražnik prenočil v gozdu, je naslednje jutro nad Kitnim vrhom napadel 8. brigado, pri Lučarjevem Kalu pa ga je napadel specialni bataljon in ga prisilil, da se je umaknil.¹⁰

* Četrty bataljon Slovenskega domobranstva (brez dveh čet) je 25. oktobra ob dveh zjutraj odšel proti Radohovi vasi, kjer se je do tričetrt na osem zjutraj bojeval s 6. SNOUB. (Zbornik VI-17-14, opomba 5.)

** V Schumacherjevi bojni skupini so bili po dve četi 1. in 4. ter ena četa 3. bataljona Slovenskega domobranstva ter dva voda težkih čet. (Zbornik VI-17-22, opomba 2.)

Ker je bil sovražnik na območju Stična—Trebne—Žužemberk—Zagradec vse bolj aktiven, so 30. oktobra Deveto poklicali, da zasede položaje na Orlaki, kamor je prišla še istega dne pozno zvečer. Tam je že našla štab divizije in specialni bataljon. Naslednje jutro je razporedila 1. bataljon na bližnjem Brezovem vrhu, na obronke gozda, tako da je bilo orožje usmerjeno prek manjše čistine proti Kitnem Vrh. Desno od njega so bili položaji 2. in 3. brigadnega bataljona. Ob vasi Orlaka je počival specialni bataljon, 8. brigada je bila na sektorju Sela—Šumberk, 10. brigada pa v rajonu zaselka Srebotnice.¹¹

Dne 31. oktobra zgodaj zjutraj je iz postojanke Stična in Št. Vid pri Stični prodrla v smeri proti Zagradcu nemško-domobranksa kolona z okrog 500 možmi. Od osmih do desetih dopoldne je prežala v gozdu med Kitnim Vrhom, Gabrovko (pri Zagradcu) in Tolčanami; nato se je pred odhodom uredila v dve približno enaki koloni, od katerih je ena odšla prek Valične vasi proti Rebri, druga pa v smeri od Kremenjeka in zasedla položaje na k. 454 (severozahodno od Kitnega Vrh).^{*} Hodili sta samo po gozdu.

Okoli enajstih dopoldne je brigadna obhodna patrulja opazila v zaledju položaja 1. bataljona domobrance, ki so se naglo približevali v strelcih, in o tem obvestila čete. Te so se na ukaz začele premikati prek čistine na drugo stran v gozd, odkoder naj bi napadle sovražnika. A še preden so vsi borci dosegli zaklone, je sovražnikovo orožje že močno udarilo po njih in mnogi so padli. Večina drugih se je razkropila, najbolj prisebni pa so se napadu postavili po robu. Še žive priče dogodka se s hvaležnostjo spominjajo mitraljezca 1. čete Novaka,^{**} ki je ranjen zadrževal napadalce in tako mnogim borcem omogočil, da so pobegnili iz obročja. Pri tem so rešili tudi ranjence, le mrtvih ni bilo mogoče pobrati. Napadenim so prav kmalu prišli na pomoč 2. in 3. brigadni bataljon ter jurišniki. Razvnel se je hud pozicijski boj, ki je postopoma prerasel v manevrskega. Po več kot enournem bojevanju se je morala brigada zaradi sovražnikove premoči umakniti. Bataljoni so se umikali proti vzhodu in smer Orlaka je bila prosta. Že med bojem so za položaji dali ranjencem prvo pomoč, potem pa jih je 1. bataljon pospremil del poti do bolnišnice. Deveta je popoldne držala ugodne položaje v smeri proti Volčji Jami, ne da bi pričakala sovražnika. Od tam se je zvečer premestila do vasi Replje kjer je prenočila. Z njo je bil tudi štab divizije.

^{*} Smer proti Rebri je ubrala 21. četa 3. udarnega bataljona Slovenskega domobranstva. Istega dne popoldne se je na območju Sv. Marjeta—Reber spopadla z 11. brigado. Položaje na k. 454 so zasedli 31. in 39. četa ter vod težke čete 4. bataljona SD. (Zb VI-17-53, opomba 61.)

^{**} Za mitraljezca Novaka nismo uspeli ugotoviti imena.

Sovražnik se je po krajšem zadrževanju na Orlaki vrnil prek Gombišča in Dobravnice v izhodiščno postojanko.

Za poraz 1. bataljona 9. brigade je bilo krivo presenečenje. Sovražniku je to uspelo, ker si je bataljon slabo izbral položaj; biti bi moral kje više, ugoden za napad, imeti bi moral varnejše zaledje in več možnosti za umik. V boju na Orlaki je imela Deveta 7 mrtvih in 11 ranjenih, 18 borcev pa je pogrešala. Med padlimi je bil tudi Stane Uhernik, 1914, politični komisar 2. bataljona. Več pogrešanih se je v naslednjih dneh vrnilo.¹²

Vnovič pri Hinjah

Po umiku z Orlake je 1. novembra 1944 divizija odšla na obrobje Kompoljske doline ter razporedila 9. brigado na Korinj, Osmo in Deseto pa na položaje pri Hočevju oziroma Tisovcu. Zvečer so se vse tri odpravile v rekvizicijo hrane po domobranskih družinah v krajih od Zdenske vasi in Vidma, kjer je pobirala Deveta, do konca Strug. Skupaj so zasegle 20 voz živeža in 25 glav živine. Brigada je nato odšla prek Ambrusa in Žvirč na položaje pri Ratjah in se takoj začela utrjevati na vzpetini nad vasjo (k. 395) in Vršičku. Osmo brigada je zasedla Hinje, medtem ko je 10. brigada prišla na Sela—Vrh. Specialni bataljon je bil ob divizijskem štabu v Velikem Lipju. Po brigadnih enotah se je razživel vojaško-politično delo, ki je v zadnjih dveh dneh kar zamrlo.

Naslednjega dne je brigado prizadelo sporočilo, da je bil ubit njen komandant kapetan Ratko Marjanović, rojen 15. marca 1914 v Sanskem Mostu, borec NOV od junija 1941. Pred tednom dni so ga zaradi izčrpanosti poslali na dvotedensko okrevanje v vas Trnovec v Beli krajini. Ko so zadnjega dne oktobra zavezniške »leteče trdnjave« letele prek našega ozemlja in pri tem odvrgle nekaj galon (galona, ang. votla mera — 4,54 l) bencina, je ena padla nanj in ga ubila. Ratka Marjanovića so 1. novembra 1944 opoldne slovesno pokopali na pokopališču v Metliki.

Za 4. november je bila predvidena divizijska akcija na Kočevje in Ribnico, povezana z napadom zavezniškega letalstva. Letala bi morala bombardirati bunkerje okoli postojank in bivališča okupatorjeve vojske, nato bi napadle brigade. Ob sedmih zjutraj je divizija odšla na položaje: 9. brigada do zaselka Seljan na zahodnem pobočju Male gore, da bi po uspešni zavezniški akciji odšla nad Ribnico; Osmo in Deseta brigada sta šli do Kleča, odkoder bi nastopili proti Kočevju. Ker Kočevje sploh ni bilo bombardirano, Ribnica pa malo in netočno, so akcijo odpovedali. Deveta

je sicer obstreljevala Ribnico, vendar je sovražnik uspešno odgovarjal iz nepoškodovanih obrambnih objektov. Proti večeru se je brigada prek Poloma vrnila na prejšnje položaje.¹³

Tistega dne je divizija prejela večjo količino perila, oblek in plaščev ter vse skupaj takoj razdelila po brigadah. Pričakovala je še nadaljnje pošiljke, tako da bi bili lahko vsi borci enako oblečeni in obuti. Takrat je v poročilo zapisala, da je morala po brigadah zelo dobra in tudi zdravstveno stanje zadovoljivo.

Sovražnik je od 6. do 8. novembra 1944 ponovno izvedel obsežnejši napad na Suho krajino. Vključil je tudi 1., 3. in 4. bataljon Slovenskega domobranstva, ki so vsak z dvema četama in deli težkih čet odšli proti Ivančni Gorici oziroma Višnji gori—dolini Krke—Žvirčem. Med operacijo naj bi prečesali območje med Strugami in Smuko. Že prvi dan so prišli do Žvirč.

Brigade 18. divizije so bile na položajih iz prejšnjih dni. Ob sovražniškem prodoru do Žvirč je Deveta poslala 1. bataljon na Vršiček, 2. bataljon na Jesenov hrib (k. 605), 3. bataljon pa je zasedel koto 396 tik pri vasi Ratje. Ostali dve brigadi sta se razporedili na položajih pri Hinjah in Selah—Vrhu. Z ugodno dvignjenega Jesenovega hriba, kjer je 2. bataljon prehitel nasprotnika, so borci takoj z vsem orožjem udarili po sovražniku v Žvirčah. Ta je ostro odgovoril in razvil se je srdit boj, v katerem je takoj zagrmelo več sovražnikovih težkih minometov. Kar šestkrat so poskušali partizane vreči s kote, a ti so vse napade odbili. Brigada je sovražnika odbila tudi, ko se je poskusil polastiti Vršička.

Tako ni mogel prodreti proti Hinjam in srditi spopadi na Jesenovem vrhu so se s presledki nadaljevali do poznega popoldneva. Pri tem je 2. bataljon brigade pokazal veliko srčnost in bojno spretnost ter povzročil sovražniku precejšnje izgube.* Ob 13. uri je šla Ljubljanska brigada na pomoč Deveti in se ob 16.30 vključila v boj na Jesenovem hribu. Tedaj so domobranci močneje pritisnili, brigada pa je tolkla z vsemi minometi. Nasprotnik se je bil prisiljen umakniti v Žvirče. V vasi sta ga po enournem obojestranskem zatišju napadli 9. in 8. brigada; osma je prišla iz Hinj z nalogo, da skupaj z Deveto izženeta sovražnika, vendar se do večera nista mogli prebiti skozi obrambo. Po tem so se vse tri brigade vrnile na izhodiščne položaje tega dne.

* Divizijsko poročilo z dne 10. novembra 1944 Glavnemu štabu in štabu 7. korpusa navaja, da je bilo zanesljivo ugotovljenih 65 mrtvih in 70 ranjenih sovražnikov, v korpusnem poročilu z dne 25. novembra 1944 Glavnemu štabu pa ta številka ni navedena. (Zb VI-17-44 in 77.)

Brigado je v bojih od 6. do 8. novembra vodil že njen peti komandant. Na ta položaj je bil 6. novembra imenovan poročnik Janko Malenšek-Bomba, dotlej namestnik komandanta brigade.

Že prvi dan sovražnikovega vdora v Suho krajino, je imela brigada 6 mrtvih in 4 ranjene, enega borca pa je pogrešala.

Po divizijskem poročilu z dne 7. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije je imel sovražnik 20 mrtvih in 15 ranjenih.¹⁴

Tistega dne so Nemci in domobranci nameravali proti Beli krajini. Iz Novega mesta so ob podpori topništva pritisnili proti Starim Žagam. Nemudoma je posredovala Cankarjeva brigada. S pomočjo tankov je še istega dne pregnala okupatorjeve vojake v Vavto vas.

V jutranjem svitu 7. novembra je položaje Devete severno od vasi Ratje okrepila 10. brigada, medtem ko je Osmi že imela dva bataljona pri Hinjah in enega na Vršičku. Ob štirih zjutraj je sovražnik odšel iz Žvirč z okrog 450 možmi v smeri proti Prevolam—Hinju, pod Vršičkom, k. 574, pa je že doživel napad.

Po treh urah ostrega boja so se bile vse tri brigade prisiljene umakniti proti vasi Ratje in Hinjam. Da bi si zavarovali pohod, so domobranci zasedli še Dečjo goro (k. 577), in se z glavnino odpravili za umikajočimi se borci. Kmalu so se tudi pred Hinjami vneli hudi boji. Takrat je 9. brigada dobila povelje, da napade in si pribori nazaj položaje na Vršičku, Ljubljanska brigada pa na Dečjo goro. Deveta je začela s treh strani napadati domobrance na Vršičku; srdito so se branili in brigado odbijali, dokler ni dobila v podporo še tri dobro razporejene minomete 10. brigade, tako da je kmalu prisilila sovražnika, da je zapustil obe koti. Čeprav se je medtem 8. brigada umaknila iz Hinj proti vzhodu, v smeri proti Smuki, se domobranci niso počutili varne v zasedeni vasi, kamor so že pritiskale brigadne enote. Okoli devetih zjutraj so se Nemci in domobranci odpravili nazaj proti Žvirčam v spremstvu močnih pobočnic, ki so bile ves čas pod ognjem Devete in Ljubljanske brigade.

Pozno zvečer sta se 9. in 10. brigada odpravili nad sovražnika v Žvirčah, vendar je ta že pred 20. uro zapustil kraj v dveh kolonah, močnih po nekaj več kot 200 mož. Prva se je namerila prek Strug proti Ribnici in Velikim Laščam, druga v smeri proti Ambrusu do Primče vasi in naprej h Gradencu. V prvi koloni so bili domobranci 3. in 4. bataljona SD, v drugi pa moštvo 1. bataljona SD.

Slednja je v prvih urah naslednjega dne vdrla v Gradenc, kjer je 1. bataljon SD napadel divizijsko ambulanto, ki je pri tem imela 9 mrtvih, povrhu pa so (v prvem dnevu) 40 borcev pogrešali. Nadaljeval je pot do Velikega Lipja, kjer je hotel presenetiti štab divizije, vendar se je ta pravočasno umaknil. (Zbornik VI-17-44.) Od tod je nadaljeval pohod in

ob šestih zjutraj prišel na Lašče; nato se je prek Dvora vrnil v Stično, kamor je prispel še tisti večer. Tudi moštvo druge kolone se je približno ob istem času vračalo v Višnjo Goro oziroma Št. Vid pri Stični.

Vse do 18. ure tistega dne je bila brigada na položaju Ratje, ne da bi prišla v stik s sovražnikom; potem je zasedla Hinje. Osmo brigada se je zbrala pri Laščah, 10. brigada pa na starih položajih Sela—Vrh (pri Hinjah). V težkih bojih minulih dveh dni je imela Deveta skupaj 9 mrtvih in 10 ranjenih, 27 borcev pa so pogrešali.

Sovražnik je zagotovo imel precej žrtev, še zlasti zaradi uspešnega minometnega ognja, vendar se števila ni dalo ugotoviti.¹⁵

Sovražnikov vdor v Belo krajino

Zaradi sovražnikovega utrjevanja slovenskih prometnih zvez in ker je bila Bela krajina vse bolj ogrožena, je 7. korpus sklenil, da napade Kočevje.* Akciji, dvakrat odloženi v novembru 1944, je sledil sovražnikov vdor do Črnomlja.

Potem ko je zasedla Hinje, je bila 9. brigada osem dni brez bojev, akcij in večjih premikov. Med 11. in 13. novembrom so člani divizijskega štaba pregledali njene kadrovske razmere, ocenjevali vzgojo, disciplino, odnose in izurjenost starešin v poveljevanju ter sposobnost moštva v ravnanju z orožjem. V vseh enotah so si ogledali vojaške vaje, od katerih je bila ena tudi nočna. O tem, kaj je bilo na pregledu ugotovljeno, bomo še pisali; zaenkrat omenimo le to, kar je štab divizije posebej poudaril, da so namreč enote sicer opremljene z vsem modernim orožjem, a jim glede na velikost operacijskega območja primanjkuje moštva.¹⁶ V tistih dneh je brigada dobila večjo količino oblek in perila ter si popolnila strelivo in avtomatsko orožje.

Za izhodišče napada na Belo krajino je sovražnik določil Novo mesto in Kočevje. V Novem mestu so zbrali skupino 1156 mož iz 1. bataljona 14. policijskega polka SS ter tamkajšnjih posadkovnih čet. V kočevski grupaciji, ki je štela okrog 1400 mož, so bili domobranc iz 1., 2., 4. in 5. bataljona SD** ter Nemci iz 3. bataljona 14. policijskega polka SS in podoficirska

* Prvič naj bi napadli 4. novembra po zavezniškem bombardiranju Ribnice in Kočevja, kar smo že opisali. Za drugi napad je bilo povelje izdano 9. novembra, vendar že naslednjega dne preklicano, ker enote niso imele zadosti streliva. (Zb VI-17-69.)

** Peti (alarmni) bataljon Slovenskega domobranstva je bil ustanovljen 3. novembra 1944 v Velikih Laščah. Vanj so vključili 25. četo iz Ribnice, 62. četo iz Kočevja in 114. četo iz Velikih Lašč. Dodelili so mu še en vod in eno desetino 11. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS iz Velikih Lašč. Komandant bataljona je postal dotedanji komandir 11. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS kapetan Schmitz. (Zbornik VI-17-83, opomba 25.)

domobranska šola SS iz Stične.¹⁷ Po načrtu naj bi novomeška skupina prva prišla do Semiča, kar bi gotovo pritegnilo glavnino sil NOV, s tem pa bi bil olajšan prodor kočevske skupine v Belo krajino. Moštvu iz Novega mesta je poveljeval komandant 1. bataljona 14. policijskega polka SS major Hassler. Kočevsko grupacijo je vodil komandant 14. policijskega polka SS v Ljubljani podpolkovnik Nickel, ki je obenem poveljeval tudi celotni operaciji, imenovani »snežni metež« (Schneegestöber).

Dne 13. novembra ob šestih zjutraj je z eno od kolon novomeške skupine prvi krenil proti Beli krajini major Hassler. Vse od Uršnih sel do Radohe so ga močno napadali bataljoni 12. brigade, tako da je komaj popoldne naslednjega dne prišel v Pribišje. Tu se je sešel z drugo novomeško kolono, ki jo je vodil kapetan zaščitne policije Haag. Šele potem je Hasslerjeva kolona odšla naprej in zvečer za dve uri zasedla Semič. Ker pa so že popoldne sovražniki iz kočevske grupacije zasedli in tudi zapustili Črnomelj, se je Hassler že kmalu vrnil na Pribišje. Tam je nameraval s svojim in Haagovim moštvom prenočiti, a so ju obkolile in vso noč napadale Gubčeva, Dvanajsta in Cankarjeva brigada. Da bi se ognili porazu, so se 15. novembra proti jutru Nemci in domobranci začeli prebijati, to pa se je kmalu spremenilo v razpadanje enot in beg. Haagova skupina in kolona majorja Hasslerja z 10 padlimi in 18 ranjenimi sta se šele pred Novim mestom otresli partizanskega ognja in okoli štirih popoldne prišli v postojanko.¹⁸

Nič bolj uspešna ni bila kočevska grupacija, ki je 13. novembra ob 16. uri v treh kolonah odšla iz Kočevja. Osrednjo je vodil kapetan Schumacher, z okrepljenim 2. bataljonom SD je šel kapetan Vuk Rupnik, medtem, ko je tretji koloni poveljeval stotnik Schmitz. Pri tej je bil tudi polkovnik Nickel s štabom.

Že okoli polnoči se je 2. bataljon SD spopadel z oddelkom 4. bataljona Belokranjskega odreda, kar je sprožilo alarm v Glavnem štabu in štabu 7. korpusa. V naslednjih urah sta poslala proti sovražniku oficirsko šolo, dopolnilni bataljon pri 7. korpusu, dele 1. brigade VDV, 18. divizijo brez 9. brigade ter 3. in 4. bataljon belokranjskega odreda.

Pri Miklarjih se je okoli šestih pomotoma vnel dveurni boj med 1. in 2. bataljonom SD; bilo je 13 mrtvih in 18 ranjenih. Ko se je kolona spet zbrala, je nadaljevala pot v smeri proti Črnomlju. Okoli 14. ure je okrog 60 vojakov 1. in 2. bataljona SD vdrla v izpraznjeni Črnomelj, kjer so zažgali novo meščansko šolo, po dveh urah pa so spet odšli. Z večernim mrakom se je sovražnik vračal z Mavrlena po stranski poti v smeri proti Toplemu vrhu—Ovčjaku—Hribu pri Koprivniku. Na Maverlenu so glavnino domobransko-nemških enot napadli oddelki zaščitne čete Oficirske šole pri Glavnem štabu Slovenije in korpusnega dopolnilnega bataljona. Sredi

Zbor brigade na Hinjah

noči je bil pri Mačjem hribu 1. bataljon SD zaradi nesporazuma spet žrtev napada, to pot je udarila po njem zaseda 5. bataljona SD, 4. bataljon SD pa je zašel in moral prenočiti v gozdu.

Dne 14. novembra ob petih zjutraj je štab 18. divizije z 8 in 10. brigado ter specialnim bataljonom odšel proti Rajhenavu in s pospešenim pohodom zvečer dosegel Podstene ter Golobinjek in tam prenočil. Naslednjega dne zjutraj sta 8. brigada in specialni bataljon zasedla k. 739 pri vasi Hrib, kjer se je okoli poldne vračal 4. bataljon SD. Borci so nanj odprli ogenj vsega avtomatskega orožja in jurišali. Ob istem času je pri Koprivniku s k. 885 Ljubljanska brigada napadla 1. bataljon SD v Koprivniku in del 2. bataljona SD ob cesti Nemška Loka—Koprivnik. Boji so trajali do 16. ure, ko so se sovražne enote uspele prebiti nazaj, od koder so prišle. Divizija je ob 18. uri odšla do Nemške Loke in tam prenočila. Poveljniki poražene domobranske grupacije pa so pozno ponoči pripeljali svoja moštva v Kočevje.

Poročilo štaba 18. divizije z dne 29. novembra 1944 o bojih pri Koprivniku navaja, da je imela divizija 11 mrtvih in 17 ranjenih, 10

pogrešanih borcev. Po istem poročilu naj bi v sovražnikovih vrstah padlo 142 in bilo ranjenih 115 vojakov, vendar je to precej vprašljivo.* Vsekakor pa je bil pohod v Belo krajino novembra 1944 za napadalca hud poraz.¹⁹

Napad na Kočevje

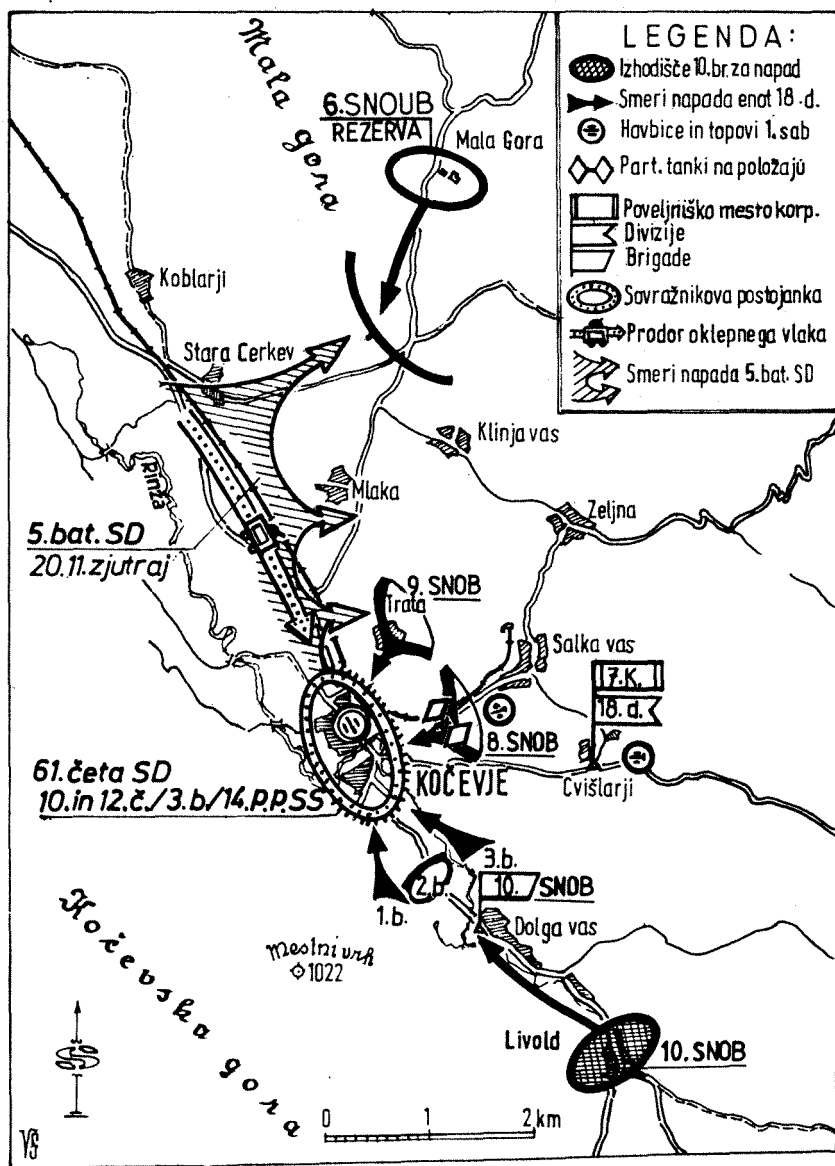
Sovražnikov poskus, da zasede Belo krajino, je bil vzrok več, da se je Glavni štab Slovenije odločil takoj napasti Kočevje. Zato je 17. novembra štab 7. korpusa izdal povelje za operacijo, v katero je vključil vse razpoložljive enote 18. in 15. divizije, operativni štab 6. in 11. brigade, korpusno artilerijo in tankovski odred. Dogovorjeno je bilo tudi sodelovanje zavezniškega letalstva. Glavni napad so zaupali 18. diviziji. Podpirali naj bi ga artilerijo in tankovski odred.** Dogovorjeno je bilo tudi sodelovanje zaveznikom, da morale biti divizijske enote na začetnih položajih Konjsko Šušnjar—Fridrihštajn.

Operacije naj bi 18. divizija začela takoj po zavezniškem bombardiranju, predvidenem za 18. november dopoldne. Glavna smer napada Šalka vas—pokopališče—Tekstilana—gimnazija; pomožna: k.468—Podgorska ulica—Kočevski grad.

Divizija je imela takrat 1384 mož, sodelovalo pa je 776 borcev. Razmerje sil med obema stranema je bilo v korist napadalca, a samo do večera prvega dne napada, dokler ni v postojanko prišla okrepitev. Do takrat je bilo v postojanki 350 Nemcev iz 9. in 12. čete 3. bataljona 14. policijskega polka SS ter 300 domobrancev iz 61. in 62. posadkovne čete. Poleg tega je Kočevje predstavljalo zelo močno utrdbo. Imelo je 40 večjih in 60 manjših, v zemljo vkopanih zidanih bunkerjev, povezanih s strelskimi jarki in nekaj topov. Mesto je obdajala 1,20 m visoka ograja iz bodeče žice. Na šestih dohodih v mesto so stali močno utrjeni bloki in v notranjosti postojanke še štirje bloki. Sredi mesta pa je stala najbolj odporna točka, debelo zidana trinastropna grajska stavba —kočevski grad. Spričo takšne obrambe je korpus predvideval možnost, da bo napad trajal več dni.²⁰

* Lado Ambrožič-Novljan piše, da je imel sovražnik pri celotnem napadu najmanj 52 mrtvih in 44 ranjenih. (Lado Ambrožič, 15. divizija, str. 445.) To navedbo lahko štejemo za precej točno zato, ker so 1., 2. in 4. bataljon SD, po lastnih virih, imeli skupaj 28 mrtvih, 23 ranjenih in 6 pogrešanih. (Zbornik VI/17 D 133 in D 135.) Upoštevat pa je treba, da so te enote štele le polovico vseh tistih, ki so sodelovali na črnomaljski smeri.

** Tankovski odred 7. korpusa NOV so ustanovili sredi julija 1944. Imel je 3 tanke po 6,5 tone in 5 tritonskih tanket, zaplenjene ob kapitulaciji Italije.

Napad na Kočevje od 18. do 21. novembra 1944

Dne 18. novembra ob enajstih dopoldne so zavezniška letala v treh valovih in brez večjih posledic bombardirala Kočevje.* Zadelo niso niti enega vojaško pomembnega objekta.

Do 12. ure so brigade prišle na izhodiščne položaje za napad. Deveta je s 1. bataljonom zasedla Rudnik, z 2. bataljonom vzpetino Nanos (vzhodno od Kočevja) in s 3. bataljonom smer proti železniški postaji Kočevje. Baterija minometov se je skupaj z baterijo Levstikove brigade razporedila pri vasi Željne. Osmo brigada je prišla na črto blok (med Šalko vasjo in Kočevjem) — cesta med Cvišlarji in Kočevjem. Drugi bataljon je pustila kot brigadno rezervo v Šalki vasi. Te položaje sta brigadi zasedli brez odpora. Deseta brigada se je od Mestnega hriba približala blokom na Podgorski ulici in proti Dolgi vasi. Ker ni dobila zveze s štabom divizije v Cvišlerjih, je v napadu popustila in ob 15. uri odšla v Livold.

Po letalskem napadu in povezavi z 8. brigado je Deveta začela prodirati v smeri proti postojanki. Od Rudnika in Nanosa so 1. in 2. bataljon Devete in bataljon Levstikove zasedli sektor Corpus Christi—Kraflerji in začeli boj za blok na cesti proti Ribnici ter bunkerje na tistem odseku obrambnega pasu. Medtem je proti 3. brigadnemu bataljonu, ki je nastopal v smeri proti kolodvoru, izpadla sovražna skupina 30 mož, ki so jih borci takoj zavrnil. Na njegovem levem krilu pa se je 3. bataljon 8. brigade bojeval za cesto Cvišlerji—Kočevje. Razvnel se je hud boj, v katerem se je 1. brigadni bataljon na 250 m približal utrdbenemu pasu. Tudi na to območje je vdrla sovražna patrulja z izvidniškimi nalogami. V boj je kmalu poseglo še nemško topništvo, medtem pa napovedane podpore korpusne artilerije in tankov ni bilo. Celo ogenj brigadnih minometov s k. 463 je kmalu utihnil.

Ob 16.30 je iz Ribnice pripeljal do Kočevja vlak s 30 vagoni, med katerimi sta bila 2 oklepna, in izkrcal 450 domobrancev. Pred moštvom so v mesto pripeljali trije tanki.

Artilerija 7. korpusa in tankovski odred sta tisti dan prišla do Šalke vasi prepozno, da bi uspešno posegla v boj. Minometi na k. 463 niso imeli dovolj potrebnega streliva. Cankarjeva in 15. brigada sta z veliko zamudo zasedli črto Grčarice—Rakitnica—Makoše—Seljan, tako da prvi dan ni sta prišli v stik s sovražnikom. Štab divizije je že v prvih urah boja ugotovil, da so skice utrdbenih objektov napačne. Spričo vsega tega tudi specialni bataljon ni imel priložnosti, da bi poskusil vdreti, in je le obstreljeval blok med Šalko vasjo in Kočevjem.

* *Sovražnikovo poročilo navaja, da so letala odvrгла okoli 20 bomb; v eksplozijah je izgubil življenje neki otrok, težko pa je bil ranjen neki domobranec. (Poročilo o dogodkih pri posadki Kočevje v času od 10. do 20. novembra 1944, (AIZDG, FK f 26/I-4)*

Vso noč so se Nemci in domobranci trudili, da bi prebili blokado in odgnali brigadi, vendar sta Deveta in Levstikova vztrajali na doseženih položajih. Pri tem je borce spodbujal ogenj havbice, ki je do jutra vznemirjal postojanko.

Že zarana 19. novembra sta 8. brigada in specialni bataljon napadla vzdolž ceste Šalka vas—Kočevje, 10. brigada pa je nad Podgorsko ulico vdrla v obrambni obroč postojanke in uničila tri bunkerje. Sovražnik je obe brigadi napadel z močnim artilerijskim in minometnim ognjem ter ju prisilil k umiku.

Kmalu nato je 9. brigada zbrala vse tri bataljone na severovzhodnem odseku obrambnega pasu postojanke in po ostrem daljšem boju prodrla do pokopališča. Ker je sovražnik pred tem odbil pritisk Osme in Desete, je udaril proti Deveti in jo potisnil nazaj na začetne položaje. Malo pozneje je šel 3. brigadni bataljon zavarovat višinski točki 485 (Mlaka) in 463 (Željne), na njegovo območje pa je prišla Šlandrova brigada. Ko je kmalu nato prodrla iz postojanke proti Klinji vasi močna domobranska skupina iz 61. posadkovne čete, sta jo 9. in 6. brigada odbili. Po tem sovražnem prodoru in naslednjem ob enajstih dopoldne, proti Šalki vasi, se je korpusna artilerija umaknila do Oneka. Zato po njenem odhodu ponoven poskus, da bi uničili blok pri Šalki vasi, ni uspel. Brez topništva ni moglo iti. Popoldne so se brigade utrdile na doseženih položajih ter nadaljevale blokado. Prvi bataljon Devete se je z nočjo priplazil celo do bodeče žice obrambnega sistema, a ga ni mogel nikjer načeti brez pomoči težkega orožja. Tako tudi tisti dan ni bilo odločilne vloge topništva.

Na pomoč napadeni postojanki je sovražnik poslal iz Velikih Lašč 5. (alarmni) bataljon, okrepljen z deli 29. čete.

Tudi v deževni in mrzli noči na 21. november ni bilo odločilnega napada, ki bi pomembneje spremenil položaj. Sovražnik je pridobival na času, napadalec je izgubljal priložnost za uspeh svoje operacije.

Dne 20. novembra ob štirih zjutraj so v smeri proti Nanosu domobranci hoteli prebiti blokado 1. in 3. bataljona, ki sta jih v ostrem spopadu zavrnila. Tudi Deveta je že od šestih zjutraj čakala na bombardiranje, ko naj bi se spet začel napad. Med 8.45 in 9.30 je sedem zavezniških letal bombardiralo predvsem železniško postajo, niso pa utrdb obrambnega pasu in pomembnejših vojaških objektov v mestu. Tudi korpusna artilerija ni načela odpornih točk postojanke, da bi se ob žični ograji zbrani borci lahko pognali v juriš. Kljub temu je 8. brigada ob pomoči težkih minometov uničila tri bunkerje, napadala sta tudi 10. brigada in specialni bataljon.

Neučinkovitim napadom letalstva in korpusnega topništva je sledil ogenj sovražnih topov, težkih minometov in mitraljezov, zato so se morali

borci umakniti na izhodiščne položaje. Ob enih opoldne je sovražnik s 300 možmi prodril od vasi Mlaka ter nameraval napasti 2. in 3. brigadni bataljon in Šlandrovo brigado, ki je bila v rezervi v Željnah.*

Drugi bataljon 9. brigade je pravočasno opazil nemško-domobransko kolono; nekaj časa se ji je upiral, nato je z delom moštva odšel vzhodno od Nanosa, s preostalim pa je zaprl območje med kotami 482—487 (Klinja vas in vzhodno od nje). Na pomoč je prišel 3. bataljon in z delom 2. bataljona napadel močnejšega sovražnika v bok. Medtem je 1. bataljon samovoljno odšel v smeri proti Konjskem in s tem ogrozil položaj 1. in 2. bataljona Šlandrove brigade, ki sta se z manevriranjem umaknila do k. 565 severovzhodno od Klinje vasi.

Med Mlako in Gorenjem je sovražno kolono napadla četa 1. bataljona Šlandrove brigade in za tem odbila še dva domobranska juriša. Ko so se bataljoni 9. in 6. brigade osredotočili severovzhodno od vasi Željne, se je razvnel oster boj. Uro pozneje sta na območje Klinja vas—Željne pripeljala dva partizanska tanka, zato se je bil sovražnik prisiljen umakniti proti Stari Cerkvi. Po akciji sta se tanka vrnila v Šalko vas, bataljoni Devete pa so zasedli prejšnje položaje. Zaradi sovražnikovega napada na položaje 9. in 6. brigade artilerija 7. korpusa ni ponovila obstreljevanja postojanke, predvidenega za 13.30, ampak se je vrnila do Oneka.

Združeni minometi 9. in 8. brigade so do dveh popoldne obstreljevali odporne točke; nadaljevala je havbica, dodeljena 10. brigadi, ki je od Dolge vasi nažigala z granatami nad bunkerje. Popoldne je 8. brigada napadla sovražnika pri Sokolskem domu (zdaj Šeškov dom), medtem ko se je četa 2. bataljona 10. brigade zamašila uničiti bunker blizu gostišča Lakner.²¹ Specialni bataljon je tega dne uničil enega od bunkerjev in zaplenil puškomitraljez.

Dejstvo, da so postojanko okrepili, je napovedovalo še tršo obrambo in morda celo izpade, vse bolj utrujene napadne enote, ki so z nočjo blokirale sovražnika, pa je hudo pestilo zelo slabo vreme. V takšnih okoliščinah ni bilo moč pričakovati uspeha in štab korpusa je ukazal prekiniti operacijo. Ob enih zjutraj 21. novembra je odšla 9. brigada na

* To je bil 5. bataljon SD iz Velikih Lašč, okrepljen z deli 29. posadkovne čete, ki je tisti dan odšel iz Dolenje vasi prek Lipovca, Koblarjev in Gorenja v rajon Klinje vasi. Med pohodom sta ga ves čas napadala 2. bataljon 5. brigade in 2. bataljon 15. brigade, vendar jima ni odgovoril. V Klinji vasi se je bataljon SD združil z dvema vodoma 61. posadkovne čete iz Kočevja, ki sta tega dne zjutraj prodrli v to smer, da bi z njim vzpostavili zvezo. Popoldne je iz Ribnice za Kočevje odpeljala motorizirana kolona z dvema tankoma in tovornjakom v spremstvu 32 mož. Neovirano je prispela na cilj. Zvečer je v Kočevje prišel tudi 5. bataljon SD in tam prenočil. (Zbornik VI/17-D 84, opomba 12. in D 89). Mile Pavlin, petnajsta brigada, str. 330. Ladislav Kiauta, na bojni črti Osemnajste, str. 616. Poročilo domobranske posadke Kočevje od 10. do 20. 11. 1944 (AIZDG, FK f 26/M IV.) OC 18. divizije, 14-dnevno poročilo z dne 29. 11. 1944; AIZDG, F 67/II.)

območje Koprivnika, kamor so v naslednjih urah prispele še druge enote divizije.

V bojih za Kočevje je 18. divizija imela 18 mrtvih in 71 ranjenih, medtem ko je 27 borcev pogrešala, 11 pa jih je pobegnilo.* Natančnih podatkov o izgubah Devete nimamo. Na voljo je le poročilo, ki pravi, da se je brigada v dneh od 13. do vključno 21. novembra 1944 zmanjšala za 11 ljudi (na mestu).

Od orožja je divizija izgubila mitraljez in puškomitraljez, 2 protitankovska in lahki minomet ter 33 pušk. Štab 7. korpusa je poročal, da je imel sovražnik 112 mrtvih in 106 ranjenih. 22

Analiza napada je pokazala več pomanjkljivosti, glavne naštevamo: Operacija je bila tudi to pot pripravljena v naglici. Večina enot, določenih za neposredni napad, ni bila spočita, nihče pa jih tudi ni prav spodbudil za boj. Artilerija je sploh zamudila in minometi niso pravočasno dobili streliva. Ne topovi in ne tanka niso bili pod poveljstvom divizije. Zavezniško letalstvo v svojih napadih niti približno ni izpolnilo svoje naloge.

Ob tem ne smemo prezreti tudi dejstva, da se je razmerje sil v moštvu, oborožitvi in okoliščinah bojevanja med napadalcem in napadenim že prvi dan v celoti prevesilo v korist slednjega.

Navzlic naštetemu je divizijska pehota opravila svojo nalogo. Dobro sta delovali tudi intendantca, ki je redno oskrbovala borce s hrano, in saniteta s štirimi zgledno organiziranimi previjališči, poleg divizijskega v Koprivniku, še v Željnah za 9., v Cvišlarjih za 8. in v Dolgi vasi za 10. brigado.

Operacija pa je bila po svoje kljub vsemu uspešna. Sovražnik vse do konca leta ni napravil iz Kočevja nobenega večjega izpada.²³

V zatišju pred razpletom

Na novem območju je imela divizija predvsem dve nalogi — varovati osrednji del osvobojenega ozemlja na kočevski smeri in skrbeti za okrepitev brigad.

Po dveh dneh počitka v Koprivniku so 23. novembra 1944 njene enote imele majhno slovesnost, na kateri so zaslužnim borcem in starešinam podelili odlikovanja Vrhovnega štaba NOV in POJ. Po tem je 9. brigada spremljala transport ranjencev v bolnico. S poti mimo Starega

* Tako v poročilu operacijskega odseka štaba 18. divizije z dne 22. 11. 1944 (AIZDG, F 27/M II), medtem ko poročilo štaba 7. korpusa navaja 21 mrtvih, 85 ranjenih, 38 pogrešanih in 11 dezertarjev. (Zb VI/17-D 84).

trga ob Kolpi do Ajblja in nazaj se je vrnila 26. zvečer ter se nastanila v Gorenji in Dolenji Podgori, južno od Nemške Loke. Varovala naj bi zahodno stran Bele krajine in bližnje spuščališče za zavezniško pomoč, ki je prihajala z letali.* Severno od nje so bile razporejene druge divizijske enote, štab divizije in specialni bataljon v Čepljah, 8. brigada v Nemški Loki, 10. brigada v vasi Vimolj pri Predgradu, medtem ko se je inženirski bataljon naselil v vasi Zagozdac. Brez akcij so tako razporejene ostale do 6. decembra. Sovražnik je samo enkrat prišel z močnejšo patruljo do Mozlja.

Podobno kot druge brigade je tudi Deveta posvetila prosti čas vojaškemu urjenju, politični vzgoji, razvedrilu in počitku. O življenju v brigadi tiste dni je takratni politični komisar 1. čete 1. bataljona Miro Stalowsky pozneje zapisal: »(. . .) Povsod okoli nas je bil mir, vendar smo čas za oddih in vežbe temeljito izkoristili. Ves dan so se vrstile vežbe, razstavljanje in sestavljanje orožja, politične ure, strelske in taktične vaje, lažne uzbune tako, da smo zvečer padli v zaslužen sen.«

Že v prvih dneh so razušili vse borce brigade. Po bataljonih so pripravljali mitinge. Vsa poročila iz tistih dni pravijo, da je bilo moralno in zdravstveno stanje v enotah zadovoljivo ter da niso zabeležili nobenega pobega, pač pa obratno, da se je vrnilo 6 tovarišev, ki so jih šteli za odsotne.²⁴

Zaradi napada na sovražno postojanko na Občinah je Glavni štab Slovenije z depešo z dne 6. decembra 1944 ukazal 18. diviziji, da naj se z dvema brigadama premakne na območje Ajdovec-Žužemberk, eno od brigad pa pusti na dotedanjem območju za zavarovanje smeri proti Kočevju.

Sedmega decembra se je divizija — razen 9. brigade — odpravila v Suho krajino. Deveti brigadi, ki so ji začasno podredili 2. bataljon Belokranjskega odreda, je bilo ukazano, da zavaruje smeri proti Knežji Lipi, Mozlju, Kočevju in Koprivniku—Kočevju. Še isti dan je Deveta razproredila svoje moštvo v vaseh Vimolj in Čeplje, kjer je bil tudi njen štab, z dvema četama pa je zasedla k. 810 (Laze) in k. 628 (Nekle). Takrat je (brez 4. bataljona, ki je bil v Istri) imela na seznamu 495, v bolnicah 148, na tečajih 32 in na mestu 315 ljudi.

Tudi naslednje tri tedne brigada ni imela bojev in večjih premikov, zato iz tistih dni o njej ni pomembnejših poročil. Pozornost namenjamo le naslednjim podatkom:

* Spuščališče je bilo blizu Pake pri Predgradu Pomembno je bilo zato, ker je ležalo na robu Bele krajine in blizu velikega kočevskega območja ter osvobojenega dela Gorskega Kotarja. Na njem so letala odlagala pomoč od spomladi 1944 do spomladi 1945. (Zvonko Rus, *Partizanska letališča in spuščališča v Beli krajini*, str. 10, Ljubljana 1979)

— Dne 9. decembra je brigado prevzel novi komandant major Franc Bobnar-Gedžo; dan pozneje, sta od ene do šestih zjutraj 3. bataljon brigade in 2. bataljon belokranjskega odreda demonstrativno napadala Kočevje. Brigadna enota je od Mestnega vrha pritiskala v smeri proti Podgorski ulici, Belokranjci pa iz Šalke vasi. S kote 474 (vzhodno od Kočevja, smer Cvišlarij) je akcijo podpiral minomet Devete. Napad pa se je sovražniku zdel prešibek, zato sploh ni odgovarjal niti zatem ni posreboval. Dva dni pozneje so enote napad ponovile med 6. in 12. uro dopoldne, izid pa je bil enak in napadeni spet ni odgovoril.²⁵

— Obveščevalci so poročali, da je Kočevje že tretji teden pod strogim nadzorom in blokirano ter da se v njem sovražnik pospešeno utrjuje.

— Na usposobljeni progi Grosuplje—Kočevje je 12. decembra spet stekel železniški promet. Redne zveze z Ljubljano so bile trikrat na dan, po potrebi pa so tudi ponoči vozili izredni vlaki.

Prvi maščevalni pohod po napadu na Kočevje je 17. decembra opravila nemško-domobranska skupina, ki je vdrla v Nova Sela, presenetila in pobila nekaj političnih aktivistov in partizanov, pri tem pa ropala pri civilistih.*

Pred Mozljem je 22. decembra brigadna patrulja razgnala sovražno skupino 30 do 50 moških, ki so se pomikali s predhodnico, oblečeno v angleške uniforme.

Po tem se je začel zadnji teden leta 1944 in z njim za brigado zadnji mirni dnevi na Kočevskem. Zanima nas, kaj je bilo pravzaprav vzrok za tolikšno zatišje na območju razporeditve Devete. Med glavne vzroke lahko štejemo:

1) Kar od začetka decembra so bili 1. (stiški) in 4. (šetviški) ter nekaj dni pozneje še 5. (velikolaški) udarni bataljon SD vpleteni v boje z enotami 15. in 18. divizije na območju Trebnjega in širše. Pri tem je sovražnik vzpostavil cestno zvezo Št. Vid pri Stični—Novo mesto.

2) Za usposobitev in nato zavarovanje železniškega prometa na progi Kočevje—Grosuplje je bilo poleg civilnega prebivalstva potrebno tudi veliko vojaštva.

3) Kočevska posadka sama, brez okrepitev, pa ni mogla izvesti večje akcije, posebno še zaradi izkušenj z vdorom v Belo krajino.

In še o brigadnih izgubah: V času od 23. novembra do 27. decembra 1944 v brigadi ni padel noben borec, pač pa je dne 27. decembra v bolnici umrl ranjenec Rado Velcer. Imela pa je 17 ranjenih, največ na kurirskih in izvidovalnih poteh.²⁶

* Po sovražnikovem poročilu so v Banjiloki ujeli in ubili tri partizane, v Novih selih pa politično delegatko Mimi Cotman iz Celja; Poročilo posadke SD Kočevje z dne 29. 12. 1944. (AIZDG, FK I 26/M-4). Med pisanjem knjige nismo prišli do natančnejših podatkov o žrtvah.

Četrti bataljon v Istri

Zapisali smo že, da so v pričakovanju izkrcanja zavezniških čet v Istri konec poletja 1944 Istrski odred preuredili v 4. bataljon 9. brigade. Obenem smo opozorili na monografijo Maksa Zadnika Istrski odred, ki izčrpno obravnava to partizansko enoto tudi kot brigadni bataljon. Zato bomo v tem oddelku na kratko predstavili samo njegove najpomembnejše naloge in njihovo izvedbo. Še prej se spomnimo na to, da je brigada že pred tem imela nekaj pomembnih stikov z odredom. V februarju 1944 je pri njem prevzela 322 novomobilizirancev za enote 7. korpusa, konec marca pa mu je odstopila svoj 2. bataljon, 117 moških s starešinami. Potem je odred vse do konca avgusta uspešno napadal sovražnikove prometne zveze ter množično mobiliziral, celo na Koprskem in v bližini Trsta. Dne 25. avgusta je začel desetdnevno ofenzivo na železniško progo Št. Peter na Krasu (zdaj Pivka)—Reka in cesto Reka—Trst.

Dne 1. septembra 1944 je izšla odredba štaba 7. korpusa o preoblikovanju Istrskega odreda v 4. bataljon 9. brigade s štirimi četami, ki prevzamejo vse dotedanje odredove naloge in njegovo operacijsko območje med Javorniki in slovensko obalo.²⁷

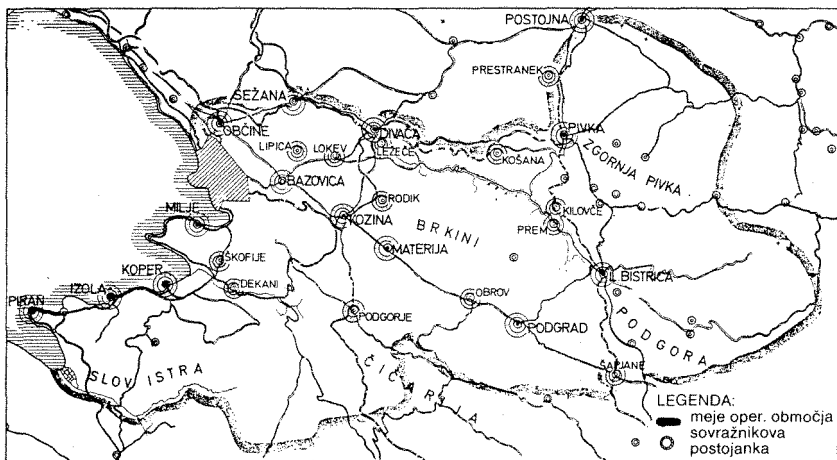
V naslednjih desetih dneh so v bataljonu sestavili štab, čete in vode. Tri čete so imele po 63 ljudi, četrta 62, vod za zveze 35, obveščevalni vod 24 in minerski vod 19, medtem ko je 29 borcev in bork pripadalo štabu in pomožnemu osebju. Enainštirideset ljudi je šlo v druge enote in na teren. Ob tem je dotedanji pomočnik političnega komisarja odreda Janez Magister-Žan postal politični komisar brigade.

Ker omenjamo člane štaba bataljona v seznamu poveljniškega kadra, navedimo tu komandirje in politične komisarje čet: v 1. četi sta bila to Ivan Bizjak in Franc Zorc, v 2. četi poročnik Anton Mlakar in Anton Boneta, v 3. četi poročnik Cveto Poljak in Jože Žnidaršič ter v 4. četi poročnik Karel Vene in Rudi Mahnič-Žito.²⁸

Novoformirani bataljon je imel zlasti te naloge: bojeval naj bi se s sovražnikom, rušil prometne zveze, mobiliziral ter vzdrževal stalen kanal za povezavo s Trstom, kjer naj bi organiziral sabotažne in oskrbovalne akcije. Prav tako je bilo treba vzdrževati zvezo z močno obveščevalno mrežo na terenu.*

Ko se je bataljon v desetih dneh organizacijsko in kadrovsko uredil, je njegov štab določil četam naslednje območje in naloge: 1. četa bo

* Na terenu so imeli obveščevalci okrog 1500 sodelavcev, ki so med drugim posredovali podatke o sovražnikovih premikih, načrte o nemški obrambi Trsta ter poročila iz Trsta in štaba 188. rezervne gorske divizije v Sežani. V Trstu in Istri pa je nabavna mreža kupovala ali dobila sicer težko dostopno blago, kot zdravila, tiskarski papir in sol.

Operativno območje 4. bataljona

delovala na območju Kopra, kjer bo povezana s komando mesta Koper in enotami operativnega štaba za Istro; 2. četa se bo zadrževala na območju Ilirske Bistrice z nalogo, da ruši železniško progo v smeri Reke; 3. četa gre na območje Št. Peter na Krasu, kjer napada progo med Ilirsko Bistrico in Rakekom. Vse tri čete tudi mobilizirajo. Četrta četa ostane v Brkinih, da ruši progo Št. Peter—Divača—Kozina. Da bi bile čete še bolj samostojne in učinkovite, so jim dodelili po dva obveščevalca in dva minerja. Spričo novih razmer pa so čete še nekaj časa ostale v Brkinih.

Tisti čas je tudi okupator pričakoval vdor Anglo-Američanov v Istro, zato je tam zbral okrog 50.000 vojakov, od teh na operacijskem območju bataljona skoraj 14.700 mož v 60 postojankah. Največ je bilo Nemcev iz 188. rezervne gorske in 237. pehotne divizije, drugo pa italijanski fašisti iz 58. istrske legije. Že poleti 1944 so se na Pivškem in v Brkinih začeli zbirati tudi domobranci in četniki, od začetka novembra pa še nedičevci.^{*29} Večina Nemcev je bila razporejena na treh obrambnih črtah proti zavezniški invaziji: na črti Portorož—Koper—Trst za zaščito obale; na črti od

* Slovenska kvislinška organizacija v Slovenskem primorju je imela uradni naziv Slovenski narodni varnostni zbor (SNVZ). Na operacijskem območju 4. bataljona so delovale predvsem njegove 1., 3. in 7. četa. — Nedičevci so pripadali 4. in 5. polku »Srpskega prostovoljskega korpusa«, vsak je imel 1.200 do 1.500 mož. — Četnikov, ki so že julija 1944 prišli iz Like in Dalmacije v okolico Ilirske Bistrice, je bilo okrog 250. Pripadali so diviziji »Dinara«, ki ji je poveljeval vojvoda Dobrovoj Jevdjević.

Buzeta do Bazovice kot na drugi odstopni črti ter na črti med Gradiščem in Bazovico, ki naj bi bila zid med Istro in notranjostjo. Kvislinške enote je okupator zaposlil predvsem pri zavarovanju železniških prog proti Trstu, Reki in Kozini.

V prvi polovici septembra so minerske skupine 4. bataljona štirikrat napadle železniško progo Postojna—Divača in Št. Peter—Reka. pri tem so onesposobile 2 lokomotivi, 7 vagonov, poldrug kilometer tirov in razstrelile 6 električnih daljnovodov. Samo zaradi diverzije pri Divači je promet stal 48 ur. Napadi na železniške proge, zlasti na odseku Divača—Pula, so povzročili občutne zastoje v oskrbi nemških enot v Istri, pri gradnji utrdb ter izvozu premoga in rude.

Maščevalno akcijo je okupator začel 14. septembra, ko je s 300 vojaki odšel v osrednje Brkine, kjer so bila najmočnejša partizanska oporišča. Ko je dosegel vas Tatre, so se v boj vključile vse bataljonove čete. Čeprav je imel sovražnik topništvo, se je srdit boj vlekel štiri ure, šele nato se je bataljon umaknil. Potem so Nemci in italijanski fašisti do tal požgali Tatre in bližnje Kozjane. Navzlic temu so se prav tiste dni Brkinci množično odzvali volitvam v narodnoosvobodilne odbore.

Tisti čas so kolone četnikov že same vdirale v notranjost Brkinov in pri tem ropale živež ter mučile prebivalstvo. Eno takih, z okrog 150 možmi, je 28. septembra med vasema Prelože in Pregarje napadla 2. četa. Kljub premoči sovražnikovega moštva in orožja je četnike pognala v beg. Pri tem so imeli 2 mrtva in več ranjenih, borci 4. bataljona pa so bili brez izgub. Ves čas so partizanom stregli civilisti, posebno mladinke. Pet dni pozneje je 30 borcev 1. čete in štabnega moštva, skupaj s 15 člani Komande mesta Materija napadlo 53 nemških vojakov na Barki. Dne 12. oktobra je 3. četa varovala bok hrvaški brigadi »Vladimir Gortan« pri uspelem napadu na sovražno postojanko v Obrovu, na cesti Reka—Trst.*

Med 29. septembrom in 14. oktobrom so borci 1., 2. in 4. čete s četnimi minerji kar petkrat rušili progi Št. Peter—Divača, Divača—Kozina in Št. Peter—Ilirska Bistrica. Pri tem so uničili vsega skupaj 324 metrov proge, 70 metrov električnega voda za pogon lokomotiv, iztirili in poškodovali 14 vagonov in 2 lokomotivi ter porušili 10 metrov dolg železniški most in črpalno postajo. Promet na poškodovanih progah je bil prekinjen enkrat za 7 dni, dvakrat po en dan in dvakrat po 12 ur.

Zaradi tolikšne dejavnosti bataljona in navzočnosti Gortanove brigade so Nemci od sredine oktobra do zadnjih dni novembra 1944 pritiskali na območje Brkinov. Vdiral so z vseh strani, dostikrat v več kolonah hkrati, zlasti iz Divače, Prema, Ilirske Bistrice, Podgrada, Obrova in Mate-

* Brigada »Vladimir Gortan« je 5. oktobra prišla na Pivko, čez deset dni pa je krenila v smeri proti Nanosu.

rije, ter se odpravljali največ na Suhorje, Ostrožno Brdo, Kozjane, Pregarje, Erjavče (zdaj Rjavče), Tatre in Artviže.

Tudi če ni bilo spopadov z oddelki 4. bataljona, so se skoraj vsi sovražnikovi pohodi končali z ropanjem živine in živeža, zelo pogosto tudi z nasiljem nad prebivalstvom. Pregled dogajanj pokaže, da je območje Brkinov doživelo med 14. oktobrom in 23. novembrom 1944 kar 25 globljih sovražnikovih prodorov, med katerimi je 17-krat prišlo do spopada s četami bataljona. Navajamo nekaj najpomembnejših.

Dne 14. oktobra je 700 Nemcev odšlo s Pivke prek Ilirske Bistrice v smeri proti vasem Gabrk, Pregarje in Ostrožno Brdo. Njihov pohod pa ni minil mirno, napadla jih je 2. četa 4. bataljona Devete ter 1. in 2. bataljon Gortanove brigade. Po enournem boju so se borci umaknili. Dva dni zatem je okrog 450 Nemcev in četnikov hotelo v treh kolonah obkoluti 1. četo na Mršah, vendar se jim je ta pravočasno umaknila.* Pohod je sovražnik končal z ropanjem.

Nato so Nemci in četniki za nekaj časa spremenili taktiko in vdirali z majhnimi, hitro premičnimi skupinami. Tako je 23. oktobra neopazno prišlo na Artviže okrog 30 nemških vojakov. V boju z njimi je imela 1. četa dva mrtva in enega ranjenega. Še dvakrat je prišlo v osrčje Brkinov po 30 do 40 Nemcev, 24. oktobra na Tatre in 27. oktobra na Artviže, a presenečenja niso dosegli. Zato so 30. oktobra spet odšli z okrog 300 možmi na Artviže in Kozjane, vendar do večjega spopada z borci ni prišlo. Potem so spet manjše skupine iskale bataljonove čete. Osmega novembra 1944 je nemški oddelek 22 vojakov šel prek Javorja na Brezovo Brdo in Gabrk. Pri tem so ubili 2 borca, enega ranili in enega ujeli. Samo dva dni pozneje je 300 sovražnih vojakov z več strani odšlo nad 2. in 4. četo pri zaselku Šmagur oziroma Brezovem Brdu. Druga četa se je s težavo prebila, 11 borcev je bilo ranjenih, ujetih in pogrešanih, 4. četa pa ni prišla v stik z napadalcem. Po tridnevni neuspešni hajki na območju Tater, Erjavč in Šmagurja, je 19. novembra okrog 2.500 sovražnikov krenilo iz Ilirske Bistrice, Trsta, Št. Petra in Divače čistit območje Suhor—Ostrožno Brdo—Prelože—Prem do Ilirske Bistrice.** Vendar je bil bataljon pravočasno obveščen in se je že prejšnjo noč umaknil, tako da sovražnik v celodnevni

* Operacijo je pripravlil in ji poveljeval vodja SS in komandant policije za tržaško pokrajino, *Sturmbanführer SS Georg Michalsen* in vanjo vključil 3. bataljon 15. policijskega polka SS, bojno skupino šestih enot pod poveljstvom majorja Hoebla, 2. bataljon 2. srbskega prostovoljskega korpusa ter 7. četo in del 3. bataljona SNVZ pod poveljstvom majorja Janka Debeljaka. V povelju za akcijo je tudi rečeno, da je Zagorje (Postojna) sedež banditskega poveljstva in komandanta 4. bataljona. (Povelje komandanta SS in policije za tržaško pokrajino z dne 16. novembra 1944 za akcijo proti 4. bataljonu 9. SNOB v Brkinih; Zbornik VI-17-131.)

** Sodelovalo je prek 300 nemških vojakov, od teh 140 iz bataljona »Heine«, in 160 četnikov Jevdjevičevega odreda.

hajki ni opravil ničesar. Zaman je iskal komandanta 4. bataljona in njegovo enoto, tehniko »Slavnik« in bolnišnico »Zalesje«.

V drugi polovici oktobra in do neuspele ofenzive v novembru je imel bataljon naslednje izgube: 8 mrtvih ter 16 ranjenih, ujetih in pogrešanih. V tistem času naj bi imel sovražnik 10 mrtvih in 5 ranjenih.

Med 17. oktobrom in 25. novembrom 1944 so bili tudi minerji zelo delavni. V osmih akcijah so uničili oklepni avtomobil, iztirili 6 vlakov, od teh štiri na progi Divača—Kozina in dva med Divačo in Št. Petrom, raztrgali prek 110 metrov proge in povzročili velike zamude vlakov, skupaj skoraj sedem dni. Najuspešnejša je bila akcija dne 25. novembra na progi Kozina—Trst. Večer poprej se je 6 članov bataljonskega minerskega voda pritihotapilo do 100 metrov dolgega in 30 metrov visokega železniškega viadukta pod Nasircem. Z golimi rokami so izdolbli pod pragovi luknjo in vanjo spravili 80 kg razstreliva. Poleg tega so na primerna mesta položili še 6 min. V prvi uri naslednjega dne je eksplozija porušila velik del nosilnega stebra, odtrgala dva oboka, raztrgala 50 metrov proge in razmajala vso mostovno konstrukcijo. Do konca vojne jo sovražnik ni več niti poskusil popraviti.

Partizanska dejavnost v trikotniku Postojna—Reka—Trst ni odvrnila Nemcev od namere, da kar najdlje držijo to ozemlje kot sestaven del obrambnega območja, zato so tudi vse bolj zavzeto napadali Brkine.

Medtem so v bataljonu naraščale težave, ki so s približevanjem zime postajale vse hujše. Že vso jesen je njegov štab opozarjal nadrejene, kako zelo primanjkuje obutve, oblek in orožja, vendar zaman. Poleg tega so morali borci ves čas biti na položajih in pohodih, vse več je bilo bolnikov, sovražnikova aktivnost pa se je nenehno stopnjevala. Vse to je resno ogrožalo obstoj enote na dodeljenem operacijskem območju. Zato je štab takoj, ko so prejeli korpusni poziv, da naj pride čimveč borcev na Notranjsko po osebno opremo, pripravil odhod. Dne 27. novembra je bataljon odšel prek Pivke na Jurišče, obenem se je bolnišnica »Zalesje« premaknila proti severu. V Brkinih je ostal del 1. čete z nekaj člani štaba, obveščevalci ter nekaj vezistov in minerjev.

Tretji dan po odhodu je štab 7. korpusa poklical bataljon v Babno Polje, da bi sodeloval v napadu na Nemce v gradu Snežnik. Toda akcija je odpadla, ker je sovražnik naredil izpad proti Babni Polici in Prezidu. Razdeljeni v dve bojni skupini, so se borci med spopadi z Nemci postopoma umaknili do Čabra, kjer se jih je večina zbrala 3. decembra. Bojna skupina 3. in 4. čete, ki je izgubila zvezo z glavnino, se je vrnila v Brkine. Tako je štab bataljona imel v Čabru štabno četo, odseke z drugo četo ter nepopolne 1., 3. in 4. četo. Tam je ostal vse do 27. decembra.

Spričo gospodarske nerazvitosti kraja, kjer je bival, je moral bataljon daleč odhajati v prehranjevalne akcije. Ker vsi starešine in borci niso bili skupaj, je to oviralo redno vojaško-politično delo, le propagandna dejavnost je bila dokaj uspešna. V štirinajstih dneh je kulturni krožek pripravil tri dobre mitinge, dva v Čabru in enega v Gerovu. Drugače pa je moštvo več počivalo in predvsem čakalo na osebno opremo in orožje. Najprej je 14. decembra bataljon dobil 9 angleških puškomitraljezov, 12 brzostrelk in 100 pušk, čez dva dni pa še potrebno strelivo. In ko je 19. decembra prejel samo del zahtevanih oblačil in obutve, kar niti zdaleč ni pokrilo najnujnejših potreb, so bili borci razočarani.

Kako pa je medtem potekal čas tistim, ki so se vrnili v Brkine? Dne 27. novembra so deli bataljona planinskih lovcev »Heine« in nedičevci, bilo jih je okrog 300, začeli šestdnevno očiščevalno akcijo. Še posebej natančno so preiskovali območje proti ostroškemu gozdu in široko območje zaselka Šmagur. Pri tem so odkrili bolnišnico »Zalesje« in se nekajkrat spopadli z deli 5. bataljona 1. brigade VDV. Na zadnji dan akcije pa je okrog 150 italijanskih fašistov in esesovcev vdrlo na Tatre, kjer so ustrahevali prebivalce in jih oropali. Vse tiste dni se je del bataljonovih borcev skrival blizu Divače, nekaj pa na območju Barke. Po enotedenskem zatišju je sovražnik od 11. do 14. decembra še trikrat vdrl v Brkine, vendar ni odkril bataljonovih skupin.

Štab bataljona je želel vzpostaviti redno zvezo s svojimi borci v Brkinih, zato je 20. decembra poslal tja 5 radiotelegrafistov z radijsko postajo in 3 minerje, ki so že naslednjega dne prispeli na cilj. Devet dni pozneje se je v Brkine vrnil tudi štab bataljona s 1. in 4. četo, medtem ko so deli 2. in 3. čete zbirali hrano na Pivki, potem pa se po dogovoru s poveljstvom bataljona, ker so bili borci zelo slabo opremljeni, za nekaj tednov naselili med Koritnicami in Mašunom.

Da se je bataljon vrnil v Brkine, je sovražnik ugotovil že dan po novem letu 1945. Patulja 4. čete je namreč v Matavunu napadla 6 nemških vojakov in pri tem štiri ujela. Dva dni pozneje so tudi minerji obnovili napade: poškodovali so vlak na progi Divača—Kozina in za 48 ur zadržali promet.

Za maščevanje je okrog 250 sovražnih vojakov tri dni zapored vdralo v zahodne Brkine, vendar se je bataljon uspešno ogibal frontalnim spopadom.

Ostra zima, zelo pomanjkljiva osebna opremljenost in skrb za večjo varnost stanovališča, so 2. in 3. četo prisilili, da sta si po novem letu postavili tri barake v Paležu (k. 1158), vzhodno od Koritnice. Tja je 12. januarja 1945 prišel preostali del bataljona, vendar brez obveščevalcev in minerjev. Štab se je takoj lotil takrat najpomembnejše naloge — ostati v

Brkinih s kar najmanj žrtvami. V štirih dneh je zbral 47 najboljših in najboljše oboroženih borcev 4. čete ter jih poslal nazaj. Organizirani v majhne, gibljive udarne skupine so se vso drugo polovico januarja drzno pojavljali na obrobju Brkinov, presenečali sovražnika in mu zmedli vsako načrtovano akcijo. Že 18. januarja je četna patrolja vdrla v Vremski Britof in pri tem ubila dva ter zajela enega nedičevca. Štiri dni pozneje so borci proti večeru v Javorju razbili skupino Nemcev in v Hrušici zajeli dva nemška vojaka. Ker čete ni bilo mogoče ne pregnati ne uničiti, je sovražnik proti koncu januarja 1945 popustil in jo nehal zasledovati.

Glavnina 4. bataljona je ostala v taboru Palež še ves januar. Da se ni vrnila v Brkine, je bila kriva zelo slaba osebna opremljenost borcev. Dne 27. januarja 1945 je Glavni štab Slovenije z depešo ukazal, da se 4. bataljon 9. brigade vključi v 18. brigado 30. divizije NOVJ, ohrani pa isto operacijsko območje in enake naloge. Do te spremembe je prišlo zaradi nove razmejitve med območjema 7. in 9. korpusa.

In kako na kratko oceniti njegovo delo v minulih petih mesecih? Kljub naraščajoči sovražnikovi zavzetosti, da ga uniči, je ves čas ostal dejaven v Brkinih. Ne le v vojaškem, med Brkinci je bil enako pomemben tudi v političnem pogledu. V času, ko je bil del 9. brigade, je bil v 58 bojih in akcijah. Iz boja je izločil 41 sovražnih vojakov, sam pa je izgubil 36 borcev in bork (11 mrtvih, 16 ranjenih in 9 ujetih). Edini podatek o njegovem številčnem stanju iz januarja 1945 kaže, da je imel tedaj 243 ljudi.³⁰

V bojih od Ostrega vrha do Velikega Lipja

Decembra 1944 je sovražnik zasedel dolensko železnico in cesto od Šentvida pri Stični do Novega mesta s štirimi močnimi postojankami.* Ker so najmočnejšo med njimi, Občine, enote 15. divizije večkrat neuspešno napadle, je konec tistega meseca korpus spet pripravil napad nanjo v sodelovanju z zavezniškim letalstvom in vsemi svojimi enotami.

Neposreden napad na sovražno postojanko 1. januarja 1945 je korpus zaupal 15. diviziji, medtem ko naj 18. divizija z eno brigado zavaruje rajon Dobrnič, z dvema brigadama pa zasede položaje Rdeči Kal—Gore-

* Nove postojanke so bile: Veliki Gaber — 180 vojakov iz 16. in 71. čete 1. domobranskega bataljona; Občine — 40 Nemcev in okrog 600 mož 15. in 22. čete 3. domobranskega bataljona ter 32. in 39. četa z delom težke čete 4. domobranskega bataljona; Sv. Ana — 80 Nemcev iz 1. čete 1. bataljona 14. policijskega polka SS in 40. posadkovna četa domobrancev, ter Daljni Vrh — 15 Nemcev in 120 mož 36. posadkovne čete domobrancev iz Novega mesta.

nje in Dolenje Kamenje. Dolenjski odred bo zaščitil severno stran operacijskega območja, Notranjski odred pa naj napade Cerknico. Akcija naj se začne 1. januarja po končanem zavezniškem bombardiranju.³¹

Deveto brigado so poklicali v Suho krajino in je 31. decembra v Velikem Lipju prejela ukaz divizije, da naj z dvema bataljonoma zasede koto 482 (Gorenji Vrh pri Dobrniču) ter z enim bataljonom, ki bo rezerva, vas Šmaver. Poveljniško mesto brigade bo v vasi Vrh. Na položajih mora biti pripravljena ponoči na 1. januar. Zavaruje naj se v smeri Ostri vrh—Ajdovec—Brezova Reber. Na Vrhtrebnjem naj se poveže s Petnajsto in pri Vrhpeči z 10. brigado. Brigadi je bila dodeljena minerska skupina za miniranje ceste Mirna Peč—Jordan Kal—Šmaver. Osma brigada kot korpusna rezerva bo zasedla položaje na Kozjeku ter v Kamenju (zdaj Gorenjem in Dolenjem pri Dobrniču), medtem ko bo 10. brigada nadzorovala cesto Mirna Peč—Trebnje in demonstrativno napadla sovražnika v Ponikvah. Štab divizije bo v Koritah.³² Brigada je še isti dan odšla prek Dvora.

Posadka na Občinah se je zavarovala s pol metra široko in 1,20 metra visoko žično ograjo ter znotraj nje s 14 pokritimi bunkerji in obrambno črto globokih, med seboj povezanih jarkov. Imela je 2 srednje težka in 4 lahke minomete, 2 mitraljeza in 30 puškomitraljezov, občasno pa še 2 topa manjšega kalibra. (Zb VI/18 D 20, opomba 4; NOV S, str. 891)

Dne 1. januarja 1945 je bila brigada o pravem času na položaju. Ker so zavezniška letala zaradi slabega vremena odpovedala udeležbo, je ob 16. uri korpusno topništvo začelo obstreljevati Občine in kmalu zatem so šli v napad bataljoni Cankarjeve brigade. Pod njihovim pritiskom se je sovražnik umaknil iz okolice v notranjost postojanke in se postavil v bran. Borci so večkrat poskusili vdreti v postojanko, vendar jih je vselej zavrnil močan sovražnikov ogenj iz bunkerjev ter strelskih jarkov. Ves čas je 10. brigada napadala sovražnika v Ponikvah in pri Sv. Ani, medtem ko 9. in 8. brigada nista imeli bojev.

Poleg tega, da je bilo odpovedano letalsko bombardiranje, je bilo hudo nevšečno tudi to, da je sovražniku prišlo v roke bojno povelje 7. korpusa z dne 29. decembra 1944 za napad na Občine.

Naslednjega dne je sovražnik iz Občine in drugih postojank na več krajih poskušal pregnati partizanske enote. Zavrnil sta ga 8. in 10. brigada, Peta in Petnajsta pa sta nekoliko spremenili položaje. Spričo tega so na koto 581 pri Vrhtrebnjem poslali enega od brigadnih bataljonov, vendar tistega dne Deveta ni prišla v stik s sovražnikom. Tudi za 3. januar napovedano bombardiranje Občin je bilo preloženo na naslednji dan, zato so brigade ostale pri blokadi. Sovražnik se je poskušal utrditi na

položajih pred postojanko, a so ga zavrnil, enkrat Levstikova v hudem boju. Deveta tudi tega dne ni imela boja.

Med navideznim zatišjem je sovražnik pripravil protiudar. V noči na 4. januar so proti Dobrniču, Žužemberku in Ajdovcu, torej za hrbet napadajočim enotam, odšli 1. in 4. domobranski bataljon iz Stične oziroma 5. domobranski bataljon iz Trebnjega. Za to akcijo so ustanovili tudi posebno bojno skupino iz 34. in 52. čete SD ter 2. čete 1. bataljona 14. policijskega polka SS iz Novega mesta, bojno skupino, sestavljeno iz delov 61., 115. in 29. čete SD iz Kočevja, Ribnice oziroma Velikih Lašč, in delov 3. bataljona 14. policijskega polka SS ter skupino Fleckner (1. in 2. bataljon 13. policijskega polka SS) s Koroške; skupaj je bilo to okrog 3.000 mož z artilerijo in tanki. Združene čete iz Kočevja, Ribnice in Velikih Lašč so v noči na 4. januar prišle do Hinj, bojna skupina Fleckner pa je zasedla cesti Litija—Sv. Križ—Čatež—Velika Loka.³³ V naslednjih štirih dneh so te enote prečesale široko območje ob črtah Sela—Šumberk—Žužemberk—Mirna Peč in Dvor—Vrbovec—Trebnje.

Že prvi dan popoldne so 9. brigado s položaja Vrh—Šmaver poslali na Ostri vrh, da bi napadla novomeško bojno skupino, ki je z območja Mirna Peč—Bišča vas odšla proti Ajdovcu. Obenem so tja napotili še 15. brigado. Komaj pa so se borci začeli vzpenjati na Ostri vrh, so na nasprotni strani že hiteli v hrib tudi sovražniki. Z naskokom med srditim bojem je Deveti uspelo zasesti ugoden, višji položaj, od koder je potem dve uri odbijala sovražne juriše.

Tisti čas je med Rdečim Kalom in Ostrim vrhom 15. brigada resno ogrozila del sovražnikove enote v napadu, ki se je zato umaknila in zbežala proti Mirni Peči ter se tako rešila partizanske obkolitve. Ob 16. uri se je sovražnik prenehal bojevati tudi za Ostri vrh. Tema je že bila, ko je 1. bataljon brigade pospremil ranjence do Soteske, druge čete pa so odšle v Veliki Lipovec in tam prenočile. Naši so imeli tega dne 4 mrtve in 9 ranjenih.

Po korpusnem poročilu je bilo na sovražnikovi strani v boju z 9. in 15. brigado 17 mrtvih ter 22 ranjenih vojakov.³⁴

Tega dne je imela 8. brigada pri Trebnjem hude boje. Opoldne je zavezniško letalstvo bombardiralo Občine in povzročilo več požarov. Ko pa je nekaj ur pozneje jedru 15. divizije in delu 8. brigade grozila obkolitev, je štab korpusa ukazal prekiniti operacije.

Podnevi se je sovražnik, ki je nastopal iz Kočevja v smeri proti Hinjam, bojeval z enoto 1. brigade 1. slovenske divizije KNOJ (korpus narodne obrambe Jugoslavije) in potem do 9. januarja ostal na območju Hinje—Polom.

Dne 4. januarja zvečer so se domobranski bataljoni umaknili — prvi v Veliko Loko, četrty na Jordankal in peti do Trebnjega.

Ko je bil 5. januarja vod 9. brigade v izvidnici v okolišu Ostrega vrha, je padel v zasedo domobrancev novomeške skupine in izgubil 2 borca. Nekaj ur pozneje je sovražnik napadel manjšo brigadno enoto, ki je odkupovala živež, in zajel 2 njena borca. Na istem območju je v približno istem času prišla v stik s sovražnikom tudi 10. brigada.*

Dne 6. januarja je 2. bataljon brigade odšel nad domobranski bataljon, ki se je iz Podlipe odpravil v smeri proti Ajdovcu. Po krajšem boju se je 2. bataljon vrnil do Boršta (zdaj Boršt pri Dvoru), kjer so bile druge enote brigade. Ob 23.30 je sovražnik v štirih kolonah napadel Deveto v Velikem Lipovcu in jo s premočjo prisilil, da se je umaknila. Ob istem času je 5. domobranski bataljon napadel tudi 10. brigado na Ajdovcu. Obe brigadi sta se nato umaknili proti Dvoru.

Še v jutranjih urah naslednjega dne je brigada zasedla položaje na Vinkovem Vrhu, odkoder se je malo pred tem umaknil bataljon 15. brigade. Zarana zjutraj, bilo je 7. januarja, je iz Srednjega Lipovca odšel 5. bataljon SD do vasi Skopice in potem na Vinkov Vrh. Tam ga je pričakala Deveta in ga takoj ostro napadla. Po poltretji uri pozicijskega in manevrskega bojevanja se je morala 9. brigada zaradi nasprotnikove premoči umakniti. Skrita v megli se je pri Soteski s splavom prepeljala čez Krko in nadaljevala pot mimo Lašč do Velikega Lipja. Na položaju Dvor—Sadinja Vas—Trebča Vas je bila ves dopoldan Ljubljanska brigada v bojih s 1. domobranskim bataljonom, Cankarjeva in Belokranjska pa s 4. domobranskim bataljonom.³⁵

Čeprav sta v operaciji za Občine odpovedala letalstvo in partizansko topništvo, je Deveta z nekaterimi drugimi pehotnimi enotami uspešno opravila svoje naloge. Zaradi dobre priprave, dobro opremljenega in oskrbljenega moštva sta bila njena morala in bojni duh primerna. To je zlasti potrdil težak, a zmagovit boj za Ostri vrh.

V dneh od 1. do 7. januarja 1945 je v brigadi padlo 9 in bilo ranjenih 12 borcev.³⁶

Dan po osredotočenju 18. divizije na desnem bregu Krke, dne 8. januarja 1945, je sovražnik iz Poloma s topovi obstreljeval Hinje in Hrib pri Hinjah, kjer so bili bataljoni 8. brigade. Istega dne zvečer je Deveta iz Velikega Lipja prišla na Ratje, sovražnik pa se je zadrževal v bližnjih Prevolah. Naslednji dan je sovražnik zapustil Polom in Prevole ter se vrnil v svoje postojanke. Nato je bilo v tem delu Suhe krajine deset dni mirno.

* V vseh treh primerih je oddelke 9. in 10. brigade napadlo moštvo 5. bataljona SD, ki je iz Trebnjega prek Jordan Kala prišlo na Ostri vrh. (Zb VI/18 D 37, opomba 19.) (2) Mesečno poročilo 7. korpusa od 1. do 31. januarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije, AIZDG, F 21/MIV.

Zaradi sovražne dejavnosti prebivalstva in zaradi nevarnosti, da bi se Nemci in domobranci spet utrdili v Hinjah, so od 11. do 13. januarja divizijske enote opravile rekvizicijo, izselile prebivalce ter uničile vse večje stavbe v tem kraju. Drugače pa so brigade porabile čas za redna dnevna dela v taboru in za zavarovanje, urjenje moštva, politično izobraževanje in počitek. Deveta je bila na istem položaju brez bojov in akcij polnih devet dni, le okoli 16. januarja je v Kompoljski dolini opravila večjo ekonomsko akcijo in iskala belogardiste, ki so se skrivali doma.

Dne 19. januarja je imela brigada 2. in 3. bataljon ter štab na Ratju, medtem ko je bil 1. bataljon s komandantom brigade na Prevolah. Glavnina se je zavarovala s patruljami proti vasem Polom, Višnje, Brezovi Dol in Gradenc, zasedo s težko Bredo pri vstopu v vas iz smeri Višnje ter s stalno opazovalnico v zvoniku.

Tistega dne so se proti središču Suhe krajine na desni strani Krke odpravili kar trije domobranski bataljoni — 1. v smeri Kamni Vrh pri Ambrusu—Plešivca—Gradenc, 4. prek Korinja in Ambrusa na Ratje in 5. iz Kočevja mimo Smuke na Lašče. Potem naj bi zasedli in utrdili položaje na cesti proti Dvoru.

Vreme je bilo mrzlo, visok sneg in nizka oblačnost.

Okoli poldne, ko je moštvo že kosilo, je 4. domobranski bataljon z okrog 350 možmi v belih haljah neopazno prišel iz smeri Višnje do Ratja ter zajel zasedo s težko bredo. Prvi so se mu z orožjem uprli stražarji in se začeli umikati proti vasi, kamor so hitro vdirali sovražnikovi jurišniki in najprej udarili na 2. četo 2. bataljona.³⁷ Brigada se je kljub začetnemu presenečenju kmalu znašla. Tretji bataljon, ki je bil na drugem koncu vasi, je z eno od čet zasedel prvi najbližji hribček v smeri možnega umika proti Lopati in z ostrim ognjem več kot četrt ure uspešno zadrževal sovražnika. Drugo brigadno moštvo se je zbralo za hrbtom branilcev in se umaknilo do naslednje vzpetine, odkoder je začelo organiziran odpor. Kmalu je prišla tja še četa, ki se je najprej spopadla s sovražnikom, in Deveta se je več kakor uro upirala napadalcu.

Komaj je zbrana glavnina Devete začela odbijati sovražnike napade, je brigadni politični komisar Janez Magister-Žan odšel proti vasi Vrh pri Hinjah, kjer je bila 8. brigada. Z njim sta šla komandir 1. čete Stanko Maver in politični komisar 2. čete Polde Dolinšek z dvema borbema in obveščevalcem. Med potjo so padli v sovražnikovo zasedo; rešila sta se samo Polde Dolinšek in obveščevalec, drugi so padli.

Ker sovražnik ni mogel razbiti brigade s frontalnimi napadi, se je razdelil v več kolon. Ena je nadzorovala Ratje, dve sta odšli v široko obkoljevanje obrambnega položaja Devete, najmočnejša pa se je usmerila proti Selam in Vrh pri Hinjah. Ko je brigada po enournem boju

zaznala nevarnost obkolitve, ker se ji je sovražnik že nevarno približal, se je umaknila do Smuke. Tam je prišla skupaj s 1. bataljonom in komandantom brigade, potem pa nadaljevala pot na Lašče, do štaba divizije in 12. brigade.

Sovražnik je blizu Lopate nehal zasledovati brigado in zavil proti Velikemu Lipju. Kolono, ki se je odpravila nad 8. brigado, pa je ta prestregla na ugodnejših položajih in jo na vso moč napadla.

Tega dne zjutraj je 5. domobranski bataljon odšel iz Kočevja v smeri Mala Gora—Kleč—Beli kamen—Smuka—Lašče. Med potjo je ujel nekega borca, zvedel geslo za noč na 20. januar in ga okoli 18. ure uporabil. Tako je s prevaro vdrl v Lašče. Štab divizije in 9. brigada sta se umaknila do Podgozda, 12. brigada je zasedla Jamo pri Dvoru. Tam sta nekaj ur pozneje politični komisar divizije Vinko Hafner in komandant 2. bataljona brigade Vinko Mustar sestavila skupino 40 do 50 borcev ter odšla z njo v izvidovanje do Lašč, ki so že bile prazne, ker je sovražnik še pred polnočjo odšel prek Smuke proti Kočevju. Do jutra se je v Lašče vrnila vsa brigada, zasedla Bukov vrh ter smer Primož in ostala tam do naslednjega dne, ne da bi prišla v stik s sovražnikom.

Osma brigada se je tega dne na položajih Sela—Vrh bojevala z deli 1. in 4. domobranskega bataljona, dokler je sovražnik ni prisilil k umiku do črte Smuka—Kot. Tako so Nemci in domobranci zasedli položaje Gradenc—Veliko in Malo Lipje—Hinje.³⁸

Dne 21. januarja dopoldne je imela 9. brigada skoraj polovico moštva v zavarovanju na Bukovem vrhu in pri Klopcah ter v izvidnicah na smeri proti Velikemu in Malemu Lipju, Lopati in Smuki. Severozahodno od Lašč, na Primožu, je bil divizijski specialni bataljon, naprej od njega proti Stari Gori Cankarjeva in na položajih Stavča vas—Cegelnica 12. brigada. Bilo je veliko snega in mrzlo, sicer pa sončno vreme.

Okoli desetih dopoldne so komandanti bataljonov prejeli ukaz, da zbero vse proste borce in jim takoj razdelijo bela ogrinjala.

Ob pol dvanajstih je imel komandant brigade major Franc Bobnar-Gedžo zbranih okrog 100 do zob oboroženih borcev in moštvo specialnega bataljona divizije ter jih vse skupaj odpeljal v napad na Veliko Lipje. Kraju so se približali z vzhodne in južne strani. Od levega proti desnemu krilu so se zvrstili borci 2., 3. in 1. ter specialnega bataljona. Natanko opoldne je bil dan znak za napad. Jurišniki so nad vasjo presenetili domobransko zasedo z bredo, ji zaplenili orožje in se pognali za bežečimi domobranci, ki niso streljali. Takrat so tudi brigadni borci vdrl v vas, kjer so bili sovražniki ravno pri kosilu, in kmalu obvladali vse naselje. V trenutku je nastala huda panika. Bombe, ki so skozi okna padale v hiše, so poganjale prestrašene okupatorjeve vojake k izhodu. Tam jih je čakal

ogenj partizanskega orožja. Zaradi presenečenja in zmede so se le redki posamezniki uprli z orožjem, medtem ko do organiziranega odpora sploh ni prišlo.* Po vasi in okoli nje je globok sneg hudo oviral bežeče, tako da jih je kvečjemu 15 uspelo zbežati v smeri Gradenc—Vrh pri Hinjah. Streljanje, eksplozije in vpitje so odmevali le nekaj več kot dvajset minut, potem je vse utihnilo. Akcija je bila opravljena in izid na dlani.

Po Ladislavu Ambrožiču-Novljanu je imel sovražnik 65 mrtvih in 70 ranjenih, medtem ko so 4 njegove vojake naši ujeli. Od orožja je izgubil 2 težka in 1 lahki minomet, 3 mitraljeze in 7 puškomitraljezov, 8 brzostrelk, radijsko postajo, veliko pušk, pištol in drugo vojaško opremo. Borci so zajeli tudi 12 mul.³⁹

Da bi čimprej pobrali plen in očistili bojišče, se je že popoldne vsa Deveta premaknila iz Lašč v Veliko Lipje. Računati je bilo treba na posredovanje 1. domobranskega bataljona iz Gradenca ter 5. domobranskega bataljona, ki se je urejal med Hinjami in Lopato. Vendar je sovražnikov nastop od severa preprečila Cankarjeva brigada, ki je ob pol treh popoldne vdrla v Gradenc.

Velik sovražnikov poraz in lep plen sta partizanom dvignila bojni duh in samozavest.

Istega dne ob pol enajstih zvečer je okoli 150 moških iz 5. domobranskega bataljona napadlo brigado v Velikem Lipju. Krajši čas jih je pred vasjo zadrževala četa 1. bataljona, ki jo je sovražnik kmalu razgal in vdrl v naselje. Brigada je bila v pripravljenosti, zato je hitro zapustila stanovanilišče, šla do Lašč in tam prebila noč, medtem ko se je njen 1. bataljon razporedil na položaje pri Primožu, kjer je pričakal naslednji dan. V bataljonovi bližini sta bila tudi udarna bataljona 15. in 18. divizije, seveda od njiju pa 5. in 12. brigada.

Dne 22. januarja 1944 je sovražnik odšel v napad, da bi osvojil cesto Lašče—Dvor za umik svojih enot iz Suhe krajine proti Žužemberku.⁴⁰ Za uvod je ob devetih dopoldne iz Poloma s topovi obstreljeval položaje pri Primožu in Trškem borštu, kjer je bil še vedno na položajih 1. bataljon brigade, ostala dva bataljona pa sta se razporedila na črto Lašče—Kot—Smuka. Ob enajstih dopoldne je 1. domobranski bataljon, okrepljen z 39. četo 4. domobranskega bataljona, odšel v treh kolonah iz Gradenca, Budganje vasi in Stare gore v smeri proti Laščam. Ena od kolon je uspela med položaji 5. in 12. brigade priti za hrbet 1. bataljonu brigade in se takoj spustila v zagrizen boj, v katerega sta kmalu posegla oba divizijska

* O vzroku poraza beremo v poročilu organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva z dne 26. januarja 1945 tole »(...) preveč razvlečen 4. bataljon sredi partizanskega gnezda in čakanje 36—40 ur na istem prostoru brez dejavnosti, so omogočili partizanom, da se orientirajo in podvzamejo protiukrep (...)«. (Zbornik VI-18-138.)

udarna bataljona. Juriši in protijuriši vseh treh partizanskih enot so se vrstili polni dve uri, ne da bi prišlo do večje spremembe položajev; potem se je sovražnik zaradi številnih žrtev umaknil. Deli 1. domobranskega bataljona so nadaljevali pohod do Lašč, kamor je okoli 15. ure iz smeri Velikega Lipja prišlo še okrog 300 vojakov 5. domobranskega bataljona in napadlo glavnino 9. brigade. Ta je na svojih položajih sprejela boj in topovsko obstreljevanje, zlasti na odseku Kot, ter uspešno odbijala sovražnikove napade. Medtem se je v brigado vrnil njen 1. bataljon. Ko je po dveh urah boja začelo primanjkovati streliva, se je bila brigada prisiljena umakniti. Še za dne je zasedla Dedni vrh (kota 686), zvečer pa je šla prenočit k Dolenji Topli Rebri.

Ob 18. uri se je sovražnik prek Lopate in Gradenca odpravil proti Korinju, Žužemberku in Stični.

Po korpusnem poročilu je imel sovražnik tega dne 48 mrtvih in 35 ranjenih; med njimi je bilo več oficirjev, tudi kapetan Erich Schumacher, ki je padel na Primožu.⁴¹

Za minulo obdobje več kot treh mesecev lahko zapišemo, da je brigada opravila zelo velike premike, uspešno izpeljala vrsto napadov na sovražnika in se ob tem vojaško in politično potrdila. To so njeni nadrejeni znali prav oceniti, zlasti zmago v Velikem Lipju. Dva dni po njej je štab 18. divizije v dnevnem povelju izrekel posebno priznanje in pohvalo vsem borcem in starešinam 9. brigade za pogum v napadu na sovražnika v Velikem Lipju in še posebej njenemu komandantu za pogum in pravilno vodenje enot. Tri dni za tem je enako pohvalo objavilo tudi dnevno povelje štaba 7. korpusa.

Cena teh uspehov pa je bila velika. Samo od prihoda v Suho krajino na desnem bregu Krke ob koncu decembra 1944 do 22. januarja 1945 je v brigadi padlo 16 in bilo ranjenih 21 borcev. V času, ki smo ga opisali tu, pa se je zaradi naporov, pomanjkanj in žrtev zmanjšalo število borcev v brigadi (brez 4. bataljona v Istri) s 559 na 342.

OPOMBE

1. Politično poročilo štaba 9. brigade z dne 13. oktobra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/I.
2. Poročilo štaba 18. divizije z dne 19. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-16-121. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 425.
3. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije (o bojih podrejenih enot v drugi polovici oktobra); Zbornik VI-17-53. Poročilo komandanta 2. domobranskega bataljona z dne 22. oktobra 1944; Zbornik VI-17-120.
4. Poročilo OC štaba 18. divizije z dne 23. oktobra 1944; AIZDG, F 66/I. Poročilo OC 9. brigade z dne 19. 10. 1944; AIZDG F 67/IV.
5. Poročilo štaba 15. divizije z dne 23. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; Zbornik VI-17-9. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-53. Poročilo OC 9. brigade z dne 20. oktobra 1944; AIZDG, F 67/IV.
6. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja za čas od 21. oktobra do 15. decembra 1944; Zbornik VI-17-119. Poročilo komandanta 2. domobranskega bataljona z dne 22. oktobra 1944; Zbornik VI-17-120. Poročilo OC 9. brigade z dne 22. oktobra 1944; AIZDG, F 67/IV. NOV na Slovenskem, str. 777. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 590.
7. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-53.
8. Povelje štaba 7. korpusa z dne 23. oktobra 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-17-6. Politično poročilo štaba 9. brigade z dne 28. oktobra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 193/I.
9. Povelje štaba 18. divizije z dne 23. oktobra 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-17-10.
10. Poročilo OC 9. brigade z dne 30. oktobra 1944; AIZDG, F 67/II.
11. Povelje štaba 7. korpusa z dne 31. oktobra 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-17-22.
12. Poročilo štaba 18. divizije z dne 2. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-30. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 15. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-53. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja od 21. oktobra do 15. decembra 1944; Zbornik VI-17-119. Poročilo štaba 18. divizije z dne 31. oktobra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II. Poročilo OC 9. brigade z dne 31. oktobra 1944; AIZDG, F 67/IV. Mile Pavlin, Petnajsta brigada, str. 310. Zoran Hudales, Občina Trebnje v NOB, str. 787. Seznam padlih v arhivu brigade.
13. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja od 21. oktobra do 15. decembra 1944; Zbornik VI-17-119, opomba 13.
14. Poročilo štaba 18. divizije z dne 7. novembra 1944, poročilo štaba 7. korpusa z dne 21. novembra 1944 in poročilo štaba 7. korpusa z dne 25. novembra 1944, vsa Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-38, 69 in 77. Poročilo štaba 18. divizije od 1. novembra do 5. novembra 1944 Glavnemu štabu in štabu 7. korpusa; AIZDG, F 27/II. Zdenko Hlavati, Štirje dnevi borb z domobranci, reportaža iz leta 1944; AIZDG, F 90/M 3. Seznam padlih in seznam ranjenih.
15. Poročilo štaba 18. divizije z dne 10. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-44. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 21. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-69. Poročilo štaba 18. divizije od 1. do 15. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 191/I. Seznam padlih in seznam ranjenih.
16. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 11. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-47. Poročilo štaba 18. divizije z dne 26. novembra 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-17-78.
17. NOV na Slovenskem, str. 780.
18. Poročilo štaba 15. divizije z dne 16. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa; Zbornik VI-17-61. Poročilo štaba 18. divizije z dne 29. novembra 1944 štabu 7. korpusa; Zbornik VI-17-82. Izvleček iz dnevnega poročila organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva za 16. november 1944 o delovanju 1. domobranskega bataljona pri vdoru v Belo krajino; Zbornik VI-17-133, opomba 9.

19. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 25. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-77. Poročilo komandanta 2. domobranskega bataljona z dne 17. novembra 1944 in komandanta 4. domobranskega bataljona z dne 18. novembra 1944; Zbornik VI-17-134, 135. NOV na Slovenskem, str. 780, 781. Polič, Belokranjski odred, str. 571—594. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 632.
20. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 4. decembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 24/5.
21. Relacija štaba 7. korpusa z dne 30. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-17-84. Poročilo štaba 18. divizije z dne 22. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 27/III.
22. Poročili štaba 18. divizije z dne 13. in 28. novembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 27/II. Seznam padlih in seznam ranjenih.
23. NOV na Slovenskem, str. 783.
24. Poročilo štaba 18. divizije od 26. novembra do 6. decembra (razen za 28. november) 1944 Glavnemu štabu Slovenije; AIZDG, F 24/II.
25. Relacija štaba 18. divizije z dne 15. decembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije in štabu 7. korpusa: Zbornik VI-17-115, opomba 3. Poročili štaba 9. brigade z dne 10. in 12. decembra 1944 štabu 18. divizije; AIZDG, F 197/I. Mesečno poročilo štaba 7. korpusa od 1. do 31. decembra 1944 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-18-38, opomba 42. Med pripravljanjem knjige je bil Zbornik, del VI, 18. in 19. knjiga, v srbohrvaškem jeziku.
26. Mesečno poročilo OC 18. divizije z dne 27. decembra 1944; AIZDG, F 66/I. Seznam padlih in evidenca ranjenih.
27. Odredba štaba 7. korpusa z dne 1. septembra 1944 štabu Istrskega odreda; Zbornik VI-16-1.
28. Zbornik štaba 7. korpusa z dne 1. septembra 1944 štabu Istrskega odreda; Zbornik VI-16-1, opomba 3.
29. Maks Zadnik, Istrski odred, Knjižnica NOV in POS, Nova Gorica 1975 (dalje: Zadnik, Istrski odred), str. 476, 478, 530, 531. NOV na Slovenskem, str. 689 in 691.
30. Zadnik, Istrski odred, str. 496, 497, 593—607. Naredba Glavnega štaba Slovenije z dne 28. januarja 1945 za podreditev 4. bataljona 9. brigade 9. korpusu. Zbornik; VI-18-69, opomba 2. NOV na Slovenskem, str. 883. Izvleček iz operacijskega dnevnika 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125.
31. Povelje štaba 7. korpusa z dne 29. decembra 1944 podrejenim enotam; Zbornik VI-18-20.
32. Povelje štaba 18. divizije od 31. decembra 1944 podrejenim enotam za premik na nove položaje; AIZDG, F 191.
33. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 458—460. Poročilo štaba 7. korpusa o napadu na sovražno postojanko na Občinah; Zbornik VI-18-37, opomba 19.
34. Poročilo štaba 7. korpusa o napadu na sovražno postojanko na Občinah; Zbornik VI-18-37.
35. Izvleček iz operacijskega dnevnika štaba 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja od 16. decembra 1944 do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-130. Poročilo organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva z dne 26. januarja 1945; Zbornik VI-18-138.
36. Seznam padlih in seznam ranjenecv.
37. Vojni dnevnik Toneta Vidmarja od 16. decembra 1944 do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-130. Poročilo organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva z dne 26. januarja 1945; Zbornik VI-18-138.
38. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 9. februarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-18-88. Izvleček iz operacijskega dnevnika štaba 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125.
39. Ambrožič, Cankarjeva brigada, str. 727. Ambrožič, Gubčeva brigada, str. 873. Izvod iz operacijskega dnevnika 7. korpusa o bojih podrejenih enot od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125. NOV na Slovenskem, str. 894.
40. Poročilo organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva od 26. januarja 1945; Zbornik VI-18-138. Ukaz bojne skupine Nickel za 22. januar 1945; IZDG, AFK I 281/4.

41. *Poročilo štaba 7. korpusa z dne 9. februarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-18-88. Poročilo organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva od 26. januarja 1945; Zbornik VI-18-138. Izvleček iz operacijskega dnevnika štaba 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125.*

10. poglavje

ZADNJI BOJI ZA OSVOBODITEV

Dogajanja na evropskih frontah in razmere na jugoslovanskih bojiščih v začetku leta 1945 so bili pravi znanilci bližnjega konca vojne. Med januarsko veliko ofenzivo je Rdeča armada prodrla 70 km pred Berlin in nekaj dni pozneje zasedla Budimpešto. Z marcem so Anglo-Američani stopili na zahodno nemško ozemlje. Na Balkanu je meja med osvobojenim območjem in še okupirano Jugoslavijo tekla po črti Osijek—Šid—Zvornik—Višegrad—Foča—Mostar—hrbet Dinare in Velebita—Senj. Od te črte je okupator določil pot umika — na severozahod proti Avstriji in Nemčiji. V isto smer je načrtovala prodore in končne operacije osvobodilna vojska Jugoslavije. Tako je bilo slovensko ozemlje predvideno za zadnje bojevališče na jugoslovanskih tleh.

V skladu z bližnjo vlogo Slovenije je bila tudi Dolenjska predvidena kot prehodno območje, zlasti zaradi prikladnih komunikacij v trikotniku Kočevje—Novo mesto—Ljubljana. In ker je bil ta predel v operacijskem območju 7. korpusa, je bilo jasno, da bodo prav njegove enote tu imele opraviti z umikajočim se sovražnikom. Zato je 24. januarja 1945 štab 7. korpusa ukazal svojim enotam, da se razporedijo na območju reke Krke v Suhi krajini in od Novega mesta proti Beli krajini, kjer bi branile osrednji del osvobojenega ozemlja. Obenem je bil tako dokaj zavarovan še Kočevski Rog. Notranjski in Belokranjski odred sta ostala na svojem operacijskem območju, medtem ko se je Dolenjski odred tistikrat zadrževal v rajonu Dolenjskih Toplic.

Spričo takšne razporeditve partizanskih enot so Nemci in slovenski domobrancei do konca zime in na pomlad 1945 nadaljevali boje za obrambne položaje, s katerih naj bi ščitili umik svojih sil iz Jugoslavije. Njihove akcije so bile vse bolj ostre in v njih je sodelovalo vedno več sovražnikov.

Boji za Stransko vas

Med štiridnevnimi hudimi boji za cesto Lašče—Dvor je sovražnik utrjeval položaje od Žužemberka do Vinkovega Vrha* ter vzpostavil postojanko v Stranski vasi na desnem bregu Krke s 40 do 100 možmi. Ščitila naj bi mostišče na Krki, kar je močno okrnilo manevrski prostor enot 7. korpusa. Da bi preprečila sovražnikov nadzor in njegovo prehajanje na desni breg Krke, je proti koncu januarja 18. divizije začela z napadi na Stransko vas, ki so s presledki trajali cel mesec.

Dne 26. januarja je bila divizija razporejena takole: 9. brigada je bila na Laščah za nadzor območja Jama—Podgozd, 8. brigada v zavarovanju smeri Kočevje—Ribniška dolina, 12. brigada — začasno pod poveljstvom štaba 18. divizije — in specialni bataljon od Primoža do Stare Gore, da bi obvladovala Stransko vas z okolišem, ker je 10. brigada takrat odšla na Hrvaško po opremo. Petnajsta divizija je bila na črti Mraševo—Dolenje in Gorenje Lakovnice—Podgrad.

Naslednji dan je štab divizije izdal bojno povelje 8. in 12. brigadi, okrepljeni z jurišnim bataljonom, za napad na Stransko vas, most čez Krko in demonstrativni napad na Cvibelj.¹ Za zavarovanje napada je Deveti brigadi ukazal, da zasede položaje Smuka—Kot in nadzoruje smeri proti Hinjam in Kočevju.

Postojanko v Stranski vasi je sestavljala 114. četa 5. (velikolaškega) domobranskega bataljona. Precejšnjo zaščito so pomenile čistina okoli vasi, Krka za hrbtom in bližina žužemberske postojanke. Čez dan se je posadka zadrževala zunaj na položajih, z nočjo pa se je vračala v postojanko.

Zvečer so šle brigade v akcijo, ne da bi dosegle cilj. Korpusno poročilo pravi, da »(. . .) zaradi izredno svetle noči in neustreznega terena z veliko čistino napad ni uspel. Podrli so le most čez Krko v Šmihelu pri Žužemberku in na Jami.«² Po akciji se je 8. brigada nastanila v Gradencu, druge enote pa so se vrnile na izhodiščne položaje.

Še nadaljnjih deset dni je ostala 9. brigada na Smuki in nadzorovala Kočevsko smer. Akcij in bojev ni imela. Sovražnik iz Kočevja je prihajal s patroljami le do Male Gore in zasedami ob progi do Lipovca. Na teh poteh so jih brigadni oddelki nekajkrat napadli.

V zatišju tistih dni so imeli v brigadi majhno slovesnost, ko je komandant divizije izročil odlikovanja nekaterim zaslužnim, pogumnim

* V postojankah Žužemberk, Sadinja vas in Vinkov Vrh je bilo do 26. januarja 1945 moštvo iz 13. policijskega polka SS. Ponoči na 27. januar so na to območje prišli 1. in 4. domobranski bataljon ter bojna skupina treh čet 1. batajona 14. policijskega polka SS iz Novega mesta, ki so zamenjali moštvo 13. policijskega polka SS. (Zbornik VI-18-67, opomba 4.)

borcem. Red hrabrosti sta prejela Alojz Ahčin, komandant 3. bataljona, in Leopold Petrič, komandir čete. Z medaljo za hrabrost so bili odlikovani Ivan Korn, borec, Franc Marcola, politični delegat, Štefan Oblonšek, desetar, Alojz Teropšič in Jože Trefalt, oba pomočnika političnega komisarja čete.

Med Primožem in Stransko vasjo pa so se kar vrstili boji, v katere je posegel tudi sovražnik iz Žužemberka. V noči z 28. na 29. januar in 3. februarja sta 8. in 12. brigada z jurišno četo spet napadali Stransko vas. V prvem primeru so borci pregnali domobrance iz vasi na koto 242 (Sv. Rok), ob drugem napadu pa je sovražnikov protijuriš prisilil napadalce, da so se umaknili. Sovražnik iz Stranske vasi je kar štirikrat (29. in 30. januarja ter 3. in 5. februarja) napadel položaje 8. in 12. brigade v rajonu Gradenca oziroma na koti 503 (vzhodno od Gradenca). Do najostrejšega boja je prišlo 3. februarja, ko so ob desetih dopoldne tri sovražnikove kolone s po 100 do 150 možmi odšle nad 8. brigado pri Gradencu. Boji so se prenesli na koto 503, odkoder je sovražnik ob 16. uri odšel v izhodišče. Nemci in domobranci iz Žužemberka so dvakrat (28. januarja in 2. februarja) prodrli do Stare Gore, kjer je prišlo do kratkotrajnih bojov z bataljonom 8. brigade.

V vseh teh napadih naj bi divizijske enote imele 3 mrtve in 11 ranjenih, eden od borcev pa naj bi padel v ujetništvo.* Sovražnikove izgube so ugotovljene le delno — 5 mrtvih in trije ranjeni.

Tiste dni je zavezniško letalstvo dvakrat napadlo Žužemberk z okolico. Prvega februarja je ob 16. uri 18 letal bombardiralo Zafaro, Cvibelj in središče Žužemberka. V četrte ure so odvrgli 44 bomb, ki so ubile tri domobrance. Ker je pol ure pred tem večina posadke zapustila Žužemberk, je bilo med vojaštvom sorazmerno malo žrtev. Naslednji dan ob 14.30 je 15 letal ponovno napadlo Žužemberk in Cvibelj ter Stransko vas. Ob tem se je vnelo več požarov. Sovražnikove izgube ob drugem bombariranju niso znane.

Čeprav minule akcije na Stransko vas niso bile uspešne, predvsem zaradi premajhnega števila napadajočih enot, je štab divizije za 5. februar zvečer spet načrtoval zavzetje postojanke samo s tremi bataljoni. To pot je bila vključena tudi Deveta. Njen bataljon naj bi napadal od jugozahoda, bataljon 12. brigade z jugovzhodne smeri, medtem ko bi jurišni bataljon napadal od mostu na Krki. Bataljona obeh brigad sta morala imeti po 2 lahka minometa, 2 protitankovska minometa (piata) in dve protitankovski puški. Uničenje postojanke so zaupali jurišnikom in bombašem. De-

* Med padlimi je bil tudi komandant 2. bataljona Levstikove brigade kapetan Franc Kukman. Leta 1942/43 je bil borec in komandir čete v ZDO, pred odhodom v Levstikovo pa komandant 1. bataljona 9. brigade.

Franc-Bobnar-Gedžo, komandant brigade

veta brigada je v akcijo določila 1. bataljon, s katerim je šel tudi komandant brigade. Vse tiste dni je bilo zelo mrzlo s snegom. Ob 19.30 so bataljoni začeli napad. Takoj so odgovorili minometi iz Žužemberka, odkoder se je hkrati odpravila posredovat sovražna skupina. Tudi moštvo v napadeni postojanki se je hitro uprlo z močnim streljanjem. Po enournem obstreljevanju so borci z jurišem vdrli v vas in zasedli nekaj hiš. V srditem boju, ki je terjal veliko žrtev, je bil težko ranjen tudi komandant Devete major Franc Bobnar-Gedžo. Potem se je pojavila posredovalna kolona, kar je močno ogrozilo borce v vasi in jih prisililo, da so se umaknili. V napadu so imeli 3 mrtve in 11 ranjenih. Za sovražnika je zapisano, da je imel 25 mrtvih in 20 ranjenih, kar je gotovo pretirano.³

Že naslednji dan je bil za v. d. komandanta 9. brigade imenovan kapetan Marjan Kern, dotlej operativni oficir v štabu brigade.

Dan pozneje se je 8. brigada že od jutra bojevala s sovražnikom, ki je najprej napadel na koti 516 (Trški boršt) in zatem vzhodno od Gradenca (kota 503). Obakrat ga je Levstikova zavrnila. Šele pozneje, ko je napadalec dobil okrepitev iz Žužemberka, je bila Osma prisiljena k umiku v smeri proti Primožu. Okoli enajstih dopoldne se je iz Pisarovine vrnila k Laščam 10. brigada in nemudoma prevzela položaje 12. brigade, ki je takoj odšla v svojo divizijo. Že med zasedanjem odpornih točk zahodno od

Primoža je Ljubljanska prišla v stik s sovražnikom. Kmalu so se razvneli boji, v katerih so sodelovali minometi obeh strani in dva nemška topova. Ves popoldan je sovražnik z juriši naskakoval dominantne položaje brigade, a so ga vselej odbili protijuriši. Ob 17. uri se je prek Jame umaknil v Žužemberk.

Brigadi sta imeli 20 mrtvih in 19 ranjenih, 27 borcev pa sta pogrešali. V sovražnikovih vrstah je padlo po takratni presoji 45 in bilo ranjenih 65 mož.

Po boju 8. in 10. brigade med Gradencem in Primožem se je 8. februarja pozno v noč Deveta razporedila od Stare Gore do kote 503. Naslednji dan dopoldne sta se njenim položajem bližali dve koloni, ena iz Žužemberka z 80 do 100 možmi in druga iz Stranske vasi z okrog 40 vojaki. Zaradi številčne premoči in prednosti v položajih je brigada lahko spustila sovražnika zelo blizu, potem pa je udarila hkrati z vsem orožjem in ga zavrnila.

Korpusno poročilo pravi, da je imel sovražnik 15 mrtvih in prav toliko ranjenih, brigadnih izgub pa da ni bilo.⁴

Zaradi premika divizije na Dolenjsko so zvečer brigado poklicali na Lašče.

Ko je Deveta minule tedne bivala zahodno od roškega pogorja, je bila močno vpletena v boje divizije za Suho krajino in je tako branila osvobojeno Belo krajino ter Kočevski Rog. Ne samo, da sovražnik ni uresničil svojega ofenzivnega načrta, marveč so borci 1. in 4. domobranskemu bataljonu zadali hude izgube. Zaradi nemško-domobranske premoči so si brigade docela in uspešno pomagale s partizansko taktiko. Izogibale so se frontalnim bojem ter napadale v bok in hrbet, enote so bile bolj uspešne v manevrskih bojih kot v napadih na utrjene postojanke. Brigade še vedno niso dovolj izkoriščale težkega orožja, zlasti minometov. Poudariti pa je tudi potrebno, da so pogosti ostri boji v minulih dneh izčrpali moč in udarnost Osme in Devete brigade ter precej zmanjšali število njihovih borcev.

Tako kot druge brigade Osemnajste je tudi Deveta imela zadosti orožja in hrane, slabo pa je bilo z osebno opremo, zlasti s perilom in obutvijo. Kljub temu je bila morala moštva zadovoljiva, medtem ko je zdravstveno stanje precej opešalo. Moštvo je bilo izčrpano, vse več je bilo obolenj zaradi mraza in vlage, huda nadlega so bile uši, neprijetna in nevarna. To je ugotovil tudi štab 7. korpusa in odločil, da se 18. divizija zamenja s 15. divizijo na območju Novo mesto, kjer je bilo več možnosti za krajši počitek in očiščenje.⁵

Brigada je od 23. januarja do 9. februarja 1945 imela po kadrovski evidenci 3 mrtve in 8 ranjenih.

V Pisarovino

V noči na 10. februar 1945 je 18. divizija zapustila Lašče in po desnem bregu Krke zjutraj prišla v Topliško dolino. Deveta je ostala v rajonu Dolenjskih Toplic, Levstikova brigada je šla na sektor Mraševo—Birčna vas in Ljubljanska brigada do Podgrada. Divizijski štab se je nastanil v Gorenjih Sušicah. Prva dva dneva na novem operacijskem območju niso enote načrtovale nobenih akcij, pa tudi sovražnik ni bil aktiven.

Priložnosti za počitek s kopanjem dotlej brigada še ni imela, a je bila tega hudo potrebna. Borci in borke so se najprej temeljito očistili uši, nato so se okopali v zdraviliškem bazenu. Vedno marljive tovarišice so jim oprale perilo in vsaj za silo zakrpale strgana oblačila. Zvečer so si privoščili miting s krajšim plesom, kjer ni manjkalo vselej gostoljubnih domačinov in zlasti aktivne mladine.

Dobro razpoložena brigada se je dva dni pozneje razporedila s 1. bataljonom na črti Lakovnice—Rakovnik (zdaj Rakovnik pri Birčni vasi), z 2. bataljonom na koti 328 (Cerovec, vzhodno od Birčne vasi) in s 3. bataljonom ter štabom brigade v Birčni vasi. Tam je 13. februarja zjutraj prejela nalog, naj se pripravi za pot na Hrvaško, kamor bo spremljala peš transport pacientov, določenih za evakuacijo.* V ta namen naj za tak pohod manj sposobne borce začasno pusti v 8. brigadi. Ob vrnitvi bo nosila blago, orožje ter drugo vojaško opremo za vojsko in teren. Tistikrat so bila v Pisarovini, središču osvobojenega ozemlja med Zagrebom in Karlovcem, skladišča, kamor je prihajala zavezniška pomoč za partizansko vojsko. Poleg tega je bilo tam še sprejemališče za ranjence oziroma paciente, ki so jih nato pošiljali v že osvobojeno Dalmacijo.** V Pisarovini so tudi izmenjavali nemške in ustaške vojake ter oficirje za naše politične delavce in pripadnike NOV.

Brigada se je kar najhitreje odpravila v Belo krajino in si malo daljši počitek privoščila šele v rajonu Metlike. Tam so ji za vodnika v Pisarovino dodelili četo 3. bataljona Belokranjskega odreda in 14. februarja je s 40

* Prvi transport (imenovan peš transport, za razliko od evakuiranja z letali) z 232 pacienti iz bolnišničnega bloka SHVPB (Slovensko-hrvaška vojna partizanska bolnišnica) v Žumberku se je odpravil v Pisarovino dne 25. decembra 1944. Zaradi sovražnikove blokade na poti se je moral dvakrat vrniti do Kostanjevca in Oštrca. (Poročilo Janeza Varla z dne 29. decembra 1944 načelniku sanitetnega oddelka Glavnega štaba Slovenije o transportu ranjencev in bolnikov; Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v NOV na Slovenskem, knjiga 3, dokument št. 61.) Transport je prišel na cilj 5. januarja 1945. Za njim jih je šlo še pet; zadnji, šesti, je bil zaupan 10. brigadi.

** Od 5. januarja 1945 je v Novigradu (Dalmacija) delovala Slovenska vojna bolnica pri 8. korpusu. Imela je kirurški, interni in otroški (dečji) oddelek. Do konca tega meseca je že sprejela 239 ranjencev ter 36 mater in otrok, za katere je skrbelo 18-člansko osebje. (Zbornik sanitetne službe v NOV na Slovenskem, knjiga 3, dokument št. 84.)

ranjenci odšla proti Hrvaški. V pohodu prek Drašičev, Vivodine in Krašiča je naslednjega dne okoli poldne blizu vasi Slavetič presenetila ustaško satnijo (četo), ki je ravno imela odmor med vajami. V zmedu zaradi presenečenja in ostrega napada je imel sovražnik več mrtvih, 8 pa so jih naši ujeli, vmes nekega poročnika. Med borci ni bilo izgub, zaplenili pa so nekaj pušk in streliva. Po tem so se bataljoni hitro uredili in odhiteli dalje. Z nočjo naj bi med vasjo Klinče selo in Zdenčino prekoračili železniško progo ter nadaljevali pot proti Pisarovini.

Napad na ustaše pri Slavetiću pa je pomenil preplah za vojaštvo v Jastrebarskem in Samoboru ter po drugih oporiščih med temi postojankami. Popoldne so brigadni obveščevalci že zvedeli, da se sovražnik zbira na mnogih kotah in da je promet vojaških vozil postal živahnejši. Kljub temu je Deveta nadaljevala pot in prečkala glavno cesto v smeri proti Zdenčini. Z nočjo je prišla do železniške proge, ki bi jo morala prekoračiti, a se je pred njo ustavila. Poročila izvidnic in oglednikov so namreč govorila, da Nemci pripravljajo obkolitev. Štab brigade je ukazal vrnitev in kolona se je odpravila po isti poti nazaj. Vso noč so jo spremljali osamljeni rafali z bregov ob poti, kjer se je umikala, vendar do spopada ni prišlo. Ko je z dnem spešila ob podnožju Plešivice, med Sv. Jano in gradom Okič, jo je sovražnik vse močnejše obstreljeval in potiskal v smer, ki se je na široko odpirala v čistino. Med Popovim Dolom in vasjo Klake so imeli Nemci in ustaši zbranih okrog 800 vojakov, močna pehotna kolona pa se je približevala tudi iz smeri Jastrebarskega. Vse več sovražnikovih ognjenih zapor je grozilo, da bodo razbile bataljone, ki so si z lahkim orožjem utirali pot naprej. V težkem manevrskem boju, ki se je razvlekel še v popoldne, je brigadi uspelo enote in transportno kolono obdržati skupaj ter se spretno umikati proti Vivodini, čeprav je borcev že zelo primanjkovalo streliva. V boju blizu gradu Okič so ji štirje padli.

Prek Vivodine je 18. februarja Deveta z ranjenci spet prišla v Bušinj vas. Tu so bataljonom takoj razdelili strelivo, potem so ob rednih vojaških in političnih nalogah štiri dni čakali na novo povelje. * Govorilo pa se je, da bo brigada verjetno spet odšla proti Pisarovini.⁶

V tem času sta pod Gorjanci 8. in 10. brigada bili na starih položajih ter se večkrat spopadli s sovražnikom pri Mokrem Polju in med Stražo ter Poljem.

Medtem se je v Čurilah pri Metliki zbrala že nova kolona, v glavnem gibljivih ranjencev, bolnikov, invalidov, izčrpanih borcev ter drugih, ki naj bi jih prek Pisarovine poslali v Dalmacijo. Do osvobojenega ozemlja

** Borci brigade se spominjajo, da so v Bušinji vasi prejeli od mladinske organizacije slovensko zastavo z izvezenim posvetilom.*

na Hrvaškem bi jih varovala Deveta, ves transport pa je bil zaupan polkovniku Stanetu Potočarju-Lazarju, ki je odhajal v Zadar za komandanta Baze Glavnega štaba Slovenije-Dalmacija.

Dne 23. februarja 1945 so bataljoni dobili v neposredno varstvo 30 ranjencev na mulah in se odpravili v smeri proti Pisarovini, večinoma po isti poti kot prvič, le čez železniško progo Zagreb—Karlovac so morali na sektorju Kupčina. Za njimi je šel polkovnik Stane Potočar s kolono.

Kljub veliki razdalji, slabim potem in slabemu vremenu ter nenehni nevarnosti, da zadene na sovražnika, je urejena kolona prehodila pot brez ovir. Iz pričevanj udeležencev tega drugega pohoda zvemo, da sta brigada in bolniška kolona srečno prispeli na cilj 25. februarja 1945.

V Pisarovini se je v naslednjih treh dneh Deveta v celoti preoblekla v nove, enotne vojaške uniforme angleškega kroja in izdelave, se primerno obula in spočila. Veliko dobrih borcev je dobilo angleške brzostrelke. Prevzela je tudi za celo brigado uniform in orožja, da jih odnese v Belo krajino.

Po vojni je o takratnem bivanju v Pisarovini udeleženec pohoda Miroslav Stalowsky med drugim zapisal, da je tam vladal poseben režim. Tam da so partizani vozili ameriške kamione in na kotlu so prvič jedli riž. Ker so v Pisarovini zamenjavali ujetnike, so Nemci in ustaši spoštovali nedotakljivost tega kraja.

Med vračanjem je brigada 28. februarja zvečer pri Zdenčini prekoračila železniško progo, se pod Sv. Jano izognila sovražnikovi zasedi ter se preusmerila proti Metliki, kamor je prišla 2. marca brez nezgod, čeprav je spremljala več vprežnih voz s soljo, galico in vojaškimi oblačili. Ko je izročila tovor, je šla za dva dni v Bušinj vas počivat.⁷

V tem času je bil štab divizije z 10. brigado še vedno na starih položajih. Levstikova je bila začasno dodana 15. diviziji in razporejena v Suhi krajini na desni strani Krke.

Naši so v minulih treh tednih imeli 7 mrtvih in 6 ranjenih.

Pod Gorjanci

Iz Bele krajine je 9. brigada odšla 4. marca na območje Gabrja pod Gorjance. Od tam se je naslednji dan odpravila proti Kostanjevici v prehranjevalno akcijo. Pri Maharovcu se je njen 2. bataljon ostro spopadel

zasedo 51. posadkovne čete domobrancev iz Bele Cerkve ter se šele po dveh urah pridružil glavnini. Brigada je po uspešni prehranjevalni akciji zasedla položaje Veliki Cerovec—Podgrad—Lakovnice. Levo od nje, v smeri proti Podljubnu, je bila 24. italijanska brigada »Fontanot«.* Štab divizije se je zadrževal na Uršnih selih; 10. brigada je odhajala v spremstvu ranjencev v Pisarovino, medtem ko je Levstikova s 15. divizijo operirala v Suhi krajini.

Na novih položajih, kjer tistikrat sovražnik ni bil posebno dejaven, je imela brigada v dveh tednih samo nekaj manjših apopadov patrulj. Podobno je bilo na položajih 24. brigade.

Drugačne razmere pa so vladale na operacijskem območju 15. divizije, v Suhi krajini na obeh straneh Krke. Pri Lučarjevem Kalu, iz Sadinje vasi in Jame pri Dvoru, pri Hinjah in Ratju so nemško-domobranske enote, močne tudi do 600 mož, napadale njene brigade in Dolenjski odred. Boji so bili težki in so na obeh straneh zahtevali veliko žrtev.**

Da bi zmanjšali sovražnikov pritisk na enote 15. divizije, je 13. marca štab 18. divizije ukazal, da jurišni bataljon napade sovražnikovo postojanko Vinkov Vrh, kjer so bili deli 1. bataljona polka SS »Varjagov«.**

Hkrati naj 9. brigada napade z enim bataljonom domobransko oporišče Daljni Vrh, kjer je bila 36. posadkovna četa domobrancev, dva bataljona pa razporedi v zasede na črto Škrjanče—Pogance. Medtem naj 8. brigada demonstrativno obstreljuje Žabjo vas (Novo mesto), 24. brigada pa z enim bataljonom Bršljin in z drugim Šmihel. Za prevoz prek Krke je bil določen pontonirski vod. Akcija naj bi se začela 13. marca ob 20. uri. Po končanih

* 24. Italijansko narodnoosvobodilno brigado »Fratelli Fontanot« so ustanovili 17. decembra 1944 na slovesnem zboru v Suhorju v Beli krajini in jo vključili v 18. divizijo. Zadnjega aprila 1945 je odšla v sestavo novoustanovljene italijanske partizanske divizije »Garibaldi Fontanot«. Ob ustanovitvi je imela 3 močne bataljone in zelo dobro oborožitev.

** Tisti čas je nastala tako imenovana »Gubeva linija«. Od 9. marca do 30. marca je imela Gubčeva brigada obrambno črto, ki se je raztezala od Gradenca do Lašč. Imela je polno utrdb, zemljank, zaklonišč in zaščitnih jarkov. namenjena je bila zlasti za zavarovanje ceste Jama—smer Smuka.

* Januaria 1945 so v Ljubljani ustanovili nov polk SS. Njegovo jedro je bilo okrog 500 mož lovskega bataljona SS, ki je bil novembra 1944 premeščen iz Kamnika v Ljubljano. V začetku januarja 1945 je prišlo v Ljubljano za okrepitev okrog 400 mož in tedaj so ustanovili 1. in 2. bataljon ter izvidniško četo (Jägdkomando). Te enote so v februarju 1945 poslali na območje Žužemberka (izvidniško četo 1. februarja, 1. bataljon 15. februarja in 2. bataljon 27. februarja). Medtem so v Ljubljani ustanavljali 3. bataljon, ki so ga marca poslali v sestavo polka na območje Žužemberka. Ta polk SS je 20. februarja 1945 dobil naziv: Sonderregiment SS I (imenovan tudi Regiment »Varäger oziroma polk »Varjagov«). Poveljniški kader so bili ruski emigranti-oficirji, moštvo pa so mobilizirali med ruskimi vojnimi ujetniki po nemških taboriščih. Pripadniki tega polka so nosili na rokavih izpisane črke ROA (Ruska osvobodilna armada). (Zbornik VI-18-115, opomba 5.)

Ive Šubic, Kolona v snegu. 1944, linorez

napadih bi se morale enote najpozneje do pete ure naslednjega dne vrniti na desni breg Krke.⁹

Jurišni bataljon 18. divizije je z naglim vdorom presenetil sovražno posadko na Vinkovem Vrh. V boju je padlo 36 in bilo ranjenih 35 sovražnikovih vojakov; naši so imeli 2 mrtva in 7 ranjenih. Zaplenili so veliko orožja.

Prvi bataljon Devete in bataljon 24. italijanske brigade, ki sta bila določena za napad na Daljni Vrh in Bršljin, nista mogla prek močno zastraženega levega brega Krke blizu Sel pri Straži in sta se vrnila. Medtem je 2. bataljon brigade pri Pogancah razgnal sovražnikovo zasedo.¹⁰

Dne 17. marca zvečer je brigada spet šla v ekonomsko akcijo, tokrat na območje Sv. Križa (zdaj Podbočje), in se naslednji dan zvečer vrnila s hrano. V naslednjih dveh dneh je sovražnik dvakrat zapored izpadel z močnimi patruljami iz Novega mesta do Zajčjega Vrh (zdaj Zajčji Vrh pri Stopičah) in Ruperč vrha. Pri tem sta se z njim spopadli 8. in 24. brigada, medtem ko Deveta z njim ni prišla v stik.

Čeprav v minulih dveh tednih brigada ni imela pomembnejšega boja, so imeli borci in starešine precej dela. Pri vojaškem usposabljanju so vadili predvsem napad na utrjenega sovražnika, kako se zavarovati pred topovskimi in minometnimi izstrelki ter se urili ravnati z novim orožjem, ki so ga prinesli iz Pisarovine. Spričo naglega razvoja vojaških in političnih razmer je vse bolj naraščalo zanimanje za sestanke, na katerih so govorili o dogajanjih na domačih in tujih bojiščih. Skoraj sprotne poročila o pomembnih premikih na odločujočih frontah, o ukrepih raznih vlad in zlasti o dogodkih v domovino so razvnamala živahna razpravljanja. Vsi, ne samo »stari partizani«, tudi najbolj sveži novinci so hoteli imeti čimveč dokazov in zagotovil, da bo kmalu konec vojne. V razpravah so hoteli biti sproti obveščeni o poteku osvobajanja jugoslovanskega ozemlja, o prodiranju Rdeče armade proti Sloveniji, o prihodu angloameriških čet v Nemčijo, o povojnem obnašanju zahodnih zaveznikov in podobno. Nič manj zavzeto niso spraševali o prihodnjih pravicah in dolžnostih partizanov, o odnosu nove oblasti in partizanov do bivših belogardistov, slovenskih domobrancev, četnikov in ustašev.¹¹ Vsekakor so tistikrat partizani zavestno ali podzavestno že čutili približevanje svobode. To je bilo čutiti tudi v povečani disciplini, dobri morali v težkih trenutkih, zelo redkih pobegih in podobnem. V dobrem razpoloženju so tiste dni organizirali tudi miting v Lakovnicah.

Kljub dokaj mirnim razmeram pod Gorjanci sta med 5. in 21. marcem dva borca brigade padla, štirje pa so bili ranjeni.

V ognju Suhe krajine

Ker so bili borci zaradi vsakodnevnih bojev v Suhi krajini preutrujeni, je štab 7. korpusa ukazal 18. in 15. diviziji, da spet zamenjata operacijski območji. Pri tem je morala Gubčeva brigada ostati še nekaj dni na dotedanjih položajih Gradenc—Lašče, ker so Levstikovo brigado poslali v akcijo h Kolpi. Kmalu po prihodu 18. divizije v Suho krajino na obronke Roga so se tam razvneli odločilni boji za cesto Kočevje—Dvor pri Žužemberku. Partizansko obrambo in napadalnost pa je lahko strla le sovražnikova protiofenziva.

Prek roških gozdov je 9. brigada dne 21. marca 1945 prišla v Suho krajino. Tretji bataljon je pustila na Plešu, z drugim delom je zasedla Prevole. Severno od nje, na črti Sela pri Hinjah—Vrh—kota 503 (vzhodno od Gradenca), je bila razporejena 10. brigada, na Smuki pa italijanska brigada »Fontanot«.

Naslednjega dne zjutraj je od Žvirč prišel do Vršička (kota 574) vod 5. domobranskega bataljona iz rajona Struge, ki je hotel obkoliti zasedo ene od brigadnih čet, vendar ga je ta pravočasno opazila in odbila. Po korpusnem poročilu je imel sovražnik 8 mrtvih in 5 ranjenih. Borci so bili bez izgub.¹²

Vsi dotedanji sovražnikovi poskusi, da bi obvladal cesto ob podnožju zahodne strani roškega pogorja, so ostali brez uspeha. Tudi nenadni globoki vdori njegovih kolon na svobodno ozemlje in nova postojanka v Stranski vasi mu tega niso zagotovili. Da bi to dosegel — k temu pa so ga že priganjale razmere na odločilnih bojevališčih — je začel utrjevati še nove postojanke v Suhi krajini, saj naj bi bila ta izhodišče stalnega pritiska v smeri proti cesti Stari Log—Jama pri Dvoru. Tako je v noči na 19. marec prišel na Kal (Ambrus) 1. bataljon SD in začel graditi postojanko. Skoraj hkrati se je v Strugah nastanilo moštvo 5. bataljona SD in se prav tako lotilo utrjevanja naselja ter nadzorovanja okoliških cest. Pet dni zatem je Kal zasedla nemška četa »B« iz 5. bataljona SD, medtem ko je 1. domobranski bataljon odšel iz Kala proti Novemu mestu.

Štab 7. korpusa se je odločil za akcijo in 18. divizija je 24. marca izdala bojno povelje. Kal bosta napadla bataljon 9. brigade iz smeri kote 439 (južno od Kala) in Ambrusa ter jurišni bataljon divizije od kote 578 (Savčji hrib), ki bosta za to dobila lahke minomete in piat.* Hkrati naj Deveta napade z enim bataljonom še Tisovec, s tretjim bataljonom pa zavaruje stanovališče. Deseta brigada naj napade Kamni Vrh, z jurišno četo uniči postojanko Korinj, del moštva zavaruje cesto Ambrus—Zagradec, drugi

* Kratica za Projector Infantry Antitank — ročni protitankovski minomet.

del pa naj podpre akcijo na Kalu. Napad naj se začne 25. marca ob dveh zjutraj, pet ur pozneje pa naj bi bile brigade in jurišniki spet na starih položajih. Odredba je večkrat opozorila na gverilski način izvedbe naloge.¹³ O razmerju sil zapišimo le to, da so v neposreden napad odšli trije bataljoni 9. in 10. brigade ter jurišni bataljon divizije, skupaj okrog 230 borcev.*

Deveta je v napad na Kal poslala 1. bataljon, nad Tisovec je šel 2. bataljon, položaje na koti 574 (Vršiček) pa je varoval 3. bataljon. O tem, kako je akcija potekala, skoraj ni podatkov. Štab divizije je poročal le to, da so se njene enote vrnile s sektorja Korinj—Kal brez uspeha. Korpusni bilten pa pravi, da je bila postojanka zaradi sovražnikove premoči samo delno uničena.¹⁴ Kaže, da je bila akcija pripravljena v prehudi naglici in ob pomanjkljivih podatkih, kar so poveljujoči kmalu ugotovili in napad prekinili. Da je bilo res tako, priča tudi podatek, da v seznamu padlih in ranjenih ni najti pod tem datumom nobene žrtve iz vrst Devete. O tem napadu se tudi borci brigade ne spominjajo ničesar.

Še preden sta se 1. in 2. bataljon vrnila iz akcije na stare položaje, se je iz Strug do kote 574 (Vršiček) pritihotapila skupina 50 domobrancev 114. čete 5. bataljona SD. Toda tik preden je sovražnik zasedel izhodiščni položaj za napad, je zašel na minsko polje, ki ga je sprožila zaseda 3. bataljona brigade in potem nanj še odprla ogenj. Pri tem je bilo ubitih 10 in ranjenih 8 domobrancev, enega pa so naši ujeli. Med borci ni bilo žrtev. V akciji so zaplenili 4 brzostrelke.¹⁵

Čez dva dni je šla 18. divizija drugič v napad na postojanko Kal, tokrat s po dvema bataljonoma 9. in 10. brigade ter z jurišnim bataljonom. V moštvu in orožju so imeli premoč partizani, čeprav je medtem sovražnik dobil v okrepitev 45 vojakov iz 25. čete 5. bataljona SD in težki minomet. Vendar pa je imela sovražnikova posadka slej ko prej veliko prednost v položajih za obrambo postojanke. Napad naj bi se začel 27. marca 1945 ob štirih zjutraj, ko bi za znamenje izstrelili zeleno raketo.

Deveta je v neposreden napad spet določila 1. in 2. bataljon, Tretjega pa v zavarovanje na sektor Tisovec. Medtem ko so se brigadne čete pred postojanko razporejale za napad, jih je sovražnik zaznal in začel na vso moč obstreljevati. Ne da bi čakali na dogovorjeno znamenje, so dobro

* V noči na 24. marec 1945 je na Kalu zasedla položaje nemška četa »B« iz 5. bataljona SD, 1. bataljon SD pa je 24. marca odšel v smeri proti Novemu mestu.

Za nemško četo »B«, ki je 24. marca prišla na Kal in bila dodana 5. bataljonu SD, meni redakcija Zbornika, da se je tako imenovala 18. kazensko popravna četa (s sedežem v Velikih Laščah), ki so jo z odredbo višjega vodje SS in policije 18. vojnega okrožja od februarja 1945 sestavljali slovenski domobranci, ki sta jih SS in policijsko sodišče obsodila za kazniva dejanja, a so jim vzdrževanje kazni preložili zato, da bi se izkazali v boju. Komandir čete je bil hauptsturmführer SS Lindbrodt. Verjetno so v to četo vključili tudi obsojene pripadnike nemških oboroženih sil. (Zbornik VI-19-33 — opomba 4.)

oboroženi in bojno razporejeni borci hitro odgovorili.* Prva sta napadla od zahodne strani bataljona Devete, kmalu nato je iz vzhodne smeri udaril naravnost na postojanko še jurišni bataljon. Napadeni se je odločno upiral in pri tem dobro izkoriščal prednost oporišča na vzpetini. Borci so hoteli za vsako ceno zavzeti postojanko, zato so vsi jurišali. Vas in bližnjo okolico je že kar od začetka močno osvetlil goreči kozolec in odkrival gibanje napadalca. Po uri srditega boja sta na prizorišče spopada prišla še dva bataljona 10. brigade, a kljub temu ni bilo mogoče uspešno končati boja za postojanko. Medtem se je 3. bataljon Devete spopadel s posredovalno kolono slovenskih domobrancev iz postojanke Struge ter jo zavrnil. Ker potem v boju tudi juriši niso uspeli, je bojna zagnanost borcev začela popuščati. Bil je že poln dan, ko so se partizani umaknili od goreče postojanke, ki so jo zavzeli le na pol. Razbili so tri bunkerje in zažgali štiri hiše. Do poldne so se bataljoni 9. in 10. brigade vrnili na prejšnje položaje.¹⁶

Žrtev je bilo veliko. Sovražnik naj bi imel 27 mrtvih in 18 ranjenih. Pri naših je 8 borcev padlo, 28 pa je bilo ranjenih, od teh je imela Deveta tri mrtve in 15 ranjenih.

Razporejena na črti Pleš—Prevole in z dobro organizirano obrambno točko na Vršičku brigada vseh naslednjih devet dni ni menjala položajev in se tudi ni zapletla v kak boj. Pač pa so njene patrulje med 2. in 6. aprilom srečale več sovražnikovih bojnih skupin iz Struške doline in Kala ter se z njimi spopadle pri Prevolah, Seču, na Ratju in blizu Visejca.

Več sprememb je bilo pri drugih divizijskih enotah. Po odhodu Gubčeve brigade je njeno črto na Primožu zasedla Ljubljanska, položaje pri Selih in Vrhju pri Hinjah so zasedli borci 8. brigade, italijanska 24. brigada »Fontanot« pa je bila na črti Smuka—Mala Gora.

Medtem so Nemci krepili obstoječe postojanke ter ustanavljali nova oporišča in bojne skupine. Čimprej so hoteli obvladati cesto Kočevje—Dvor—Novo mesto ter prek Semiča ali Gorjancev priti v Belo krajino. Na Kolpi so se nameravali upreti 4. armadi JA.** Obenem so načrtovali zvezo Kočevje—Brod na Kolpi—Sušak. Poleg tega naj bi z manjšimi premiki in akcijami preprečevali stike 7. korpusa z enotami JA na drugih območjih Slovenije, še bolj razširili nadzorovano ozemlje ter onemogočili prehranjevalne akcije korpusnih enot.¹⁸

* O začetku napada na Kal v noči na 27. marec 1945 je tedanji komandir 3. čete 2. batajona pozneje zapisal, da se spominja, kako srčno so naši borci hiteli proti določenim položajem, pri tem pa so pozabili na previdnost. Prezgodaj so se odkrili sovražniku, ki je silovito odgovoril. (Jože Štajer, pismo avtorju z dne 3. aprila 1987)

** S 1. marcem 1945 je bila NOV in PO Jugoslavije preimenovana v Jugoslovansko armado (JA). Obenem je Vrhovni štab NOV in POJ postal Generalštab JA.

Vzrokov za pospešeno sovražnikovo aktivnost je bilo dovolj, naj navedemo samo nekatere. Dne 20. marca 1945 je 4. armada JA prebila nemško fronto v Liki in začela ofenzivne operacije za osvoboditev zahodnih predelov Jugoslavije. Deset dni pozneje so enote Rdeče armade že stopile na slovenska tla v Prekmurju. Pomembno je bilo tudi dejstvo, da je 7. korpus s srdito obrambo in napadi še vedno uspešno odrival sovražnika od ceste Kočevje—Žužemberk. Ob tem je s pomladjo naraščalo število zavezniških letalskih akcij v podporo borcem na suhokranjskih položajih. Tako je 3. aprila angloameriško letalstvo spet bombardiralo Žužemberk, Sadinjo vas, Dvor in Vinkov Vrh.

V začetku aprila 1945 je sovražnik začel graditi in krepiti obrambo na črti Žlebič—Ribnica—Struge in dalje proti Krki. Iz Ribniške doline je v smeri proti Sv. Ani (Mala gora) pripravljal nove odporne točke. V Strugah je nastanil tri čete 5. domobranskega bataljona in 10. četo 19. policijskega polka SS, skupaj okrog 450 mož z dvema topoma ter na Kalu okrog 350 vojakov 4. in 5. domobranskega bataljona.* Okrepil je tudi Kočevje, Ribnico, Žužemberk, Novo mesto in manjše postojanke na tej črti, Kal, Sadinjo vas, Vinkov Vrh in Daljni Vrh. To je napovedovalo, da bo kmalu začel ofenzivo v Suhi krajini.

Glavni štab Slovenije je pravilno presodil okupatorjevo namero, zato je že konec marca velel 7. korpusu, naj vzpostavi močno obrambno črto Hinje—Lašče—Podhosta—Podgrad. Skladno s tem se je štab 7. korpusa odločil, da sovražniku prepreči nadaljnje utrjevanje in ga izžene iz Suhe krajine. V tej smeri pa je bilo treba najprej uničiti postojanko Pri Cerkvi (Struge), zatem Kal in nadaljevati z napadi ob Krki do oporišča Vinkov Vrh.

Dne 4. aprila je bilo izdano povelje za akcijo na sovražno postojanko v Strugah. Glavno nalogo naj bi opravila 18. divizija z dodanimi sedmimi topovi kal. 75 mm in štirimi tanki. Petnajsta divizija bo zavarovala smeri Kal, Korinj, Zagradec, Žužemberk in Dvor ter novomeški sektor. Začetek napada je bil določen ob zori 6. aprila.¹⁹

Petnajsta divizija je pravočasno prišla izpod Gorjancev in s Cankarjevo brigado obkolila Kal—Korinj, 12. in 15. brigada sta zasedli črto Plešivica—Gradenc—Primož, medtem ko je Gubčeva brigada ostala na območju Novega mesta.

Osemnajsta je za neposreden napad določila 8. brigado in jo razporedila na črti Kolenča Vas—Podtabor—Rapljevo. Z 10. brigado je za-

* Dne 28. marca 1945 so Nemci dotedanje domobranske bataljone preimenovali: bataljon »Kohl«, prej 1. bataljon, je ostal 1. bataljon; bataljon »Lindner«, prej 4. bataljon, v 2. bataljon; bataljon »Rupnik«, prej 2. bataljon, v 5. bataljon; bataljon »Gareis«, prej 3. bataljon, v 6. bataljon in bataljon »Kasper« v 10. bataljon. (Zbornik XI-4-38, opomba 25)

sedla položaje severno od ceste Komplje—Struge Žvirče, medtem ko je Deveto kot divizijsko rezervo poslala z dvema bataljonom na položaje južno in severno od Žvirč, z enim pa v akcijo na črto Sv. Ana—Seljan—Zapuže. Italijansko 24. brigado z enim bataljonom Belokranjskega odreda je napotila do Male Gore, odkoder naj zavaruje smeri Kočevje in Ribnica.

Deveta je 6. aprila dopoldne imela 1. bataljon pri Sv. Ani in Seljanu. Tam so borci ob enajstih razgnali skupino sovražnikovih vojakov, ki so prišli z delavci gradit obrambno črto. V spopadu je ta bataljon Devete zajel 14 totovcev.* Uro zatem sta dve koloni domobrancev iz Velikih Lašč in Ribnice prišli nad bataljon in ga v ostrem boju prisilili, da se je umaknil v smeri proti Žvirčam, kjer je bila glavnina brigade.

Drugi in 3. bataljon brigade sta dopoldne prišla s kote 563 (severno od Žvirč) ter kote 576 (južno od Žvirč) na koto 687 (vzhodno od Rapljevega), da bi zavarovala napad Levstikove brigade. Ko so se popoldne razvneli boji za Struge, je šel 2. bataljon v zaščiti tankov do sovražnikovega oporišča Pri Cerkvi in tam podprl napad 8. in 10. brigade. Toda nemško-domobranski posadki, je prišla na pomoč okrepitev, povrh pa je kazalo, da bo sovražnik še pred jutrom poskusil razbremeniti napadeno postojanko s posredovanjem iz drugih postojank, zato je 2. bataljon dobil navodilo, da naj se vrne na koto 576, kjer je ostal do 14. ure naslednjega dne. Tretji bataljon je popoldne s kote 687 odšel v napad na sovražnika v Strugah. Zaradi sovražnikove premoči in njegovega izpada proti položajem bataljona pa se je bil prisiljen umakniti. Odšel je na Hribko in tam ostal na položajih do 14. ure 7. aprila.

Še pred začetkom akcije so 3. bataljon Levstikove brigade nepričakovano napadli domobranci pri Rapljevem. Spričo tega je moral skupaj z Artilerijsko brigado menjati položaje. Šele po 13. uri je partizansko topništvo odprlo ogenj, okoli petih popoldne pa so borci ob podpori treh tankov odšli v napad. Srditi boji so trajali vse do noči. Osma in Ljubljanska brigada sta zasedli tri hiše v postojanki, ko je sovražniku začela prihajati pomoč. Kmalu se je v oporišču Pri Cerkvi zbralo okrog 800 mož z enim tankom in na Kalu 500 mož.** Brigade so se morale umakniti, prav tako tudi tanki in topovi. Na zapornih položajih se je Cankarjeva brigada ves dan zagrizeno bojevala z enotami posadke s Kala. Na drugih sektorjih sovražnik ni nastopal.

Dne 7. aprila popoldne se je Deveta razporedila na Jasenovem hribu, na koti 606 (pri Kajžerčku) in na koti 563, severozahodno od Žvirč.

* TODT je bila nemška obvezna delovna organizacija, mobilizirane vanjo pa so naši ljudje klicali »totovci«.

** Postojanko Pri Cerkvi so okrepili z bataljonom polka SS »Varjagov« deli 1. domobranske posadkovne čete iz Ribnice in dvema vodoma iz Velikih Lašč. (Zbornik VI-19-50.)

Dopoldne se je 10. brigada bojevala na sektorju Potiskavec—Lipa, potem pa se je umaknila do 8. brigade na območje Hribka—Žvirče. Italijanska brigada je prišla v rajon Polom—Seč.²⁰

Operacijo obeh dni so ocenili kot delno uspelo. Priprave in pohodi so potekali v redu, odpovedalo pa je topništvo, ki ni pravočasno začelo streljati. Sovražnik je tako pravočasno odkril približevanje partizanskih enot in se organiziral za obrambo. Zaradi njegovega protinapada so se enote, določene za napad, drobile, namesto da bi izkoristile moč koncentričnega udara.

Po divizijskem poročilu naj bi imel sovražnik 50 mrtvih in 61 ranjenih, kar je skorajda pretirano, 14 totovcev pa naj bi naši ujeli. V diviziji je bilo 5 mrtvih in 14 ranjenih, 13 borcev pa so pogrešali, medtem ko Deveta ni imela izgub.²¹

Istega dne so začele v Suho krajino prihajati precejšnje sovražnikove sile. Do 9. aprila so prišli 2. bataljon 17. policijskega polka SS, del 19. policijskega polka SS, 1. bataljon 25. policijskega polka SS, štirje domobranski bataljoni in dva bataljona ROA, skupaj okrog 4 000 mož.²² Zato je štab 7. korpusa, ki je sprva za tisti večer načrtoval akcijo na Kal, to opustil in odločil, da bo čez dva dni s 15. divizijo napadel Vinkov Vrh, kjer je bilo 150 mož ROA. Za to je takoj izdal bojno povelje in ukazal pregrupirati brigade. V skladu s tem je istega dne štab 18. divizije razporedil 9. brigado na položaje Sv. Katarina—Kota 516 (Trški boršt)—Vrh pri Hinjah, 8. brigado na črto Hinje—Prevole—Vršiček, 10. brigado od Lašč do Stare Gore in italijansko brigado »Fontanot« v rajonu Smuka—Kravski vrh. Položaje med Primožem in reko Krko je zasedla 15. brigada.²³

Naslednji dan so bile vse enote 18. divizije na novih položajih in se že spopadle s sovražnikovimi izvidniškimi oddelki, ki so iz smeri Strug in Kala vdirali do Visejca in proti Hinjam. To in pa dejstvo, da je bilo v zahodnem delu Suhe krajine ter okoliških oporiščih polno sovražnega vojaštva, je napovedovalo skorajšnjo sovražnikovo ofenzivo.

Devetega aprila 1945 so se vneli srditi boji. Sedmi korpus je odšel nad sovražne postojanke na levem bregu Krke, okupator pa proti korpusnim enotam v Suhi krajini na nasprotni strani Krke. Namere obeh so bile jasne. Za osvobodilno gibanje je bilo življenjskega pomena obraniti roško pogorje pred nemško-domobransko zasedbo, zato so morale brigade dejstvovati v dolini. Sovražnik je hotel za vsako ceno obvladati cesto Kočevje—Dvor in prikladne višje položaje vzdolžno od nje. Da bi dosegel to, pa bi moral stisniti korpusne enote h Krki in jih tam ob podpori iz novomeške smeri razbiti.

In kakšno je bilo pri tem razmerje sil?

V boj proti 7. korpusu se je zbralo za 4 do 5 bataljonov nemških enot, dve tankovski četi, en divizion ter za 7 do 8 domobranskih bataljonov pehote in ena baterija, skupaj okoli 5 000 mož. Tem sta se upirali 15. in 18. divizija s skupaj sedmimi brigadami ter še 4 posebne enote, t.j. do 3 500 ljudi.²⁴

Ti dve vojaški grupaciji sta takoj prvega dne začeli z vrsto spopadov, v katere se je že do večera vključila večina korpusnih enot. Najprej se je sovražnik odpravil proti 18. diviziji, ki je bila razporejena v Suhi krajini na desnem bregu Krke. Pri tem je najprej prišel v stik z enotami 9. brigade. Njena 1. in 3. bataljon sta že zjutraj napadla sovražni skupini, ki sta prodirali iz smeri Žužemberka in Žvirč proti Trškemu borštu ter vzhodno od Gradenca. Napadeni so se začasno umaknili, kmalu nato pa je prišla močna okupatorjeva kolona, ki je s podporo topništva v hudem boju prisilila oba bataljona brigade k umiku. Potem sta se utrdila na koti 442 (med Brezovim Dolom in Visejcem) in grebenih v smeri proti vasi Sela pri Hinjah, kjer se jima je priključil 2. bataljon. Tega dne je brigada imela 4 ranjene.

Medtem je 10. brigada s podporo dveh tankov zasedla Dvor. Na sektorju Starega Loga je 24. italijanska brigada napadla enoto kočevske bojne skupine in ji povzročila izgube. V kočevski bojni skupini so bili 3. bataljon 17. policijskega polka SS ter 11., 61. in 72. posadkovna četa domobrancev. (Lado Ambrožič-Novljan, 15. divizija, str. 499.) Levstikova brigada je brez ukaza in boja zapustila Hinje, ki jih je sovražnik takoj zasedel. Jurišni bataljon 15. divizije je dopoldne zavzel Vinkov Vrh, medtem ko sta 5. in 12. brigada izgnali sovražnika iz Malega in Srednjega Lipovca. To je za nekaj dni zavrlo večje sovražnikove operacije v Suhi krajini, čeprav se je že tega dne kočevska bojna skupina usmerila proti Rogu.²⁵

Dne 10. aprila ob devetih dopoldne je 9. brigada na območju Lopate napadla in razbila sovražni oddelek 100 mož 6. domobranskega bataljona, namenjen v Ratje. Proti poldnevu pa je od Ambrusa v smeri Sel že hitela močna posredovalna kolona 1. domobranskega bataljona. Tudi to je na bližnjih grebenih pričakala Deveta z ognjem vsega orožja. Razvil se je hud boj, z obeh strani so grmeli minometi in topovi iz Žužemberka. Zaradi nasprotnikove premoči se je brigada po štirih urah boja spretno umaknila na Čisti vrh in tam prenočila.

Tega dne se je na koti 563 (Smuka) bojevala italijanska brigada »Fontanot«; boj je trajal od 6. do 13. ure, ko so jo pregnali z juriši. V boju so poleg topništva sodelovali tudi tanki. Osma in 10. brigada tega dne nista imeli spopadov. Štab 18. divizije je za primer, če bi se nujno morali

umakniti, določil vsem trem brigadam položaje na črti Kneževa roka—Bukov vrh—Studenski vrh, 24. italijanski brigadi pa položaje na Sv. Petru.

Petnajsta divizija se je tega dne bojevala na območju Smuka—Stari Log—Rdeči kamen.

Naslednji dan zjutraj je Deveta na Čistem vrhu v enournem boju odbila sovražnika in se vrnila do Lopate na koto 442. Potem se je tam še pred poldnem spustila v oster boj, v katerem je kmalu prevladal ogenj minometov in topov. Dosti bolje oboroženega sovražnika pa ni mogla dolgo zadrževati, zato se je kmalu po 12. uri umaknila na Bukov vrh. Tisti dan je 9. brigada za vselej zapustila Suho krajino, kjer je pred 567 dnevi začela bojno pot.

Levstikova brigada je po boju za Svinjski vrh odšla na Studenski vrh. Deseta brigada je štiri ure odbijala napad 300 sovražnih vojakov na sektorju Primož—Stara gora, po 12. uri pa se je umaknila na koto 432 (Kneževa roka). Ko je Ljubljanska brigada prešla cesto Smuka—Dvor, je iz Suhe krajine odšla zadnja brigada 7. korpusa, kajti vsa 15. divizija je že bila zbrana na črti Smuka—Mengoš hrib—Rdeči kamen.²⁶ Cesta Kočevje—Dvor je bila prosta.

Med osvajanjem Suhe krajine je sovražnik nastopal tudi z nasiljem.* Zaradi topniškega in minometnega obstreljevanja je bilo veliko žrtev med prebivalstvom, povrhu pa je s požigi in požari povzročil veliko škodo na stanovanjskih in gospodarskih poslopih.

Iz bojev od 28. marca do 11. aprila 1945 je v brigadni evidenci vpisan en padli in 14 ranjenih.

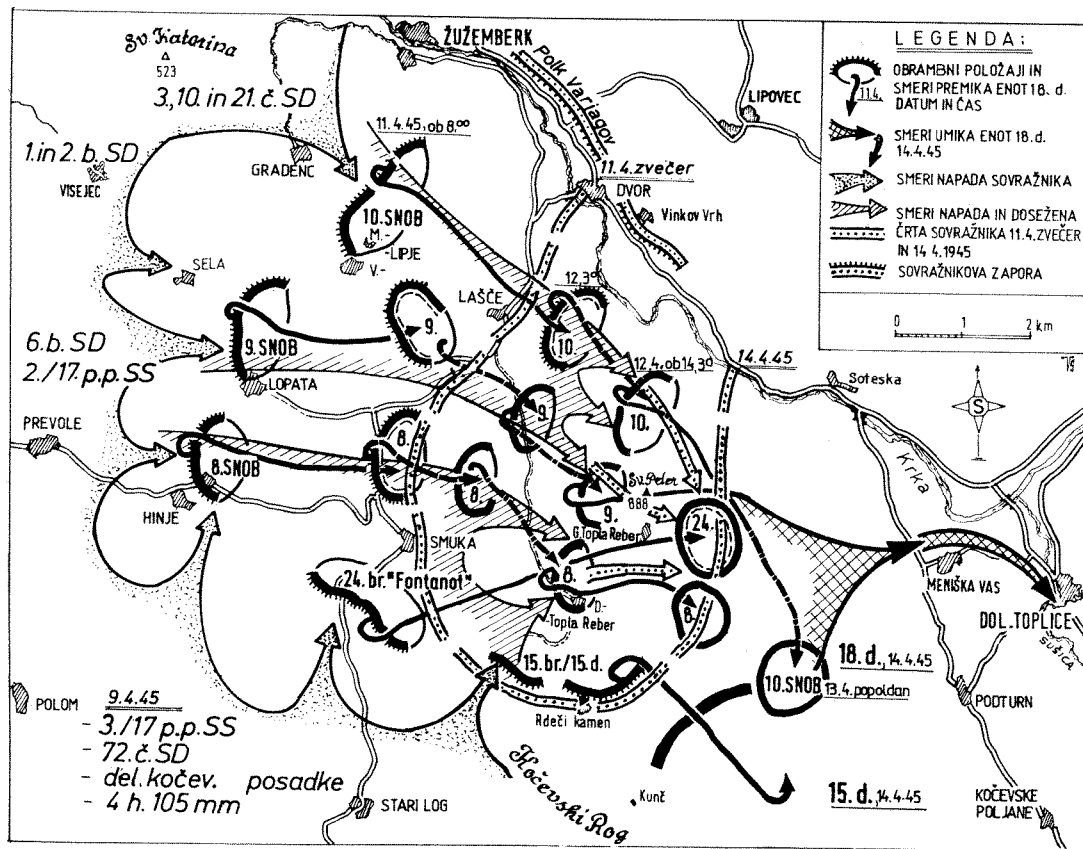
Boji na območju Roga

Dvakrat je NOV Slovenije imela odločilne boje na Kočevskem Rogu in obkrat je zmagala: prvič v največji italijanski ofenzivi, poleti 1942, in zdaj, v zadnjem mesecu štiriletne osvobodilne vojne. Vselej so boji na območju roških gozdov in košenic zahtevali veliko žrtev, uspeh pa sta obkrat zagotovila bojni duh in sreča.

V dneh 12. in 13. aprila 1945 se je manevrsko območje 18. divizije tako zožilo, da so njene brigade delovale le še na 8 km² prostora. Središče bojnega dogajanja je bil hrib Sv. Peter, ki sta ga hoteli imeti obe strani.

Tako je dan po osredotočenju korpusnih enot desno od ceste Kočevje—Dvor sovražnik že zjutraj napadel na črti Studenski vrh—Kneževa

* Boje v Suhi krajini od 9. do 11. aprila 1945 je Ladislav Kiauta takole skušal ponazoriti. »Nastajal je pravi pekel, v katerem so hrumeli tanki, pokale topovske granate ter gorela polja, gozdovi in vasi, ki se jih je napadalec polastil.« (Na bojni črti Osemnajste, str. 679.)

roka, kjer so bile razporojene 8., 9. in 10. brigada. V ostrih bojih so sovražnikove enote večkrat poskušale zasesti obrambne točke brigade. Vmes so okoli desetih dopoldne s topovi močno obstreljevali hrib Sv. Peter. Ob 14. uri so 1., 2. in 10. domobranski bataljon družno silovito napadli položaje 2. in 3. bataljona Devete in Ljubljanske brigade ter jih zaradi premoči prisilili, da so se umaknili. Deveta brigada je šla na greben pri Sv. Petru, Deseta pa je zasedla bližnjo koto 621. Ob treh popoldne je sovražnik z vso močjo navalil na brigadne položaje, tako da je bilo treba poklicati divizijski jurišni bataljon, ki je skupaj s 1. bataljonom 9. brigade odločno pregnal napadalca. Sovražnik je potem poskušal s štirimi juriši spet priboriti izgubljene položaje, a so ga naši s protijuriši zavračali. Z večerom se je umaknil na izhodiščne položaje.²⁷ Deveta je ostala na položajih pri Sv. Petru in tam prebila noč.

Brigada »Fontanot« na položajih Pečka—k. 912 in Levstikova bigada na Topli Rebri nista imeli bojev.

Pač pa je imela ves dan težke boje Petnajsta divizija na položajih Luška gorica—Rdeči Kamen, zlasti Cankarjeva brigada, ki se je kar sedem ur tolkla pri zaselku Luža. Nekaj njenih više ležečih položajev je sovražnik zavzel šele potem, ko je dobil okrepitev.²⁸

Naslednji dan se je sovražnik odpravil nad položaje 18. divizije z večjimi silami. Najprej je na Topli Rebri napadel 8. brigado, ki je v štirinurnem boju odbila štiri njegove juriše.

Proti večeru so se Nemci s topovskim ognjem spravili nad cerkev Sv. Petra in jo povsem razdejali. Na položajih okoli cerkvice so bile položene mine in ena od granat jih je sprožila. Pri tem je imela 10. brigada precej žrtev. Hkrati so iz smeri Dednega vrha udarili na tam razporejene brigadne bataljone. V enem najsrdečjših bojev Devete v Rogu, ki je trajal samo pol ure, so se njeni bataljon zaradi napadalčeve premoči in nenehnega topovskega ter minometnega ognja umaknili vzhodno od Komolca do k. 881.* Ob istem času se je premaknila tudi 10. brigada in zasedla rajon nad cestnim križiščem Smuka—Komolec—Topla Reber.

Hrib Sv. Peter so domobranci takoj zasedli in ga začeli močno utrjevati. Od tam so pozno zvečer še enkrat napadli 8. in 24. brigado na Topli Rebri oziroma Pečki, vendar sta po ostrem boju ohranili svoje položaje.

Petnajsta divizija je tudi tega dne imela srdite boje s sovražnikom, ki je napadal v glavnem iz smeri Smuka. Do večera so se njene brigade utrdile na položajih Komolec, Rdeči kamen in zahodno od Kunča (k. 793).

** O takratnih bojih pri Sv. Petru je borec 9. brigade Franc Molek enostavno in veliko povedal, ko je 40 let pozneje zapisal, da so bili od Smuke do cerkve Sv. Petra grozni boji, kakršnih da niso doživeli niti stari partizani. Pri cerkvi Sv. Petra pa je bil višek bojev. Za nami so tja prišli belogardisti in potem spet naši borci, tako da je cerkev večkrat menjala gospodarja. (Franc Molek, pisni prispevek z dne 18. novembra 1986, hrani avtor.)*

Tako se je na Kočevskem Rogu začela oblikovati bojna črta, na kateri je 7. korpus branil Belo krajino in Rog skoraj do konca aprila 1945.²⁹ Zato pa je imel sovražnik v načrtu, da vzpostavi postojanki v Dolenjskih Toplicah in Podturnu, kar naj bi mu odprlo pot v Belo krajino.

Brigade 18. divizije so se tudi 14. aprila 1945 močno upirale domobranskim enotam, ki so hotele dobiti nadzor nad severnim delom roškega območja. Predvsem še niso imele v rokah najbolj dominantnega hriba Pečka. Tega je še vedno držala italijanska brigada »Fontanot« z Deveto na levem krilu (k. 881, vzhodno od Komolca).

Ob devetih dopoldne je sovražnik začel napad na k. 912 (vzhodno od Rdečega kamna). Do 15. ure sta ga 9. in 24. brigada kar trikrat odbili. V napadu so sodelovali 1., 2. in 10. domobranski bataljon ter 21. posadkovna četa domobrancev.³⁰ Sovražnik je z vsemi razpoložljivimi silami pritisnil od Tople Rebri na položaje Devete in jo odrinil v smeri proti Grofji mizi. To je ogrozilo zaledje brigade »Fontanot«, ki se je zato ob štirih popoldne umaknila. Za njo so se sovražne enote razporedile na položaje Sv. Pete—Pečka—k. 881. Tega dne sovražnik ni močneje pritisnil na položaje 15. divizije.

Še med boji za Pečko je 14. aprila prišla iz Lašč prek Sv. Petra v Podhosto ter Meniško vas sovražnikova kolona, sestavljena iz 2. bataljona polka SS »Varjagov« in delov 3. čete 1. domobranskega bataljona, skupaj okrog 300 mož. Hkrati je druga močna sovražnikova skupina prodrla iz smeri Lašč čez Jamo do Soteske, medtem ko so v Stražo prihajali nemški tanki. Hkrati sta proti Dolenjskim Toplicam nastopali 34. četa 6. domobranskega bataljona in 53. posadkovna četa domobrancev iz Novega mesta.³¹

Štab 7. korpusa je takoj 15. aprila ukazal 18. diviziji, naj pošlje del svojih sil v napad proti tem sovražnikovim enotam. Štab divizije je to nalogo zaupal 9. brigadi in divizijskemu jurišnemu bataljonu, ki so jima dodali še sedem topov in tri tanke. Druge brigade pa je divizija razporedila takole: Ljubljansko pod Gorjance, da zamenja Gubčevo, ki pride na Rog, »Fontanot« od Birčne vasi do Lakovnice, medtem ko ostane Levstikova na Rogu začasno v sestavi 15. divizije. Z novimi nalogami so enote odšle na pot v noči s 14. na 15. april.³²

Lado Ambrožič-Novljan je zapisal, da je bila bitka v Suhi krajini od 6. do 15. aprila 1945 ena največjih bitk, kar jih je bojeval 7. korpus v Ljubljanski pokrajini.³³ Takrat je Deveta samo od 12. do 14. aprila imela 18 ranjenih. Med njimi je bil tudi politični komisar Avgust Farčnik-Sandi.³⁴

Zarana 15. aprila 1945 so bili 1. in 2. bataljon brigade ter divizijski jurišni bataljon razporejeni v gozdu nad Podhosto, v vasi pa je bilo okrog

300 okupatorjevih vojakov. Tretji bataljon Devete je šel v zasedo proti Soteski, jurišna četa brigade »Fontanot« pa se je približala Meniški vasi.

S položajev pri Občicah je topniški divizion 7. korpusa ob pol osmih zjutraj začel silovito obstreljevati Podhosto. Posadka postojanke se je hotela skriti v gozdu nad vasjo, a so jo brigadne zasede pognale nazaj. Ob osmih je korpusna artilerija prenesla ogenj na sovražni top in minomete na levem bregu Krke pri Polju. Takrat je Deveta z jurišniki vdrla v Podhosto, od koder je sovražnik brez odpora panično zbežal v smeri proti Soteski. Med potjo je veliko njegovih vojakov padlo v zasedo 3. brigadnega bataljona, medtem ko so se ostali umaknili čez Krko. Na begu jih je ves čas preganjalo partizansko topništvo.

Ob pol devetih zjutraj je korpusna artilerija napadla še Meniško vas, nad katero je potem šla italijanska jurišna četa. To je sovražnik odbil, da se je lahko umaknil v smeri proti Dolenjemu Gradišču.

V dobre pol ure je bila akcija končana. Zelo dobro so s pehoto sodelovali topničarji in tankovski oddelek. Večjega uspeha, kot da so izgnale sovražnika, pa divizijske enote niso mogle doseči, ker je šlo v napad premalo borcev. Kljub temu so pglavitni cilj dosegle. Odločna partizanska akcija je zelo dvignila moralo prebivalstva Topliške doline in širše okolice.

Glede sovražnikovih izgub se ne moremo opreti na nobeno poročilo, tudi ne na domobransko, v katerem piše, da so v tem boju imeli le 2 mrtva in 4 ranjena. Borci so zaplenili radijsko postajo, 20 pušk, 5 brzostrelk, 2 puškomitraljeza, lahki minomet in protitankovski minomet, lahki mitraljez in veliko druge vojaške opreme.

Brigada in jurišni bataljon sta imela vsak po enega ranjenega. Po uspešni akciji je Deveta zasedla položaje Drganja sela—Cvinger—Dolenje Gradišče.³⁵

Zaradi protinapada 15. divizije na črti Sv. Peter—Topla Reber—Rdeči kamen—Luža je štab korpusa ukazal 18. diviziji, da takoj po akciji 9. brigade desni breg Krke zavaruje pred sovražnikovimi vdori, še zlasti pri Soteski.

Dne 18. aprila 1945 je še v jutranjem mraku okrog 250 sovražnikovih vojakov z osmimi tanki in motorizacijo prešlo Krko pri Soteski, kjer so prej popravili most, in vdrla prek Podhoste do Kočevskih Poljan. Nastopali so 1. bataljon 17. polka SS, deli 10. domobranskega bataljona ter deli 36., 40. in 71. posadkovne čete domobrancev.³⁶ Kmalu so štije tanki z nekaj vojaki odšli še naprej proti Starim Žagam, kjer so zažgali več hiš, oropali domačine in se hitro vrnili v smeri proti Poljanam. Ker so med potjo padli v zasedo 8. brigade in jurišnega bataljona 15. divizije, so zavili

do Podturna. Od tod se je malo pozneje močna nemško-domobranska kolona odpravila proti hribu Rigelj.

Ob istem času je 300 ustašev iz Netretiča prodiralo proti Vinici in kazalo je, da sovražnik resno namerava priti v Belo krajino. Potrebno je bilo hitro ukrepati. Najprej sta metliški in črnomaljski obrambni sektor alarmirala vse enote na ogroženem območju in jih poslala v akcijo,* na srečo pa je prav ta dan prišla do Semiča 5. prekomorska brigada, ki so jo takoj uporabili. Proti Poljanam so prek Črmošnjic in Riglja poslali njene 2. in 4. bataljon, 3. bataljon pa prek Rampoje in k. 480 (vzhodno od Podstenic).

S položajev Gradišče—Drganja sela je v pospešenem pohodu prišla na Rigelj tudi 9. brigada z jurišno četo 24. italijanske brigade in bataljonom Podoficirske šole 7. korpusa. Na široki fronti na Riglju so pozno popoldne spopadi prerasli v manevrske boje, katerih izid bi bil negotov, če ne bi na bojišče prišla 2. in 4. bataljon 5. prekomorske brigade. Tako pa so skupaj hitro opravili z nasprotnikom, ki je tu izgubil precej mož. Drugi so se z begom rešili v Podturn, kjer se je tako zbralo okrog 200 Nemcev in domobrancev pod zaščito 5 tankov.

Kmalu se je borcem pridružil še 3. bataljon prekomorcev, tako da se je ponudila priložnost za napad. Peta prekomorska in jurišni bataljon 15. divizije sta obkolila Podturn in ob pol osmih zvečer napadla. Nasprotnik se je močno upiral in v obrambo vključil tanke. Tako so imeli zlasti veliko dela bombaši in jurišniki, ki so kmalu poškodovali dva tanka in uničili skladišče streliva. Ponoči je obkoljenim prišlo na pomoč 300 vojakov, vendar borci niso popustili. Boj so nadaljevali do treh zjutraj 19. aprila 1945, ko je sovražnik zapustil Podturn in se prebil v smeri proti Soteski.

Sovražnik je imel 6 mrtvih in okrog 60 ranjenih, naši pa skupaj 7 mrtvih in 10 ranjenih, od teh 5. prekomorska 3 mrtve in več ranjenih. Deveta brigada ni zabeležila izgub.

Povejmo še, da je ustaško kolono iz Netretiča zaustavil bataljon črnomaljskega sektorja, ki je pri Vinici prišel čez Kolpo. 37

Dva vdora v treh dneh in srditost bojov pri Podturnu pričajo, kako zagrizeno si je sovražnik prizadeval, da bi zasedel območje do Kolpe ter obvladal ceste na ozemlju Roga in Gorjancev. Iz obveščevalnih poročil zvemo, da so prav v času bojov v dolini Kočevskih Poljan šle iz smeri Kostanjevica prek Novega mesta proti Ljubljani večje kolone motoriziranih vozil, vmes tudi 280 tovornjakov vojaštva. Poleg tega so prišla obvestila, da je sovražnik okrepil postojanke Novo mesto, Kočevje in v Suhi

* Za organizirano obrambo svobodnega ozemlja Bele krajine je 5. aprila 1945 Glavni štab Slovenije ustanovil novomeški, metliški, črnomaljski in kočevski obrambni sektor pod poveljstvom štaba 7. korpusa. (Zbornik VI-19-48).

krajini s topovi, tanki ter inženirskimi enotami, prav v času, ko je 4. armada JA prišla do glavne sovražnikove obrambne črte pri Reki. Takrat so se začele sklepne operacije za osvoboditev Slovenije. Nadaljnje napredovanje glavnine 4. armade JA pa bi lahko resno zavrl vdor močnih oddelkov 1. srbskega prostovoljskega korpusa in 503. korpusa četniške Dinarske divizije prek Mašuna, Čabra in Osilnice na Kočevsko.

Vse to so bili dovolj veliki razlogi za hitro ukrepanje. Štab 4. armade je svoji 20. diviziji ukazal, naj zavaruje njen desni bok in se pri tem tesno poveže s 7. korpusom. Skladno z razvojem položaja je 20. aprila 1945 štab 7. korpusa izdal ukaz, da 15. divizija še naprej zadržuje sovražnika v Kočevskem Rogu, 18. divizija brani Belo krajino zlasti z nadzorom doline Stare Žage, hkrati pa da se iz Gubčeve, Levstikove in 1. brigade VDV, Notranjskega in Belokranjskega odreda ter enega od topniških divizionov ustanovi Kočevska operativna skupina za napad na četnike in nedičevce, 3 500 moč, ki se zbirajo v rajonu Štalcerji—Banjaloka, da povežejo fronto med Reko in Gorskim Kotarjem. 38

Po uspešno opravljenih bojnih nalogah v Poljanski dolini so 5. prekomorsko brigado razpustili. Njeno vojaško izurjeno in dobro oboroženo moštvo so razdelili po števično zelo šibkih brigadah 15. in 18. divizije, kar je tem enotam vlilo nove moči in bojnega duha. Ker ni točnih podatkov, koliko borcev je bilo premeščenih v 9. brigado, sodimo, da jih je bilo okrog 300, med njimi precej Štajercev. Politični komisar 4. bataljona 5. prekomorske brigade Tone Kovač-Branko Jereb pa je prevzel položaj političnega komisarja Devete.

Drugi dan po neuspešnem pohodu v Poljansko dolino je 30 sovražnikov vdrlo prek Meniške vasi do Dolenjskih Toplic.* V kratkem boju jih je bataljon Podoficirske šole zavrnil. Očitno je bilo, da na tem bojišču Nemci ne nameravajo odnehati. Zato je še isti večer štab 18. divizije zavaroval smeri iz Podhoste, Soteske in Gradišča na ta način, da je iz Birčne vasi Deveto z dvema bataljonoma poslal na položaje Meniška vas—Dolenjske Toplice in z enim bataljonom na položaje Obrh—Podturn. Eden od bataljonov Podoficirske šole je šel do Gradišča, drugi pa v rezervo na Selišče. Ljubljanska in 24. italijanska brigada sta še naprej ostali na črti Mraševo—Veliki Podluben—Birčna vas—Težka Voda—Veliki Cerovec, medtem, ko je 8. brigada že odšla v sestavo Kočevska skupine.

Dne 21. aprila 1945 je sovražnik spet odšel nad Meniško vas, ob devetih zjutraj z okrog 50 in ob treh popoldne s 40 možmi. Obakrat sta ga brigadna bataljona odbila in mu po poročilu štaba 18. divizije, povzročila

* Dne 21. aprila 1945 sta prišla v rajon Podhosta 1. in 5. domobranski bataljon z večjim številom tankov, ki sta zamenjala 1. bataljon 17. policijskega polka SS, ki je odšel v rajon Lašče. (Zbornik XI-4-57, opomba 6.)

dokajšnje izgube: skupaj 9 mrtvih in 10 ranjenih.³⁹ A to je bil le uvod v skoraj vsakodnevni pritisk na Poljansko dolino iz nove sovražnikove postojanke Podhosta.

Že naslednji dan so se tri sovražne kolone z okrog 350 možmi odpravile proti partizanskim položajem. Ob sedmih zjutraj sta dve pripeli na sektor Straža—Polje in prek Krke prodrli do k. 311 (vzhodno od Gradišča) ter k. 317 (severno od Dolenjih Sušic). Podoficirska šola in jurišni bataljon 18. divizije pa sta odbili koloni pri Gradišču in Dolenjih Sušicah. Tretja kolona je odšla iz Podhoste v smeri proti Riglju; napadla jo je 9. brigada in jo v srditem boju šele okoli poldne potisnila nazaj. Še isti večer je brigada s 1. in 3. bataljonom odšla v napad na sovražnika v Podhosti. Prva četa 3. bataljona je vdrla v vas in uničila sovražni tank; sledil je močan topniški ogenj in za njim sovražnikov vdor v Dolenjske Toplice. Do opoldne so bili hudi boji v smeri Podturna in Sel (zdaj Sela pri Dolenjskih Toplicah). V korpusni operacijski dnevnik so za 9. brigado zapisali podatke o 13 padlih in 16 ranjenih, medtem ko je brigadna kartoteka za ta dan navedla 8 ranjenih, od teh troje pri Podhosti.

Dne 24. aprila 1945 zjutraj se je sovražnik v dveh kolonah odpravil iz Vavte vasi, z eno kolono do k. 317, z drugo, močnejšo, pa je odšel prek Dolenjskih Toplic proti Meniški vasi, kjer sta jo s Cvingerja (k. 268) napadla dva bataljona Devete. Po dveh urah zagrizenega boja v rajonu Meniške vasi se je bil sovražnik prisiljen umakniti. Medtem se je pred Dolenjimi Sušicami Podoficirska šola po začasnem umiku spet vrnila na stare položaje. V času dopoldanskih bojov so štiri zavezniška letala bombardirala novomeško železniško postajo.

V brigadi so tega dne padli 4 borci, eden pa je bil ranjen. Med padlimi je bil tudi poročnik Alojz Ahčin, komandant 3. bataljona. Pri sovražniku je padlo 5 vojakov, ranjenih pa je bilo 10 mož.⁴⁰

Naslednja dva dni je na položajih Devete vladalo dokajšnje zatišje. Sovražnik je poostрил nadzor le v podaljšku njenega desnega krila, v smeri proti Drganjim selom, kjer je že prvega dne presenetil in prisilil k umiku iz vasi bataljon 24. italijanske brigade.

Tiste dni je imela 8. brigada na odseku Ajbelj-Pučki hrib srdite boje s četniki, nedičevci in Nemci.* Medtem pa je Ljubljanska brigada uspešno preganjala sovražnikove patrulje, ki so iz Novega mesta izvidovale v smeri proti Dolžu.

Dne 25. aprila 1945 je vrhovni komandant JA ukazal, da spada 7. korpus pod neposredno poveljstvo 4. armade, od katere tudi prejema vsa povelja. Ker je 20. divizija tedaj prodirala proti Ilirski Bistrici in je pri tem

* Na območju Kočevje—Prezid—Osilnica so takrat nastopale naslednje sovražne enote: 2., 3. in 4. polk Srbskega dobrovoljskega korpusa

ostal desni bok 4. armade slabo zaščiten, je dobil štab 7. korpusa ukaz, da takoj zavaruje smer Kočevje—Ribnica—Cerknica.⁴¹

V noči na 27. april je posadka v Podhosti dobila za okrepitev še preostalo moštvo 1. domobranskega bataljona, ki je dotlej še bilo na Kalu. Po dvodnevnem zatišju in okrepitvi Podhoste se je sovražnik namenil, da iz območja Dolenjskih Toplic spet udari proti Beli krajini. Pri tem je bila največja ovira 9. brigada, takrat razporejena na zapornih položajih pred dolino Starih Žag. Proti njej je bilo treba udariti z vso silo. Naslednje jutro se je 450 moških iz 1. in 10. domobranskega bataljona, operemljenih s težkim orožjem in ob podpori petih tankov, v treh kolonah napotilo iz Podhoste proti Starim Žagam. Prva je šla prek Meniške vasi do Dolenjskih Toplic in jo je blizu pokopališča napadel 3. brigadni bataljon. Naslednjo kolono, ki je odšla prek vasi Sela, je takoj zunaj naselja 1. bataljon zapletel v srdit spopad. Zaradi sovražnikove premoči so se naši kmalu umaknili na Rigelj. Tretja kolona je prodirala proti Poljanam ob podpori tankov in kot njihova desna pobočnica. Ker je bila cesta minirana, so tanki ostali v Obrhu, medtem ko je pehota nadaljevala pot, a je pri Podturnu padla v zasedo 2. bataljona. Kasneje sta se bila v boju tudi 2. in 3. bataljon prisiljena z manevrom umakniti na Rigelj, kamor je za njimi pritislila glavnina sovražnikovih sil. V protinapadu sta jo bataljona prisilila, da je zapustila Rigelj in se umaknila iz Podturna v Podhosto. Boji na črti Dolenjske Toplice—Rigelj so terjali 11 mrtvih in 16 ranjenih partizanov.* Sovražnik naj bi imel v teh bojih 40 padlih in 35 ranjenih. Toda ta divizijska ugotovitev je verjetno pretirana.

Približno ob istem času, kot kolone iz Podhoste sta prek Vavte vasi vdrli dve sovražni skupini vzhodno od Dolenjskih Toplic. Tista z okrog 150 vojakov je šla v Drganja sela, druga s 100 moškimi pa je nadaljevala do hriba Ljuben. Tam razporejena 24. italijanska brigada se je umaknila na položaje prek železniške proge pri Uršnih selih, proti k. 324. Deseta brigada je bila na sektorju Gotna vas—Težka voda.

Medtem, ko je Deveta branila Poljansko dolino, je kakih 1 200 domobrancev in Nemcev silovito napadlo položaje 15. brigade na črti Komolec—Rdeči Kamen—Pugled—Novi breg. Prodrli so vse do Žage na Rogu, vendar so se še isto popoldne vrnili v Kočevje.⁴²

Prav takrat je prišlo na zahodni meji operacijskega območja 7. korpusa do pomembnih razpletov, ki so močno pospešili in dali pečat nadaljnjim vojaškim operacijam v Sloveniji. Tega dne so enote 4. armade JA v prodoru na sever osvobodile Opatijo in Št. Peter na Krasu (Pivka).

* V času od 15. do 26. aprila 1945 je brigada imela 4 mrtve in 12 ranjenih.

Tja do bele Ljubljane

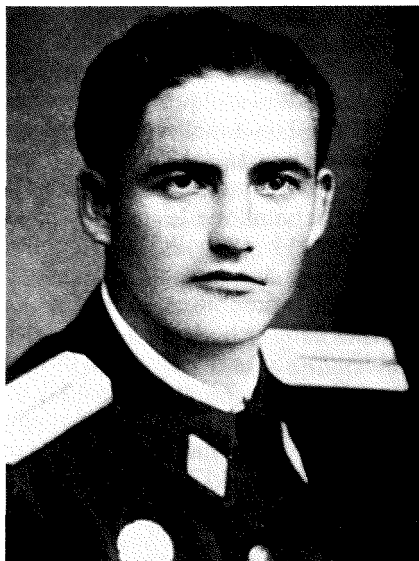
Zaradi hitrega napredovanja 1., 3. in zlasti 4. armade JA so konec aprila 1945 nemške sile v Jugoslaviji imele na voljo za umik pot prek Slovenije na sever v Avstrijo. Pri njihovem razbijanju in pregonu je dobil 7. korpus nalogo, da ščiti desni bok 4. armade JA in pri tem kot desna pobočnica prodira z juga proti severu, h Kočevju in Ljubljani.⁴³ Zato je njegova 15. divizija imela nalogo osvobajati ozemlje ob črti Kočevje—Višnja Gora—Ljubljana—Kamnik, medtem ko je imel 18. divizijo na smeri Gotenica—Ribnica—Lavrica—Ig. Dne 9. maja 1945 so njegove brigade vkorakale v osvobojeno Ljubljano. Na tej poti je 9. brigada v zadnjih desetih dneh prehodila več kot 200 km. Pri tem je bila v desetih bojih za postojanke oziroma napadih na umikajočega se sovražnika.

Potem ko je 9. brigada dne 28. aprila 1945 dopoldne pri Dolenjskih Toplicah razgnala 50 domobrancev, se je zbrala v Kočevskih Poljanah. Borcem je bilo rečeno, da se bo vsa divizija premaknila v smeri proti Beli krajini. Ob 15. uri je Deveta odkorakala proti Črmošnjicam.

Za njo je šel na pot štab 18. divizije z 10. brigado, medtem, ko je 8. brigada bila v rajonu Morave. V deževnem in meglenem vremenu so s pospešenim pohodom ob dveh daljših počitkih, prehodili pot Poljane—Vrčice—Planina (Črnomelj)—Nemška Loka—Škrilj—Ajbelj—Banja Loka in 30. aprila ob sedmih zjutraj dosegli Brod na Kolpi. Tam so iz 24. italijanske brigade »Fontanot« in brigade »Garibaldi«, ki je prišla s Primorske iz 9. korpusa, formirali divizijo »Garibaldi Fontanot« 7. korpusa.⁴⁴

Z Broda na Kolpi se je 9. brigada še isti dan odpravila prek Osilnice do Čabra in prišla tja, ko se je znočilo. Na tem delu poti je med borci vladalo izjemno razpoloženje. Vrvež množice partizanov raznih narodnosti, med njimi veliko višjih oficirjev, številne enote JA, med njimi doslej še nikoli videni tehnični in motorizirani oddelki; nova in nova poročila o napredovanju osvobodilne vojske na raznih bojiščih, tudi najbližjih, v znanem Gorskem Kotarju, Primorju in na Notranjskem, nagla povelja in dolgi premiki — vse to so borci opazovali in presojali od trenutka, ko so prišli h Kolpi, ter razpravljali med pohodom. Slutili so in sklepali, da gredo naproti velikim dogodkom. Želja je vse bolj postajala resničnost in z vsako uro so glasneje ter z večjo gotovostjo govorili o skorajšnjem koncu vojne. Morala moštva je kljub naporom zadnjih tednov hitro naraščala.

Prvi maj 1945 je brigada prebila v Čabru, vendar se je do polnoči premestila v vas Mandlji. V Čabru je ostal štab divizije z Ljubljansko, medtem ko so 8. brigado prepeljali v Podgoro pri Ložu. Naslednji dan je 7. korpus izdal bojno povelje za napad na Kočevje, ki naj ga izvede 15.

Rudolf Slak-Slaki in Alojz Teropšič, ki sta bila od decembra 1942 v Zapadnodolenjskem odredu, nato pa ves čas v 9. brigadi; v osvobodeno Ljubljano sta prišla kot komandant bataljona oziroma politični komisar čete

divizija, Osemnajsta pa naj blokira Ribnico, preseka cesto Ribnica—Kočevje in zasede položaje Ribnica—Makoše ter pri Jelendolu.

Da bi opravila to nalogo, je Deveta na ukaz štaba 18. divizije še istega dne ob 14. uri odšla čez Travo na Medvedjek v smeri proti Grčaricam. Isti cilj je imela tudi 10. brigada.

Na tej poti se je 8. brigada vrnila v divizijo. Del noči s snežnim metežem so enote prebile pod Goteniškim vrhom.

Minula dva dneva sta bila za narodnoosvobodilno gibanje na Slovenskem posebej pomembna. Na povelje partizanske Komande mesta Trst je 29. aprila 1945 zvečer okoli 3 000 oboroženih in vojaško organiziranih protifašistov začelo v mestu boj za osvoboditev. Podporo so imeli v bližajočih se enotah JA. Med temi sta bili posebno drzni in sta tudi prvi prodrli v mesto 18. Bazoviška in 19. Kosovelova brigada. Dne 1. maja je bil Trst osvobojen in naslednjega dne očiščen, tako da v njem ni bilo več sovražnih skupin.

Zgodaj zjutraj 1. maja je v Gorico vdrla 7. Prešernova brigada. V sodelovanju s protifašističnim prebivalstvom je bilo mesto ob desetih

dopoldne, preden so prišli zahodni zavezniki, že osvobojeno. Tega dne je 29. hercegovaška divizija v hudih bojih do polnoči zavzela Postojno.⁴⁵

Poglejmo še, kako je sovražnik razporedil sile pred 7. korpusom, ko se je ta nameril proti Ljubljani. Na območju Gotenica—Grčarice—Podpreška so bili 2. in 4. polk nedičevcev, bataljon 17. policijskega polka SS in motoriziran orožniški bataljon »Alpenland«, na črti Slovenska vas—Rakitnica—Dolenja vas pa 3. polk nedičevcev. V Kočevju so se zadrževali dve četi 3. bataljona 19. policijskega polka SS deli 13. in 14. oklepne čete (18. tankov) iz 19. policijskega polka SS ter iz bataljona 17. policijskega polka SS in dve posadkovni četi domobrancev. V Ribnici sta bili dve nemški in domobrantska četa, v Velikih Laščah dve domobrantski in nemška četa, vzhodno od Sodražice 250 liško—kordunskih četnikov, v Žlebiču, pri Sv. Gregorju in v Ortneku po 100 do 250 domobrancev, na Pijavi Gorici pa 23., v Škofljici 12. in na Igu 24. posadkovna četa domobrancev. Pred Ljubljano je bila razporejena obrambna črta postojank od Sostrega prek Orl na Babno Gorico in od tod v smeri proti Črni vasi. Tam so bili razporejeni 17. policijski polk SS (verjetno dva bataljona), bataljon 19. policijskega polka SS, dva domobrantska bataljona in esesovska podoficijska šola⁴⁶

Na pohodu proti Ribnici je 18. divizijo 3. maja zadržal sovražnikov odpor v Grčaricah in Gotenici. Še v jutranjem mraku sta 9. in 10. brigada zasedli položaje zahodno od Grčaric, medtem ko je Levstikova šla v napad na Gotenico. Med približevanjem postojanki je že ob pol petih zjutraj Ljubljanska pregnala dve sovražni zasedi. Pol ure pozneje sta brigadi začeli napad.

Sovražnik se je takoj silovito uprl z vsemi vrstami orožja, tudi tanki. Skupaj s pehoto je kmalu organiziral izpad proti položajom 10. brigade, ki pa jih je zavrnila. Dopoldne je na bojišče prišel še bataljon 15. brigade, vendar odpora branilcev vseeno niso mogli zlomiti. Okoli poldne so partizanski bataljoni zavzeli blokadne položaje. Popoldne je Deveta zavarovala 8. brigado in divizijski jurišni bataljon pri napadu na Gotenico, ki jo je sovražnik z nočjo izpraznil in se umaknil v Grčarice.

Divizijske enote so tega dne imele 12 mrtvih in 23 ranjenih; od teh je imela 10. brigada 8 padlih in 13 ranjenih. Sovražnik naj bi imel 25 mrtvih in 30 ranjenih.⁴⁷

V noči na 4. maj, ob pol polnoči, je 15. divizija osvobodila Kočevje, katerega posadka se je umaknila proti Ribnici. Zjutraj sta 9. in 8. brigada dobili povelje, da naj preženeta sovražnika iz Grčaric. Skupno s 15. brigado so borci srdito napadli postojanko, ki pa se je na vso moč upirala in s štirimi tanki branila pristop k žični ograji. Boja je bilo konec okoli poldne, ko je sovražnik izpraznil postojanko in se umaknil proti Rakitnici.

Za njim sta šli 9. in 8. brigada mimo Jelendola in ga ves čas napadali. Na k. 528 (Rakitnica) je okupator skušal organizirati odpor, a ga je 9. brigada pregnala od tam z jurišem, 8. brigada pa je šla na območje Makoš. Že o mraku je prišla po cesti Ložine—Dolenja vas kolona z okrog 800 Nemci in 8 tanki. Deveta se je z ugodnih položajev spustila z njimi v kratek boj in jim poškodovala dva tanka. Ko je bila cesta proti Ribnici prazna, se je brigada razporedila med Dolenjo in Goričo vasjo in tam prenočila.

Še istega dne je 10. brigada zasedla območje zahodno od Ribnice.

Dne 5. maja 1945 zjutraj je prišla na vrsto Ribnica, ki jo je dotlej 9. brigada že šestkrat napadla brez uspeha. Tega dne pa se je kot levo krilo divizije pomikala na črti Dane—Nova Štifta—Sodražica—Sv. Gregor. V območju Zamosteca je imela dva močnejša spopada patrulj, sicer pa je brez zadrževanja in boja zasedla vas Sv. Gregor. Medtem je Ljubljanska brigada ob izdatni podpori topništva kmalu zlomila odpor ribniške posadke.* V času napada je bila Levstikova na vzhodnih položajih te postojanke, potem pa je odšla na Veliki Osolnik.

Zvečer tega dne je 9. brigada z Velike Slevice prišla do ceste Ribnica—Ljubljana in se bližala Velikim Laščam. Z nočjo pa je 10. brigada obvladala območje Žlebič—Ortnek.⁴⁸

Tretjega maja je Jugoslovanska armada osvobodila Reko. Istega dne je 29. hercegovska divizija osvobodila Rakek. Dan pozneje je padel Logatec, Kokrški odred pa je izsilil, da so izpustili jetnike iz gestapovskih zaporov v Begunjah na gorenjskem, in zajel tamkajšnjo sovražnikovo posadko. Petega maja je bila v Ajdovščini imenovana prva slovenska narodna vlada. Tega dne je osvobodilna vojska prišla na Vrhniko.

Zarana 6. maja 1945 je 2. bataljon 9. brigade prišel iz smeri Velika Slevnica v Velike Lašče, ki jih je sovražnik ponoči zapustil brez boja. Sledili so drugi brigadni bataljoni in kmalu zatem še 10. brigada. Po nekajurnem počitku je 9. brigada prišla prek Turjaka do položajev nad Pijavo Gorico. Tam je razgnala domobransko zasedo in še za dne zasedla koto 356 nad Zalogom pri Škofljici, odkoder je napadla močno sovražnikovo kolono, ki se je pomikala proti Ljubljani. Boj je trajal pozno v noč in brigada je zaplenila poln voz vojaškega materiala. Iz Zaloga je poslala

* Major Janez Hribar, takrat komandant 18. divizije, je takole opisal zavzetje Ribnice: (...) Lotili smo se je 5. maja z Ljubljansko brigado in topništvom. Sovražnik jo je držal kot zadnjo predstražo pred obsežnim obrambnim pasom okoli Ljubljane ter imel v njej okoli 2 500 mož (skupaj s pribeglo kočevsko posadko, opom. V. K.) pehote, motorizirane enote ter več kot 30 topov.

Zjutraj smo razmestili topništvo ter zasuli obrambne položaje z ognjem. Ko so bile utrdbe razbite, se je pred brigadnimi položaji pojavil sovražnikov parlamentarec in prosil, naj nehajo napadati in dovolijo neoviran umik. Naši so še besneje usekali, razbili so baterijo topov in 8 tankov. Potem so razbili še obrambo pri ribniškem gradu. Ribnica je padla (...)« (Naša obramba št. 4/1975, str. 38)

enega od bataljonov k cesti proti Ljubljani, ki je napadel kolono in pri tem uničil nemški tank.

Tega dne je 10. brigada prišla prek Turjaka in Golega na Ig, kjer je zajela štiri domobrance. Osmo brigado se je prek Turjaka in Pijave Gorice namerila proti Šmarju. Tako je ponoči 18. divizija bdela na črti Ig—Zalog—Šmarje. Ves čas je deževalo, vendar to ni motilo visokega bojnega duha borcev, ki so bili zdaj prepričani, da gre tudi njihova pot v Ljubljano.

Sedmega maja 1945 je bil sovražnik utrjen na črti Babna Gorica—Lavrica—Sela (Rakovnik)—Orle—Dobrunje. Tu so bili takrat deli 17. policijskega polka SS in deli 3. bataljona 19. policijskega polka SS.⁴⁹

Tega dne se je začel napad 7. korpusa na prvo sovražnikovo bojno črto v zunanji obrambi Ljubljane. Osemnajsta divizija je šla v napad z obeh strani ceste Škofljica—Ljubljana, 9. brigada na črti Babna Gorica—Lavrica ter 8. in 10. brigada na črti Orle—greben Golovca. Deveta je prišla do Iga, Levstikova h gradu Lisičje in Ljubljanska brigada na vzpetine pri vasi Sela (pri Šmarju).

Petnajsta divizija, ki se je po osvoboditvi Kočevja pomikala vzhodno od ceste Ribnica—Velike Lašče v smeri proti Grosupljemu, je z Gubčevo brigado prišla do vasi Orle, s Cankarjevo do Sv. Lenarta pri Zadvoru in s Petnajsto k Podmolniku.

Dopoldne se je razvnela srdita bitka za Ljubljano. Partizansko topništvo je imelo topove pod Pijavo Gorico, vendar je bilo dosti manj učinkovito kot sovražnikovi topovi in minometi. Zlasti na območju Orle—Sela je sovražnik zadrževal vsako pomembnejšo potezo napadajočih brigad in jim povzročal velike izgube; tu so 8., 10. in Gubčeva brigada nosile težo bojev tega dne. Sovražnik je z odporom na teh položajih omogočal svojim četam umik iz Ljubljane.

Deveta se je ves ta dan trdo bojevala, zlasti pri Babni Gorici, kjer je imel sovražnik ugodnejše obrambne položaje. Popoldne so se Nemci prišli pogajati za neovirano pot proti Ljubljani. Toda ker niso privolili, da bi jih razorožili, so jih naši borci zavrnil in boji so se nadaljevali.* Dan se je za 9. brigado končal, ko se je utrdila na črti Zalog—Škofljica—Studenec—Ig.

»Sedmega maja popoldne se je pred položaji naše divizije, med Orlami in Rudnikom, prikazal nemški parlamentarec in prosil za pogovor z menoj. Ob štirih popoldne je potem prišel na sestanek neki nemški polkovnik ter predlagal, naj bi divizija nehala z boji, dokler oni ne bi dobili iz Berlina nalog za umik. Toda zahteval sem, naj se takoj brezpogojno vdajo, drugače bo divizija napadala naprej. Nemški polkovnik tega ni sprejel in bitka se je nadaljevala.« (Janez Hribar, komandant 18. divizije, Skozi zadnje boje do Ljubljane, Naša obramba št. 4/1975, str. 38.)

Podobno je pisno izjavil takratni operativni oficir 9. brigade Vinko Mustar, ki je še dodal, da je bil pri pogovorih tudi namestnik komandanta brigade Zvone Kovčec.

Tudi v noči na 8. maj 1945 je 18. divizija ostala na doseženih položajih Sela (pri Šmarju)—Orle—Škofljica—Babna Gorica—Ig.

Koliko je bilo sovražnikovih žrtev 6. in 7. maja 1945, ni zanesljivega podatka, čeprav je štab 18. divizije poročal o 100 mrtvih, 120 ranjenih in 12 ujetih, iz divizije pa da je 15 borcev padlo, 45 da je bilo ranjenih in trije pogrešani.

Zahodno od Ljubljane je 29. hercegovska divizija že drugi dan uspešno razbijala močno sovražnikovo obrambo na črti Horjul—Bevke, vendar še do večera tega dne ni mogla zavzeti Loga.

Pred iztekom tega dne je v Reimsu (Francija), v glavnem stanu ameriških sil na zahodu, generalpolkovnik Alfred Jodl podpisal brezpogojno vdajo vseh nemških sil.

Zarana 8. maja 1945 so nemški topovi začeli obstreljevati položaje 18. divizije. Njihov ogenj je trajal do 23. ure. Tako je sovražnik precej uspešno prikrival začetek umika iz Ljubljane.

Da bi prodirala proti Rakovniku, je tega dne 9. brigada z enim bataljonom na sektorju Ig razbijala domobranske patrulje, ki so silile v zaledje brigadnih položajev.* Z dvema bataljonom pa je napadla Lavrico in odbila sovražnikovo posredovalno kolono iz Babne Gorice. Kljub celodnevnomu artilerijskemu obstreljevanju in bojem je obdržala dosežene položaje. Enako je bilo na bojišču 8. in 12. brigade pri Orlah in 10. brigade na Selih (pri Šmarju).** Največ žrtev so med borci povzročile topovske granate.

Ko so se brigade treh partizanskih divizij bojevale, da bi prišle v Ljubljano, se je sovražnikova glavnina že umikala iz nje in prek Gorenjske proti Avstriji. Ob njej so zapuščale domovino kolone kvislingov, izdajalskih in zaradi sovražnikove propagande zaslepljenih družin, vmes pa seveda politično in vojaško vodstvo okupatorjevih sodelavcev v Sloveniji ter iz drugih krajev Jugoslavije.

Tisti čas je imelo partizansko poveljstvo na voljo obveščevalne podatke in izjave ujetnikov, da bodo kvislinške enote vztrajno branile Ljubljano tudi po umiku nemških sil. Zaradi tega je štab 7. korpusa pozno ponoči 8. maja 1945 izdal bojno povelje za napad in osvoboditev Ljubljane ter ukazal, da 15. divizija ob pomoči diviziona topov kalibra 75 mm in protitankovske baterije napade na črti Veliki in Mali Lipoglav—Podmolnik—Štepanja vas—Moste; 18. divizija s pomočjo diviziona topov 75 mm in protitankovske baterije napade v smeri Pijava Gorica—Škofljica.

* Na območju Matena—Brest—Iška je bil tiste dni razporejen 5. domobranski bataljon. (Zbornik VI-19-134, opomba 32.)

** Zaradi velikih izgub, ki jih je imela Gubčeva na Orlah, jo je 7. maja popoldne zamenjala 12. brigada. (Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 513.)

ca—Orle—Rudnik—središče mesta, italijanska divizija »Garibaldi—Fontanot« pa zasede položaje Višnja Gora—Polica—Grosuplje. Napad naj bi se začel 9. maja v prvih jutranjih urah.

Zgodilo pa se je tako, da so bila obvarovana mnoga življenja, ki bi sicer ugasnila med opravljanjem te naloge.

Po močni detonaciji sredi noči na 9. maj 1945, ko je na ljubljanskem gradu razneslo top, je nemško topništvo nehalo obstreljevati partizanske položaje okoli mesta. Kmalu zatem so obveščevalci sporočili, da se sovražnik umika proti Kranju. Že v ranem jutru so brigade dobile povelje in navodila, da vkorakajo v osvobojeno Ljubljano.

Malo pozneje je štab 18. divizije poročal štabu 7. korpusa, da so 9. maja 1945 ob osmih zjutraj brigade vkorakale v Ljubljano, ki jo je sovražnik opolnoči zapustil. Enote so šle z izhodiščnih položajev prek Rudnika in Karlovškega mostu. Kmalu po 8. uri se je štab s prištabnimi enotami nastanil v hotelu Soča, 8. brigada na Poljanski cesti, 9. brigada pri Sv. Florjanu in 10. brigada na Mestnem trgu.

O razporeženju v brigadi tistega dne pričajo mnogi povojni zapisi njenih borcev, od katerih smo izbrali tri:

»Po Dolenjski cesti ob špalirju Ljubljančanov in cvetja, veselju ni bilo ne konca ne kraja. Namestili smo se v kasarni na Poljanski cesti (...), nato sem skočil domov. Za sestro, ki je tudi bila v partizanih na Gorenjskem, nisem še nič vedel. Iz naše hiše so bili v partizanih štirje fantje in dve dekleti. Padli so trije fantje, med njimi tudi sosedov, ki je bil v partizanih komisar 9. brigade — Janez Magister-Žan (...)« (Miro Stalowsky, politični komisar čete v 1. bataljonu Devete.)

»9. maja je brigada odšla s položajev pri Lavrici na cesto in po njej odkorakala proti Rudniku—Rakovniku ter v zgodnjem jutru pri Karlovškem mostu prišla v Ljubljano. Takšnega veselje in radosti (...) ne bomo nikoli pozabili, vendar se moramo spomniti tudi tovarišev, ki so ostali za zmeraj v okolici Ljubljane (...)« (Franc Molek, borec 3. brigadnega bataljona.)

»(...) Ob 11. uri dopoldne sprejem v Ljubljani, tam dobili cigarete in vino ter šli v tamkajšnje kasarne.« (Gabrijel Perklič, borec 9. brigade.)

Toda vojne na Slovenskem še ni bilo konec, čeprav so 9. maja 1945 tudi Maribor, Celje in Ptuj dočakali osvoboditev in je v Topolšici general Löhr podpisal akt o vdaji svoje vojske. Uveljavitev splošne kapitulacije nemške vojske je bilo torej treba izsiliti z orožjem. Med 11. in 13. majem 1945 so bili še na več območjih boji z nemško in kvislinško vojsko: dne 13. maja pri Dravogradu, dan pozneje pri Doliču ter na mnogih drugih krajih Štajerske, kjer so umikajoči računali, da se bodo lahko vdali Angležem. Šele 15. maja zgodaj popoldne se je pri Pliberku na Koroškem vdala

Jugoslovanski armadi zadnja velika sovražnikova skupina.* Tako se je v Evropi zares končala druga svetovna vojna.

Dan po prihodu v Ljubljano so 18. divizijo imenovali za garnizonsko enoto mesta. Njene tri brigade so razporedili v vojašnico na Poljanski cesti in jim določili redne dnevne obveznosti.

Deveta je imela nalogo, da straži stanovališče ter pred hoteli Miklič, Slon in Union, kjer so bila vojaška in politična vodstva. Z enim bataljonom je varovala komando mesta in bivšo bansko palačo na Bleiweissovi (zdaj Prešernovi ulici), kjer je bil sedež prve slovenske vlade. Kljub nalogam je bilo dovolj časa tudi za redno vojaško urjenje in politično delo, za razvedrilo in manjše zasebne opravke, med katere je vsekakor sodil obisk pri svojcih, če so živeli v Ljubljani ali bližnji okolici. Postopoma se je moštvo brigade okrepilo z novomobiliziranimi. Tako je imela:

	borcev	podoficirjev	oficijev	navzočih skupaj
16. maja 1945	299	103	71	473
19. maja 1945	698	103	71	872*

Ker je bila zdaj številčno močnejša, je prevzela še zavarovanje skladišč v Polju pri Ljubljani.

Dne 25. maja 1945 je bil sklican zbor in brigada je odšla v Kamnik. Od tam je v naslednjih štirih dneh prešla pot do Gornjega Grada in Šoštanja ter 29. maja prispela v Ljubno, kjer so jo vključili v 5. brigado »Ivan Cankar«.⁵⁰

In vse dotlej sta z njo delila usodo še borca Zapadnodolenjskega odreda iz prvih dni Rudi Slak in Alojz Teropšič, ob osvoboditvi vojaški oziroma politični starešina bataljona. Tako je sklenila svojo 620 dni dolgo življenjsko pot, večkrat upoštevana in omenjena, vendar nikoli razglašena za udarno — 9. slovenska narodoosvobodilna brigada.

* V skupini, ki se je zadnja vdala enotam JA, je bilo okrog 30 000 vojakov, največ ustašev in četnikov, med njimi 12 ustaških generalov in celotno črnogorsko četniško vodstvo. (NOV na Slovenskem, str. 1002.)

* Tu niso všteti tisti, ki so bili tedaj v bolnicah in na tečajih, bilo jih je okrog 15 odstotkov. (Poročilo štaba 18. divizije za 19. maj 1945; AIZDG, F 1934/II.)

Opombe:

1. Ambrožič, Dvanajsta brigada, str. 488, 489.
2. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 9. februarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-18-88.
3. Izvleček iz operacijskega dnevnika štaba 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125. Poročilo o dogodkih pri posadki Velike Lašče in 5. bataljonu v času od 1. do 12. februarja 1945; IZDG, AFK F 26/M5. Ambrožič, Dvanajsta brigada, str. 489, 490.
4. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 1. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-19-2. Izredno poročilo štaba 7. korpusa z dne 7. februarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije o borbah 18. divizije; AIZDG, F 21/4.
5. Poročilo štaba 7. korpusa z dne 9. februarja 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik VI-18-88. Operacijski dnevnik 18. divizije za dan 8. februar 1945; AIZDG, F 154/4.
6. Izvleček iz operacijskega dnevnika štaba 7. korpusa od 1. januarja do 28. februarja 1945; Zbornik VI-18-125.
7. Franc Molek, pismo z dne 18. novembra 1986, hrani avtor.
8. Seznam padlih in seznam ranjenih.
9. Povelje štaba 18. divizije z dne 12. marca 1945 podrejenim enotam za napad na sovražnikove postojanke; Zbornik VI-19-19. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-13, opomba 77. Kiauta, Na bojni črti Osemnajste, str. 673.
10. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije o aktivnosti podrejenih enot v marcu 1945; Zbornik XI-4-13.
11. Avgust Farčnik, ustna izjava, zapis hrani avtor.
12. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 27. aprila 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik VI-19-105. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-13.
13. Povelje štaba 18. divizije z dne 24. marca 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-33, opomba 4.
14. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA o bojih konec marca in v aprilu 1945; Zbornik VI-19-87. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije o aktivnosti podrejenih enot v marcu 1945; Zbornik XI-4-13.
15. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87.
16. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-13. Jurišni bataljon, str. 68, 69.
17. Štab 9. brigade z dne 31. marca 1945 štabu 18. divizije, seznam ranjencev ob napadu na postojanko Kal dne 27. marca 1945; AIZDG, F 194/2.
18. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 31. marca 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-13.
19. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 7. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38. Miroslav Stepančič, Iz osvobodjene Dolenjske v belo Ljubljano, Naša obramba št. 5/1970, str. 6.
20. Relacija štaba 18. divizije z dne 8. aprila 1945, dostavljena štabu 7. korpusa JA; Zbornik XI-4-25. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87.
21. Relacija štaba 18. divizije z dne 8. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik XI-4-25.
22. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38.
23. Ukaz štaba 7. korpusa JA z dne 7. aprila 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-50. Mile Pavlin, Petnajsta brigada, str. 401.
24. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 27. aprila 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik VI-19-105. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 496—498.

25. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87, opomba 36. Janko Jarc, Kočevski Rog, str. 203. Franc Molek, pismo z dne 18. novembra 1986.
26. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 502.
27. Poročila štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38, opomba 26.
28. Ambrožič, Cankarjeva brigada, str. 777.
29. NOV na Slovenskem, str. 965, 979.
30. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38, opomba 26.
31. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 27. aprila 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik VI-19-105. Janko Jarc, Kočevski Rog, str. 209. Poročilo o dogodkih pri posadki Novo mesto v času od 12. do 20. aprila 1945: IZDG, AFK f 26/3.
32. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 15. aprila 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-63. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87.
33. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 504.
34. Seznam ranjenih.
35. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 15. aprila 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-63. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 27. aprila 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik VI-19-105. Poročilo štaba 18. divizije z dne 16. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; AIZDG, f 154/M 1. Poročilo o dogodkih pri posadki Novo mesto v času od 12. do 20. aprila 1945; IZDG, FK F 26/M 3. Naša obramba št. 5/1970, str. 10.
36. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 15. aprila 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-63. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 16. in 19. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-38 in 47. Poročilo štaba 15. divizije z dne 21. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA, Zbornik VI-19-81.
37. Poročilo štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-87. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 27. aprila 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik VI-19-105. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 19. aprila 1945 Glavnemu štabu Slovenije; Zbornik XI-4-47. Jože Šmit, Rado Bordon, Albert Klun, Peta prekomorska, brigada, Knjižnica NOV in POS 25/IV, Nova Gorica 1969, str. 250—253. Naša obramba št. 5/1970, str. 10.
38. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 20. aprila 1945 podrejenim enotam za akcije s ciljem zavarovanja desnega boka 4. armade JA; Zbornik VI-19-78. NOV na Slovenskem, str. 966, 967.
39. Poročilo OC štaba 18. divizije z dne 23. aprila 1945; AIZDG, F 66/I.
40. Izvleček iz operacijskega dnevnika 7. korpusa JA za 22. april 1945. Poročilo OC štaba 18. divizije in 9. brigade z dne 23. aprila 1945; AIZDG, F 66/I in F 67/IV. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA o sklepnih bojih za osvoboditev; Zbornik VI-19-143.
41. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 30. aprila 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-115, opomba 4. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. NOV na Slovenskem, str. 968.
42. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 14. maja 1945 štabu 4. armade o situaciji in bojih v sklepnih operacijah; Zbornik XI-4-94. Mesečno poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. Poročilo OC štaba 9. brigade z dne 27. aprila 1945; AIZDG, F 67/IV. Mile Pavlin, Petnajsta brigada, str. 410.
43. NOV na Slovenskem, str. 969.
44. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 14. maja 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik XI-4-94.
45. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 2. maja 1945 podrejenim enotam; Zbornik VI-19-122, opomba 5. Janez Perovšek-Pelko, »Naprej«, str. 155. Povelje komande mesta Trst z dne 29. aprila 1945 podrejenim štabom sektorjev, da okrepijo aktivnost in sodelovanje s 4. armado JA; Zbornik XI-4-71. NOV na Slovenskem, str. 948—956.

46. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. Ambrožič, »Petnajsta divizija«, str. 508, 511. Miroslav Štepančič, *Iz osvobodjene Dolenjske v belo Ljubljano*, Naša obramba, 1970, št. 5, str. 12.
47. Poročilo štaba 10. SNOU brigade z dne 10. maja 1945 štabu 18. divizije; VI-19-136.
48. Poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA o sklepnih bojih; Zbornik VI-19-143. Franc Molek, pismo avtorju z dne 19. novembra 1986.
49. NOV na Slovenskem, str. 977, 978.
50. Tudi za opis situacije in aktivnosti 9. brigade oziroma 18. divizije od 7. maja do 11. maja 1945 so bili uporabljeni tile viri: poročilo štaba 18. divizije z dne 13. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; Zbornik VI-19-143. Poročilo štaba 7. korpusa JA z dne 14. maja 1945 štabu 4. armade JA; Zbornik XI-4-94. NOV na Slovenskem, str. 970—974. Poročili štaba 18. divizije z dne 15. in 19. maja 1945 štabu 7. korpusa JA; AIZDG, F 193/III. Povelje štaba 7. korpusa JA z dne 10. maja 1945 štabu 18. divizije; AIZDG, F 191. Miroslav Štepančič, *Iz osvobodjene Dolenjske v belo Ljubljano*, Naša obramba št. 5/1970, str. 12, 13. Mustar, pričevanje.

11. poglavje

SESTAVA BRIGADE IN NJENO NOTRANJE ŽIVLJENJE

Začetna organiziranost 9. brigade je izhajala iz osnovne oblike njene jedra — Zapadnodolenjskega odreda, iz izkušenj brigad, ustanovljenih pred italijansko kapitulacijo, ter iz potreb trenutka. Potem je čas narekoval število in sestavo osnovnih in posebnih enot ter služb, primerno moči moštva in oborožitvi. Tako so v brigadnem predhodniku že obstajale obveščevalna, sanitetna, intendantska ter kulturno-izobraževalna dejavnost, medtem ko so se zveze, inženirsko tehnična, pravna in veterinarska služba postopoma organizirale pozneje. Vse pa so nastajale in se razvijale po merilih, ki so bolj ali manj veljala za vse enote NOV Slovenije.

Enote

BATALJONI so tudi v razmerah partizanskega bojevanja predstavljali temeljno taktično enoto. Njihovo število je bilo odvisno od števila brigadnega moštva, ki pa se je močno menjavalo.* Tako je 10. oktobra 1943 brigada imela 1030, leto dni pozneje 563 in konec decembra 1944 le 325 ljudi. Vse od ustanovitve do aprila 1944 je brigada imela štiri, v marcu celo pet bataljonov, nadalje pa samo tri. Tudi število čet v bataljonih je bilo različno. Tako na primer je imel: 5. maja 1944 Prvi bataljon dve, Drugi tri in Tretji dve četi; 5. decembra 1944 Prvi bataljon tri, Drugi tri in Tretji dve četi ter 1. februarja 1945 Prvi bataljon tri, Drugi tri in Tretji tri čete.

ČETE so bile razdeljene na vode in ti zvečine na desetine. Izjema je bila 2. četa 4. bataljona, ki je po bojih za Vrbovsko od 18. decembra 1943 ostala samo s tremi borci in se je postopoma do konca februarja 1944 toliko okrepila, da je organizirala vode.

* Številčna ponazoritev ne upošteva Istrskega odreda kot 4. bataljona brigade.

TOPOVSKO BATERIJO je brigada sestavila prve dni oktobra 1943 v Stajah pri Igu. Imela je dve gorski havbici kalibra 75 mm. Nekaj dni po ustanovitvi je štela okrog 20 ljudi, kmalu pa se je okrepila z izurjenimi topničarji. Baterija je izdatno pomagala zadrževati nemške enote v bojih pri Brodu na Kolpi med njihovo veliko jesensko ofenzivo 1943. Takrat je tudi izgubila eno od havbic. Uspešno je delovala tudi v boju za Vrbovsko sredi decembra 1943 čeprav je imela na voljo samo eno havbico. Maja 1944 je baterija s 23 možmi odšla v sestavo 1. slovenske artilerijske brigade, ki je bila dokončno oblikovana 7. maja 1944 na Laščah pri Dvoru. Prvi komandir baterije havbic je bil Franc Plevnik-Vojo, ki ga je kmalu nasledil poklicni artilerijski podoficir Ratomir Mladenović. Ta je skupaj s političnim komisarjem Francem Štrumbljem-Hasanom vodil topovsko baterijo do vključitve v omenjeno brigado.

MINOMETNA BATERIJA se je razvijala postopoma, kot je pridobivala orožje in izurjene kadre. Najprej je bil v sestavi 1. bataljona minometni vod, v drugi polovici aprila 1944 pa se je preimenoval v minometni oddelek, ki je imel 2 težka in 4 lahke minomete ter protitankovsko puško. Potem ko je havbico oddal v artilerijsko brigado, pa so oddelek preuredili v minometno baterijo. Število njenega moštva se je precej spreminjalo, čeprav ni ostala z manj kot 15 ljudmi. To je bilo julija 1944, ko je imela samo 2 težka in 2 lahka minometa. Dne 4. aprila 1945 je morala Deveta poslati svojo baterijo v divizijo ter jo črtati iz evidence. Vodnik minometnega voda je bil Janez Kozina, komandir in politični komisar minometne baterije pa sta bila od začetka do marca 1945 Jože Kovač oziroma Milan Križman.¹

ŠTABNA PATRULJA IN SLUŽBA ZVEZ je bila sprva ena brigadna enota. Sestavljali so jo kurirji in vezisti. Kurirji so skrbeli predvsem za kurirska opravila znotraj brigade in povezavo brigade z drugimi enotami ter štabi. Spremljali so in varovali funkcionarje na poti ter prenašali in čuvali imetje štabov. Kurirji so bili tudi ob štabih bataljonov in v četah. Če je dovoljevala priložnost in narekovala naloga, so imeli na voljo jahalne konje ali druga prevozna sredstva. V času od ustanovitve brigade do nemške ofenzive oktobra 1943 so imeli vsi kurirji na voljo kolesa. Kurirje so izbirali med preverjenimi in zdravimi borci. Njihova pota so se pogosto povezovala prek TV zvez (ali relejnih postaj) oziroma točk. Vezisti so iskali in vzpostavljali telefonsko povezavo znotraj brigade, skrbeli za stik brigade z drugimi enotami ter za zvezo čet in bataljonov z izpostavljenimi točkami — zasedami, stražami, opazovalnicami ipd. Prvi vezisti so imeli na voljo nekaj tehničnega materiala, zaplenjenega ob kapitulaciji italijan-

ske vojske septembra 1943, tako na primer telefonsko žico, radijske oddajnike in sprejemnike, pripomočke za napeljavo in pobiranje vodov ipd. Čeprav je bilo veliko tega izgubljenega v veliki nemški ofenzivi jeseni 1943, so vendar ostali kolikor toliko priučeni vezisti. Njihove vrste so potem izpopolnjevali z novinci, ki so že v bivši jugoslovanski vojski služili pri enotah za zveze. Prvi komandir štabne patrulje in zvez je bil inž. Bojan Zaletel. V dveh mesecih je toliko usposobil veziste, da so konec januarja 1944 v brigadi lahko organizirali dve enoti — štabno četo in vod za zveze.

ŠTABNA ČETA je obdržala predvsem kurirske naloge in je obstajala vse do konca vojne. Običajno je štela okrog 16 borcev. Njen prvi komandir je bil Ferdo Knap, za njim Franc Česašek, od septembra 1944 do osvoboditve pa Ciril Ratajc.

VOD ZA ZVEZE je prevzel skrb za delovanje zvez ter čuvanje in pridobivanje potrebnega materiala. Njegov prvi komandir Bojan Zaletel je organiziral manjše skupine vezistov pri štabih bataljonov in poslal dva vezista na tečaj v Oficirsko šolo Glavnega štaba NOV in POS. Komandir voda za zveze je za svoje delo odgovarjal tudi vodji odseka za zveze pri štabu divizije. V februarju 1944 je Glavni štab Slovenije, ki je želel poenotiti in razširiti delo štabov, odredil, da v brigadah postavijo referente za zveze, v bataljonih pa desetarje in desetine za zveze. Po tem je referent za zveze nosil vso odgovornost za zveze v brigadi in bil podrejen načelniku štaba brigade. V Deveti je referent za zveze kmalu dobil pomočnika, desetine za zveze pa poleg desetarja še političnega delegata. Od aprila naprej so bile zveze v brigadi oziroma vseh njenih bataljonih organizirane po tem vzorcu. Tako najdemo v seznamu z dne 25. maja 1944 kar 32 borcev, vključenih v to dejavnost.² Vod za zveze je imel julija na voljo radijsko sprejemno in oddajno postajo.

Delo vezistov je bilo odgovorno in nevarno. Mnogi so pri tem izgubili življenje, zlasti med akcijo. Nekatere od njih smo že omenili.

Komandirji in referenti za zveze v brigadi so bili že omenjeni Bojan Zaletel, Ciril Rus, inž. Rado Čotar, Jože Volmut, Avgust Habič, Vojko Paljavec, Drago Cizelj in Angel Štefančič.

Z INŽENIRSKO DEJAVNOSTJO — miniranjem, rušenjem, zasipavanjem, prekopavanjem cest, graditvijo zaklonov in podobnim — so se v brigadi ukvarjali od njene ustanovitve. V bataljonih so bili tovrstni delavci, ki so takšna dela — znali so jih že od prej — dobro opravljali, predvsem če so imeli na voljo potreben material in orodje. To potrjujejo

mnoga uspešna miniranja železniških prog, predorov, sovražnikovih odpornih točk, kilometri onesposobljenih cest in podobno.

Z odredbo z dne 11. februarja 1944 je Glavni štab Slovenije ukazal, naj brigade ustanovijo INŽENIRSKÉ ČETE, sestavljene iz minerskega in pionirskega voda. V te enote je bilo treba vključiti sposobne minerje in delavce raznih obrti, ki so morali imeti ustrezno opremo, razstrelivo, delovno orodje in orožje, saj jih je bilo treba šteti za bojno enoto. Inženirska četa je imela komandirja, vodnike in političnega komisarja.

V brigadi je bila inženirska četa postopoma organizirana do aprila 1944. Imela je minerski in pionirski vod ter poveljstvo čete. Dne 5. maja je štela četa 35 ljudi, ki sta jih vodila komandir Franc Uršič in politični komisar Viktor Kragelj, vodnika pa sta bila Valentin Vončina in Julij Gregorčič. Inženirsko-tehnični referent v štabu brigade je bil Vili Kožar in za njim Bogo Hladnik.

Delo minerjev je bilo vedno nevarno, še zlasti med akcijo pehotnih enot. Minerji so pogosto skupaj z bombaši napadali utrjene sovražne objekte. Že smo zapisali, da je tako izgubil življenje Viktor Kragelj.

Sredi julija 1944 je Glavni štab Slovenije ukazal ustanoviti minerski bataljon pri štabu divizije.³ Dva tedna zatem je tudi 9. brigada izločila inženirsko četo in jo napotila v novi bataljon. Odtlej so brigadam po potrebi dodelili minersko-tehnično skupino iz divizije.

SLUŽBE

INTENDANTURA je bila dobro organizirana že od prvih dni pre-raščanja ZDO v brigdo. Odredni intendanti so ob kapitulaciji Italije 1943 hitro odgovorili zahtevam po preureditvi v močno okrepljeno enoto — brigado, ki je že po enem tednu imela 4 bataljone in okoli 850 mož. Organizirali in skrbeli so za bataljonske prateže (komore — kuhinjo, pomožno osebje in tovarno živino ter za skrito skladiščenje manjših količin zaplenjenega vojaškega blaga, zlasti hrane in orožja). Čeprav je tistikrat že veljalo načelo, da naj za prehrano vojske skrbijo odbori OF oziroma njihove gospodarske komisije, je bilo na kočevskem območju več vojaških skladišč, iz katerih so se bataljoni neposredno oskrbovali vse do oktobrske nemške ofenzive. Zato sta tudi 3. bataljon v Kočevju in Prvi v Kočevski Reki lahko izdatno nahranila italijanske vojake, ki so se tam

Bogomil Kenda, sanitetni referent brigade

umikali iz Slovenije. Nekaj dni pred nemško ofenzivo v bivši Ljubljanski pokrajini pa so brigadni intendantu blizu naselja Koče pripravili še eno večje skladišče živeža in v vasi nekaj živine, kar je bilo prve kritične dni ofenzive skoraj dovolj za brigadne potrebe. Do takrat so borci dobivali po tri obroke, od teh vsaj enega z mesom, in do kilogram kruha. Delo kuhinje je nadzoroval član štaba (brigade ali bataljona) oziroma dežurni starešina v taboru, poslovanje intendanture pa politični komisarji. Nobene druge stvari niso borci tako prizadeto in hitro obravnavali kot napake intendantov in še zlasti kuhinje. Skoraj vedno je primanjkovalo soli, predvsem v Ljubljanski pokrajini, ker pa so jedli tudi premalo zelenjave je več borcev zbolelo za skorbutom.

Največje težave s preskrbo nasploh je imela Deveta v Gorskem Kotarju pozimi 1943—44, kar smo že opisali. Razmere so se popravile, ko je brigada prišla na ribniško območje, kjer je bilo še kar dovolj živeža. Spomladi 1944 so v Sloveniji zaostriili načine, kako so se smeli oskrbovati s hrano, kar so morale partizanske enote ter gospodarske komisije na terenu upoštevati. Dovoljeno jo je bilo odkupovati s plačilom v gotovini, z boni ali obveznicami, prisilno s plačilom v gotovini, z zaplembo (rekvizicijo) ob takojšnjem plačilu z boni ali obveznicami, po sodni odločbi pa je bilo mogoče prisilno odvzeti del ali vse imetje.⁴

Kljub temu je proti koncu poletja 1944 začelo primanjkovati hrane, zato so uvedli samo dva obroka. Da bi kljub temu imeli red v prehrani in ker so se brigade v operacijah začele postopno združevati (Štampetov most, boji v Suhi krajini, napad na Kočevje), je z jesenjo prišlo do večje centralizacije v oskrbi. Brigade so začele prejemati blago od divizijske ali korpusne intendance, zlasti iz zavezniških pošilk hrane, orožja, oblek, perila in obutve. Kljub temu je ostala organizacija intendantske službe v brigadi ves čas skorajda enaka. V širši štab brigade so vključili brigadnega intendanta s pomočniki, nekaj kuharjev, več konjevodcev in administratorja. Bataljoni so imeli bataljonskega intendanta, dva kuharja in 5 do 10 konjevodcev.

Za vse vrste nabav so indendanti dobivali tudi denar, stroške pa so morali natančno obračunati in dokazati s potrdili. Tudi bataljonski intendanti so dobivali manjše zneske za nakupe.

Deveta je imela — po vrsti — naslednje intendante: Franca Jeriča, Franceta Bregarja, zastavnika Lojzeta Palčiča, deseterja Mihaela Knafelca, vodnika Antona Kokalja in Staneta Jakšeta. Iz vrste bataljonskih intendantov smo uspeli zbrati naslednja imena: Tone Švajger, Anton Debeljak, Nace Kožuh, Franc Zavodnik-»Jon«, Ivan Zbačnik, Jože Benčina, Jože Koračin in Ivan Lipar. Med opravljanjem dolžnosti je padlo 6 intendantov. 5

V brigadi je bil tudi orožar. Najprej je bila njegova naloga zbirati in hraniti orožje in strelivo, ki so ga bataljoni nabrali pri razoroževanju italijanske vojske po kapitulaciji. Nekaj takšnih skladišč je imel orožar blizu Kočevske Reke in Smuke. Če je bilo le možno, je po nižjih enotah skrbel tudi za sprotna popravila orožja, za odpremo huje pokvarjenega v delavnice, za vzdrževanje, za nabavo tehničnega maziva, olja in mineralnih pripomočkov. Do konca maja 1944 je bil brigadni orožar Miha Kajfež, njegov pomočnik pa Ivan Robek, ki je junija nadomestil Kajfeža in dobil za pomočnika Vinka Stariča.⁶

OBVEŠČEVALNO službo v novoustanovljeni 9. brigadi so opravljali brigadni obveščevalci Niko Mevželj in štrije bataljonski obveščevalci (od 1. do 4. bataljona) Ivan Miklič, Jože Jeršin, Vincenc Strajner-Vene in Jože Lenič. Prvi je imel nalogo, da organizira in vodi delo vseh obveščevalcev ter o ugotovitvah poroča štabu. Postopoma so obveščevalci delali predvsem za nižjo enoto, v kateri so pač bili določeni, tako da brigada ni imela tekočega pregleda nad dogajanjem na širšem območju.

Februarja in aprila 1944 je Glavni štab Slovenije obveščevalno službo 7. korpusa v celoti preuredil. V brigadah so ukinili bataljonske obveščevalce in uvedli obveščevalni center (OC) s šefom in pomočnikom

ter vod s 15 do 20 obveščevalci in vodnikom.* Kadrovsko in organizacijsko je bil brigadni OC podrejen divizijskemu, o svojih ugotovitvah je poročal štabu brigade. Na ta način organizirana obveščevalna dejavnost se ni pomembneje spremenila do novembra. Ker pa so obveščevalne vode začeli uporabljati tudi za povsem druge naloge in je njihovo delo postajalo vse bolj zgolj izvidovalnega značaja, so jih ukinili. S sposobnejšimi kadri so okrepili brigadni OC, ki je potlej imel do 10 oficirjev in podoficirjev. Tako je ta služba ostala organizirana do konca vojne.

Pred novembrsko reorganizacijo 1944 je bilo v brigadi ustanovljeno poverjeništvo oddelka za zaščito naroda (OZNA), ki mu je OC odstopil vse delo protivohunskega značaja.⁷ Poverjeništvo je zastopal oficir, ki je bil podrejen le svojemu starešini pri višjem štabu. Oficir Ozne v brigadi je bil Vincenc Strajner-Vene, za njim pa Franc Vovk-Brane.

Ob reorganizacijah in iz drugih vzrokov se je v brigadi izmenjalo več šefov OC in njihovih pomočnikov.

Šefi OC so bili: Vincenc Strajner-Vene od 19. februarja do 30. aprila 1944, Ciril Potočnik od 1. maja do 11. julija 1944, Jože Marincelj-Žožo od 12. julija do 16. avgusta 1944, Vincenc Strajner-Vene od 20. avgusta do 12. septembra 1944, Janez Lavrič od 13. septembra do konca novembra 1944, Alojz Jazbec od začetka decembra 1944 do 2. februarja 1945, Ivan Janežič od 3. februarja do zadnjega marca 1945, nato pa Boris Jakopin (v. d.) od aprila do osvoboditve 1945.

Njihovi prvi pomočniki po vrstnem redu so bili: Franc Vovk-Brane, Ciril Potočnik, Ciril Rus, Žarko Petrič, Janez Lavrič, Alojz Jazbec in Tone Valant.

Vodnika obveščevalnega voda sta bila Franc Rošelj (od ustanovitve do 12. julija 1944) in Ivan Rački (od 13. julija do ukinitve voda v novembru 1944).

Glede na to, da je Glavni štab Slovenije stalno skrbel za uspešno rast obveščevalne službe, je bilo njeno delo neprecenljive vrednosti. Veliko zaslug za to gre mnogim obveščevalcem, ki niso dočakali osvoboditve. Med temi so znani iz Devete (ime in priimek, datum in kraj smrti): Janez Perenič, decembra 1943 v Gorskem Kotarju, Avgust Črv, 3. februarja 1944 na Lombardi, Franc Rošelj, 12. julija 1944 pod Ilovo Goro, Žarko Petrič, 14. avgusta 1944 pri Polici, Rudi Pavlič, 15. septembra 1944 pri Mirni in Olga Tršič, 22. julija 1944 pri Šumberku,⁸ ter oficir Ozne Vincenc Strajner-Vene, ki je padel 16. februarja 1945 pri Okič Gradu v Vivodini.

* Dne 1. maja 1944 je bilo v obveščevalnem vodu celo 32 ljudi. (Štab 9. brigade, struktura 9. bigade; AIZDG, F 197.)

Dejavnost, ki je v partizanski vojski na Slovenskem do popolnosti izpolnila svoje poslanstvo, je bila SANITETA.* Tudi v 9. brigadi je svojo nalogo uspešno opravila kljub velikim naporom in precejšnjim žrtvam.

V začetnih dneh brigade je bila saniteta v rokah izkušenih bolničark partizanskih odredov iz leta 1942. Organizirale so ambulantno ter bataljonske in četne bolničarje ter jih opremile z zadostno količino sanitetnega materiala, ki je prišlo še kako prav zlasti med veliko nemško ofenzivo. Pred to ofenzivo je Deveta lahko pošiljala svoje težje ranjence ali bolnike v kočevsko bolnico, kjer so se tudi učili bolničarji nižjih enot.

V brigadi se je od prvih dni oktobra 1943 do osvoboditve zvrstilo 6 sanitetnih referentov, od teh štirje zdravniki in dva absolventa medicine.

Pri štabu brigade je bila ambulanta, ki je — kadar ni bilo bojov — nudila zdravlila in prvo pomoč ter poskrbela, da so pacienta poslali na zdravljenje. V lažjih primerih je ranjenec ali bolnik lahko ostal krajši čas kar v ambulanti, če so to le dovoljevale razmere. Bataljonski in četni bolničarji so imeli pri sebi nekaj najnujnejšega sanitetnega materiala in po tri pomočnike z nosili. V marcu 1944 je brigada ustanovila sanitetni vod s 15 možmi in komandirjem, ki so v bojih znosili ranjence z bojišča do previjališča. Takšen vod je obstajal do konca vojne. Sanitetni odsek pri štabu 7. korpusa je 9. decembra 1944 ukazal ustanoviti bataljonske sanitetne desetine in po 6 nosačev, ki morajo imeti na voljo tri nosila.

Med akcijo so bili četni bolničarji z opremo na bojnem položaju. Bataljonsko previjališče je bilo nekaj sto metrov stran, še bolj zadaj pa brigadna ambulanta. Tu so ranjencu dali prvo medicinsko pomoč in ga z zdravstvenimi dokumenti odpravili do divizijske sanitetne ekipe.** Ta je opravljala tudi manjše operativne posege. Tiste, ki so lahko hodili sami, je razporedila v divizijsko premično bolnico, medtem ko je druge poslala v skrivne bolnice. Ko so proti koncu vojne divizijske premične bolnišnice lahko sprejele vse paciente iz nižjih enot, so brigadne ambulante ukinili.

Pozimi 1943—1944 je deveta določila higienika, ki je skrbel za razkuževanje in organiziral pranje perila. Brigada je obdržala higienika skoraj do konca vojne.

* Posebej uspešna je bila slovenska partizanska saniteta pri organiziranju skrivnih bolnišnic. Po poročilu sanitetnega oddelka Glavnega štaba NOV in POS z dne 16. januarja 1945 Vrhovnemu štabu NOVJ je bilo do tedaj zgrajenih 281 skritih in poleg teh še 8 neprikritih bolnic. Skupno so imele 2262 ležišč in se je v njih dotlej zdravilo 11 321 pacientov. Imele so 30 zdravnikov ter 105 bolničarjev in medicincev. V začetku leta 1945 je v saniteti NOV in POS delalo 65 zdravnikov, do tistega časa pa jih je v boju padlo 19. (NOV na Slovenskem, str. 833—835).

** Položaj oziroma kraj brigadnega previjališča in divizijske zdravniške ekipe so navedli v vsakem povelju za akcijo. Pri iskanju podatkov o zdravljenih ranjencih smo ugotovili, da se je izgubila dokumentacija o skoraj vseh borcih, ki so se med bivanjem v Gorskem Kotarju zdravili v hrvaških bolnicah, predvsem v Drežnici (Ogulin).

Če so razmere dovoljevale, je bila brigadna saniteta na voljo tudi prebivalstvu, ki je to zelo cenilo.

Sanitetna služba je v največji možni meri prispevala, da so bile zdravstvene razmere v Deveti če že ne vselej dobre, pa vsaj zadovoljive, čeprav je bilo večkrat hudo pomanjkanje ustreznih oblačil in obutve, napor borcev nemalokrat več kot pretirani, povrhu pa tudi zdravila prav skromna.

Vpisan je en sam primer hudega obolenja borca iz 9. brigade, ko je šlo za malarijo. Po doslej odkritih in usklajenih podatkih se je v bolnicah zdravilo 467 ljudi iz brigade (brez 4. bataljona v Istri).⁹

Brigadno zdravstvo so vodili naslednji sanitetni referenti: dr. Peter Držaj, do 9. oktobra 1943, dr. Ladislav Jermol do 28. oktobra 1943, dr. Jože Benigar v novembru 1943, absolvent medicine Adolf Medvešek-Šumski v decembru 1943, Bogomil Kenda, absolvent medicine, od januarja do 30. novembra 1944, dr. Zlatko Marin do prvih dni aprila 1945, za njim pa medicinec Bojan Accetto do konca vojne. Pri delu so jim požrtvovalno pomagale brigadne bolničarke Božena Vidmar-Ženka do novembra 1943, Tatjana Perger-Marjanca do 15. februarja 1944, Ljudmila Avbelj-Metka do 1. decembra in potem Milena.*

Prvi higienik je bil Anton Konda-Tonček.

Iz vrst brigadnega sanitetnega osebja so padli (po časovnem zaporedju): dr. Ladislav Jermol dne 28. oktobra 1943 v Grčaricah, medicinka Helena Dobravec-Enci dne 28. oktobra 1943 v Grčaricah, bolničarka Lici Rosti dne 28. oktobra 1943 v Grčaricah, bolničar Jože Levstek dne 16. decembra 1943 pri Vrbovskem, bolničarka Danica Ferjančič dne 3. februarja 1944 pod Lumbardo (Ogulin), bolničarka Marija Heferle dne 25. marca 1944 v Makošah in bolničarka Mira Petelinšek dne 28. decembra 1944. Doslej je ugotovljeno, da je bilo ranjenih 10 bolničarjev in 6 bolničark.

Vso jezdno, tovorno in vlečno živino je okoli 10. marca 1944 štab brigade zaupal VETERINARSKEMU bolničarju in mu kmalu dodelil pomočnika. Njuna dolžnost je bila predvsem nadzorovati obremenitev, namestitvev in prehrano živali. Ko so poleti 1944 ustanovili divizijsko ambulanto, je bilo možno za konje in mule dobiti več uspešnih zdravil. Prvi veterinarski bolničar, ki je aprila 1944 dobil naziv veterinarski referent, je bil Slavko Felicijah, njegov pomočnik pa je bil Drago Mohar. V septembru je veterinarski referent postal Stanislav Drolc.¹⁰

SODSTVO v brigadah, ustanovljenih po kapitulaciji Italije v bivši Ljubljanski pokrajini, je bilo organizirano in je delovalo po zgledu že

* Za bolničarko Mileno nismo ugotovili priimka.

obstoječih vojaških sodišč v brigadah in odredih. Ker so bili to časi izrednih razmer (slovenska protirevolucija se udinja novemu okupatorju, velika nemška ofenziva), je to vojaškemu sodišču narekovalo, da uporabi izredne ukrepe. Krivda je morala biti popolnoma ugotovljena in dokazana, sodbo pa so po dokaznem postopku in tajnem posvetovanju sodišča morali sporočiti obtožencu in jo utemeljiti. Najstrožja kazen je smela biti izvršena šele potem, ko je sodbo potrdilo višje vojaško sodišče pri Glavnem štabu Slovenije. Postopna reorganizacija vojaškega sodstva je 1. septembra 1944 ukinila brigadna in odredna sodišča ter jih dodelila štabom korpusa in korpusnim vojaškim oblastem.¹¹

Sodišče v 9. brigadi je imelo 3 člane z namestniki in tožilca z namestnikom. Ti so bili člani štabov bataljonov oziroma prištabnih enot, ki jih je na predlog brigadnega štaba imenoval sodni oddelek Glavnega štaba Slovenije. Sodišče se je ukvarjalo s primeri pobegov, sovražne dejavnosti in kršenja discipline. Po nekaj obravnavah so bile izrečene najstrožje kazni.

Štabi

ŠTAB BRIGADE so od njegove začetne sestave in ves nadaljnji čas neuradno delili na »ožjega« in »širšega«. Izraz se je tako udomačil, da ga najdemo v ohranjeni korespondenci med enotami.

Ožji štab so sestavljali komandant, politični komisar, namestnik komandanta, namestnik oziroma pomočnik političnega komisarja in načelnik štaba. Komandant in politični komisar sta odločala o bojnih operacijah in politični dejavnosti enote. Namestnik komandanta je sodeloval pri načrtovanju vojaških akcij, po dogovoru in v njunih primerih nadomeščal komandanta, med bojem pa je bil običajno pri kaki od nižjih ali posebnih enot. Pomočnik političnega komisarja je bil prva odgovorna oseba za delo partijske organizacije. Tesno je sodeloval z brigadnim sekretarjem SKOJ, ki mu v svoji funkciji sicer ni bil podrejen. Načelnik štaba je praviloma zbiral podatke, na katerih so potem gradili akcijo, o njej pa ni odločal.¹² Svojo nalogo je opravljal tesno povezan z vodji služb in posebnih enot, ki so bili neposredno ali posredno vključeni v predvideno akcijo. Čeprav so štabi doživeli več organizacijskih sprememb, je delo načelnika po vsebini in načinu ostalo ves čas približno enako.

V »širši štab« so šteli nosilce že omenjenih služb (referente, poverjenike) in njihove pomočnike, starešine posebnih enot ter še operativne oficirje, kadrovice in administratorje.

Intendanti so v tabor pripeljali hrano

Operativni oficir je predvsem sestavljal povelja za operacije na podlagi odločitve štaba in sestavljal poročila o izidih akcij.

V Deveti so to dolžnost opravljali naslednji oficirji: Lavoslav Dolinšek do sredine februarja 1944, potem pa Ivan Požar do 14. julija, Milan Vujinović do novembra, Edvard Osojnik do konca decembra, Drago Mrhar do 19. januarja, Zvone Kovče do 28. aprila, zadnji pa je bil Vinko Mustar.

Kadrovik je sestavljal kadrovske sezname, vodil kartoteke in spiske. Po dogovoru s starešinami je oblikoval predloge za odlikovanja, imenovanja in napredovanja ter svetoval pri izbiri ljudi za šolanje. V 9. brigadi sta ta posel vse do septembra 1944 opravljala Velimir Kraševac-Igor in Jože Koračin kod administrator, sledila pa sta Anton Čamernik in Jože Zelnik.

ŠTAB BATALJONA so sestavljali komandant, politični komisar, namestnik komandanta in pomočnik političnega komisarja. Od februarja 1944 so vanj spadali kot pomožno osebje še obveščevalec, deseter dese-

tine za zveze, intendant, bataljonski bolničar, administrator in propagandist,¹³ vendar so to dolžnost poleti 1944 odpravili. V septembru in oktobru 1944 so bili v štabe bataljonov dodeljeni operativni oficirji. Imeli so enake naloge kot brigadni operativni oficirji, le da v obsegu svoje enote.

Številčni prikaz moči enot ter zasedenosti služb in štabov, kakršna je (na primer) bila 1. maja 1944:

štab brigade: ožji štab — 5, širši štab — 119;

1. bataljon: ožji štab — 4, širši štab — 6; 1. četa — 66, 2. četa — 63, minometni oddelek — 8 in pratež — 14;

2. bataljon: ožji štab — 4, širši štab — 8; 1. četa — 40, 2. četa — 36, 3. četa — 41 in pratež — 14;

3. bataljon: ožji štab — 4, širši štab — 9; 1. četa — 73 in 2. četa — 69; topniška baterija: — 23.*

Vojaška in politična vzgoja

V 9. brigadi sta bila — kot v vsej partizanski vojski — komandant in politični komisar soodgovorna za izvajanje vojaških operacij in političnih smernic Komunistične partije. Prav tako sta oba odgovarjala za vojaško in politično graditev, medtem ko je namestnik (od maja 1944 pomočnik) političnega komisarja vodil partijsko organizacijo v enoti.¹⁴

Z vojaškimi vajami in političnim izobraževanjem je brigada začela takoj po ustanovitvi. Ker je imela ves čas moštvo, sestavljeno večinoma iz fantov, ki še niso služili vojaškega roka, je VOJAŠKO URJENJE obsegalo zlasti ravnanje z orožjem, ukrepanje na položajih in načine bojevanja. To so v prostih urah učili vodniki in komandirji po četah. Na podlagi odredbe Glavnega štaba Slovenije z dne 17. septembra 1943 so imeli po bataljonih tudi tečaje, kjer so dobre in pogumne borce pripravljali za desetarje in vodnike. Ti so morali poznati orožje, znati čim bolj vrednotiti borca, obvladati pravila samostojnega in usklajenega reševanja nalog ter vse drugo za vodenje in poveljevanje. Vzgoja po bataljonih je poleg teoretične snovi vključevala tudi naloge, ki so čakale enoto, ter dogodke, o katerih je bilo treba javno govoriti, najsi so bili vojaške ali politične narave. Kadar je šlo za večje akcije oziroma operacije, kot na primer —boje za Vrbovsko, napade na Ribnico, majsko ofenzivo korpusa in podobno, so politični starešine skupaj tolmačili naloge, vzpodbujali k vojaškemu uspehom ali pa terjali izboljšanje stanja, če so tako zahtevale

* Za sestavo vseh preglednic smo uporabili dokument: AIZDG, F 12, F 88/M 3, f 134/M 2, F 191/M 2, F 197/M 2, in A CK ZKS, dokument št. 7658.

OFICIRSKA ŠOLA PRI GLAVNEM ŠTABU
NARODNO OSVOBODILNE VOJSKE IN PARTIZANSKIH ODREDOV SLOVENIJE

IZPRIČEVALO

Tov. Mladenovič Dragomir Ratomir,
poročnik

rojen dne 6.IX.1914. v Aleksinac

iz artilerije VII.Korp. je obiskoval I.artilerijski tečaj
OFICIRSKÉ ŠOLE PRI GLAVNEM ŠTABU NOV IN PO SLOVENIJE.

ki je trajal od 5.oktobra 1944. do 3.decembra 1944.

Bil je zelo marljiv (marljivost)

in pri tem je pokazal prav dober uspeh.

Na položaju, 3. oktobra 1944.

Smrt fašizmu - oboroženo narod!

S. Vrhovnjak
polikomisar

major, Ratomir

kapita. Jurij

Kapetan Ludaš / pro

M. Koutar
komandant

Tiskala „Partizanska tiskarna“

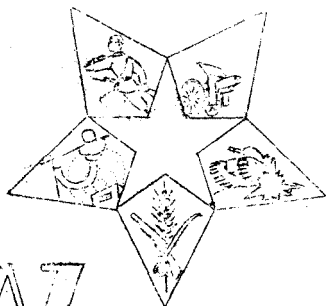
Spričevalo slušatelja oficirske šole pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije

razmere v brigadi. Tako je bilo na primer jeseni 1944. Precej pod vtisom hudega poraza Devete pri šmarskem predoru je brigadno politično poročilo ugotavljalo, da se je v zadnjih bojih pokazala negotovost v vodenju, nezaupanje v starešine, pomanjkanje bojne discipline in sposobnosti manevriranja.¹⁵ Da bi se razmere izboljšale, so opravili več kadrovskih sprememb, izmenjali so izkušnje z drugimi enotami, obravnavali probleme z višjimi štabi ter celo opravili sestanek s političnim komisarjem Glavnega štaba Slovenije. Spričo zavzetega dela z moštvom in več pomoči divizijskega kadra so se razmere v brigadi hitro popravljale, zaradi česar je bilo tudi več bojnih uspehov (Hinje, Kočevje, Ostri vrh, Veliko Lipje, Podhosta), prispevalo je k zmanjšanju števila pobegov, k znižanju števila disciplinskih ukrepov in občutnemu izboljšanju notranjih odnosov.

POLITIČNO DELO je terjalo dobršen del časa in vzgojnega programa. Namenjeno je bilo zlasti političnemu razpoloženju, vojaško-političnim nalogam in moralnim vrednotam skupnega življenja in bojevanja. O pomenu političnega dela v začetnih dneh brigade je pozneje pisal njen takratni politični komisar Franci Kolar; ko se je brigada zadrževala pod Krimom in Mokrecom, je zapisal, je bilo v njej razgibano politično delo -politične ure, seminarji in predavanja, kar vse se je pozneje dobro obrestovalo.¹⁶ Pri političnih urah so najprej obravnavali izide zadnjih bojev in uspešnost ali neuspešnost tudi manjših akcij ter vse najpomembnejše dogodke, ki so jih objavljali brigadna ali divizijska poročila oziroma vestniki. Potem so brali pomembnejše članke v Slovenskem poročevalcu in Ljudski pravici. Več mesecev so poglobljeno tolmačili in se pogovarjali predvsem o vrednotah avnojskih sklepov, o zasedanju SNOS, o sovražnikovih ofenzivah na jugoslovanskih bojiščih, o odnosih ZSSR z zahodnimi zavezniki kot tudi o dobrih in slabih stvareh v svojih vrstah, o političnih prestopkih v enoti ali na terenu in podobno. Za veliko politično zmago narodnoosvobodilnega boja so šteli priključitev Istre in Slovenskega primorja k Jugoslaviji, za vojaško pa osvoboditev Beograda. S približevanjem konca vojne so pri političnih urah vse bolj zastavljali vprašanja, ki so segala v prihodnost. Ne le o vojaških in političnih razmerah doma in v tujini, borci so hoteli več vedeti tudi o amnestiji, o odnosu do vere, bodočem položaju kmeta in podobnem. Tako se je politično delo med partizani moralo prilagajati času, ki je prihajal.

Strnjena oblika vojaško-politične vzgoje so bili TEČAJI za novince, v največ primerih za mobilizirance. Od januarja do maja 1944 so bili v brigadi, potem so jih prenesli v pristojnost štabov divizij. V omenjenih mesecih je Deveta izvedla 4 tečaje, po enega v Vrbovskem, v Sodražici, na

KOMANDA
 PODOFICIRSKÉ ŠOLE
 VII. KORPUSA NOV IN POJ
 JUŽOSLAVIJE

IZKAZ

TOVARŠ Roma Jože ROJEN 8. IX. 1923

V Bistrici JE DOVRŠIL pehotni TEČAJ

PODOFICIRSKÉ ŠOLE VII. KORPUSA NOV IN POJ, KI JE

TRAJAL OD 12. VIII. DO 7. IX. 1944

Z odličnim USPEHOM.

SMRT FAŠIZMU SV. BODO NARODU!

INSTRUKTORJI:

opisnik Stane Bonin
st. vod. prot. vod. K. Lepič

POLITKOMISAR: *Roman J. L. L.*

KOMANDANT-MAJOR: *J. K.*

Korinju in na Lopati. Obiskalo jih je skupaj 480 novomobilizirancev. Šolanje je potekalo po programu, ki je vseboval osnovna vojaška pravila in prve vaje na terenu ter pogovore o vzrokih, načinu in ciljih narodnoosvobodilnega boja. Program je vseboval tudi kulturno-propagandno delo, predvsem recitacije in petje. Novinci-tečajniki so bili razdeljeni v 4 čete, povezane v bataljon. Komandant bataljona je bil Ivan Majcen-Jovo, kot stalni vojaški inštruktor pa je delal z novinci Vinko Mustar. Pomagali so še ostali bataljonski in brigadni kadri. Če je šla brigada med tečajem v akcijo, je vzela s seboj tudi tečajnike prostovoljce.

ŠOLANJE KADROV je bila posebna skrb odgovornih za vzgojo. Prvi slušatelji so šli januarja 1944 v divizijo na krajše tečaje za oficirje in podoficirje, kmalu zatem pa tudi v Oficirsko šolo Glavnega štaba NOV in POS. Ta je konec decembra 1943 že imela 12 oddelkov, vključno za politične komisarje, ter tako nudila možnost izobraževanja za vse glavne rodove vojske in službe. Brigada je v letu 1944 imela vedno na šolanju 30 do 45 ljudi: tako na primer sredi maja v Oficirski šoli Glavnega štaba 16, v Podoficirski pri 7. korpusu 5 in na tečajih pri štabu 18. divizije 20 slušateljev. Šolanje kadrov je postalo nenadomestljivo orožje v boju za osvoboditev.¹⁷

PARTIJSKA ORGANIZACIJA v brigadi je bila nosilka odgovornosti za vojaško-politično, izobraževalno ter kulturno-propagandno organiziranost in delovanje. Od svojih članov je zahtevala odločnost v bojih, disciplino pri izpolnjevanju nalog in uveljavljanje vsestranskega tovarišstva. Prek svojih članov je skrbela za uspešno sodelovanje s civilnim prebivalstvom, za delo z novinci ter za materialno in zdravstveno oskrbljenost borcev. vse to najdemo v poročilih namestnika političnega komisarja brigade, kjer tudi beremo, da je treba na sestankih organizacije v vojski govoriti o izidih vojaških akcij ter seznanjati članstvo in druge z najpomembnejšimi dogajanjem doma in v svetu. Ni manjkalo tudi kritike na račun premajhne aktivnosti članov.

Člani partije so bili povezani v četne celice, ki so jih vodili sekretarji in bataljonski biroji. Ti so prejeli navodila od brigadnega biroja, ki so mu tudi poročali. V brigadi sta obstajali še celica ožjega in širšega štaba, obe vezani neposredno na brigadni biro.

Partija je skrbela tudi za šolanje svojih kadrov. Tako so pozimi 1943—1944 organizirali kar dva divizijska partijska tečaja, oba v Mrkopolju, prvega od 13. decembra do 30. decembra 1943 in drugega od 4. januarja do 21. januarja 1944. Iz brigade je šlo na vsak tečaj po 8 članov, večinoma nižji komisarski kader.

SKOJ je bil organiziran v skupine s sekretarjem na čelu. Skupine so obstajale po četah in bataljonih, odvisno od števila članov. Z njimi je delal neposredno brigadni sekretar SKOJ. V Deveti so imeli skojevci svoj aktiv tudi pri štabu brigade oziroma njegovih odsekih.

Zavzemanja in trud za izboljšanje razmer v brigadi so bili vselej in v največji meri skrb Partije in SKOJ. Iz njunih vrst so prihajali borci in borke na položaje političnih komisarjev.

Številčno razmerje med člani in SKOJ ter ostalim moštvom v 9. brigadi:

datum	člani: KP	SKOJ	skupaj	ostali	% organiziranih
6. 12. 1943	112	102	214	286	75
1. 5. 1944	94	2118	212	423	50
1. 8. 1944	81	97	178	365	51

Razmerje se je vselej spremenilo v škodo organiziranih, kadar je prišla večja skupina novincev mobilizirancev, in po bojih, ki so terjali več žrtev. Prav med temi so bili pogosto najštevilnejši člani KP in SKOJ. Tako je bilo od 18 padlih za Vrbovsko in pri Gomirju kar 14 organiziranih.

Kulturno-propagandna dejavnost

Za 9. brigado sta na področju kulturno-propagandne dejavnosti značilni dve obdobji: začetno, ko so bile v njenih vrstah ustvarjene kulturne dobrine trajne vrednosti, in čas, v katerem je bilo težišče na propagandi, ob stalni uporabi ustvarjenega v prvem obdobju.

Prvo kulturniško skupino so sestavljali pesnik France Kosmač, gledališki igralec Lojze Potokar, pisatelj Vitomil Zupan, skladatelj Marjan Kozina in obetavni razumniki Franček Saje, Boris Grabnar in Miljutin Zabukošek, ki so prišli v brigado v drugi polovici novembra 1943 in v njej skupaj delovali dva meseca. Njihov delež je kmalu postal in tudi ostal ogroden, orodje in orožje brigadne propagande, s katerim je ta naslednje mesece posredovala kulturo borcem in propagando med prebivalstvom. Pri tem je uporabljala predvsem pisno (časopisi, brošure, letaki) in govorno besedo (predavanja, recitacije) ter petje.

Skupina je s svojimi stvaritvami in nastopi pred občinstvom trajno obeležila bivanje Devete v Gorskem Kotarju. Pripravljala je mitinge,

Boris Grabnar, propagandni referent brigade

devet samo v drugi polovici januarja 1944, sestavljala brigadni in bataljonski Stenski časopis, dnevni Radio vestnik, napisala več brošur, skrbela za dve brigadni glasili, zraven pa sta France Kosmač in Boris Grabnar opravljala še vojno-poročevalsko in novinarsko delo.

Mimo naštetega je takrat Marjan Kozina uglasbil pesmi Franceta Kosmača Naša vojska, Vstani, mladina, Hej, tovariši in druge. Takrat smo Slovenci dobili Hej, brigade, Deveta pa svojo himno Tujci pohlepni.

Lastna GLASILA so v 9. brigadi opravila pomembno politično vlogo. NAŠ POHOD, ki je začel izhajati okoli 5. januarja 1944, je v uvodni besedi zapisal, da naj bo list jasen in zvest tolmač vsega našega boja, poti in besede. Že v njegovi 1. številki najdemo sestavke, ki so jih napisali pomočnik mitraljezca Albin Šibenik-Janin, borec Janez Mlinar, namerilec pri minometu Italijan Gianquinto Vincenzo, bataljonski propagandni referent Boris Grabnar in drugi. Iz Vrbovskega je propagandni odsek Devete poslal 1. številko lista Naš pohod hrvaškemu pesniku in partizanu Vladimirju Nazorju v Otočac. Odgovor je prišel kmalu po vrnitvi brigade v Slovenijo. Pred Ribnico na Dolenjskem je brigada dobila njegovo lastnoročno pisano pismo in pesem, ki jo je Naš pohod objavil v svoji 3. številki na prvi strani, obenem s spremnim pismom:

SLOVENSKI FANTI U HRVATSKOJ

Došli su slovenski fanti
u časove muka i zala,
došli u ovu zemlju
što Gubca i Tita nam dala.

Silaze odkud i Sava
s planinske silaze grede,
gdje naši bogovi drevni
i sada na gorama sjede.

Idu, da bijemo skupa
rat za Slobodu i Pravo-
plam jedan je bratskih nam srca,
vi fanti slovenski: Zdravo!

»Propagandni odsjek
štaba 9. SNOB 18. divizije,
položaj.

Pozdravljajući Vas najsrdačnije i želeći Vam mnogo uspjeha u patriotskom ratu —

drug
Vladimir Nazor¹⁸

V februarju 1944 so brigadni skojevci izdali prvo številko svojega glasila Mlada rast. Vsebina te in naslednjih številok je, tako kot za Naš pohod, nastajala med boji, premiki in odmori. Glasili sta izhajali na 16 do 20 straneh v obliki šolskega zvezka. Naklada obeh je bila odvisna od oskrbljenosti s papirjem. Tako je 4. številka Našega pohoda lahko izšla v 50 izvodih in so jo največkrat tiskali v divizijski tehniki.

V juliju so izšle zadnje — 5. in 6. številka brigadnega lista Naš pohod ter 4. in 5. številka skojevskega glasila Mlada rast. Oba časopisa sta nam ohranila vredne zgodovinske podatke o času, dogodkih in ljudeh 9. SNO brigade.

MITINGI in PEVSKI NASTOPI so bili posebno priljubljena oblika propagandne dejavnosti. Deveta je imela v februarju 1944 kar 13 mitingov, od teh 9 v Gorskem Kotarju in 4 ob Kolpi na Slovenskem. Od 15. marca do 10. aprila 1944 pa so njeni pevski zbori nastopili 14-krat, dvakrat na tečaju za novince, trikrat v Ruskem bataljonu, enkrat ob cerkvenem

zboru pri maši na Hinjah, sicer pa pri Ribnici in v Suhi krajini. In to kljub temu, da je v drugi polovici marca brigada imela petkrat premik in bila tri noči v napadu. Spored enega od omenjenih mitingov je bil takle: kvartet — Oj, Doberdob, Partizanska kri in dve narodni, Seliškarjevo Ljubavno pismo z bojišča; zbor — Kovači smo in Slovenci kremeniti; kvartet — dve koroški pesmi; skeč — V Hitlerjevem glavnem stanu; in na koncu zbor — Hej, Slovani.¹⁹

Tu posebej poudarjamo, da so sestavke za glasila, recitacije na mitingih in zasedbo v skečih zvečine prispevali borci in borke z osnovnošolsko in tudi višjo izobrazbo.

Od spomladi 1944 dalje je kulturno-propagandna dejavnost Devete doživela več kadrovskih in organizacijskih sprememb. Vse do septembra, ko so bili z odlokom Glavnega štaba Slovenije odseki v brigadah ukinjeni, je to dejavnost vodil Boris Grabnar, največ s pomočjo Milana Merčuna in Albina Šibenika-Janina.

Oktobra 1944 so začeli po brigadah ustanavljati kulturno-prosvetne odbore. V 9. brigadi se je še isti mesec vključilo vanj 24 ljudi, poleg teh pa je bilo organiziranih še nekaj odborov po bataljonih in četah. Odbori so skrbeli zlasti za redne stenske časopise, ki so izhajali v vseh treh bataljonih in v štabni četi, ter dopisovanje v divizijska glasila Naša pot, Glas osemnajste in Žepni časopis. Odbor je tudi organiziral mitinge in zabavne večere, več tudi v sodelovanju s krajevno mladinsko organizacijo. Kljub temu pa brigadni kulturno-prosvetni odbor ni dosegel prejšnje zagnanosti propagandnega odseka.

Opombe:

1. Pregled številčnega stanja 9. brigade po brigadnih operacijskih in političnih, rednih in občasnih poročilih iz leta 1944; AIZDG, F 16, F 191, in ACK ZKS.
2. Odredba Glavnega štaba Slovenije z dne 2. februarja 1944; Zbornik VI-11-8.
3. Odredba Glavnega štaba Slovenije z dne 11. januarja 1944; Zbornik VI-10-50. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 322. Odredba Glavnega štaba Slovenije z dne 13. julija 1944; Zbornik VI-14-119.
4. Mikuž, Temeljne točke Osvobodilne fronte slovenskega naroda, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1—2, 1966, str. 289.
5. Lojze Palčič, pismo avtorju, avgusta 1986.
6. Po spominih avtorja in evidenci brigadnih kadrov, ki jo ima Odbor skupnosti ZDO in 9. brigade.
7. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 348—351. NOV na Slovenskem, str. 830, 831. Okrožnica Glavnega štaba Slovenije z dne 20. avgusta 1944; Zbornik VI-15-98.
8. Seznam obveščevalnega voda 9. brigade z dne 25. junija 1944; AIZDG, F 48/MI. Naredba štaba 18. divizije z dne 11. julija 1944; AIZDG, F 191/MI. Ukaz štaba 7. korpusa z dne 12. septembra 1944; AIZDG, F 194/M I. Seznam padlih.
9. Polmesečna brigadna partijska poročila od januarja do 31. julija 1944 CK KPS; A CK ZKS, 7665. Seznam pacientov, ki so se zdravili v roških bolnicah, pacientov SVPB Zadar ter dopisa poverjenika personalnega odseka štaba 9. brigade z dne 31. marca in 21. aprila 1945 štabu 18. divizije; AIZDG, F 194/M II.
10. Personalni podatki iz brigadne kartoteke padlih; seznam kadrov in številčno stanje 9. brigade z dne 25. maja 1944; poimenski spisek štaba 9. brigade od septembra 1944; seznam in spisek AIZDG, F 191/M IV. Štimatec, pismo avtorju, avgusta 1986. Po spominih avtorja.
11. Mikuž, Temeljne točke Osvobodilne fronte slovenskega naroda, PZDG, 1966, št. 1—2, str. 293—296. NOV na Slovenskem, str. 842, 843. Poročilo štaba 9. brigade štabu divizije z dne 9. novembra 1943; AIZDG, F 191.
12. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 387.
13. Odredba Glavnega štaba Slovenije z dne 2. februarja 1944; Zbornik VI-11-8.
14. Ambrožič, Petnajsta divizija, str. 380.
15. Politično poročilo štaba 9. brigade z dne 20. avgusta 1944 političnemu komisarju divizije; AIZDG, F 193/M 1.
16. Franci Kolar, Spomini na partizanska leta, Mladinska knjiga, Ljubljana 1963, str. 43, 44.
17. Seznam borcev 9. brigade, ki so bili na šolanju in tečajih dne 15. maja 1944; AIZDG, F 193/M 3.
18. Naš pohod, glasilo 9. brigade, letnik I., št. 3, marec 1944.
19. Poročila propagandnega odseka 9. brigade z dne 31. marca, 14. aprila in od 1. aprila do 15. aprila 1944 propagandnemu odseku štaba 18. divizije; AIZDG, F 88.

SKLEPNA BESEDA

Zdaj lahko o 9. brigadi NOV Slovenije kratko zapišemo tole:

Ustanovljena je bila v prvem tednu kapitulacije Italije dne 14. septembra 1943. Bojno pot je začela na Kočevskem, odkoder je tudi odšla v zadnji, zmagoviti boj za Ljubljano. Njeno operacijsko območje je obsegalo Ljubljansko pokrajino in hrvaški Gorski Kotar. Obstajala je do 29. maja 1945 oziroma 620 dni in prehodila 2.785 kilometrov. V stiku s sovražnikom je bila v 153 dneh, največ na Dolenjskem (v 92 dneh), v Gorskem Kotarju (v 24 dneh), preostale dni na Notranjskem, na območju pred Ljubljano in v Žumberku.

Deveta je izbojevala vrsto vojaških zmag, dosegla pomembne politične uspehe ter uresničila mnoga humana dejanja, ki so potrjevala tretjo razsežnost našega osvobodilnega boja. Uničila je sedem sovražnikovih postojank (Stari Laz, Kosico, Ravno Goro, Senjsko, Mali Vrh pri Šmarju, Podhosto in Ig), medtem ko je štirikrat zaman napadala (Sv. Petar—Ogulin, Zalog pri Škofljici, Ribnico in Kronovo). Sodelovala je v petih zmagovitih akcijah na nasprotnikove postojanke (Vrbovsko, predor Peščenik-Višnja Gora, viadukt Štampetov most, Mirno peč in Grčarice), osemkrat pa v neuspešnih napadih (petkrat na Ribnico, na Kočevje, Struge in Stransko vas). Trikrat je pregnala Nemce in domobrance iz etapnega stanovališča (na Hinjah, v Laščah in v Velikem Lipju), štirikrat pa je morala takšno akcijo opustiti (dvakrat pri Laščah, pri Brodu na Kolpi in na Vinkovem Vrhju). Sovražnik je devetkrat vdrl v tabor brigade oziroma njene enote (Grčarice, Lokve v Gorskem Kotarju, Makoše, Stehanja vas, dvakrat Sela pri Šumberku, Lučarjev Kal, Orlaka in Ratje.* Pri tem jim je največ izgub povzročil udar na Makoše.

Dosegljiva evidenca pove, da je bilo v vrstah 9. brigade 2 290 ljudi, zbranih v vseh območjih Slovenije, in tudi več antifašistov iz drugih držav. Prvih tisoč je vstopilo prostovoljno in na razglas o mobilizaciji že v prvem mesecu njenega obstoja, drugi so bili mobilizirani. Med temi so najprej prišli Belokranjci, za njimi — na pomlad 1944 — Primorci in Istrani, z

* Tu ni vključena bojna aktivnost Istrskega odreda, ko je bil 4. bataljon 9. brigade. Te podatke najdemo v *Zadnikovi knjigi o tej enoti na strani 813*.

jesenjo pa Štajerci. Od skupnega števila je padlo 344 in bilo ranjenih 788 borcev in bork.

Pomembno je tudi politično vrednotenje 9. brigade na območju, kjer se je daljši čas zadrževala, tako v vaseh na Kočevskem in ob Kolpi, v naseljih pod Rogom, na črti Mirna—Trebnje—Mirna Peč in drugod. Kot primer smo na koncu 4. poglavja navedli obsežno in laskavo oceno, ki je o njej zapisana v monografiji večnacionalne občine Vrbovsko na Hrvaškem.

Za trajni delež pri osvoboditvi Jugoslavije in pomemben prispevek k vzpostavitvi trdnih vezi s Hrvati in Srbi na južni meji ožje domovine je 9. brigada prejela red zaslug za narod 1. stopnje ter red bratstva in enotnosti 1. stopnje. Njen Vinko Robek je bil odlikovan z redom narodnega heroja.

Borci Devete so znali ta priznanja vselej dostojno opravičiti. Prenasili so brigadna bojna izročila in soustvarjali njena spominska obeležja. Na njihovi bojni poti najdemo spominsko ploščo v Kočevski Reki in na osnovni šoli v Kočevju, spomenik padlim borcem v Makošah in grobišče na pokopališču v Srpskih Moravicah, ki jih negujejo s posebno skrbjo. Pogoste stike imajo z borci in njihovimi organizacijami v Gorskem Kotarju, v Kočevju in Beli krajini, kamor hodijo na srečanja in proslave. Redno se udeležujejo tudi komemoracije na Matić Poljani pod Veliko Kapelo na Hrvaškem.

V znak priznanja za čas med vojno in negovanje tradicij osvobodilnega boja po njej je prejela domicila, ki sta ju ji podelili Skupščina občine Kočevje dne 1. oktobra 1966 in Skupščina občine Ljubljana-Center dne 20. junija 1986. Osnovna šola v Kompoljah (Videm-Dobrepolje) pa nosi njeno ime.

Tako je 9. SNO brigada »Kočevska« zapustila sledi, ki jih ne bo mogoče izničiti. Njene žrtve in naporji bodo trajno zavračali kot zlonamerno in zgodovinsko neresnično trditev, da je bil naš narodnoosvobodilni boj državljanska vojna. Kot pot vseh drugih partizanskih brigad tudi njena pot dokazuje, da se je bojevala proti fašističnemu okupatorju in njegovim sodelavcem, zlasti slovenskim domobrancem, ki so v za Slovenijo usodnih dneh, nedvoumno in zavestno, pri Bogu prisegli zvestobo Hitlerju, čeprav je ta že leta 1941 na slovenskih tleh ukazal: »Naredite mi to deželo nemško!«.

Na to smo opozorili zato, ker so tako narekovale razmere, v katerih je ta knjiga nastajala, pisana iz hvaležnosti padlim in v ponos preživelim.

POVELJNIŠKI KADER

Komandanti brigade

Alojz Hostnik-Jovo, od 14. septembra do 17. septembra 1943
Mile Čubrić, od 17. septembra 1943 do 22. januarja 1944
Anton Černe-Zvone, od 22. januarja do 30. aprila 1944
Alojz Bele-Tičko, od 30. aprila do 26. avgusta 1944
Ratko Marjanović, od 2. septembra do 1. novembra 1944*
Janez Malenšek-Bomba, od 6. novembra do 8. decembra 1944
Franc Bobnar-Gedžo, od 8. decembra 1944 do 7. februarja 1945
Marjan Kern, od 9. februarja do 15. maja 1945

Politični komisarji brigade

Nace Majcen-Taras, od 14. septembra do 3. oktobra 1943
Franci Kolar, od 3. oktobra 1943 do 30. aprila 1944
Marjan Jenko-Vid, od 30. aprila do 26. avgusta 1944
Janez Magister-Žan, od 2. septembra 1944 do 19. januarja 1945*
Avgust Farčnik-Sandi, od 27. januarja do 12. aprila 1945
Tone Kovač-Branko Jereb, od 19. aprila do 15. maja 1945

Namestniki komandanta brigade

Vinko Robek, od 18. septembra 1943 do 26. januarja 1944
Alojz Bele-Tičko, od 26. januarja do 20. februarja 1944
Vinko Robek, od 20. februarja do 23. aprila 1944
Franc Bambič-Zorko, od 25. aprila do 6. junija 1944
Dušan Ostojić, od 5. junija do 2. julija 1944*
Milan Vukelič-Jaka, od 11. julija do 30. avgusta 1944
Janez Malenšek-Bomba, od 30. avgusta do 6. novembra 1944
Jože Kamnikar-Matiček, od 6. novembra do 18. decembra 1944
Aleksander Vojnović-Vojin, od januarja do 10. februarja 1945
Zvone Kovče, od 28. aprila do 15. maja 1945

* *padel tega dne*

Namestniki političnega komisarja brigade

Avgust Farčnik-Sandi, od 14. septembra 1943 do konca januarja 1944
Franc Kumše-Stamenko, od februarja do 16. junija 1944
Branko Radulović, od 16. junija do 26. avgusta 1944
Jože Pavšič-Gregor, od 2. septembra 1944 do 15. maja 1945

Načelniki štaba brigade

Franc Zidar-Jazbec, od decembra 1943 do 18. aprila 1944
Franc Tavčar, od 20. aprila do 19. maja 1944*
Stane Kamnikar, od 5. junija do 17. avgusta 1944
Drago Popović, od 30. avgusta 1944 do konca februarja 1945
Franc Centa, od 26. marca do 15. maja 1945

Komandanti 1. bataljona

Franc Kotar, od 14. septembra 1943 do 9. marca 1944
Dušan Ostojić, od 10. marca do 5. junija 1944
Franc Kukman, od 5. junija do 10. avgusta 1944
Janez Prelogar-Cvetko, od 10. avgusta do 14. avgusta 1944
Franc Mesojedec-Ilija, od 16. avgusta do 27. avgusta 1944
Jože Lukšič-Škul, od 30. avgusta 1944 do 15. maja 1945

Politični komisarji 1. bataljona

Velimir Kraševac-Igor, od 14. septembra do 28. septembra 1943
Stane Uhernik, od 28. septembra 1943 do 4. marca 1944
Lovro Omahen-Orlov, od 8. marca do 28. junija 1944
Bernard Bizjak-Kosta, od 25. julija do 3. septembra 1944
Marko Vrhunec, od 3. septembra do 11. oktobra 1944
Anton Maver, drugo polovico oktobra in novembra 1944
Miha Culiberg, od decembra 1944 do 15. maja 1945

Komandanti 2. bataljona

Franc Kukman, od 14. septembra do 6. oktobra 1943
Alojz Alič-Lesnika, od 6. oktobra do 23. oktobra 1943*
Andrej Jakopič-Hari, od 28. oktobra 1943 do 20. februarja 1944
Ivan Majcen-Jovo, od 20. februarja do 31. marca 1944
Franc Šporar-Franjo, aprila 1944
Milan Vukelič-Jaka, od 1. maja do 15. julija 1944
Pavle Korelc, od 17. julija do 19. avgusta 1944
Jože Lukšič-Škul, od 19. avgusta do 30. avgusta 1944

Vinko Mustar, od 30. avgusta do 12. oktobra 1944
Jože Habič-Malnski, od 12. oktobra so sredine novembra 1944
Milan Vujnovič, od konca novembra 1944 do konca januarja 1945
Vinko Mustar, od 1. februarja do 10. februarja 1945
David Pailodze, od 12. februarja do 27. marca 1945*
Rudolf Slak, od 27. marca do 15. maja 1945

Politični komisarji 2. bataljona

Franc Kocjančič, od 14. septembra do 2. novembra 1943*
Lojze Nusdorfer, od 3. novembra 1943 do 24. januarja 1944
Franc Zorc, od 24. januarja do 31. marca 1944
Stane Uhernik, od 1. aprila do konca junija 1944
Jože Brodnik, od 1. julija do 20. julija 1944*
Dušan Marinšek, od 21. julija do 26. avgusta 1944
Stane Uhernik, od 29. avgusta do 31. oktobra 1944*
Franc Kuhar, od začetka novembra 1944 do 21. januarja 1945
Miha Mirtič, od 5. februarja do 15. maja 1945

Komandanti 3. bataljona

Alojz Bele-Tičko, od 14. septembra do 3. oktobra 1943
Jakob Baraga-Ješo, od 3. oktobra do 20. novembra 1943
Alojz Bele-Tičko, od 20. novembra 1943 do 27. januarja 1944
Ratko Marjanović, od 27. januarja do 12. aprila 1944
Franc Pavlin, od 12. aprila do konca junija 1944
Franc Šporar-Franjo, od 1. julija do 20. septembra 1944
Pavle Korelc, od 27. septembra do 27. oktobra 1944
Alojz Ahčin, od 27. oktobra 1944 do 24. aprila 1945*
Drago Cizelj, od 24. aprila do 15. maja 1945

Politični komisarji 3. bataljona

Lovro Omahen-Orlov, od 14. septembra 1943 do 8. marca 1944
Jože Kodelič-Jure, od 8. marca do 25. marca 1944
Jože Brodnik, od 1. aprila do 30. junija 1944
Stane Uhernik, od 1. julija do 25. avgusta 1944
Franc Kuntarič-Sandi, septembra 1944
Henrik Hribar, od oktobra do konca decembra 1944
Oskar Šavarin, od januarja do 15. maja 1945

Komandanti 4. bataljona

Jože Grabljevec-Noví, od 14. septembra do 17. decembra 1943*

Franc Šporar-Franjo, od 20. decembra 1943 do 1. aprila 1944

Aleksander Govranin, od 1. aprila do 28. aprila 1944

Franc Centa, od 1. septembra 1944 do 6. januarja 1945

Matevž Šivic, od 6. januarja do 27. januarja 1945

Politični komisarji 4. bataljona

Ignac Ferfila-Nace, od 14. septembra 1943 do 4. marca 1944

Stane Uhernik, od 4. marca do 1. aprila 1944

Mihailo Nioradze, od 1. aprila do 28. aprila 1944

Janez Zalar-Tavčar, od 1. septembra do 3. oktobra 1944

Franc Kuntarič-Sandi, od 3. oktobra 1944 do 27. januarja 1945

Komandant 5., Ruskega bataljona

Aleksander Govranin, od 12. marca do 31. marca 1944

Politični komisar 5., Ruskega bataljona

Mihailo Nioradze, od 12. marca do 31. marca 1944

KAZALO VOJAŠKIH ENOT IN USTANOV

A

Antifašistično veče narodnog oslobodenja Jugoslavije (AVNOJ) 180

ARMADE:

Rdeča armada 143, 193, 223, 347, 349, 353

4. jugoslovanska 352, 353, 363, 364, 365, 366, 369, 373

ARMADNE SKUPINE (NEMŠKE):

»E« 297

»F« 297

ARTILERIJA:

7. korpusa NOVJ, glej 1. slovenska artilerijska brigada (SAB) 87, 180, 235, 315, 317, 318, 321, 330, 354, 361

B

BATALJONI:

NOV 190, 234, 311

drugi bataljon 127, 128, 145, 148, 152, 198, 229, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 247

inženirski 18. ZSSR divizije 243

jurišni (specialni, udarni) 15. divizije 356, 362

jurišni (specialni, udarni) 18. divizije 294, 297, 308, 311

Levstikov 349

Ruski (5. bataljon) 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 168, 175, 178, 179, 180, 199, 240, 395

Smrekarjev (3. Zapadnodolenjskega odreda) 16, 91, 92, 94

zaščitni komande mesta Kočevje 56, 57, 61, 63, 80, 90
zaščitni štaba 7. korpusa NOVJ 237

NEMŠKI:

»Admont« gorskih lovcev 13, 36, 52

»Heine« gorskih lovcev

SS orožniški motorizirani »Alpenland« 368

SLOVENSKEGA DOMOBRANSTVA: 340

alarmni (nato 5.) 310, 312, 329, 350, 351, 353, 363, 371

»M« (nato 3.) 224, 225, 227, 228, 229, 251, 260, 280, 305, 306, 308, 309, 353

»N« (nato 1.) 201, 224, 227, 229, 331, 260, 269, 271, 280, 281, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 329, 330, 343, 350, 351, 353, 356, 359, 363, 365

»O« (nato 4.) 217, 224, 331, 234, 237, 246, 251, 252, 253, 258, 260, 263, 271, 280, 305, 306, 308, 309, 310, 312, 313, 329, 330, 332, 334, 343, 353

»W« (nato 2.) 36, 224, 269, 271, 273, 280, 281, 285, 287, 289, 294, 300, 301, 310, 311, 312, 313, 335, 336, 353, 359, 360

šesti (nato 10.), 353, 359, 360, 361, 365

Slovenskega narodnega varnostnega zbora (SNVZ): 269

USTAŠKI:

30. ustaška bojna (bataljon) 111

BOJNE SKUPINE:

ITALIJANSKE:

»Aprile« črnih srajc 11, 14

NEMŠKE:

»Buchberger« 271, 273

»Cristl« 289

»Fleckner« 329

»Schmitz« 271, 272, 280, 285, 300, 301, 302, 305

»Schumacher« 271, 272, 273, 280, 285, 286, 298, 299, 305

SLOVENSKEGA DOMOBRANSTVA (nato bataljoni):

»M« (Mitte-sredina) 194

»N« (Nord-sever) šolska 194

»O« (Ost-vzhod) 195, 212, 214, 216

»W« (West-zahod) 194

BOLNIŠNICE:

Drežnica 115, 384

Kočevje 384

»Stari Log« 180

»Stružnica«

»Zalesje« 325, 326

BRIGADE NOVJ (JA)

1. istrska »Vladimir Gortan« 323, 324

1. slovenska artilerijska 208, 210, 215, 278

1. SNOUB »Toneta Tomšiča« 12, 13, 16, 34, 52, 54, 61, 62, 84, 131

1. VDV 237, 291, 311, 326, 363
2. hrvaška 8. divizije, 122, 124, 125
3. hrvaška 13. primorsko-goranske divizije 94, 111, 112, 113, 115, 116, 122
3. SNOUB »Ivana Gradnika« 12, 28, 29, 112, 137
4. SNOUB »Matije Gubca« 12, 13, 16, 17, 30, 60, 69, 122, 144, 147, 151, 166, 167, 185, 190, 201, 202, 206, 210, 212, 214, 215, 218, 224, 226, 260, 268, 299, 311, 333, 336, 350, 352, 360, 363, 370, 371
5. prekomorska »Ivana Turšiča-Iztoka« 362, 363, 375
5. SNOUB »Ivana Cankarja« 12, 13, 17, 28, 69, 90, 131, 137, 188, 201, 206, 208, 209, 226, 232, 309, 311, 328, 330, 354, 359
6. SNOUB »Slavka Šlandra« 12, 277, 299, 304, 305, 313, 316, 317
7. SNOUB »Franceta Prešerna« 12, 20, 29, 33, 35, 48, 367
8. SNOB »Frana Levstika« 17, 22, 23, 25, 31, 34, 46, 48, 77, 90, 123, 143, 151, 156, 157, 158, 159, 164, 166, 168, 175, 179, 182, 185, 191, 192, 195, 197, 199, 202, 204, 207, 226, 227, 228, 235, 236, 237, 240, 243, 244, 247, 250, 258, 260, 263, 264, 270, 271, 272, 274, 275, 279, 288, 298, 300, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 312, 315, 318, 319, 328, 329, 340, 341, 343, 344, 345, 347, 349, 355, 354, 355, 357, 359, 360, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 370
9. SNOB »Kočevska« 8, 23, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 46, 47, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 90, 91, 92, 93, 94, 99, 101, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 128, 130, 133, 135, 140, 143, 147, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 165, 167, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 183, 185, 187, 188, 190, 191, 192, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 238, 239, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 265, 268, 270, 272, 279, 281, 283, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 315, 316, 317, 318, 319, 321, 324, 327, 329, 330, 335, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 359, 360, 357, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 373, 374, 375, 376, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 400
10. SNOUB »Ljubljanska« 23, 31, 33, 34, 37, 46, 53, 54, 55, 69, 72, 73, 74, 77, 90, 93, 94, 95, 96, 101, 110, 111, 112, 116, 119, 121, 122, 123, 142, 143, 156, 157, 158, 159, 163, 175, 177, 183, 185, 186, 187, 188, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 204, 206, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 217, 218, 226, 244, 245, 247, 268, 270, 274, 275, 278, 280, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 291, 293, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 312, 315, 318, 328, 330, 340, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 359, 360, 366, 368, 369, 370, 372
11. SNOUB »Miloša Zidanška« 277, 299, 304, 306, 313
12. SNOUB »Štajerska« 69, 166, 167, 188, 201, 206, 213, 214, 215, 224, 227, 232, 311, 332, 333, 340, 341, 373
13. SNOUB »Mirka Bračiča« 131
14. SNOB »Železničarska« 56, 61, 62, 77, 87, 90, 93
15. SNOB »Belokranjska« 69, 110, 119, 149, 166, 167, 215, 226, 234, 235, 301, 302, 315, 328, 329, 330, 336, 343, 344, 368
18. SNOUB »Bazoviška« 235, 237, 327, 343, 367
19. SNOUB »Srečka Kosovela« 367
24. italijanska »Fontanot« 347, 349, 350, 352, 354, 355, 356, 357, 359, 360, 361, 362, 364, 366, 372
2. SNOB »Ljube Šercerja« 48, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 68, 71, 72, 87, 131

C

Centralni komite KP Slovenije 16, 18, 19, 32, 135, 157, 190, 192

Č

ČASOPISI, GLASILA:

Glas Osemnajste 203, 263, 270, 396
Kočevske novice 127
Mlada rast 115, 134, 190, 395
Naš pohod 394, 395, 397
Naša pot 396
Žepni časopis 396

ČETE:

slovenske partizanske:

»Jurčetova«, 3. Zapadnodolenjskega odreda 17
»Robkova«, 2. Zapadnodolenjskega odreda 95, 149

italijanska partizanska:
italijanska jurišna, 24. brigade »Fontanot« 360, 361, 362

nemške:

nemška 14. tankovska lovce 199

slovenskega domobranstva:

1. posadna 269, 320, 340, 354
3. posadna 269, 360
4. posadna 269, 320, 340
5. posadna 269, 282, 320, 330, 340
6. težka 269

11. posadna 248, 356
12. posadna 264
15. posadna 235, 251, 327
16. posadna 228, 327
17. posadna 269
22. posadna 327
23. posadna 147, 258, 280
24. posadna 141,, 280
25. posadna 141, 244
26. posadna 141, 248, 250, 251, 264
27. posadna 248, 250, 251
29. posadna 269, 329
31. pehotna 210, 216, 232, 236, 237
32. posadna 208, 210, 216, 232, 236, 237, 240, 327
34. posadna 329, 360
36. posadna 327, 347, 361
39. posadna 327
40. posadna 205, 327, 361
41. posadna 269
45. posadna 269
48. posadna 269
51. posadna 215, 346
52. posadna 216, 329
53. posadna 360
55. posadna 240
61. posadna 141, 168, 244, 313, 329, 356
62. posadna 141, 168, 224, 244, 313
71. posadna 327, 361
72. posadna 269, 356
114. posadna 340, 351
115. posadna 224, 269, 329

D

DIVIZIJE:

NOVJ (JA):

1. slovenska Narodne obrambe 329
8. udarna (hrvaška), kordunaška 117, 120, 122, 128
13. primorsko-goranska 89, 93, 94, 95, 99, 101, 114
14. udarna slovenska 12, 19, 28, 31, 45, 46, 48, 52, 54, 56, 71, 72, 89, 90, 99, 131, 277, 281, 397
15. slovenska 12, 25, 28, 45, 46, 48, 54, 69, 78, 88, 89, 119, 140, 144, 167, 177, 185, 186, 188, 190, 192, 201, 202, 204, 206, 211, 217, 219, 220,

- 221, 224, 226, 232, 245, 260, 263, 269, 270, 278, 281, 313, 320, 327, 329, 333, 343, 346, 347, 350, 356, 357, 359, 360, 361, 363
18. slovenska 28, 31, 37, 43, 46, 48, 53, 54, 55, 56, 67, 69, 72, 78, 87, 88, 89, 90, 113, 118, 119, 121, 131, 134, 138, 140, 144, 165, 173, 179, 185, 188, 190, 191, 192, 199, 202, 204, 208, 211, 214, 220, 221, 226, 232, 239, 240, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 257, 260, 261, 263, 264, 265, 267, 270, 271, 274, 278, 281, 287, 290, 294, 295, 300, 308, 312, 313, 320, 327, 333, 335, 340, 343, 347, 350, 356, 357, 359, 360, 361, 363, 366, 367, 368, 369, 371, 373, 374, 375, 376, 392, 395, 397
29. udarna (hercegovačka) 369
30. slovenska 327

ITALIJANSKE:

- »Cacciatori delle Alpi« 18
- »Isonzo« 11, 14, 18, 19
- »Lombardia« 11, 14, 19

NEMŠKE:

1. SS tankovska 50
7. SS »Prinz Eugen« 53
24. oklepna 13, 50
44. grenadirska 50, 52, 53, 54, 60, 62, 64, 66, 67, 72, 75, 77
71. pehotna 50, 51, 52, 94
114. lovska 121, 124
162. pehotna »Turkestan-ska« 52, 59, 66, 68, 77
188. rezervna gorskih lovcev 271, 273, 289, 322
237. pehotna 322
371. pehotna 111
392. legionarska 122, 124
- tankovska »Herman Göring« 53
- kvislinška:
- Dinarska, četniška 363

DIVIZIONI:

7. korpusa (topniški) 89, 334, 335, 336, 337, 350, 363
15. divizije 304

18. divizije 8, 72, 94, 95, 303, 304, 335, 336

G

Generalštab Jugoslovske armade 89

Glavni štab:

- NOV in PO Hrvatske 46, 89
- NOV in PO Slovenije 8, 12, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 27, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 53, 71, 78, 87, 88, 89, 93, 103, 134, 135, 153, 174, 200, 211, 219, 220, 223, 226, 233, 245, 257, 263, 264, 265, 267, 268, 277, 308, 309, 311, 313, 335, 336, 337, 344, 362, 379, 380, 382, 383, 384, 386, 388, 389, 390, 392, 396, 397

K

KORPUSI:

NOVJ (JA):

4. hrvaški 117, 135
7. slovenski 42, 43, 47, 54, 56, 61, 78, 94, 96, 128, 131, 135, 139, 144, 153, 190, 191, 192, 193, 195, 199, 205, 206, 208, 211, 212, 214, 219, 220, 221, 223, 226, 227, 228, 229, 235, 245, 249, 255, 256, 257, 263, 264, 265, 267, 268, 270, 271, 272, 277, 278, 281, 294, 295, 299, 303, 304, 308, 310, 311, 327, 340, 357, 360, 362, 363, 366, 371, 372, 374, 375, 376, 382, 384, 391, 392, 397
9. slovenski 258, 263, 264, 327

italijanski:

11. armadni 11

kvislinški:

1. srbski prostovoljski 363
503. četniški 363

L

LEGIJE (italijanske):

105. črnih srajc 16

O

ODREDI:

Odredi NOVJ:

1. Dolenjski 15, 137, 140, 183, 188, 227, 304, 328
 1. Hrvatski 89
 2. Primorsko-goranski 89, 90
 Belokranjski 48, 311, 319, 339, 354, 363
 Dolenjski (drugi)
 Istrski 130, 179, 185, 267, 268, 270, 277, 278, 294, 321, 336, 377, 399
 Južnoprimerški 51
 Karlovački 110, 121
 Kočevski 27, 35
 Notranjski 137, 140, 144, 158, 185, 267, 268, 270, 271, 281, 283, 288, 304, 328, 339, 363
 Pohorski 15
 Severnoprimerški 51
 Tankovski 7. korpusa 313
 Vzhodnodolenjski 12, 13, 22, 27
 Zapadnodolenjski 8, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 30, 31, 373, 377
 Dolomitski 48
 Odredi kvislinški:
 Jevdjevičev, četniški 324

Osvobodilna fronta slovenskega naroda (OF) 12, 380

P

POLKI:

nemški:

1. SS posebni »Varjagov« (ROA) 59, 347, 354, 360
 1. SS tankovsko-grenadirski 52
 10. SS policijski 353
 13. SS policijski 199, 329, 340
 14. SS policijski 52, 77, 138, 141, 154, 161, 190, 199, 208, 212, 214, 225, 226, 251, 269, 271, 280, 285, 310, 311, 313, 327, 329, 340
 15. SS policijski 324
 19. SS policijski 52, 155, 205, 244, 353, 355, 356, 368
 96. topniški 52
 132. grenadirski 52, 54, 62, 67, 76, 77
 134. grenadirski 52
 139. rezervni gorskih lovcev 269, 289
 194. grenadirski 52, 68
 236. topniški 52
 303. grenadirski 52
 314. grenadirski 52
 901. tankovsko-grenadirski 52, 60, 72

kvislinški:

1. udarni SNVZ
 2. srbskega prostovoljskega korpusa 324, 364
 3. srbskega prostovoljskega korpusa 364
 4. srbskega prostovoljskega korpusa 364

S

Savez komunistične omladine Jugoslavije (SKOJ) 107, 110, 386

Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) 180

V

VOJNA PODROČJA (NOV):

belokranjsko 22
 cerkniško 22
 grosupeljsko-stiško 22
 kočevsko 22, 39, 42, 46, 53
 novomeško 22
 ribniško-velikolaško 22, 71
 vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije 40, 89, 122, 131, 223, 264, 384

KAZALO OSEBNIH IN KRAJEVNIH IMEN

A

- Acceto Bojan 385
 Afrika 8, 9
 Ahčin Alojz 341, 364
 Ajbelj 59, 61, 62, 63, 64, 81, 319, 364, 366
 Ajdovec (Dolnji, Gornji) 16, 28, 199, 204, 205, 207, 212, 237, 319, 328, 329, 330
 Ajdovščina 369
 Alič Franc-Lesnika 82
 Ambrožič Ladislav-Novljan 25, 47, 83, 88, 147, 177, 190, 192, 211, 219, 220, 221, 232, 303, 313, 333, 336, 356, 360, 371, 374, 375, 397
 Ambrus 20, 23, 24, 29, 260, 300, 304, 307, 309, 331, 350, 356
 Anderlič Franc 213, 236
 Apeninski polotok 10, 11, 49
 Artiža vas 230, 231
 Artivže 324
 Avbelj Ljudmila-Metka 385
 Avstrija 297, 366, 371
 Avšič Jaka 41, 53, 55, 58

B

- Babna gora 232, 233, 237, 240, 271
 Babna Gorica 368, 370, 371
 Babna Polica 76, 325
 Babno Polje 270, 271, 292, 325
 Bač 130
 Badoglio Pietro 10
 Bajželj Stane 213
 Bakar 93, 94, 118
 Balkan 9, 49, 193, 297, 339
 Baltes Alojz 238
 Bambič Franc-Zorko 199
 Banija 108
 Banja loka 55, 61, 62, 63, 64, 85, 320, 363, 366
 Banjška planota 51
 Baraga Jakob-Ješo 29, 36, 72
 Bari (Italija) 267
 Barje 32, 77, 148, 258
 Bazovica 323
 Beč 287
 Begunje (zdaj Begunje pri Cerknici) 27, 28, 29, 31, 33, 34, 37, 155, 159, 280, 285, 289, 369
 Bela Cerkev 138, 215, 216, 346
 Bela krajina 11, 14, 17, 52, 60, 78, 81, 103, 108, 116, 124, 131, 137, 138, 140, 223, 233, 257, 268, 269, 278, 279, 288, 298, 307, 309, 310, 311, 313, 319, 320, 339, 343, 344, 352, 360, 362, 363, 365, 366, 400
 Bela stena 71
 Bela Voda 75
 Bele Alojz-Tičko 20, 29, 36, 91, 96, 110, 134, 191, 199, 225, 250, 256, 257, 258, 264, 272
 Belgorod (SZ) 9
 Beli kamen (Kočevje) 332
 Benčina Jože 80, 382
 Beneška Slovenija 77, 137
 Benigar dr. Jože 84, 385
 Beograd 9, 90, 97, 199, 301, 304, 390
 Berk Franc 205
 Bertoncelj Angelca-Sonja
 Bertoncelj Jože-Pavle 79
 Batis Slavko 141 Bevc Vido 129, 130, 132
 Bevke 371
 Bezuljak 37, 281
 Bežeglav Ludvik 238
 Bičeje 250, 254, 329
 Birčna vas 207, 344, 363
 Bistrica (potok) 184, 186, 187
 Bitoraj (k. 1385, Hrvaška) 96
 Bizjak Bernard-Kostja 164
 Bizjak Franc 108
 Bizjak Ivan 321
 Blate 130, 142, 143, 144, 146, 156, 158, 160, 165, 168
 Blatni klanec 17
 Bločice 273, 290
 Bloke (predel) 31, 199, 277, 289
 Bloška planota 28, 268, 289
 Bloška Polica 277, 278, 287, 288, 289, 290, 291
 Bobi Slavko 171
 Bobnar Franc-Gedžo 320, 332, 341, 342
 Bogomolov M. Boris, 180
 Bojanji Vrh 228, 229, 230, 231, 241
 Bolzano 10
 Boneta Anton 321
 Bordon Rado 375
 Borovec pri Kočevski Reki 63, 68, 91, 298
 Borovnica 12, 31, 33, 36, 42, 43, 44, 46, 138, 159, 183, 185, 267, 269, 280, 281, 282, 283, 286, 287
 Boršt (zdaj Boršt pri Dvoru) 204, 205, 330
 Bosiljevo 110, 122, 123, 124, 125, 128
 Bosljiva Loka 140
 Boštetje 280
 Brajović Petar-Pero 153, 212
 Bratuž Stane 113
 Brda 77, 191
 Brdarice (Hrvaška) 124
 Breg (Ribnica) 162, 168, 201
 Bregance 217
 Bregar France 382

Brener 10
 Brest 258, 371
 Brestova Draga 96, 99
 Brestovac (Hrvaška) 113,
 121, 123, 125, 126, 128
 Brezje (Begunje pri Cerknici)
 185
 Brezje (zdaj Brezje pri Lipo-
 glavu) 144, 145, 147, 148,
 149
 Brezov vrh (k. 537) 306
 Brezova Reber (zdaj Brezova
 Reber pri Dvoru) 16, 17,
 205, 206, 207, 212, 328
 Brezovi Dol 331
 Brezovica pri Ljubljani 34,
 35, 36, 42, 43, 45, 149
 Brezovo Brdo 324
 Breže 143
 Brežice 45, 81
 Briga 63, 78, 80, 129
 Brilej Jože-Bolk, 180
 Brinje 124, 125
 Brkini 42, 50, 51, 179, 261,
 278, 321, 323, 324, 325, 327
 Brod Moravice 54, 55
 Brod na Kolpi 46, 52, 53, 54,
 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62,
 64, 66, 78, 79, 82, 83, 87, 89,
 92, 101, 133, 139, 352, 366,
 378, 399
 Brodarič Albin 172, 243
 Brodnik Jože 240, 242
 Broz Josip-Tito 261, 267
 Bršljin (del Novega mesta)
 206, 347, 349
 Bruselj 267
 Brzek (k. 567) 150
 Bučka 215
 Budganja vas 206
 Budimpešta 339
 Bukarešta 267
 Bukov vrh (k. 521) 301, 332,
 357
 Bukov vrh (k. 818) 273
 Bukovica (vzpetina) 143,
 162, 165, 166, 175, 176, 184,
 185, 186, 187, 188
 Busiči 117, 125
 Bušinja vas 60, 345
 Buzet 323

C

Cajnarje 287
 Cegelnica (Novo mesto) 332

Celje 320, 372
 Centa Ivanka 258
 Cerkljansko 77
 Cerknica 28, 29, 30, 32, 76,
 270, 271, 273, 274, 280, 288,
 289, 328, 365
 Cerkniška dolina 268
 Cerkniško jezero 271
 Cerovec (Novo mesto) 344
 Cerovec (Sevnica)
 Cerovo 151, 253
 Cesta 47
 Cetilaš (Srpske Moravice)
 114, 131
 Cetin Ivan 238
 Churchill Winston 267
 Cizelj Drago 379
 Colnarji 62
 Colska dolina 283
 Cotman Mimi 320
 Crikvenica 89, 94, 121
 Crni Lazi (Hrvaška) 292
 Crni Lug (Hrvaška) 92, 93,
 94, 95, 98
 Culiberg Miha 168
 Cvar Jože 68
 Cvar Rudi 68
 Cvibelj 201, 202, 204, 239,
 340, 341
 Cvišlerji 315, 318, 320

Č

Čabar 47, 54, 52, 67, 70, 72,
 78, 79, 89, 139, 292, 325,
 326, 363, 366
 Čabranska dolina 76, 90, 140
 Čačiči 91
 Čamernik Anton 387
 Čatež 214, 232, 233, 260, 329
 Černe Anton-Zvone 122,
 139, 161
 Černe Karel-Žan 39
 Češarek Franc 122, 379
 Češkoslovaška 260
 Češnjice pri Zagradcu 246
 Čisti vrh (jugozahodno od
 Lašč) 301, 356, 257
 Čohovo 280
 Čotar Rado 379
 Čretež 218
 Črmošnjice, 56, 362, 366
 Črna Gora 49
 Črna vas 31, 43, 368
 Črne Anton-Zvone 133, 199

Črnelo (Malo, Veliko) 228,
 231
 Črni Potok pri Dragi 70, 74
 Črni vrh 168, 300
 Črnomelj 11, 42, 60, 65, 66,
 78, 141, 310, 311, 366
 Črnomošna dolina 301
 Črv Avgust 383
 Čubrič Mile 30, 34, 37, 48, 67,
 74, 83, 87, 103, 107, 116,
 117, 122, 134, 236
 Čučja Mlaka 138
 Čurile 345
 Čušperk 19, 247, 253

D

Dachau 171
 Daga (k. 809) 291
 Daljni Vrh 347, 349, 353
 Dalmacija 53, 121, 322, 344
 Dane (Cerknica) 257, 270,
 271, 272, 273, 274, 278
 Dane (Ribnica) 73, 141, 143,
 144, 165, 168, 175, 176, 177,
 186, 188, 195, 369
 Debeli Kamen 271
 Debeli vrhi (k. 758) 74, 75, 76,
 285
 Debeljak Anton 382
 Debeljak Janko 324
 Debevc Vinko 149
 Dečja gora (k. 577, zdaj Drčja
 gora) 302, 309
 Dečja vas 212, 214
 Dečja vas pri Zagradcu 246
 Dedni vrh (k. 686) 359
 Delnice 47, 51, 53, 54, 55, 56,
 57, 81, 89, 90, 96, 97, 110,
 128, 139
 Destovnik Karel-Kajuh 139
 Devin 273, 274, 278, 291
 Dinara (pogorje, Hrvaška)
 322, 339
 Divača 322, 323, 324, 325,
 326
 Dob (pri Šentvidu) 228, 237
 Dobec 37, 284, 285
 Dobličje 66
 Dobra (reka, Hrvaška) 104,
 105, 107, 111, 120, 123
 Dobrava (Dobrnič) 199, 201,
 237
 Dobrova (Mala, Velika) 202,
 203, 204, 238, 239

- Dobrava (zdaj Dobrava pri Škocjanu) 46, 138, 216, 231
 Dobravec Helena-Enci 68, 82, 385
 Dobravica (lg) 147, 307
 Dobravica, Novo mesto 216
 Dobropolje (predel) 19, 181, 201, 204, 250
 Dobrna 87
 Dobrnič 16, 41, 195, 199, 203, 204, 225, 237, 238, 239, 298, 327, 328, 329
 Dolenja Nemška vas 224, 287
 Dolenja vas (Ribnica) 19, 70, 130, 141, 142, 143, 160, 161, 163, 178, 368, 369
 Dolenji Lazi 165, 168
 Dolenjska 11, 12, 14, 15, 27, 28, 30, 52, 59, 65, 67, 77, 81, 89, 131, 137, 138, 140, 167, 182, 193, 194, 199, 200, 201, 205, 212, 219, 220, 223, 224, 232, 246, 260, 298, 339, 394, 399
 Dolenjske Toplice 17, 199, 204, 339, 344, 360, 363, 364, 365, 366
 Dolga vas (Kočevje) 40, 47, 64, 66, 315, 317, 318
 Dolič 372
 Dolina pri Trstu (Italija) 130
 Dolinšek Lavoslav 91, 117, 387
 Dolž 237, 364
 Dombi Aleksander 82
 Dombi Viktor 82
 Donje Stative (Hrvaška) 119
 Draga (Brod Moravice, Hrvaška) 55
 Draga (Loški Potok), 74, 75, 91, 291, 293, 304
 Draga (Spodnja, Zgornja) 231
 Draga (Šmarješke Toplice) 138
 Dragatuš 135
 Drašča vas 234, 235, 246
 Drašiči 345
 Dravograd 372
 Drenik (Ljubljana Vič-Rudnik) 144, 146, 147, 149
 Drenik Ferdo 29, 39, 80
 Drežnica 119, 124, 125
 Drganja sela 361, 362, 364
 Drolc Stanislav 385
 Drstenica 273
 Družinska vas 30
 Držaj dr. Peter 385
 Duga Resa (Hrvaška) 119
 Dvor (Trebnje) 181, 199, 237, 254, 298, 328, 329, 340, 350
 Dvor 355, 357
 Dvornik Franc 231
 Dvorska vas 151, 155, 157, 159, 160, 164
D
 Durdeviči (Hrvaška) 127
E
 Einspieler (nemški poročnik) 210
 Erjavče (zdaj Rjavče) 324
 Estonija, 193
 Evropa 8, 9, 27, 40, 223, 267
F
 Fara (Cerknica) 288
 Fara (Kočevje) 46, 55, 56, 57, 58, 61, 129, 133, 139, 140
 Farčnik Avgust-Sandi 17, 67, 71, 117, 257, 360, 374
 Felician Slavko 385
 Ferenc Jože 245
 Ferenc dr. Tone 25, 48, 53, 68, 87
 Ferfila Ignac-Nace 20
 Ferjančič Danica 127, 385
 Fink Anton 203
 Foča 339
 Francija 193
 Frata 16
 Frbežar Jože 20, 87, 92, 134
 Frbežar Milan 20
 Fridrihtajm 66, 313
 Friškovec Žan 112
 Furlan Benedikt 233
 Furlanija 13
 Fužine (Hrvaška) 95, 96, 99, 124, 159
G
 Gabrje 346
 Gabrk 324
 Gabrovčec 236, 245, 246, 304
 Gabrovka (zdaj Gabrovka pri Zagradcu) 236, 306
 Gabršček Franc 171
 Gajniče 252
 Gambara Gastone 11, 13, 14, 25
 Gašpinovo 162, 163, 196
 Gavgov vrh (k. 702) 273
 Generalski Stol 119, 121, 122, 125
 Gerdovič Leopold-Jure 256, 272
 Gerovo 54, 90, 91, 92, 93, 94, 292, 293, 326
 Glažuta 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80
 Glina 291
 Globel 198, 199
 Globodol (Dolenji, Gorenji, Srednji) 209
 Globornički most 119
 Glogovica 230, 231
 Gojak 125, 126
 Gola gorica (k. 702)
 Goli Vrh 230
 Golo 23, 31, 155, 254, 258, 257, 260, 271, 278, 280, 287, 370
 Golob Ludvik 258
 Golobinjek (k. 458) 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 215, 312
 Gomanjce 54, 289
 Gomirje (Hrvaška), 89, 98, 115, 117, 118, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 133, 393
 Gora (Cerknica) 292
 Gora (k. 749)
 Gorenja vas (Ivančna Gorica), 229, 231
 Gorenja vas (Ribnica) 161, 164, 165, 166, 168, 175, 183, 185, 187
 Gorenja vas pri Šmarjeti 216, 228
 Gorenje (Kočevje) 317
 Gorenje Blato 146, 148, 150
 Gorenje Jezero 270, 271, 273, 274, 278, 288, 289, 290, 292
 Gorenje Otave 34, 285, 286
 Gorenji Lazi 158, 178, 195, 197
 Gorenjska 12, 33, 77, 276, 343, 371
 Gorica 13, 367
 Goriča vas 143, 369
 Goričica (zdaj Goričica pod Krimom) 43, 44
 Goričice (Lipsenji) 273

- Goriška vas (Mirna Peč) 206, 207, 209, 211, 215, 216, 217
 Goriška vas pri Škocjanu 215
 Gorjanci 50, 52, 59, 69, 345, 346, 349, 352, 360
 Gorkič Dušan 254, 257
 Gornja Dubrava (Hrvaška) 124
 Gornje Jelenje 81, 89, 92, 93, 95, 114, 115, 118
 Gornji Grad 373
 Gornji Logatec 253
 Gorski Kotar 42, 46, 50, 51, 52, 53, 77, 81, 88, 89, 90, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 112, 115, 118, 122, 123, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 138, 139, 140, 141, 176, 269, 289, 319, 363, 366, 381, 383, 384, 393, 395, 399, 400
 Gorše Janez 143
 Gospić 121
 Gotenica 62, 66, 68, 74, 75, 79, 80, 140, 366, 368
 Goteniški Snežnik (k. 1289) 70
 Goteniški vrh (k. 1142) 68, 74, 76, 367
 Gotna vas 365
 Graben 158, 159, 182, 196
 Grabljevec Jože-Noví 20, 41, 57, 72, 110, 112, 129
 Grabnar Boris 150, 221, 393, 394, 396
 Gradenc 239, 300, 301, 309, 331, 333, 334, 340, 341, 342, 343, 350
 Građež 153
 Gradišče (Dolenje, Gorenje) 361, 362, 363, 364
 Gradišče, (zdaj Gradišče nad Pijavo Gorico) 150
 Gradišče pri Divači 323
 Gradišče (Malo, Veliko) 120
 Grahovo 185, 248, 270, 273, 287, 288, 289, 290, 291
 Grčarice 17, 30, 67, 68, 70, 71, 76, 79, 80, 91, 129, 130, 141, 143, 159, 291, 315, 367, 368, 385, 399
 Gregorič Julij 380
 Greč (vrh, Grčarice) 70
 Grič (zdaj Grič pri Klevevžu) 58, 215, 216, 217
 Grintovec (Mala gora) 19
 Grintovec (Zagradec) 247
 Grm (Novo mesto) 226
 Grmada (hrib, Kompolje) 70
 Grmovšek Jože-Žgur 171
 Grobničko polje 94, 118
 Grosuplje 11, 12, 13, 15, 16, 19, 22, 23, 28, 46, 47, 76, 128, 131, 137, 138, 140, 144, 145, 146, 151, 154, 166, 167, 182, 183, 188, 195, 199, 201, 202, 203, 204, 214, 224, 225, 226, 227, 235, 243, 244, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 254, 258, 264, 267, 304, 320
 Guček Milan 48, 68, 87
 Gumnišče 144, 146, 147, 148, 149
 Gumniški vrh (k. 363)
H
 Haag (nemški kapetan) 311
 Habič Avgust 379
 Habič Jože-Malinski 83
 Hafner Vinko 332
 Hajdine 106, 107, 108, 110, 112, 113, 115, 133
 Hambarište (Hrvaška) 105, 108, 111
 Handlerji 62
 Harkov (SZ) 9
 Hassler (nemški major) 311
 Heferle Marija 171, 385
 Hercegovina 53
 Hinje 18, 19, 20, 23, 30, 80, 90, 177, 178, 179, 181, 203, 243, 244, 260, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 309, 310, 312, 329, 330, 331, 333, 347, 353, 355, 356, 390, 396, 399
 Hitler Adolf 10, 13, 49, 50, 53, 194, 195, 297, 307, 308, 400
 Hladnik Bogo 380
 Hlavati Zdenko 335
 Hmeljičič 215
 Hmeljnik 217, 218
 Hobič Jože 176
 Hočevje 199, 200, 201, 202, 207, 215, 225, 226, 227, 235, 244, 245, 254, 305, 307
 Hoebl (nemški major) 324
 Hojče 182, 196, 198
 Homer 96
 Horjul 138, 283, 371
 Horvat Karel-Drago 191
 Hostnik Alojz-Jovo 17, 30, 46, 53, 55, 56, 67, 71
 Hotedrščica 283
 Hrastnik
 Hreljin (Hrvaška) 94, 97, 101, 102, 118, 120, 122, 126, 128
 Hreljin Ogulinski (Hrvaška) 95, 117, 122, 125, 126
 Hrib (Loški Potok) 175, 289, 312
 Hrib pri Fari 58, 59
 Hrib pri Hinjah 178, 181, 299, 300, 330
 Hrib pri Koprivniku 311
 Hribar Henrik 243
 Hribar Janez (major JA) 369, 370
 Hribar Janez-Tone Pogačnik
 Hribar Stane 172
 Hribka 354, 355
 Hrovača 164, 165, 166, 168, 175, 183, 184, 185, 186, 187
 Hrušica (Ilirska Bistrica) 327, 400
 Hrvaška 11, 51, 54, 80, 85, 89, 90, 97, 101, 232, 269, 340, 345
 Hrvatska Istra 129, 289
 Hrvatsko Primorje 81, 94, 97, 101, 123, 131
 Hrvatsko Zagorje 131
 Huda Polica 69, 148, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256
 Hudales Zoran 335
 Hudi Konec 151, 158, 182
 Hudi Rogatec (zdaj Rogatec nad Želimljami) 155
 Hudi Vrh 291
 Hudo (Novo mesto)
 Hudo pri Stični 47, 231
 Hutar Vera 44
I
 Ig 31, 32, 34, 46, 146, 147, 188, 247, 258, 260, 280, 285, 366, 368, 370, 371, 399
 Iga vas 292
 Ilirska Bistrica 30, 54, 130, 267, 269, 322, 323, 324
 Ilova Gora (Mala, Velika) 201, 202, 215, 227, 228, 235, 244, 383
 Istra 21, 31, 42, 49, 50, 131, 177, 179, 321, 322, 323, 334, 385, 390

- Istrski polotok 260
 Iška 37, 281, 371
 Iška vas 258
 Italija 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 23, 25, 31, 42, 47, 48, 50, 53, 59, 65, 68, 83, 87, 89, 104, 121, 193, 223, 267, 313
 Ivančna Gorica 69, 203, 231, 232, 308, 385, 399
- J**
 Jablan (Gorski, Hrvaška) 102, 105, 107, 110, 113, 124, 125
 Jablan (Mirna Peč) 205, 207, 208, 209, 211
 Jagnjenica 224
 Jagodnik 217, 218
 Jajce 234
 Jakopič Andrej-Hari 72, 75, 76, 84, 110, 129, 130
 Jakopin Boris 382
 Jakše Stane 382
 Jama 237, 238, 332, 340, 343, 347, 350, 360
 Jamnik Martin 82 Jamšek Ivan-Jure 254
 Janež Ivan 69
 Janežič Ivan 245, 382
 Janežič Jože 149
 Jarc Anton 44
 Jarc Janko 42, 375
 Jasenak 124, 125, 128
 Jasnica 70, 142, 173
 Jastrebarsko 345
 Javorje (Sežana) 324, 327
 Javorje (Šentvid pri Stični)
 Javornik (k. 510, Hrvaška) 120
 Javorniki 52, 268, 271, 289, 321
 Jazbec Alojz 382
 Jazbine 292
 Jelendol (Ribnica) 66, 67, 69, 71, 142, 159, 185, 369
 Jelenica (Kočevski Rog)
 Jelenov žleb 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 79, 83, 87
 Jenko Marjan-Vid 199, 211, 212, 225, 250, 254, 257, 258
 Jerenga 218
 Jerič Franc 117, 382
 Jermol dr. Ladislav 68, 82, 385
 Jeršiče 280, 281
 Jeršin Jože-Kragulj 382
- Jesenov hrib (k. 606) 308, 354
 Jesenov Vrt 63, 83
 Jezerane 124
 Jodl Alfred (generalpodpolkovnik) 371
 Jones William 40
 Jordankal 212, 328, 330
 Josipdol 123, 124
 Judnič Ignac 232
 Jugoslavija 9, 40, 49, 90, 97, 99, 223, 267, 297, 339, 353, 366, 371, 390, 400
 Junčje 155, 163
 Jurišče 130
 Jurjevica 165, 166, 175, 186, 188
- K**
 Kačja rida 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 220, 221
 Kajfež Miha 382
 Kal (pri Ambrusu) 245, 246, 350, 351, 352, 353, 354, 355
 Kalič 271
 Kališče (Dolenje, Gorenje)
 Kamence (Dolenje, Gorenje) 206
 Kamenje (Dolenje, Gorenje, Trebnje) 328
 Kamensko (Donje, Gornje, Hrvaška) 117, 122, 126
 Kamni vrh (k. 809) 283
 Kamni Vrh (zdaj Kamni Vrh pri Ambrusu, k. 675) 350
 Kamnik 347, 366, 373
 Kamnik pod Krimom 35, 43
 Kamnikar Stane 250
 Kamno Brdo 304
 Kaptol 63, 64
 Kardelj Edvard 131
 Karlobag (Hrvaška) 116
 Karlovac (Hrvaška) 11, 14, 47, 50, 53, 54, 81, 89, 103, 104, 110, 116, 118, 119, 124, 344, 346
 Karlovica 144, 145, 156, 271
 Karolina (cesta) 99, 103
 Katern Peter 233
 Kefer Marjan 171
 Kenda Bogomil 298, 381, 385
 Kern Franc 181
 Kern Marjan 342
 Kiauta Ladislav 43, 48, 220, 221, 294, 357
 Kidrič Boris 141
 Kikovica (Hrvaška) 94
 Kiševak Rudolf 171
 Kitni Vrh 202, 226, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 246, 247, 260, 305, 306
 Klake 345
 Klance 274
 Klanjšček Zdravko 48
 Kleč (Mala gora) 18, 19, 180, 307, 332
 Kleč (Planina) 301, 302
 Klemenčič Martin 171
 Klinča sela (Hrvaška) 345
 Klinja vas 40, 41, 316, 317
 Klopce 300, 301, 332
 Klopčič Mile 40
 Klun Albert 375
 Knafeljc Anton 30
 Knafeljc Mihael 382
 Knap Ferdo 379
 Knežak 30, 130
 Kneževa roka (k. 432) 357, 357
 Knežja Lipa 55, 66, 319
 Knežja Njiva 271, 272, 273, 277, 278, 291, 292
 Knežji Vrh (k. 949) 272
 Kobila (k. 626)
 Koblarji 17, 159, 163, 164, 178, 185, 317
 Koblarski hrib 168
 Kocjančič Franc 20, 82
 Koče 62, 66, 67, 69, 391
 Kočevje 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 28, 30, 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 46, 47, 53, 55, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 72, 73, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 87, 90, 91, 123, 128, 130, 131, 132, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 148, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 188, 191, 194, 195, 197, 199, 200, 201, 202, 204, 235, 243, 244, 245, 267, 269, 271, 280, 289, 293, 299, 300, 303, 304, 305, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 319, 320, 321, 323, 339, 340, 350, 352, 353, 357, 362, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 380, 382, 390, 399, 400
 Kočevska dolina 76

- Kočevska Reka 19, 20, 23, 29, 41, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 79, 85, 87, 90, 91, 141, 380, 382, 400
- Kočevske Poljane 361, 362, 366
- Kočevski Rog 16, 17, 19, 52, 66, 81, 89, 108, 167, 180, 339, 343, 357, 358, 360, 363, 375
- Kočevsko 11, 14, 15, 25, 52, 78, 116, 139, 193, 303, 363, 399, 400
- Kodelič Jože-Jure 171, 191
- Kokalj Anton 382
- Kolar Franci 37, 46, 48, 57, 63, 64, 67, 72, 79, 87, 103, 117, 133, 139, 143, 158, 173, 199, 200, 390, 397
- Kolenc Alojz 30
- Kolenc Vencelj 257
- Kolenča vas 353
- Kolpa 42, 46, 47, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 65, 78, 80, 83, 84, 85, 91, 92, 93, 124, 133, 139, 140, 319, 350, 362, 366, 395, 400
- Kolpska dolina 28, 90, 131
- Kompolje 23, 70, 90, 181, 199, 200, 200, 226, 241, 243, 354, 400
- Kompoljska dolina 245, 304, 305, 307, 331
- Konda Anton-Tonček 385
- Konižar Ivan 240
- Konjsko (k. 598) 313
- Konrad Marko 243
- Konvalinka Sava 23
- Koper 130, 322
- Koprivnik 143, 298, 312, 318, 319
- Koračin Jože 80, 382, 385
- Kordun 106, 108, 113
- Korelc Pavel 112, 117, 134, 250, 264, 298
- Korenčan Bernard 122, 127
- Korenjak Jože 233
- Korinj (Mali, Veliki) 200, 202, 225, 227, 299, 300, 301, 307, 331, 350, 351, 392
- Korita (Trebnje) 204, 205, 328
- Koritnice 326
- Korošec Marjan 134, 191
- Kosa 101
- Kosanović selo (Hrvaška) 122
- Kosanovići (Hrvaška) 113, 128, 133
- Kosica (Hrvaška), 102, 399
- Kosmač France 77, 91, 139, 393, 394
- Kostanjevica 45, 59, 137, 144, 216, 344, 346, 362
- Košak Ciril 30
- Košare (Hrvaška) 125
- Koščake 37, 260, 280
- Kot (Smuka, Novo mesto) 332, 333, 334, 340
- Kot pri Ribnici 141, 166, 175, 186, 188, 195
- Kotar Franc 20, 58, 70, 110, 157
- Kotel 280
- Kovač Jože 69, 378
- Kovačević Veljko 108 Kovač Tone-Branko Jereb 363
- Kovče Zvone 370
- Kovče Zvone 387
- Kozina (Sežana) 322, 323, 325, 326
- Kozina Janez 378
- Kozina Marjan 139
- Kozjane 323, 324
- Kozjek (Trebnje) 242, 243
- Kozlevčar Martin 224
- Kožar Vili 380
- Koželj Jože 58
- Kožljek 37, 270, 283, 284, 285, 286, 289
- Kožuh Nace 117, 382
- Kraflerji (Kočevje) 315,
- Kragelj Viktor 244, 261, 380
- Kralj Jože 82, 207
- Kraljevica 99, 103, 118
- Kralji 80
- Kraljič Karolina 258
- Krall Jože 87
- Krašovec Velimir-Igor 20, 23, 25, 387
- Krašiči 345
- Kraška planota 51
- Kravski vrh 355
- Kremenjek (hríb) 306
- Krhlikar Franc 238
- Krim 33, 53, 76, 77, 193, 390
- Krimšek 286
- Kriška vas 224, 229, 230, 231, 235, 304
- Križ (Velika Loka) 204
- Križman Janez 171
- Križman Milan 378
- Križna gora (k. 857)
- Križnar Ivan 190
- Krka (naselje) 23, 69, 201, 203, 223, 225, 227, 245
- Krka (reka) 17, 19, 46, 52, 60, 67, 193, 194, 201, 202, 203, 204, 216, 226, 232, 234, 235, 237, 239, 243, 244, 246, 298, 299, 301, 303, 308, 330, 331, 334, 339, 340, 341, 343, 347, 348, 349, 353, 355, 356, 361, 364
- Krkovo 58, 59
- Krmelj 32, 225
- Krmelj Miloš-Mišo 238
- Kronovo 138, 215, 216, 217, 399
- Krška vas 47, 202, 227
- Krvava Peč 37, 260, 280, 281, 285
- Kukmaka 268
- Kukman Franc 20, 83, 341
- Kulova sela (k. 597)
- Kum 224
- Kumše Franc 139
- Kumše Franc-Stamenko 199
- Kunč (k. 793) 359
- Kunič Franc 171
- Kurešček 258, 260, 271, 278, 280
- Kursk (SZ) 9
- Kuzarjev Kal 205, 206, 207, 209, 210, 211, 216, 220, 221
- Kuželjč 55, 56, 57, 59
- Kuželj 55, 57, 60, 63
- Kuželjevec 202, 226, 247
- Kveder Žarko 159

L

- Lah Borivoj-Boris 134
- Lakner (gostišče, Kočevje) 317
- Laknice (Dolenje, Gorenje, Srednje) 215, 217, 218
- Lakovnice (Dolenje, Gorenje) 237, 340, 344, 347, 349
- Lander Ivan 233
- Lanišče 145
- Lašče 66, 300, 301, 302, 310, 330, 323, 333, 334, 340, 342, 343, 350, 353, 355, 360, 363, 399, 399

- Lavrica 31, 147, 149, 247, 366, 370, 371, 372
 Lavrič Janez 382
 Laze (zdaj Laze nad Krko) 252, 299
 Lazec 75
 Lenart Alfonz-Fonze 41, 117
 Lenček (zaselek) 73
 Lanič Janez-Rudar
 Lenič Jože 382
 Lenič Lojze
 Leningrad (SZ) 193
 Lepenica 95
 Lepi Vrh 285
 Lese 226
 Leskošek Jože 48
 Leskova dolina 30
 Leskovec (Grosuplje) 231, 303
 Lešće (Hrvaška) 119
 Lešnica 56, 57, 138, 216
 Lešnjak Edo 254
 Levstek Jože 385
 Lič (Hrvaška) 94, 95, 96, 101
 Ličen (mitraljezec) 96
 Lika 81, 322, 353
 Lilek (mitraljezec) 245
 Lindbrodt (nemški oficir) 351
 Lipar Ivan 382
 Lipa 43, 355
 Lipje (Malo, Veliko) 300, 330, 332, 333, 334
 Lipljene (Male, Velike) 152, 153, 247, 248, 249
 Lipoglav (Mali, Veliki) 76, 304, 371
 Lipovec (Ribnica) 17, 80, 158, 161, 163, 168, 169, 170, 172, 173, 317, 340
 Lipovec (Mali, Srednji, Veliki) 204, 205, 329, 330, 336
 Lipovšica 141, 143, 144, 165, 168, 178, 188, 195
 Lisec (k. 872) 287
 Lisičje (grad) 147
 Liška kotlina 96
 Litija 45, 46, 54, 199, 212, 214, 304
 Livold 19, 40, 47, 55, 66, 67
 Ljuben (Novi, Stari) 365
 Ljubljana 11, 12, 13, 14, 16, 22, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 43, 45, 46, 48, 52, 53, 66, 76, 78, 81, 87, 90, 92, 132, 137, 138, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 148, 151, 153, 158, 160, 163, 176, 182, 183, 193, 194, 195, 196, 199, 206, 214, 216, 223, 224, 232, 247, 248, 258, 260, 267, 269, 282, 297, 311, 347, 362, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 397, 399, 400
 Ljubljana 35, 43, 44
 Ljubljanska kotlina 269
 Ljubljanska pokrajina 11, 12, 13, 14, 15, 21, 27, 28, 30, 31, 43, 49, 50, 53, 64, 77, 199, 219, 267, 360, 381, 385, 399
 Ljubljanski vrh 283
 Ljubljansko barje 31, 46, 77, 146
 Ljubošina (Hrvaška) 111, 113, 117, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 133
 Ločna 216
 Logar Jože-Slovan 286
 Logatec 12, 28, 36, 138, 269, 281, 282, 286, 369
 Löhr von Aleksander 298
 Lokve (Hrvaška) 93, 95, 96, 99, 101, 399
 Lopata 179, 180, 181, 299, 300, 331, 332, 333, 334, 356, 357, 392
 Loška dolina 52, 67, 71, 76, 85, 267, 268, 271, 272, 273, 274, 277, 278, 288, 289, 292
 Loški Potok 68, 72, 73, 74, 75, 129, 141, 272, 274, 277
 Loza (k. 875) 291
 Lož 269, 272, 273
 Ložine 70, 80, 91, 142, 156, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 369
 Lučarjev Kal 226, 228, 229, 230, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 305, 347, 399
 Luče 201, 227, 299, 304
 Luizijana (Hrvaška) 89, 93, 94, 96, 99, 103, 105, 110, 112, 133
 Luknja 207, 210, 211
 Lukovdol (Hrvaška) 110, 114, 116, 123, 125
 Lukšič Jože 83, 305
 Lumbarda (k. 632) 111, 126, 127, 383, 385
 Luška gorica (k. 897) 359
 Luža (pri Smukij) 359, 361
 Lužarji 280, 285
- M**
 Mački 260
 Mačkin Hrib 237, 244
 Mačkovec (Trebnje) 215, 237
 Mačkovec pri Škočjanu 280
 Magister Janez-Zan 270, 297, 298, 321, 331, 372
 Mahnič Rudi-Žito 321
 Majcen Ivan-Jovo, 149, 392
 Majcen Nace-Taras 17, 37, 133, 139
 Majetič Matija 82 Makoše 143, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 181, 182, 191, 198, 315, 367, 369, 385, 399, 400
 Maldigulov Aleksander 261, 262
 Malenšek Janez-Bomba 270, 291, 309 Mala gora (hrib 80) 172, 185, 186, 199, 243, 299, 304, 332, 339, 354
 Mala Gora (vas) 19, 90, 178, 180, 200, 201
 Mala Slevica 151, 155, 157, 159, 164
 Mala Strmica 218
 Mala vas (Grosuplje) 254, 255
 Male Lašče 47
 Mali Ločnik 151, 152, 153
 Mali Log 74, 75
 Mali Vrh (zdaj Mali Vrh pri Šmarju) 148, 227, 247, 248, 250, 251, 252, 254, 256, 399
 Malinišče 92
 Malnar Jože
 Malo Hudo 230, 231, 232
 Mandlji 366
 Marcola Franc 341
 Maribor 25, 42, 372
 Marija Trošt (Hrvaška) 54
 Marin dr. Zlatko 385
 Marincelj Jože-Žože 259, 382
 Marinča vas 16, 235
 Marinšek Dušan-Silni 213, 262
 Marjanović Ratko 172, 199, 270, 291, 292, 297, 298, 307, 308
 Markovec 271, 272, 278, 292
 Marolče 155, 157
 Marolt Stane-Ervin 83
 Maršiči 163, 198
 Martinjak 76, 273

- Mašun 30, 54, 130, 289, 292, 326, 363
 Matavun 326
 Matena 371
 Materija 323
 Matevlejek
 Matič Poljana (Hrvaška) 400
 Mauthausen 171
 Maver Stanko 331
 Mavrlen 311
 Medoš Janez 135, 172, 203
 Medvedica 151, 153
 Medvedjek (Velika Loka) 70, 87, 227, 228, 236, 367
 Medvedjek (Velike Lašče) 67, 68, 70, 71, 75, 76, 79, 157
 Medvešek Adolf-Šumski 117, 385
 Mejak Rudolf 39
 Meniška vas 360, 361, 363, 364, 365
 Merčun Milan 396
 Mesojedec Franc-Ilija 250
 Messina (Italija) 9
 Metlika 11, 12, 13, 41, 78, 307, 344, 345
 Metnaj 227
 Metulje 271, 272, 291, 292
 Mevce 203
 Mevželj Niko 67, 382
 Michalsen Georg 324
 Mihailović Dragoljub-Draž 41, 97
 Mihalčić Ivan-Mitja 171
 Miklič Jože 39, 233, 382
 Mikuž dr. Metod 135, 191, 192, 193, 195, 253, 294, 397
 Milanov Vrh (Hrvaška) 292
 Milek Jože 241
 Milena (brigadna bolničarka, 1945) 385
 Milje (Italija) 130
 Mirenska dolina 13, 16, 90, 199
 Mirna 16, 17, 52, 67, 195, 224, 227, 233, 383, 400
 Mirna Peč 199, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 220, 221, 225, 227, 232, 233, 328, 329, 399, 400
 Mirtovići (Hrvaška) 92
 Mišić Miha 185
 Mlačevo 47, 304
 Mladenović Ratomir 32, 70, 378
 Mladža Ada 228
 Mlaka 62, 66, 67, 69, 71, 74, 75, 76, 79, 80, 87, 316, 317
 Mlakar Anton 321
 Mleščevo 230
 Mlinar Janez 394
 Mohar Drago 385
 Mohorko Edvard 240
 Mokrec 33, 52, 76, 77, 256, 258, 260, 278, 280, 390
 Molek Franc 359, 372, 374, 376
 Molnik 28
 Morava 55, 62, 63, 68, 80, 366
 Moravče 194
 Moravec Janko 202
 Maravići (Hrvaška) 125, 127
 Mostar 107, 339
 Moste-Ljubljana 371
 Mošnevec (k. 1149) 75
 Mozelj 319, 320
 Možina Ivan 231
 Mramorovo pri Pajkovem 271, 280, 281, 285, 286
 Mraševo 207, 340, 344, 363
 Mrhar Drago 387
 Mrkopalj (Hrvaška) 90, 97, 98, 99, 100, 101, 124
 Mrtaloz 75
 Mrzla dolina (Topla Reber) 301
 Mrzla Vodica (Hrvaška) 93, 94, 95, 99, 108, 110, 112, 114, 117, 123
 Mrzli studenec (Gotenica) 74, 76, 129
 Mrzlo Polje (Ivančna Gorica) 231
 Muhaber 207
 Muha vas 78, 298
 Muljava 28, 47, 202, 203, 225, 226, 228, 229, 231, 232, 236, 237
 Murtizanović Mugbil 82
 Mussolini Benito 8, 9, 10, 13
 Mustar Vinko 87, 134, 168, 172, 190, 191, 298, 332, 370, 376, 387, 392
 Musulinski Potok (Hrvaška) 125, 128
 Muzenić Marjan 241
 N
 Nadlesk 248, 268, 269, 278, 291
 Nanos (gora) 323
 Nanos (Kočevje) 315, 316
 Naredi 271, 280
 Naroglav Jože 243
 Nazor Vladimir 394, 395
 Nebec Ignac 157
 Nemčija 9, 10, 42, 49, 195, 339
 Nemška Loka 312, 319, 366
 Netretić (Hrvaška) 119, 362
 Nickel (nemški podpolkovnik), 311
 Njive 107
 Normandija 223
 Notranje Gorice 34, 43, 44, 45, 282
 Notranjska 11, 12, 14, 27, 28, 30, 52, 65, 73, 77, 81, 89, 130, 160, 167, 182, 194, 207, 267, 268, 269, 271, 285, 288, 289, 298, 325, 399
 Nova sela 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 320
 Nova Štifta 141, 143, 186, 369
 Nova vas (Cerknica) 28, 33, 235, 247, 271, 272, 277, 286, 287, 288, 304
 Novak (mitraljezec) 206
 Novak dr. Franc-Luka
 Novak Karl 17
 Novak Tone 191
 Novi (Hrvaška)
 Novi Breg (Kočevje) 365
 Novigrad 344
 Novi Kot 75
 Novo mesto 12, 15, 19, 28, 42, 56, 59, 65, 66, 78, 81, 89, 131, 137, 138, 144, 182, 194, 199, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 221, 225, 227, 288, 232, 237, 244, 299, 303, 304, 309, 310, 311, 320, 327, 329, 339, 340, 343, 351, 353, 360, 362, 375
 Nussdorfer Lojze 11, 84
 O
 Občice 361
 Občine 238, 327, 328, 336
 Oblak Milan 151
 Oblomšek Štefan 341
 Obrh 135, 363
 Obrov 122, 323
 Odesa 193
 Ogenjce 75

- Ognjen Kamen (k. 881) 67, 69
 Ogulin 47, 48, 50, 52, 53, 54, 90, 97, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 384, 385 Okica (borec) 107
 Okič (grad, Hrvaška) 345, 383
 Okruglica (Hrvaška) 122, 126, 128
 Omahen Lovro-Orlov 20, 29, 33
 Onek 80, 316, 317
 Opčine (Trst, Italija) 13, 319, Orel 9
 Oriaka 229, 241, 242, 304, 306, 307, 399
 Orle 368, 370, 371, 372
 Ortnek 142, 155, 156, 157, 163, 164, 178, 179, 195, 196, 198, 220, 368, 369
 Osijek 339
 Osilnica 57, 67, 69, 90, 91, 92, 93, 94, 140, 293, 297, 298, 363, 364, 366
 Osojnik 124
 Osojnik Edvard 387
 Osolnik (Mali, Veliki)
 Osredek (Cerknica) 281
 Osredek (Ljubljana Vič-Rudnik) 258, 259, 260, 286
 Ostojić Dušan 233, 234
 Ostri vrh (k. 519) 327, 328, 329, 330, 390
 Ostri vrh (1121, Travna gora) 73, 75
 Ostrožno Brdo 324
 Oštarije (Hrvaška) 119, 120, 122, 123
 Oštrc 344
 Otavice 130, 168, 169, 171, 172, 173
 Otočec 394
 Otok (Metlika) 268, 278
 Ovčjak 311
 Ozalj 46
 Ožbolt Jože 257
- P**
 Padež (Vrhnika) 218, 283, 284
 Paka pri Predgradu 268, 319
 Pakiž Emil 73
 Palčič Lojze 298, 382, 397
 Palčje 130
 Palermo 9
 Palež 327
 Paljevec Darinka 117
 Paljevec Vojko 379
 Papeži 69
 Papo Anica 245
 Pariz 267
 Pavla vas 215
 Pavlič (poročnik SD) 168
 Pavlič Božo 93
 Pavlič Radi 383
 Pavlin Anton 253
 Pavlin Mile 190, 317, 335
 Pavšič Vladimir-Matej Bor 139
 Pece (Male, Velike) 228, 229, 241, 254, 305
 Pečka (hrib) 359, 360
 Pehaček Rado 23
 Perenič Janez 100, 383
 Perger-Krašovec Tatjana-Marjanca 385
 Peričmost 112, 127
 Perklič Gabrijel 372
 Pernek Ivan-Vanja 117
 Perovšek Janez-Pelko 253, 264, 375
 Peršin Franc 239
 Peščenik (predor, Višnja Gora) 235, 237, 399
 Petelinšek Mira 385
 Petrič Leopold 341
 Petrič Žarko 254, 383
 Petrina 46, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 79
 Petrušnja vas 230
 Pezdirc Anton 170, 191
 Pezdirc Stane 151 Pijava Gorica 22, 31, 138, 141, 144, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 155, 166, 167, 247, 258, 259, 280, 285, 368, 369, 371
 Pikovnik 37, 185, 270, 280, 283, 286
 Pirče 56, 58
 Pisarovina (Hrvaška) 342, 344, 345, 346, 347, 349
 Pivka 278, 321, 324, 326
 Pivško 51
 Planina (Kočevje) 56, 59, 366
 Planina (Rakek) 28, 30, 33, 43, 44, 45
 Planina (k. 511)
 Planinc Adolf 171, 191
 Plase (Hrvaška) 95, 99
 Plaskan Miha 239
 Plaški (Hrvaška) 122, 128
 Pleš 178, 299, 350, 352
 Plešce 57
 Pleševica 301
 Plešivica (Hrvaška) 345
 Plevnik Franc-Vojko 378
 Plut Marija-Dunja 171
 Podboršt (zdaj Podboršt pri Veliki Loki) 218, 237
 Podbrdo 13
 Podbukovje 299
 Podcerkev 272, 273
 Pogora (Dolenja, Gorenja) 319
 Podgora, Videm-Dobrepolje
 Podgora pri Ložu 273, 292, 366
 Podgorica (Videm-Dobrepolje) 227, 254
 Podgrad (Ilirska Bistrica)
 Podgrad (Novo mesto) 340, 344, 347, 353
 Podhosta 204, 353, 360, 361, 363, 364, 365, 399
 Podlila (Novo mesto) 330
 Podljuben (Mali, Veliki) 363
 Podmolnik 370
 Podpeč 31, 32, 33, 34, 43, 45, 158, 159, 163
 Podpoljane (Ribnica) 156, 161, 163
 Podpreska 74, 75, 368
 Podstene 312
 Podstenice 362
 Podturjak 31, 149
 Podturn 19, 362, 363, 364, 365
 Pogance 347, 349
 Poganek (grad, zdaj Pogonik) 281
 Pohleven Milan 274
 Poje Franc 150, 151
 Poje Janez 92
 Poje Milan 92
 Pokojišče 283, 285, 287
 Pokojnica 228
 Polhograjski Dolomiti 194
 Polhov Gradec 283
 Polica (Grosuplje) 252, 304, 372, 383
 Polič Radko-Tone Gorjanc 48, 336
 Poljak Cveto 321

- Poljane (Male, Velike, Novo mesto) 217, 218
 Poljane (zdaj Kočevske Poljane), 133, 362, 365
 Polje (Dolenje, Gorenje, Soteska pri Novem mestu) 345, 361, 364
 Polom 17, 77, 80, 90, 123, 139, 143, 157, 158, 159, 163, 165, 168, 172, 173, 177, 178, 243, 300, 301, 302, 301, 304, 308, 355
 Polšnik 224, 225, 329, 330, Polžveo
 331, 333
 Ponikve (Dolenje, Gorenje) 22, 29, 30, 31, 47, 224, 254, 328
 Ponikve (Duga Resa, Hrvaška) 122, 124, 125, 128, 285
 Ponova vas 251, 252
 Popila (Hrvaška) 127
 Popivoda Pero 180, 256, 257
 Popov Dol 345
 Popovič Drago 270, 297, 298
 Popovo selo (Hrvaška) 128
 Portorož 322
 Posočje 77
 Postojna 11, 34, 81, 137, 138, 144, 158, 180, 183, 258, 267, 269, 271, 289, 293, 332, 325, 368
 Potočar Stane-Lazar 346
 Potočnik Ciril 205, 382
 Potokar Lojze 393
 Povšič Jože-Gregor 270
 Potok 203
 Poznikovo 280
 Požar Ivan 199, 387
 Prapreče (Gorenja Straža) 155, 156, 157, 159
 Prapreče (Trebnje)
 Praproče (Ribnica) 160, 196, 220
 Prečna 204, 205, 206, 207, 212, 215
 Predgrad (Kočevje) 55, 78, 79, 319
 Predole 250
 Pregarje 323
 Prekopa 60
 Premurje 131, 353
 Prelogar Janez-Cvetko 250, 251, 254
 Preloge (k. 560)
 Prelože 323, 324
 Prem 323, 324
 Preserje (Ljubljana) 13, 32, 33, 35, 43, 44, 45, 158, 282, 294
 Presika 105, 110, 111, 112, 114, 133
 Preska (zdaj Velika Preska) 224
 Prestranek 269
 Prešeren France 139
 Prešeren Jože 151
 Prevole 180, 181, 199, 244, 298, 299, 300, 309, 330, 331, 350, 352, 355
 Prezid 54, 75, 289, 292, 293, 325, 364
 Pri Cerkvi — Struge 70, 354
 Pribišje 311
 Prigorica 70, 130
 Primča vas 309
 Primorska 12, 31, 42, 51, 129, 137, 139, 140, 156, 243
 Primož (gora, k. 493) 301, 332, 333, 334, 342, 343, 352, 355, 357
 Prodnik Mirko 56
 Ptuj 372
 Pučki hrib 364
 Pudob 67, 272
 Pugled pri Starem Logu 365
 Purkače 259
 Pusti Hrib 196
 Puškariči (Hrvaška) 117, 119, 121, 123, 128
- R**
 Rabatić Poljana (Hrvaška) 113
 Račje selo 232, 236
 Rački Albert 134, 382
 Rački Ivan 237
 Račna 225
 Radlek 283, 289, 291
 Radoha 311
 Radohova vas 228, 305
 Radoš Lado 72
 Radulović Branko 250, 256, 257, 258, 272
 Rajhenav 79, 298, 312
 Rakek 13, 31, 37, 42, 52, 53, 76, 138, 144, 158, 185, 195, 224, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 280, 281, 282, 283, 287, 289, 294, 298, 299, 300, 322, 369
 Rakitna 31, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 155, 175, 183, 185
 Rakitnica 67, 68, 69, 71, 79, 90, 139, 141, 142, 143, 156, 158, 159, 163, 173, 195, 285, 315, 368, 369
 Rakitniška planota 53, 76, 77
 Rampoha 362
 Rapljevo 353, 354
 Rašica (Velike Lašče) 31, 47, 74, 76, 145, 154, 155, 254, 268
 Ratajc Ciril-Janez 379
 Ratenca 246
 Ratje 181, 243, 299, 300, 302, 308, 309, 330, 331, 347, 352, 356, 399
 Ravbarkomanda (Postojna) 180
 Ravna Gora (Hrvaška) 89, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 105, 107, 108, 110, 114, 116, 124, 125, 129, 399
 Ravne (Cerknica) 280
 Ravnik (Cerknica) 285
 Razdrto (Grosuplje) 252
 Rdeči Kal (Trebnje) 228, 229, 230, 327, 329
 Rdeči kamen (Kočevski Rog) 357, 359, 360, 361, 365
 Reber 203, 204, 238, 239, 306
 Rebernisk Franc 211
 Reims (Francija) 371
 Reka 14, 30, 50, 51, 81, 89, 93, 97, 103, 116, 137, 321, 322, 323, 325, 363, 369
 Replje 306
 Retje (Ribnica) 271, 292
 Režek Anton 203
 Ribnica 17, 18, 23, 41, 47, 70, 71, 72, 73, 80, 90, 123, 130, 137, 138, 143, 151, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 197, 198, 199, 201, 202, 203, 204, 220, 226, 243, 244, 245, 267, 269, 271, 274, 278, 280, 289, 293, 299, 302, 305, 307, 308, 309, 310, 315, 317, 329, 353, 354, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 388, 394, 396, 399

- Ribniška dolina, 67, 71, 76, 85, 91, 129, 130, 141, 182, 194, 199
 Rigelj (Mali, Veliki) 362, 365
 Rim 9, 10, 11, 13, 137, 193, 223
 Rob 37, 153, 155, 259, 268, 278, 280
 Robek Ivan, 298, 382
 Robek Vinko 17, 41, 64, 71, 79, 117, 169, 196, 198, 400
 Rog (Kočevski Rog) 15, 16, 19, 62, 66, 67, 123, 356, 357, 365, 362, 400
 Rogelj Slavko (Pavček) 77
 Rogovila (Ivančna Gorica) 146, 231
 Rom Jože 264
 Rommel Ervin 50
 Romunija 193
 Rösener Ervin 34, 195, 224
 Rosti-Lici (bolničarka) 68, 82, 385
 Rošelj Franc 237, 383
 Rovte 138, 282
 Rozman Franc-Stane, 80, 144, 180
 Rožman dr. Gregorij 49
 Rožman Matija 172
 Rožmanj hrib 106, 112
 Rožnik 247, 249, 250
 Rudina 96
 Rudnik (Kočevje) 180, 315
 Rudnik (Ljubljana) 31, 33, 34, 372
 Rudolf Janko 133, 139
 Rudolf Stanislav 231
 Rugelj Dominik 72
 Rugole Janez
 Runarsko 198
 Ruperč Vrh (Novo mesto) 349
 Rus Ciril 379
 Rus Jože 82
 Rupnik Leon 49
 Rupnik Vuk 269, 303, 311
 Rus Štefan 92
 Rus Zvonko 319
 Rusija 8
 Ruš Ciril 220, 382
 Ružič Martin-Tinko 171
- S**
 Sad 236, 237, 239, 240, 261, 305
 Sadinja vas (Ljubljana-Dobrunje) 370
 Sadinja vas pri Dvoru 237, 238, 330, 340, 347, 353
 Saje Franček 25, 48, 393
 Sajevec 143, 164, 175, 187
 Samobor (Hrvaška) 48, 345
 Sanski Most (BIH) 307
 Sarsko 260
 Sava 46, 50, 54, 131, 281
 Savčji hrib 350
 Savelli Emil 168
 Savinjska dolina 277
 Savinšek Matija 274
 Schmitz (nemški kapetan) 285, 303, 310, 311
 Schumacher Erich (Nemški kapetan) 251, 253, 285, 299, 311, 334
 Seč (Hinje) 177, 352, 355
 Sedlarjevo 131
 Sekirišče 259
 Sela (Dolenjske Toplice) 306, 307, 308, 364, 365
 Sela (Grosuplje) 253
 Sela (Ratje) 332
 Sela (Šmarjeta) 217
 Sela pri Dobu 230
 Sela pri Hinjah 300, 301, 302, 306, 310, 331, 350
 Sela pri Šumberku 28, 204, 227, 232, 233, 234, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 329, 399
 Selišče (Novo mesto) 363
 Seliškar Tone 133
 Seljak Franc 241
 Seljan (zaselek) 172, 180, 182, 185, 186, 187, 307, 315, 354
 Selo pri Št. Pavlu, zdaj Selo pri Radohovi vasi
 Semič, 59, 66, 311, 352, 362
 Semič Stane-Daki 233, 250, 253, 256, 257, 264
 Senj (Hrvaška) 106, 125, 339
 Senjsko (Hrvaška) 102, 103, 104, 105, 107, 110, 111, 112, 113, 115, 125, 399
 Sevnica 13, 199, 206
 Sežana 130, 321
 Shrapnell H. (angleški poročnik) 59
 Sicilija 9
 Simončič Franc-Maks 112, 134, 190
 Sinovica 143, 158, 162, 164, 182, 183, 197
 Sitar Stane 287, 295
 Skrad 129 Skvarča Franc 35, 48, 87
 Slak Rudolf 367, 373
 Slatnik 197, 220
 Slavc Slavko 233
 Slavski Laz 133, 139
 Sleme (Cerknica) 270, 271, 280, 281, 289
 Sleme (k. 883) 285, 286, 287, 288
 Slivnica (k. 1114) 277, 285, 290
 Sloka Gora 151, 153, 253
 Slovenija 9, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 40, 46, 49, 51, 81, 87, 88, 89, 90, 96, 110, 122, 125, 128, 129, 131, 137, 139, 210, 297, 339, 349, 363, 366, 371, 381, 384, 394, 395, 399
 Slovenska Istra 179, 268, 276
 Slovenska vas 69, 71, 368
 Slovensko primorje 13, 21, 22, 49, 50, 51, 390
 Smrekova 36
 Smrjenc 145, 149
 Smrke Ivan 104
 Smuka 18, 66, 76, 178, 243, 299, 301, 304, 308, 309, 331, 332, 333, 340, 350, 355, 357, 359, 382
 Snežnik 52, 68, 72
 Sodražica 30, 72, 76, 79, 143, 159, 160, 163, 164, 173, 197, 271, 368, 369, 390
 Sostro 368
 Soška dolina 51
 Soteska (Novo mesto), 66, 204, 329, 330, 360, 361, 362, 363
 Soteska (grad) 19
 Sotla 131
 Spodnja Slivnica 151
 Srebotnice 306
 Srednja Slivnica (k. 1022)
 Srednji Jarak (Hrvaška) 94, 95
 Srpske Moravice (Hrvaška) 89, 98, 105, 108, 110, 114, 115, 116, 128, 133, 400
 Staje 32, 34, 36, 37, 43, 378
 Stalowsky Miroslav 319, 346, 372

- Stara Cerkev 18, 19, 39, 40, 41, 42, 48, 66, 70, 160, 168, 178, 181, 317
 Stara gora (Gradec) 332, 333, 340, 341, 343, 355, 357
 Starc Jože 238
 Stare Žage 361, 363, 365
 Stari Breg 65
 Stari grad (Višnja Gora) 235
 Stari Kot (Kočevje)
 Stari Laz 98, 101, 102, 103, 107, 399
 Stari Log 19, 23, 66, 123, 178, 199, 243, 298, 299, 302, 304, 350, 356, 357
 Stari Trg ob Kolpi 55, 62
 Stari trg pri Ložu 248, 257, 269, 271, 272, 273, 274, 291, 292
 Starič Vinko 382
 Starman Vinko 233
 Stavča vas 332
 Stehanja vas 232, 233, 237, 399
 Stepančič Miroslav 199, 220, 374, 376
 Stepančič Zlatko 134, 190
 Stična 46, 47, 138, 203, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 237, 240, 241, 243, 247, 250, 271, 304, 305, 306, 310, 311, 329
 Stopiče 204
 Strajnar Vincenc-Vene 383, 383
 Strajner Ivan-Pogum 134, 190, 213
 Stramec Jože 238
 Stranje (zdaj Stranje pri Škocjanu) 138
 Stranska vas (Grosuplje) 230
 Stranska vas (Novo mesto)
 Stranska vas (zdaj Stranska vas pri Žužemberku) 340, 341, 343, 350, 399
 Straža (Dolenja, Gorenja) 28, 199, 204, 205, 206, 212, 224, 232, 345, 360, 363
 Straža (k. 614) 151
 Stražišče (Cerknica) 270, 271, 273, 278, 281, 283, 284, 285, 291, 286
 Strle Alojz 231
 Strle Franci 61
 Strmec (k. 662)
 Struge (predel) 180, 181, 200, 201, 203, 204, 243, 301, 302, 304, 305, 308, 309, 350, 351, 352, 353, 354, 399
 Stružnica 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 83, 129, 150
 Stubica (Hrvaška) 105, 108, 111, 122, 123, 124, 125, 128, 133
 Studenec (zdaj Studenec pri Ivančni Gorici) 231, 232
 Studenec-Ig 138, 144, 146, 147, 370
 Studeno (zdaj Studeno na Blokah) 271, 287, 289, 290, 291
 Studenski vrh 301, 357
 Suha krajina 15, 19, 23, 28, 29, 30, 52, 66, 76, 79, 123, 160, 181, 186, 193, 194, 199, 204, 225, 226, 227, 228, 232, 245, 252, 256, 260, 297, 298, 300, 303, 304, 308, 309, 319, 328, 330, 333, 334, 339, 343, 346, 347, 350, 353, 355, 356, 357, 360, 362, 382, 396
 Suhor (zdaj Suhor pri Dolenjskih Toplicah) 41, 54, 131, 207, 347
 Suhorje 243, 324
 Suljeman Jahija 203
 Sunger (Hrvaška) 96, 97, 101, 118
 Sušak (Hrvaška) 53, 89, 93, 94, 99, 110, 112, 113, 116, 118, 352
 Sušica (Hrvaška) 102, 107, 110, 113
 Sušice (Dolenje, Gorenje) 344, 364
 Sušje 155, 156, 186
 Sušnik Peter 245
 Suvoja (Bosanski Petrovac, BiH) 234
 Sv. Ana (k. 939, Mala gora) 172, 353, 354
 Sv. Ana (Novo mesto) 208, 224, 327
 Sv. Ana (Podpeč) 34, 43, 328
 Sv. Ana (zdaj Vrh Sv. Ane, k. 417) 209, 212, 214, 215
 Sv. Anton (cerkev, Zdenska vas) 148
 Sv. Barbara (cerkev, Zaloka)
 Sv. Duh. (k. 629) 226, 227, 235, 304
 Sv. Frančišek (Ribnica) 161, 168, 185, 187
 Sv. Gregor 143, 157, 159, 160, 164, 185, 195, 196, 197, 198, 199, 202, 368, 369
 Sv. Helena 225
 Sv. Ilija (Hrvaška) 105, 111
 Sv. Jana (Hrvaška) 345
 Sv. Jurij (k. 366) 215, 218, 224
 Sv. Katarina (Plešivica, Žužemberk) 355
 Sv. Križ (zdaj Podbočje), 349
 Sv. Križ pri Litiji (zdaj Gabrovka) 46, 329
 Sv. Lenart (pri Zadvoru) 370
 Sv. Lenart (Šmarjeta) 217, 218
 Sv. Petar (Ogulin, Hrvaška) 121, 122, 125, 127, 399
 Sv. Peter (k. 580) 151, 253, 357, 359, 360, 361
 Sv. Peter (k. 889, Kočevski Rog)
 Sv. Rok (k. 619) 148, 154, 241
 Sv. Rok (Radohova vas) 230
 Sv. Rupert (k. 414) 147, 150, 260
 Sv. Trojica (zdaj Šivčev) 286, 287, 290
 Sv. Trije Kralji (zdaj Vrh nad Rovtami) 138
 Sv. Urh (k. 856) 281
 Sv. Vid (zdaj Žilce) 31, 36, 37, 42, 43, 155, 185, 268, 270, 280, 281, 283, 285, 286, 287, 289
 Svete Ciril 151

Š

- Šakić Mičun 95
 Šalka vas 40, 41, 180, 313, 315, 316, 317, 320
 Šapjane (Hrvaška) 289, 292
 Šegova vas 292
 Šenica Stanko 72, 82
 Šentjernej 32, 138
 Šentjurij na Dolenjskem 2
 Šentjurje 151, 250, 251, 252, 253, 254, 261
 Šentlovrenc 199
 Šibenik Albin-Janin 394, 396
 Šid 339
 Šink Matevž 240

- Škocjan 215, 217
 Škofljica 31, 34, 46, 138, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 188, 247, 249, 251, 253, 260, 368, 370, 371
 Škriļj 61, 79, 366
 Škrilje, Ljubljana Vič-Rudnik 258
 Šmagur 324, 326
 Šmaraški vrh (k. 647) 273
 Šmarje-Sap 11, 34, 46, 147, 149, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 260, 261, 264, 278, 304, 370
 Šmarjeta 215, 216, 217, 218
 Šmartno 227
 Šmaver (Dobrnīč) 328, 329
 Šmihel pri Novem mestu 16, 347
 Šmihel pri Žužemberku 226, 246, 301, 340
 Šmit Jože 375
 Šobar Peter 73
 Šop 36
 Šoštanj 373
 Šporar Franc-Franjo 39, 77, 168, 172
 Št. Jošt (zdaj Šentjošt nad Horjulom) 138
 Št. Peter (zdaj Otočec) 138
 Št. Peter na Krasu (zdaj Pivka) 30, 183, 185, 269, 321, 322, 323, 324, 325, 365
 Št. Vid nad Ljubljano (zdaj Šentvid-Ljubljana) 224, 247, 248, 297, 306
 Št. Vid pri Stični (zdaj Šentvid pri Stični) 138, 203, 204, 225, 226, 227, 228, 230, 231, 232, 235, 236, 237, 241, 242, 243, 246, 251, 260, 271, 299, 304, 306, 310, 320
 Štajdohar Tone 191, 200
 Štajer (zaselek) 55, 56, 57, 58
 Štajer Jože 352
 Štajerska 12, 131, 137, 183, 258, 276, 277
 Štalcerji 47, 55, 62, 64, 65, 67, 68, 69, 79, 141, 363
 Štampetov most 52, 54, 226, 229, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 382, 399
 Štefančič Angel 379
 Štepanja vas 371
 Štimac Milan 93
 Štimatec Anton-Tonček 127, 135, 190, 397
 Štimec Slavko
 Štorovje 230
 Štorovo 281, 285, 286
 Štrumbelj Franc-Hasan 378
 Šturm Mirko 264
 Šubašič dr. Ivan 261, 267
 Šubic Ive 348
 Šumberk 203, 204, 306, 329, 383
 Švab Anton 21, 155, 382
 T
 Tataloviči (Hrvaška) 128
 Tatre 323, 324, 326
 Taufer Karel-Sarli 144
 Tavčar Franc 199, 210, 261
 Tavčar Ivan 270, 300
 Temenica (potok) 16, 209, 211, 227, 237, 247
 Teropšič Alojz 341, 367, 373
 Težka voda 204, 237, 363, 365
 Tihovo (Hrvaška) 54, 57
 Tisovec 203, 245, 283, 300, 307, 350, 351
 Tisovec (k. 716)
 Tišenjpolj 55, 58, 59
 Tlake (Grosuplje) 145, 244, 248, 250, 251, 252
 Tolčane 234, 235, 247, 306
 Tolsti vrh (k. 802) 281, 283, 289
 Topli Vrh (Mavrlen) 311
 Tomišelj 32, 34
 Topla Reber 16, 76, 359, 360, 361
 Topliška dolina 344, 361
 Topol 285, 290
 Tounj (Hrvaška) 119, 126
 Trava 68, 72, 298, 367
 Travná gora 67, 68, 69, 71, 72, 77, 83
 Travník 72, 74, 75, 76, 292
 Trbiž 11, 50
 Trboviči 122, 126, 128
 Trdič Stanko 203 241
 Trebanjski Vrh 232, 233
 Trebča vas 330
 Trebelno 206, 215, 217, 218, 224
 Trebnje 13, 52, 195, 199, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 221, 224, 227, 228, 232, 237, 298, 306, 320, 328, 329, 330, 335, 400
 Trefalt Jože 341
 Triglav 114
 Trlep Franc 39
 Trnova Poljana (Hrvaška), 117, 122, 123, 124, 125, 126, 127
 Trnovec (Metlika), 307
 Trnovica 233, 234, 240
 Trnovska planota 51
 Trobiš Štefan-Aleš 39
 Trošmarja (Hrvaška) 122, 124, 125
 Trst 12, 14, 48, 116, 130, 176, 182, 214, 271, 321, 322, 323, 324, 325, 367, 375
 Tršče (Hrvaška) 292
 Tršič Olga 234, 243, 383
 Trška Gora (Novo mesto) 69, 138, 216
 Trški boršt (k. 509) 333, 342, 355
 Tržišče 199, 212, 215, 217, 218, 221, 224, 225, 304
 Tuk (Hrvaška) 97, 112
 Turjak 22, 23, 27, 28, 29, 31, 138, 141, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 247, 259, 369, 370
 Turk Anton 171
 Turke (Hrvaška) 282
 Turkova Draga 79
 Turkovič selo 121, 126
 Turkoviči 117, 128
 Turšič Franc 152, 153, 213
 U
 Udje 149
 Udovč Anton 82
 Ugar (k. 521) 187
 Uhermik Franc-Stane 39, 168, 172, 307
 Ulaka 151, 155, 159, 160, 163, 272, 273
 Urbančič Rafael 64
 Urh Franc 47, 74, 87
 Uršič Franc 150, 181, 236, 261, 380
 Uršna sela 15, 207, 311, 347, 365
 Ustje (Rakitna) 281
 V
 Vajda Martin 243

- Valant Tone 382
 Valična vas 246, 298, 306
 Varl Janez 344
 Vas (Kočevje) 54, 56, 58, 59, 133, 139
 Vavta vas 309, 365
 Vehar Stanko 171
 Velebit (pogorje, Hrvaška) 339
 Velika gora 71, 72, 73, 75, 83
 Velika Kapela (Hrvaška) 119, 125, 400
 Velika Loka 236, 329, 333
 Velika Slevica 157, 159, 160, 161, 164, 185, 280, 369
 Velike Bloke 28, 33, 281, 283, 287, 288, 290
 Velike Lašče 28, 31, 35, 37, 41, 42, 47, 73, 90, 130, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 148, 149, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 163, 164, 166, 175, 178, 182, 183, 185, 188, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 204, 214, 215, 220, 226, 235, 244, 245, 253, 258, 259, 268, 269, 271, 278, 280, 285, 287, 289, 299, 304, 305, 309, 310, 316, 317, 329, 351, 354, 368, 369, 370, 374
 Velike Poljane (Ortnek) 156, 157, 185
 Velike senožeti (Golo) 260
 Veliki Cerovec 347, 363
 Veliki Gaber 212, 327
 Veliki Ločnik 151, 152, 254
 Veliki Osolnik 155, 260, 369
 Veliki vrh (k. 537) 74, 226
 Veliki vrh (k. 1022)
 Veliko Gradišče (Hrvaška) 126
 Veliko Lipje 239, 300, 307, 309, 327, 328, 332, 390, 399
 Veliko Lipljene 250, 252, 254, 256
 Veljak Angel 171
 Vene Karel 321
 Verd 45, 281, 282, 283, 284
 Vesel Peter 129
 Videm (Dobrepolje) 19, 22, 24, 30, 31, 180, 307, 400
 Videm (Udine, Italija) 51
 Vidmar Božena-Ženka 132
 Vidmar Drago 290
 Vidmar Tone-Luka 289, 294, 335, 336
 Vimolj 319
 Vinica 124, 362
 Vinice 103, 155, 156, 165, 168
 Vinji vrh (k. 958) 270, 283
 Vinkov Vrh 237, 330, 340, 340, 347, 349, 353, 356, 399
 Vino 149
 Vipavska dolina 51
 Vir (zdaj Vir pri Stični) 231
 Visejec 300, 352, 355
 Visoko (Ljubljana Vič-Rudnik) 258
 Višegrad (BiH) 339
 Višnja Gora 32, 34, 46, 69, 138, 203, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 235, 251, 278, 299, 304, 308, 310, 366, 372
 Višnje (Grosuplje) 300, 330
 Vittorio Emanuele III di Savoia (italijanski kralj) 8
 Vitunj (Hrvaška) 113, 120, 121, 126, 383
 Vivodina (Hrvaška) 345
 Vodice (Grosuplje) 250, 251, 253, 254
 Vodopivec Vladimir 39, 53, 55, 58, 87
 Vogrsko 21
 Volčja Jama (Žužemberk) 271
 Volčje (Cerknica) 287
 Volmut Jože 379
 Vončina Valentin 150, 380
 Vovk Franc-Brane 383
 Vozelj Albin 82
 Vratenski hrib 271
 Vračji vrtec 292
 Vrbičje 151, 155
 Vrbinc Tone-Nebošme 30
 Vrbovec (Kočevje) 17, 80, 123, 157, 178, 181
 Vrbovec (Trebnje) 204, 237, 329
 Vrbovsko (Donje, Gornje, Hrvaška) 87, 89, 90, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 127, 128, 132, 133, 377, 378
 Vrh (Cerknica) 280, 291, 385, 388, 390, 393, 394, 399, 400
 Vrh (Ljubljana Vič-Rudnik) 152
 Vrh (zdaj Vrh pri Poljanah) 73, 254
 Vrh nad Mokronogom 208, 215, 240
 Vrh nad Želimljami 218
 Vrh pri Dobrniču (Dolenji, Gorenji) 204, 328
 Vrh pri Fari 58, 60, 61
 Vrh pri Hinjah 300, 302, 307, 310, 331, 333, 352, 355
 Vrhe (Male, Velike) 235
 Vrhič (k. 657) 258
 Vrhnika 28, 138, 282, 369
 Vrhnika (zdaj Vrhnika pri Ložu) 269, 271, 272, 277, 281, 283
 Vrhovo (Mirna Peč) 208, 209, 210, 211, 212, 213, 215
 Vrhpeč 328
 Vrhtrbnje 328
 Vršiček (k. 574) 307, 308, 309, 351, 352, 355
 Vrhunec Marko 286, 294, 295, 305
 Vučić selo (Hrvaška) 123
 Vučiniči (Hrvaška) 112
 Vujinovič Milan 387
 Vujnoviči (Hrvaška) 97, 107, 115
 Vuk Ivan 274
 Vukelič Milan-Jaka 254, 257, 260

Z

- Zabiče 130
 Zabočevo 34, 36
 Zaboršt 217
 Zabukošek Milutin-Ahac 393
 Zadar (Hrvaška) 116, 346, 397
 Zadela (k. 962) 280
 Zadnik Maks 268, 321, 336
 Zadolje 168, 172, 186
 Zafara 201, 202, 239, 244, 341
 Zagorica (Kompoljska dolina), 28, 226, 304
 Zagorica (zdaj Zagorica pri Velikem Gabru) 229, 236, 237, 239, 240, 141, 143
 Zagorica pri Dobrniču 227
 Zagorje (Postojna) 324
 Zagozdac 319

Zagradec 23, 30, 226, 228, 232, 236, 244, 246, 247, 305, 306, 350, 353
 Zagreb 87, 103, 124, 223, 344, 346
 Zajčji Vrh (Novo mesto) 349
 Zala (k. 847) 280
 Zales 280
 Zaletel Bojan 379
 Zalisec 203, 204, 205
 Zalog (Ljubljana) 11, 16, 154
 Zalog (Novo mesto) 217
 Zalog pri Škofljici 138, 146, 147, 148, 149, 253, 369, 370, 399
 Zaman Anton-Blaž 225
 Zaman Marjan 141
 Zamostec 143, 144, 182, 195, 369
 Zaplaz 17
 Zapotok (Ribnica) 31, 153, 155, 168, 197
 Zapušek Marko-Majski 39, 213
 Zapuže (zdaj Zapuže pri Ribnici) 159, 182, 186, 354
 Zasavje 276, 277
 Zavodnik Franc-Jon 382
 Zavrh (Cerknica) 261, 271, 272, 281, 283
 Zavrh (Trebnje) 37
 Zavrtache 231
 Zbačnik Ivan 79, 87, 190, 382
 Zbitke 292
 Zbure 215, 217, 218
 Zdenčina (Hrvaška) 345, 346
 Zdenska vas 22, 23, 24, 28, 29, 30, 47, 137, 138, 140, 141, 145, 146, 199, 200, 201, 202, 225, 227, 254, 268, 304, 305, 307
 Zdihovo 89, 122, 128
 Zelena gorica (k. 640)
 Zelnik Jože 387
 Zgonc Rajko 122, 157
 Zgornja Draga
 Zgornja Slivnica 252
 Zidani Most 12, 46, 48, 138, 199, 214
 Zidar Franjo-Jazbec 161, 199
 Zlati Rep 160, 163, 164
 Zlobin (Hrvaška) 94, 95, 118, 119
 Znojile pri Krki 69, 227, 245, 246
 Zobec Anton 73
 Zorc Franc 129, 321
 Zornada Josip-Frenk 233
 Zrimšek Franc 112
 Zupan Vitomil 77, 91, 393
 Zvornik (BiH) 339
 Ž
 Žabja vas (Novo mesto) 347
 Žagar Ivan 93
 Žagar Stane 243
 Žalna 28, 138, 304
 Žaloviče, 215, 216, 217
 Žbontar Franc 112
 Želimlje 31, 147, 258, 260
 Željko Anton 233
 Željne 40, 41, 316, 317, 318
 Žerovnica 270, 271, 273, 291
 Židan Ivan 234
 Žimarice 144, 151, 198
 Žlabravec Josipa 294
 Žlebič 76, 143, 155, 156, 157, 159, 160, 164, 172, 178, 179, 195, 196, 197, 198, 353, 368, 369
 Žnidaršič Anton-Štefan 257
 Žnidaršič Jože 321
 Žumberak 52
 Župančič Oton 139
 Županov vrh 36
 Žužemberk 16, 17, 19, 22, 23, 41, 66, 131, 177, 178, 180, 199, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 220, 226, 260, 305, 306
 Žvirče 17, 20, 23, 29, 30, 80, 181, 182, 194, 195, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 207, 234, 237, 238, 239, 243, 244, 246, 299, 300, 301, 302, 304, 307, 308, 309, 319, 329, 333, 334, 340, 341, 342, 343, 350, 353, 354, 355, 356, 399

SEZNAM BORCEV IX. SNOB KOČEVSKE

Abdrahimov Hakimbej	Andrejašič Alojz-Rus 1920	Bahor Tone 1918
Abrahamsberg Vida 1928	Podgorje	Dragonja vas
Rakitnica	Andrejašič Alojz 1920	Bajc Štefan 1908
Abuldinov Bahom 1913	Črni Kal	Gmajna
Talgovski-Rus, p.* 1944, Ribnica	Anselini Ciril 1911	Bajev Timanž
Accetto Bojan	Razbor pri Čemšeniku	Bajtovič Ali
Ribnica	Antič Marjan 1907	Bajuk Stanko 1927
Adamič Jule	Krasica	Radovica, p. 1944 Suha Krajina
Adamič Metoda 1924	Antolič Mirko	Bajželj Stane 1923
Kočevje	Anzeljč Franc	Vevče
Adlešič Anton 1928	Vrh	Bak Josip 1912
Adlešiči	Apana-Senko Paša	Vrhoplje
Adlešič Franc	Aplenc Janez 1902	Bakal Marjan 1922
Postojna	Veroče, Podčetrtek	Čakovec
Adlešič Jože 1922	Areh Srečko 1924	Balkovec Alojz 1922
Gorenci, Adlešiči	Sv. Jedert	Zilje
Adlešič Jože 1928	Arko Filip 1897	Balkovec Franc 1927
Adlešič Matija 1919	Dolenji Lazi, p. 1943 Trebnje	Zilje
Vrhovci	Artjomov Valentin	Balkovec Franc 1909
Adlešič Peter 1920	Avbar Anton 1900	Zilje
Tribuče, Črnomelj	Globočdol — Mirna Peč, p. 1944	Balkovec Jože 1927
Alak Ciril 1927	Hinje	Zilje
Potok, p. Stara cerkev	Avbelj Mila-Meta	Balkovec Nikolaj 1900
Ahac Ivan 1911	Avber Ivan 1924	Češnjevke
Kočevje	Daljini Vrh	Baltes Alojz 1926
Ahačič Dane	Avguštin Alojz 1913	Gabrje, p. 1944
Ahčin Alojz	Križevska vas	Bambič Franc 1918
Velike Lašče, p. 1945 Dolenjske	Avsec Jože 1910	Loški Potok
Toplice	p. 1943 Vrbovsko	Ban Leopold 1903
Akramov Usman	Avsec Ludvik	Hrastnik, p. 1945 Vinkov Vrh
Albreht Ivan 1924	1912 Goriška vas	Bandelj Angelj 1912
Idrija		Karlovac
Alič Alojz-Lesnika 1906	Babič Anton 1923	Bandi Ignac 1927
Sevnica, p. 1943 Nova sela	Izola	Dolina
Alič Franc	Babič Anton 1912	Banovec Jože 1900
Ambrož Anton 1901	Pasja vas	Zajčji Vrh — Črnomelj
Globočdol, p. 1944 Ribnica	Babič Ivan 1919	Baraga Alojz 1920
Ambrož Anton	Babnik Karel 1920	Loški Potok
Ambrožič Meri-Marjana 1924	Loška vas, Sv. Lenart	Baraga Jakob 1903
Marinče vas, Zagradec	Babnik Tone	Kozarišče, Stari trg pri Ložu
Amon Vincenc 1911	Bacaj Angel 1917	Barba Josip 1927
Sela, Podčetrtek	Pasja vas	Podgrad, p. 1944 Mirna Peč
Anderlič Franc 1923	Bačar Jože 1913	Barič Franc 1925
Drečji Vrh, Trebelno	Mihovec	Dragatuš
Andlovč Janez 1920	Bačnar Niko	Barič Peter
Ljubljana	Bačnik Franc 1920	Barlijak Anton
Andoljšek Albin-Gorazd 1923	Trbovlje	Barovič Rudolf 1925
Stara Cerkev	Bah Ivan 1912	Sevnica
Andoljšek Anton	Vrhoplje	Bartolj Jože
	Bahor Anton 1915	Baš Jože 1927
	Črnomelj	Baša Ludvik
		Batanel Filip 1911
		Ajdovščina

* p. — padel

Batič Alojz
 Batinar Milan
 Batinica Angela 1927
 Kočevje, p. 1944 Suhorje
 Batis Slavko 1920
 Senožeti
 Batista Anton 1923
 Topolc, Brkine
 Baucon Vinko
 Bauer Jože 1921
 Kuželj pri Kočevju
 Bavec Stane 1911
 Stari vrh, Rakek
 Bedenčič Jože-Iztok
 Škofljica
 Behar Alojz 1910
 Behin Avgust
 Šalka vas, Kočevje
 Bejanc Franc
 Beker Alojz 1910
 Povirje, Merče
 Bele Alojz-Tičko 1918
 Dolenjske Toplice
 Belec Ivan 1905
 Sora
 Belič Jordan 1927
 Očič, Babiči, Babinci
 Beljajec Vahtang
 Belšak Ivan 1918
 Gradišče
 Beltram Boris 1914
 Miren, Nova Gorica
 Bemič Jože 1902
 Boršt, Koper
 Benčič Jože
 Benčina Anton
 Benčina Franc 1908
 Travnik, Loški Potok
 Benčina Ivan-Sulc
 Benčina Jože 1910
 Travnik, Loški Potok
 Benedičič Valentin-Filip 1924
 Podblica, Kranj
 Benedik Ivan 1923
 Ljubljana
 Benigar dr. Jože
 Benigar Vladimir
 Benulič Jože
 Berce Franc 1904
 Ig
 Bercko Josip
 Berdaličev Holmut
 Berglez Goran
 Berglez Ivan 1901
 Majšperk
 Bergovič Jože 1908
 p. 1944
 Berha Jože 1927
 Podkrižje
 Berk Anton 1909
 Šentrupert, p. 1944
 Berk Franc 1923
 Gornje Jesenice, pogrešan
 Bernetič Emil 1914
 Bernetič Stanko 1914
 Marezige
 Bertok Zvezdan
 p. 1944
 Bertoncelj Angela-Sonja 1922
 Stara Oselica
 Berus Alojz
 Betinica Aleksander
 Bevc Jože 1914
 Moravska Gora, p. 1944 Jordankal
 Bevc Jože 1912
 Moravska Gora, p. 1944 Mirna Peč
 Bevc Štefan 1924
 Zagorje ob Savi
 Bevc Vido 1914
 Ljubljana
 Bezovnik Janez
 Bežeglav Ludvik 1912
 Loka, Črni Kal, p. 1944 Dobrnič
 Bine Josip
 Bistan Ludvik 1925 Slivno, Laško,
 p. Šentjernej
 Bizjak Alojz 1905
 Sv. Barbara
 Bizjak Sandi-Gustelj 1924
 Rakovnik
 Bizjak Bernard-Kosta 1921
 Brezovica pri Ljubljani
 Bizjak Bruno
 Bizjak Franc 1924
 Bizjak Ivan
 Bizjak Ljudmila-Lena 1919
 Ljubljana
 Bizjak Silvo
 Blanko Jože 1927
 Trbovlje
 Blažič Ernest
 Bloha Vera
 Bobič Jože
 Bobič Slavko 1927
 Črnomelj
 Bobnar Franc-Gedžo 1918
 Šmartno ob Savi
 Bobnar Ivan 1926
 Sarsko, p. 1944 Ogulin
 Bobnič Karl 1920
 Laška vas
 Bogatalj Mirko
 Bohorič Alojz 1919
 Marčna sela, Krško
 Bohorič Franc 1925
 Dobrava
 Bohte Jože 1921
 Vojna vas pri Črnomlju
 Bojanc Franc
 Bojovič Ilija
 Bolter Anton 1924
 Boltes Alojz
 p. 1944
 Bombač Franc
 Bombač Franc-Žagar
 Bonačič Anton 1919
 Labor, Marezige
 Bonačič Marjan 1919
 Labor, Marezige
 Bončič Jože
 Bonsta Anton 1913
 Boršt
 Borče Jože
 Bordiorop Kuat
 Borič Franc 1925
 Dragatuš
 Borič Peter 1910
 Sinji Vrh, Vinica
 Bork Rihard
 Božič Franc 1924
 Črnotiče pri Kopru
 Božič Jože
 Božič Santo 1909
 Koper, p. 1944 Ribnica
 Božnar Franc
 Sarsko pri Igu, p.
 Božnar Vinko 1911
 Škofja Loka
 Bračina Rudolf
 Bračun Ludvik 1911
 Vettnik, Kozje
 Bradac Jože-Jurko 1918
 Loška vas, Novo mesto
 Brajdič Rudolf 1919
 Črnomelj
 Bramše Franc
 Brancelj Franc
 Braniselj Janez
 Branše Franc 1927
 Krajno Brod pri Kranju
 Bratovž Stane
 p. 1943 Vrbovsko
 Brbles Ivan 1901
 Majšperk
 Brce Jože
 Brecelj Karl 1904
 Liboje
 Bregar Franc-Miha 1898
 Bregar Franc 1897
 Prevoje pri Šentvidu, Domžale
 Bremše Miha 1925
 Brežice, p. 1945 Veliko Lipje
 Brezavšek Avgust 1914
 Ljubljana
 Brezovnik Ivan 1911
 Gornji Grad
 Brezovnik Martin 1909
 Šmartno
 Brinc Matija 1908
 Škrilje, Gradac
 Briški Anton
 Brodar Jože-Gregor 1924
 Novo mesto
 Brodarič Albin 1927
 Krasinec
 Brodarič Jože 1906
 Griblje pri Črnomlju
 Brodarič Nikola 1898
 Boginja vas pri Metliki, p. 1945
 Ojstri vrh
 Bradnik Jože 1919
 Velike Lašče, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Brožič Franc 1913
 Poljane
 Brožič Tomaž
 Brus Drago 1896
 Logatec
 Brus Drago
 Brvar Damjan
 Bubaš Matija 1908
 Vukovci
 Bučar Alojz 1922
 Brezje pri Grosupljem

Bučar Jože 1912
 Draščič pri Metliki
 Bučar Vinko
 Buhvald Ivan
 Bukovec Anton 1923
 Mihelja vas pri Črnomlju
 Bulič Bogomir 1921
 Zagreb
 Butala Janez
 Butinar Alojz

 Cah Rihard 1925
 Ržana pri Kopru, p. 1944
 Carmel Stane
 Caserman Gabrijel 1913
 Podpeč
 Cebe Jakob 1913
 Ptuj
 Ceculin Mihael
 Ceferin Stanko
 Ceglar Vilko 1915
 Trbovlje
 Cej Alojz 1901
 Bukovje
 Celin Angel
 Celin Anton 1925
 Pognajah
 Celin Franc
 Celin Ivan 1921
 Kutežovo pri Ilirski Bistrici
 Cencelj Franc 1912
 Celje
 Centič Jože 1920
 Kočevje
 Centa Franc
 Centrih Stanko 1925
 Presečno pri Celju
 Cerar Avgust 1924
 Ljubljana
 Cerar Jože
 Cergolj Ivan 1911
 Beka pri Sežani
 Cerjak Franc 1910
 Sokoliči pri Kopru
 Cerjak Jože 1929
 Celje
 Cerkvenik Franc
 Cerol Franc 1913
 Nadgrad pri Slovenski Bistrici
 Cesar Franc 1911
 Orkljevec pri Mirmi Peči
 Cetin Ivan
 p. 1944 pri Žužemberku
 Cihari Niko
 Cimerman Stane 1911
 Dobropolje
 Cimperman Jožefa 1920
 Cerknica, p. Repče, Trebnje
 Cimperman Matija
 Cindrič Polde-Leo 1926
 Črnomelj
 Cizel Drago
 Colarič Lojze
 Congelot
 Corn Andrej
 Cotman Mimi
 Celje, p. 1944 Nova sela
 Crnja Narciz 1914
 Ilirska Bistrica, p. 1944 Ribnica

 Crnkovič Jurij
 Culiberg Miha 1915
 Vinica
 Cunja Albin
 Pasja vas, p. 1944 Pijava Gorica
 Cunja Emil
 Cunja Just 1920
 Milje pri Krnju, p. 1944
 Velika Slevnica
 Cunje Vergel 1927
 Bazovica
 Curl Alojz 1922
 Vrh pri Fari, Kočevje
 Cvar Franc
 Kočevje, p. 1943 Rakitna
 Cvar Jože 1918
 Slatnik pri Ribnici, p. 1944
 Cvetko Anton
 Cvetkovič Dušan
 Cvetkovič Niko 1923
 Dolenjci pri Črnomlju
 Cvrtin Dušan

 Čač Just
 Čamernik Franc
 Čamernik Miodrag
 Čampa Alojz 1920
 Žimarice pri Ribnici
 Čampa Jože
 p. 1943 v nemški ofenzivi
 Čanžek Jože 1908
 Loka pri Zidanem Mostu
 Čaparov Mohamed
 Čargo Alojz
 Čebolin Vladimir-France
 Čehelizij Severtina
 Ček Simin
 Čekada Ivan 1928
 Vrbica pri Ilirski Bistrici
 Čeligoj Anton 1905
 Jablanica
 Čemerekič Miodrag 1912
 Tešice, Srbija
 Čeperlin Ivan 1912
 Hrastnik
 Čepin Alojz 1923
 Ljubljana
 Čepin Jože 1914
 Šedem pri Senovem
 Čepin Jurij 1906
 Planina pri Sevnici
 Čermelj Stane 1917
 Ljubljana
 Černe Anton-Zvone 1919
 Ljubljana
 Černe Karel 1904
 Dobrunje pri Ljubljani
 Černič Jože
 Černivec Josip
 Češarek Franc 1919
 Ribnica
 Češarek Janez
 Čik Karel 1920
 Banja Loka pri Kočevju
 Čikadze Nikolaj
 Čop Anton 1921
 Kamnik
 Čop Jože 1922
 Osilnica

 Čop Viktor 1900
 Žirovnica
 Čotar Rado 1912
 Škrbina, Komen
 Črelašvili Ambergi
 Črne Alojz 1900
 Kot pri Semiču
 Črnič Alojz 1912
 Črnomelj
 Črnič Ivan 1927
 Metlika
 Črnič Jože 1904
 Bedenj pri Črnomlju
 Črnkovič Jurij 1914
 Dren
 Črtalič Franc
 Črv Anton 1915
 Polje pri Idriji
 Črv Gustov
 g. 1944 Ogulin
 Čubenezi Frenk
 Čubrič Mile 1919
 Višegrad — Foče
 Čuk Edvard 1911
 Trebnje

 Dalimov Liambirdi
 Davarin Oskar
 Davirov Ištijaz
 Debeljak Anton 1921
 Dvorska vas
 Debeljak Janko
 Debenjak Franc
 Debevc Vinko 1915
 Sentrupert, p. 1944 Pijava Gorica
 Dečman Franc 1911
 Hamborn, p. 1945 na Dolenjskem
 Denžič Alojz
 Dervovšek Jože
 Deržaj Peter
 Deržaj Alojz 1912
 Podgorje
 Detiček Herman 1905
 Poljčane
 Deželak Alojz 1944
 Trbovlje
 Deželak Rupert 1919
 Teharje pri Celju
 Dežjot Vladimir
 Dežman Marija 1925
 Videm-Dobropolje
 Dimnik Adolf-Vojvo
 Divjak Ivan 1921
 Čučja Mlaka — Škocjan
 Dobovšek Ferdo 1927
 Šentjanž
 Dobravec Helena-Enci
 p. 1943 Grčarice
 Dobravec Franc 1912
 Kozje
 Dobravec Mirko 1925
 Tolmin
 Dobrila Dušan
 Dobrila Vojko 1918
 Hrpelje
 Dobrnič Karel
 Dolar Fride 1925
 Konjšica

Dolar Štefan 1907
 Črešnjice pri Frankolovem
 Dolgan Anton
 Dolenc Franc-Frenk 1914
 Šentrupert
 Dolenc Franc 1906
 Ljubljana
 Dolenc Maks 1923
 Šmarčna pri Sevnici
 Dolinšek Lavoslav-Polde 1898
 Ljubljana
 Dolmin Jože
 Dolnič Anton 1909
 Zakrajc, Hrvaška
 Dolovec Jože
 Žilje pri Vinici
 Doltar Dane
 Doltar Jože
 Dolžan Franc 1911
 Jesenice, ujet in končal
 v Mauthausenu
 Dombi Aleksander 1895
 Nestin — Srem, p. 1943 Trnovcu
 Dombi Lado 1926
 Kočevje
 Dombi Viktor 1921
 Kočevje, p. 1943 Brod na Kolpi
 Dombi Zvonko 1923
 Kočevje, umrl 1944
 Dončič Alojz
 Dovgan Anton 1909
 Vrbica pri Ilirski Bistrici
 Draganc Anton 1928
 Dragoš Mirko 1905
 Dolenjci pri Črnomlju
 Drečnik Anton
 Drenik Ferdo
 Drglin Anton 1919
 Podlipoglav
 Drimšar Anton 1924
 Dolenja vas, p. 1943 Rakitna
 Dimšek Ivan 1913
 Občine — Trst, p. 1945 Žužemberk
 Dmnošek Filip 1922
 Zagorje
 Drobnič Franc 1927
 Hruškarje
 Drobnič Ignac 1908
 Šentjanž
 Drobnič Rudolf 1901
 Čabar
 Droic Alojz 1909
 Droic Stanislav
 Dupalov Abdrijo
 Dular Franc 1907
 Vavta vas
 Dvornik Franc 1909
 Šmartno ob Paki, p. 1944
 Veliko Crnelo
 Dvoršak Jože 1919
 Prešta, p. 1945 Ratje
 Džumanov Eraklej
 Džumanov Lonke

 Eberlič Anton
 Enci Franc 1928
 Šmiklavž, Gornji Grad, p. 1944
 Stari trg

 Erčul Franc 1906 Podpeč, Videm
 Dobrepolje
 Erenc Negilov-Mislej 1926
 Trst
 Erjavec Alojz-Cene 1911
 Pleševica pri Žalni
 Erjož Toni
 Erman Jože 1905
 Hrastnik
 Erpe Ivan 1924
 Uršna sela, p. 1944 Hinje
 Eržen Karel 1913
 Idrija
 Eržen Stanko
 Eržen Vinko

 Fabec Jože 1910
 Podgraje, Ilirska Bistrica
 Fabjan Matija
 Fabre Jože
 Fabris Silvo 1923
 Bočna
 Farčnik Avgust-Sandi 1911
 Stopnik, Vransko
 Faršček Albin
 Felicijan Slavko 1911
 Slap ob Idrijci
 Fenc Karel 1923
 Kostanjevica
 Fercinij Doboj
 Ferenc Jože
 Ferfila Ignac-Nace 1909
 Senožeti
 Ferjančič Danica 1914
 Ajdovščina, p. 1944 Ogulin
 Feršek Alojz
 Filipčič Emil
 Filipič Franc 1922
 Podgorje, Sežana
 Filipič Jože
 Fink Anton 1927
 Podturn pri Dolenjskih Toplicah
 Fink Ferdo 1924
 Kočevje
 Fink Jože 1924
 Dragatuš
 Fink Marjan 1926
 Podturn
 Fink Matevž
 Firm Anton 1925
 Materije
 Flajnik Matija 1926
 Belčji Vrh, Dragatuš
 Flandja Jožef 1925
 Praproče, p. 1944
 Florjanc Martin
 Florjančič Alojz-Mitja 1904
 Otočec
 Florjančič Dušan 1927
 Bistrica pri Mokronogu
 Fon Jože 1909
 Kobarid
 Fonda Jože
 Fonda Peter
 Foršček Alojz
 Fortuna Pavel
 Francelj Franc
 Franci Vito
 Franc Karel

 Frank Franc
 Frank Jože 1913
 Gaberk — Sardinija
 Frank Milan
 Franza Željko
 Frbežar Jože 1915
 Bosljiva Loka pri Kočevju
 Frbežar Slavko 1924
 Gerovo
 Frece Franc-Lokar 1912
 Šentjur pri Celju
 Friškovec Ivan-Zan
 p. 1943 Vrbovsko
 Frkulj Karel 1915
 Videm — Dobrepolje
 Furlan Benedik 1913
 Pasja vas, p. 1944 Stehanja vas
 Furlan Janez 1908
 Ljubije
 Furlan Mario 1924
 Lokve
 Furlan Rudi 1914
 Trst
 Furlanič Bruno
 Furlanič Lucijan

 Gabrujel Jakob 1927
 Trebne
 Gabršček Franc
 ujet v Makušah 1944
 Galič Franc 1926
 Pristava pri Višnji Gori
 Galin Anton 1925
 Jablanica, Ilirska Bistrica
 Galin Ivan 1921
 Kuteževu pri Ilirski Bistrici
 Galuška Plantelerij
 Gantar Anton 1909
 Trbovlje
 Gašperič Jože 1926
 Vinica
 Gašperšič Franc
 Gavrič Pero 1922
 Donji Fakuš
 Gazvoda Srečko 1928
 Gočevje
 Gerbec Lojze 1914
 Gradiška pri Mariboru
 Gerbec Marjan 1919
 Vrbica
 Gerbec Vera 1923
 Slovenske Konjice
 Gergedova Severija
 Gerzetič Jože 1921
 Podgorje pri Sežani
 Giaouinto Vincenzo 1922
 Valle di Maddoloni
 Gjuldašev Abdrahim
 Glad Jože
 Rake pri Kočevju, p.
 Glad Karel 1915
 Banja Loka pri Kočevju
 Glasivina Marko
 Trst
 Glavan Franc
 Glavan Janez

- Glavina Oskar 1915
 Boršt pri Kopru
 Globavs Jože
 Globovšek Ivan 1908
 Mali Kamen pri Sežani
 Godec Alojz 1912
 Trebnja Gorica, p. 1943
 Brod na Kolpi
 Godec Peter 1917
 Kresnice
 Godnjavec Adolf 1921
 Radna
 Goleš Martin 1905
 Pečovnik pri Celju
 Goli Leopold
 Golmajer Anton
 Golo Anton 1906
 Škrilje
 Golob Vlado
 Golobič Franc-Cankar 1927
 Bojanja vas
 Golobič Franc-Stojdraž 1909
 Podbočje
 Golobič Ivan 1927
 Krvavčji Vrh pri Semiču
 Golobič Jože 1906
 Radovica pri Metliki
 Golobič Martin 1910
 Vavpče vas pri Semiču
 Gombač Rihard 1927
 Lanjač — Trst
 Gorenc Anton 1917
 Zaloka pri Sentrupertu, p. 1943
 Cerknica
 Gorjanc Anton 1897
 Vogarsko pri Novi Gorici
 Gornik Alojz
 Gorše Stefan 1899
 Zapudje pri Črnomlju
 Goršič Stane-Jelko 1917
 Ljubljana
 Gosenar Jože 1926
 Blatnik pri Črnomlju
 Gosenica Viktor 1913
 Radovica pri Metliki
 Gostinčič Ivan
 Gotenc Matija 1914
 Nova Sela — Banja Loka
 Govednik Anton 1928
 Grabrovec pri Metliki
 Govranjin Aleksander
 Grabeljnik Leopold
 Grabljevec Jože-Novci 1915
 Mačji Dol — Velika Loka, p. 1943
 Vrbovsko
 Grabnar Boris 1921
 Ljubljana
 Grabnar Jože-Šular 1923
 Gračnar Karel 1908
 Jurklošter, Laško
 Gračnar Marija-Sonja 1926
 Sentrupert
 Gradišar Anton 1908
 Hlebče
 Gradišar Jože 1926
 Škrilje
 Gradišar Rafael
 Gradišek Stojan 1921
 Litija, p. 1945 pri Žužemberku
 Gradler Feliks
 Grahek Jurij 1925
 Sinja Gorica pri Vrhnikih
 Grapoje Edvard
 Grbec Franc
 Grden Ivica
 Grdešič Janez 1923
 Čudno selo
 Grebenc Milan
 Grečenko Henrik
 Gregorič Julij
 Gregorič Alojz 1910
 p. 1945 Ojstri vrh pri Ajdovcu
 Gregorič Anton 1922
 Kuželjevec, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Gregorič Henrik 1910
 Višnje, p. 1944 Mokronog
 Gregorič Milan
 Grešak Bernard 1911
 Griže, Žalec
 Grga Franc 1914
 Vitomarci pri Ptuj, p. 1945
 Grgorič Alojz 1910
 Planina, p. 1945 pri Novem mestu
 Grgorič Janko 1926
 Vas pri Kočevju
 Gril Leopold 1927
 Rakitnik pri Postojni
 Gril Milan 1917
 Dolnji Zemon pri Ilirski Bistrici
 Gril Viktor 1910
 Borovnica, p. 1943 Rakitna
 Grilc Ivan 1912
 Vače
 Grizenko Peter
 Grlica Stanko
 pogrešan
 Grlj Janez 1905
 Vrh, Stari trg
 Grmek Jože-Jelen 1922
 Strahomer
 Grmovšek Jože-Žgur 1914
 Kuzenberk, ujet 1944 v Makošah
 Grobeljnik Jernej 1913
 Bukovska vas pri Dravogradu
 Grobeljnik Leopold
 Grom Ivan 1911
 Stara Vrhnika, p. 1944
 Pijava Gorica
 Grom Janez 1909
 Stara Vrhnika, p. 1944 Velike Vrhe
 Grom Viktor-Strela 1906
 Stara Vrhnika
 Gros Karel 1917
 Kamnik
 Groznik Marija 1916
 Gršič Jože
 Gršič Martin 1905
 Suhor — Metlika
 Gruden Franc
 Grzelič Jože 1921
 Podgorje, Sežana
 Grže Rudolf 1926
 Mali Log
 Guček Franc 1926
 Vrh nad Laškem
 Gulič Milan 1909
 Podgrad
 Gunjač Željko 1919
 Koper, p. 1944
 Gustinčič Viktor 1917
 Jezero na Primorskem, p. 1944
 Veliko Črnelo
 Gutenc Matija
 Gutnik Stanko 1906
 Velika Ligojna
 Gvardjančič Ivan 1927
 Podgrad pri Novem mestu
 Gvozdenac Branko 1918
 Gvozdenovič Žarko 1902
 Kot
 Habe Leopold
 Tribuč pri Črnomlju, p. 1943
 Rakitna
 Habič Avgust 1917
 Ljubljana
 Habič Jože-Malnski 1915
 Podlipoglav
 Habjan Adolf-Džoni 1919
 Ljubljana
 Habjan Matija 1904
 Gorenji Potok
 Hacin Slavko 1919
 Trbovlje
 Hafner Ivan 1913
 Hrastnik
 Hajdin Nedelko 1926
 Hajdina, Vrbovsko
 Halberdijev Rahman
 Hefler Marija 1916
 Kočevje, p. 1944 Makoše
 Hegler Alojzij 1910
 Struge
 Henigman Alojz
 Herodež Franc-Moro 1912
 Rečica ob Savinji
 Herodež Štefan 1906
 Kaplja
 Hervatič Albin 1925
 Trst
 Hladnik Bogo
 Hleb Franc 1909
 Škale
 Hodnik Josip 1923
 Drežnik
 Hofer Miroslav 1919
 Čudno selo pri Črnomlju, p. 1944
 Hojan Leopold
 Hojič Franc 1924
 Hermanci pri Ormožu
 Hojnik Jože
 Horužij Nikolaj
 Horvat Ernest 1922
 Kočevje
 Horvat Franc 1928
 Dalnje Njive pri Črnomlju
 Horvat Karel-Drago 1926
 Adlešiči
 Horvat Peter 1903
 Sinji Vrh
 Horvatin Ivan
 Hostnik Alojz-Jovo 1910
 Gabrovka, p. 1944 na Štajerskem
 Hrabar Henrik

Hrast Zorko
Hren Anton 1914
Podgorica
Hren Anton
Kočevje
Hren Vinko 1923
Kočevje
Hrenovec Karel 1915
Zabiče, Ilirska Bistrica
Hrenovec Milan
Hrenovec Rinaldo
Hribar Anton
Hribar Henrik 1920
Trbovlje, p. 1944
Sela pri Šumberku
Hribar Henrik 1914
Apenink, p. 1945 Ratje
Hribar Ivana-Karaarmata 1919
Pivka, Postojna
Hribar Janez
Hribar Mirko 1920
Trbovlje
Hribar Samo
Hribar Stane
Hrovat Marija 1919
Žužemberk
Hrovat Anton 1925
Stavča vas
Hrovat Feliks 1923
Cvibelj pri Žužemberku
Hrovat Franc
Hrovat Franc
Hrovat Silvo 1924
Hrovat Stanko 1918
Kamni Vrh pri Ambrusu
Hrovatin Boris 1926
Jablanica, p. 1944 Ortnek
Hrovatin Valter
Hruševar Franc 1913
Braslovce
Hrvatini Marjan
Hudelja Matija 1910
Sečje selo
Hudobivnik Dane 1905
Osilnica
Hudolin Anton-Slavček 1916
Prezid
Hudolin Franc 1911
Prezid
Hudolin Jože 1926
Stara Cerkev
Hudorovac Anton 1903 p.
Hudorovac Franc 1925
Črnomelj
Hudorovac Janko 1917
Hudorovac Miha 1905
Kot
Hudorovac Stanislav 1920
Bukovje, p. 1944
Hudorovac Vojta
Hudorovec Albin 1900
Četna vas
Hudorovec Janko 1922
Četna vas
Hunski Jože 1915
Trbovlje
Husel Danilo 1921
Trst

Husič Jurij 1917
Podklanec
Hutar Alojz 1918
Črnomelj
Ilaš Janez-Žan 1923
Bučka
Ilaš Rado
Ilc Kostja
Ribnica
Ilenič Anton 1914
Kvasica
Imankulov Hasand
Imperle Anton
Irajev Adam
Iskra Alojz 1907
Zabiče
Iskra Avgust 1927
Kamniki
Istenič Viktor
Italici Alojz
Ivanc Jože
Kočevje
Ivančič Bogomir 1914
Renče, p. 1945
Ivančič Franc 1923
Križevci pri Ljutomeru
Ivančič Henrik 1920
Rajhenburg zdaj Brestanica
Ivanič Alojz 1922
Črnomelj
Ivanidze Šaliko 1920
Karado — Rusija
Ivanušič Matija 1902
Gorenjci
Jablanšek Anton 1910
Šentjanž
Jager Boris 1921
Ljubljana
Jager Ivan
Jahijia Sulejman
Jakhel Rudolf 1914
Ljubljana, p. 1945 Sveta Jana
Jakič Janez-Jerin 1913
Želimlje
Jakljevič Anton 1901
Adlešiči
Jakob Jože
Jakofčič Janez 1902
Cerkvišče
Jakomin Ivan
Jakomin Marcell 1912
Sv. Anton, Pasja vas, Primorska
Jakomin Peter 1920
Kubet pri Kopru
Jakomin Roman
Jakop Jože
Jakopič Andrej-Hari 1919
Ljubljana, p. 1944 Kresnice
Jakopin Boris
Ig
Jakovec Milan-Janez 1924
Miličič, Adlešiči
Jaksetič Jože 1918
Trebenče
Jaksimratov Hudajilrgen
Jakša Jože 1928
Maline pri Štrekljencu, Črnomelj

Jakša Matija 1919
Kot pri Semiču
Jakše Stane
Jamnik Ivan 1917
Golo pri Igu
Jamnik Jožef 1908
Gajevci, Ptuj
Jamnik Martin
p. 1943 Brod na Kolpi
Jamšek Franc 1920
Ravne pri Mirni
Jamšek Ivan-Jure 1925
Vrhnika, p. 1944 Huda Polica
Jamšek Ludvik 1911
Šentrupert, p. 1943 Mirna Peč
Jančič Anton 1921
Rudna vas, Laško, 1945
Veliko Lipnje
Jančič Franc 1920
Slovenske Konjice
Janež Ivan 1919
Gerovo
Janež Anton 1923
Osilnica
Janež Jakob 1904
Stari Kot, Loški Potok
Janež Jože 1923
Osilnica
Janež Vinko 1928
Babno Polje pri Cerknici
Janežič Anton 1921
Radna vas, Trebelno
Janežič Evstahij-Janez 1926
Želimlje pri Ljubljani
Janežič Franc
Jenežič Jože 1926
Fara
Janežič Jože 1924
Malkovec, Tržišče, p. 1944 Pijava
Gorica
Jankovič Anton 1924
Bedenj, Črnomelj
Jankovič Avgust 1915
Gorenji Leskovec, Krško
Jankovič Jože
Črnomelj
Janzen Dimitrij
Janzen Peter
Japelj Cirilij 1917
Niževce, Vrhnika, p. 1944 Ortnek
Jazbar Franc
Kočevje
Jazbec Alojz
Jefrasimo-Tomofejeva Koskovska
Roza
Jelenc Štefan 1906
Ribjek, Osilnica
Jelenko Vinko 1922
Remšnik, Radlje ob Dravi
Jenič Franc 1926
Pristava, p. 1944 Uršna sela
Jenko Marjan-Vid 1913
Mirna na Dolenjskem
Jenko Miloš
p. 1943 Vrbovsko
Jepelj Ciril 1917
Niževce, Vrhnika, p. 1944 Ortnek

- Jerebičnik Avgust 1900
Hrastnik
Jerič Franc 1905
Mokronog
Jeriček Franc
Jeriha Pavle 1922
Zadvor, Ljubljana
Jeriha Zolka-Cukerček 1924
Kočevje
Jerman Franc
Črnomelj
Jerman Ivan 1908
Glem, Koper
Jerman Jože 1904
Črnomelj, umrl
Jerman Julij 1926
Marezige, Koper
Jerman Karel 1916
Boršt, Marezige, Koper
Jerman Vinko
Jerman Žarko
Jermol dr. Ladislav
p. 1943 Grčarice, Ribnica
Jerovšek Ludvik 1904
Trstenik, Mirna, p. 1943 Ogulin
Jeršin Jože-Kragulj 1917
Rače selo
Jeršinič Jure
Jesih Jože 1927
Knežina, Črnomelj
Jesih Slavko
Ješavc Leopold
Ješevnik Franc 1900
Novi Kot
Ješevnik Jože 1921
Stari Kot
Jevinšek Anton 1927
Jevnik Anton-Matija 1926
Male Vodenice, Krško
Jež Mile 1919
Ljubljana
Ježovnik Drago 1912
Paška vas, Šmartno ob Paki,
p. 1944 Velike Vrhe
Jonke Ivan 1919
Dol
Jordan Jožica 1924
Dolga Raka, Krško
Jordan Martin 1906
Ter, Ljubno ob Savinji,
p. 1944 Žvirče
Jordan Miro 1925
Jama
Jordan Stanko 1923
Tuhinje
Joševc Leopold 1904
Male Braslovče
Judež Anton 1901
Ples pri Moravčah
Judnik Ignac 1924
Čudno selo, Črnomelj, p. 1944
Sela pri Šumberku
Jurčič Dušan 1924
Muljava
Jurič Avgust
Jurinčič Jože 1908
Boršt, Marezige
Jurinčič Lazar 1906
Labor, Marezige
Jurinčič Peter 1926
Boršt, Marezige, p. 1944 Ribnica
Jurjavec Slavko 1921
Rečica ob Savinji
Jurkovič Matija 1922
Kočevje
Jurkovič Mile 1923
Ljubljana, p. 1944
Juršinič Jurij
Just Rafel 1919
Šentvid pri Stični, p. 1945 Ratje
Juvan Ferdo 1915
Trbovlje
Juvan Peter 1919
Mozelj pri Kočevju
Kabaj Milan 1922
Ljubljana
Kabole Karolina 1927
Rače, Maribor
Kadelar Anton 1909
umrl 1944 v bolnici
Kadero Parda 1921
Termes, Rusija
Kadivnik Jože 1922
Poklek nad Blanco, Sevnica
Kadžajev Satož
Kajdaš Nikolaž
Kajlež Miha 1908
Petrina, Kočevje
Kaker Stanko 1926
Primo pri Ljubnem, p. 1944 Žvirče
Kalabota Ivan 1919
Senj, Hrvaška
Kalc Alojz
Kalčevič Ivan 1908
Podklanec, Vinica
Kalčevič Niko 1918
Podklanec, Vinica
Kalčič Anton 1917
Škofja Loka
Kalegašvili Bohrad
Kalič Alojz
Kalin Albert
Kalister Drago
Kališek Drago 1906
Vransko
Kambič Jože 1913
Dolenja vas pri Črnomlju
Kambič Mirko 1927
Primostek
Kamnar Stane 1925
Zadvor, Ljubljana
Kamninar Jože-Matiček 1909
Lavrica
Kandare Milan 1926
Dane Stari trg pri Ložu
Kandus Franc 1915
Vrtovin
Kanišljevič Desanka
Kanižar Ivan 1914
Trbovlje
Kapelar Anton 1909
p. 1944
Karinov Kabič 1922
p. 1944 Ribnica
Kariskazi Irah 1920
Kastalic Anton 1905
Predole — Grosuplje
Kastelic Franc 1908
Trbovlje
Kastelic Jože 1925
Osojnik
Kastelic Peter 1922
Podgora
Kastelic Viktor 1927
Brezovica
Kašnik Franc 1907
Vrh
Kašnik Pavel 1909
Sv. Jošt
Kaššca Jože 1923
Soča
Katern Peter 1927
Selo pri Kostelu
Kaval Aleksander
Kavalič Jordan 1926
Sv. Anton, Primorska
Kavka Aleksander
Kavšek Jože 1922
Šenpavel, p.
Kebe Jože
Keč Jože 1925
Stari Kot
Kefer Marjan 1923
Hrušica, Ljubljana, p. 1944 Makoše
Kelner Jože 1910
Liboje
Kemperle Vida 1926
Podlonk
Kenda Bogomil 1915
Ljubljana
Kenda Roman
Kepa Alojz 1919
Nova Gora — Gabrovka
Kepa Franc 1913
Gabrovka, p. 1944 Laze nad Krko
Karimov Aleksander 1923
Baku
Kerin Rado 1927
Čurnovec — Brežice
Kern
p. 1943 Vrbovsko
Kern Marjan 1919
Ljubljana
Kerc Ignac 1903
Konjsko
Keš Jože 1909
Knježak
Kiauta Ladislav 1914
Tržič
Kikelj Lojze 1927
Zapotok
Kink Ivan
Kink Jože 1910
Šedem, Senovo
Kink Maks 1924
Kostanjek
Kišek Ivan 1906
Sv. Križ
Kiševak Rudolf 1920
ujet v Makošah 1944
Klančar Alojz 19022
Visoko pri Ljubljani
Klančar Jernej 1913
Knej, Rob
Klančar Maks-Janez 1914
Krka

- Klančičar Alojz 1925
Praproče
- Klarič Alojz 1918
Morava
- Klarič Jakob 1916
Fara, Kočevje
- Klasinc Marija 1924
Prepolje pri Mariboru
- Klemenc Franc 1908
Sv. Anton
- Klemenčič Jože 1926
Oštrc pri Kostanjevici, p. 1944
Žlebič
- Klemenčič Martin-Matjaž 1923
Oštrc pri Kostanjevici, ujet 1944
Makoše
- Klemenčič Tine 1904
Slape, Ljubljana
- Klepec Alojz 1903
Boršt pri Metliki
- Klepec Peter 1920
Bezgovica, Osilnica
- Klinc Franc 1919
Kot, Oplotnica
- Kljun Pavle
- Klobas Anton 1921
Koper, p. 1944 Slovenska Bistrica
- Klobčič Karel
- Klobučar Janez 1905
Črnomelj
- Klopčič Albin 1911
Zagorje
- Klopčič Stanko 1907
Moravče
- Klun Andrej 1923
Boljunci, p. 1944 Makoše
- Klun Andrej 1920
Kočevje
- Klun Andrej 1919
Bukovica pri Ribnici
- Klun Anton
p. 1943 Vrbovsko
- Klun Janez
Sajevec pri Ribnici
- Klun Jože
- Knafeljc Mihael
Na Jami, Dvor
- Knap Ferdo 1910
Šmarje pri Jelšah
- Knaus Ivan
- Knez Jurij
- Kobal Anton
- Kobe Drago
Kanižarica, Črnomelj
- Kobe Franc 1923
Špeharji, Vinica
- Kobe Jože 1920
Sodevci, Stari trg ob Kolpi
- Kobe Karel 1927
Špeharji, Vinica
- Kobe Rudolf 1926
Srednji Radenci, Stari trg ob Kolpi
- Kobetič Jože-Jure 1920
- Kobol Viktor
- Kobole Karlina 1927
Rače
- Kobrele Franc
- Kocjan Leopold 1912
Dolenja vas pri Črnomlju
- Kocjančič Franc 1920
p. 1943
- Kocjančič Renato 1915
Rizana
- Kocjančič Rudolf
- Kocjančič Tončka 1926
Cerknica
- Kocmur Mihael-Miško
- Kočevar Karl
- Kodarin Ernest
- Kodarin Jožef 1907
Boršt, Marezige
- Kodelia Andrej 1910
Duplje, Ajdovščina
- Kodelič Jože-Jure 1920
Črešnjevce, Slovenska Bistrica
- Koderman Anton
- Kodrič Edrin 1908
Gradišče, p. 1943 Žužemberk
- Kodrin Miha 1900
Reštanj
- Kodrin Stane 1924
Huda Jama, Laško
- Kofol Andrej
- Kokalj Anton-Zidar 1913
Velika Bučna vas, Novo mesto
- Kokotec Borut
- Kokotec Milena
- Kolar Andrej 1922
Zabukovica
- Kolar Franci 1923
Pilištajn, Trebelno
- Kolbezen Franc 1927
Črnomelj
- Kolenc Adolf
- Kolenc Edvard 1904
Brezovica
- Kolenc Alojz 1915
Novo mesto
- Kolenc Franc 1906
Nemčija
- Kolenc Pavel 1923
- Kolenc Stane 1921
Rodine
- Kolesnikov Aleksander 1916
Kujbisen
- Količ Alojz
- Kolman Herman 1911
Šmarje pri Jelšah
- Kolšek Martin 1909
Sevnica
- Kolumbin Silvo
- Komac Mario
- Komandin Mihaela
- Komar Franc 1915
Bočna, Šmartno ob Dreti
- Komispijler Anbola
p. 1944 Kot
- Kompare Franc
- Kompare Ferdinand-Nande 1908
Vevče
- Kompare Vida
- Konarbajev Šarib
- Konđa Anton-Tonček 1923
Črnomelj
- Konec Avgust 1916
Božje, Slovenska Bistrica
- Konižar Ivan 1914
Trbovlje, p. 1944
Sela pri Šumberku
- Konastaba Ivan
- Konrad Marko 1909
Kamenica, p. 1944
Sela pri Šumberku
- Konšak Jože 1909
Ter, Ljubno ob Savinji
- Konšek Franc 1904
Ljubno
- Konte Ciril 1921
Sela pri Hinjah
- Konte Jože 1918
Bohinjska Bistrica
- Kopelec Vinko 1928
Velika sela, Adlešič
- Kopina Avgust 1911
Družinska vas, Novo mesto
- Koračin Jože-Cinki 1925
Mokronog
- Koračin Jože 1913
Ljubljana
- Korelc Pavel 1923
Ostrožnik
- Korelc Režica 1926
Sodražica
- Koren Ivan 1926
Podgorje, Sežana
- Koren Jože 1923
Marezige
- Korenčan Bernard 1922
Tomišelj, Ljubljana, p. 1944 Ogulin
- Korenjak Jože 1908
Braslovče, p. 1944 Stehanja vas
- Korinšek Stanislav 1917
Borovak, p. 1944 Novo mesto
- Koritnik Franc
- Koritnik Janez 1912
Otošče
- Koritnik Karel 1912
Sv. Peter pod Svetimi gorami
- Korosavo Agag
- Korošec Hace
- Korošec Leopold 1925
Medvedjek, Velike Lašče
- Korošec Marijan 1925
Ljubljana
- Korošec Milan 1912
Tinjan, Koper
- Kos Danilo 1922
Dolina na Primorskem, p. 1944
- Kuzarjev Kal
- Kos Franc 1914
Jablan pri Mirni Peči
- Kosec Alojz 1925
Gabrje, Novo mesto
- Kosec Mirko 1928
Kočevje
- Kosmač France
- Kostamaj Miha 1928
Gabrovce, umrl v bolnici 1945
- Kostanjevec Jože 1900
Češnjice pri Trebelnem
- Košak Ciril 1918
Družinska vas, p. 1943 Ilirska Bistrica
- Košak Albin
- Košena Janez

Košir Alojz 1915
Dolenja Straža
Košir Julij 1923
Mokronog, p. 1944 Sela pri Hinjah
Košmrl Anton 1925
Črni Potok pri Dragi, Kočevje
Koštrhin Franc 1914
Grahovo, Cerknica, p. 1945
Kotar Franc-France 1916
Sv. Križ, zdaj Vipavski Križ,
pogrešan na položaju 1944
Kotin Pavel
Kotnik Jože 1906
Dol pri Hrastniku
Kovač Blaž 1926
Stari Kot, Draga
Kovač Franc 1901
Trbovlje
Kovač Franc 1922
Lopata, Hinje
Kovač Ivan 1908
Zagorje
Kovač Jože 1911
Osilnica
Kovač Ludvik
Kovač Pavel 1908
Trbovlje
Kovač Rade
Kovač Stane 1911
Osilnica
Kovač Tone-Branko-Jereb 1915
Kovač Valentin-Ante 1914
Ljubljana
Kovačič Alojz 1907
Velike Lašče
Kovačič Janez 1906
Bločice, pri Velikih Blokah
Kovačič Mirko
Kovačič Stanko 1918
Ribnica
Kovče Zvone 1924
Ljubljana
Kozina Janez 1917
Breg, Ribnica
Kozina Josip 1924
Kozina Marjan
Kozlevčar Martin 1923
Šentrupert, p. 1944 pri Mirni Peči
Kozlov Ivan-Aleksijevič
Kozlov Ivan-Andrejevič
Kozmos Jakob
Kozolc Ludvik 1905
Trestenik, Mirna
Kožar Janez 1919
Krka
Kožar Vili
Koželj Jože 1925
Mevce, Ivančna Gorica
Koželjan Jakob 1924
Vipava
Kožuš Nace
Kragelj Peter
Kragelj Viktor 1925
Brežice, p. 1944
Kralj Anton 1927
Ljubljana
Kralj Jože 1924
Dolž pri Novem mestu, p. 1943
Stružnica
Kralj Jože 1922
Klenovik, Škocjan, p. 1943
Stružnica
Kralj Leopold 1905
Dolenje Medvedje selo, Trebnje
Kralj Stanko 1928
Vojna vas, Črnomelj
Kraljič Jože 1913
Log pri Brezovici
Kramar Ciril 1907
Ljubljana
Kramar Franc 1909
Podsreda, p. 1945 Veliko Lipje
Kramar Izidor
Kramarič Jože
Dolenja vas pri Črnomlju
Kramaršek Janko
Kraner Alojzij
Kranjc Alojz-Lovro 1925
Čepno, Postojna
Kranjc Franc 1921
Dolenja vas
Kranjc Franc 1916
Cerknica
Kranjc Jovica-Ogrin 1919
Vransko
Kranjc Jože 1902
Cerknica
Kraševac Anton 1925
Struge
Kraševac Dušan 1923
Svetli Potok, Kočevje
Kraševac Velimir-Igor 1922
Ljubljana
Krašovec Alojzij 1903
Pudob, Stari trg pri Ložu
Krašovec Anton 1925
Struge
Krašovec Stane
Kratjašvili Vasilij
Krebelj Leopold
Kregulj Alojz
Krele Albin
Krese Anton-Tonček 1924
Bognača vas, Mokronog
Krese Franc
Šalka vas, Kočevje, pogrešan
Krese Martin 1924
Gorenje Sučice, Uršna sela
Kresnik Ferdo-Stari 1904
Zadobrova pri Celju
Kreševič Anton 1921
Ilirska Bistrica
Krevs Janez
Veliki Kal pri Mirni Peči
Krevs Polde
Veliki Kal
Kreže Pavel 1927
Trbovlje
Krhlikar Franc 1913
Trbovlje, p. 1944 Sadinja vas
Krištof Roman 1919
Novo mesto
Krivec Stanko 1924
Križ Pavel
Križan Ivan 1924
Slovenske Konjice
Križan Ivan 1924
Otok, Metlika
Križan Janez
Križman Anton 1927
Sela pri Vrčicah, Semič
Križman Janez 1911
Rapljevo pri Strugah, p. 1944
Makoše
Križman Jože 1907
Struge
Križman Milan-Nace 1908
Ljubljana
Križman Rafael-Janez 1919
Rapljevo pri Strugah
Križnik Anton 1903
Zabukovje nad Sevnico
Križnik Franc
Krmec Marjan 1927
Marezige
Krmec Peter-Andrej 1922
Pribenek, ujet 1944
Krmel Marko
Krmelj Miloš-Mišo 1920
Ljubljana, p. 1944 Sadinja vas
Krošelj Franc-Frenk 1920
Kočevje
Kršlin Janez 1909
umrl
Kršovec Franc 1927
Lož, Stari trg
Krusc Mirko 1918
Elendorf — Celovec
Krzonec Agadij
Kržar Rudolf 1926
Mala Loka
Kržišnik Franc 1917
Idrija
Kukar Alojz 1906
Lokve
Kuhar Franc 1919
Vrhpolje
Kuhar Jože 1925
Ručetna vas pri Črnomlju
Kukenberg Ivan 1912
Celje
Kukič Ivo
Kukman Anton-Žordž 1914
Otočec
Kukman Franc 1922
Građenje pri Šmarjeških Toplicah,
p. 1945 Velike Lašče
Kukman Vladimir 1927
Trbovlje
Kuku Ivan
Kulmarzinov Ibrahim
Kump Franc 1906
Obrih pri Dragatušu
Kump Srečko 1927
Stranska vas
Kumše Franc 1913
Matena pri Igu, p. 1944
Sela pri Šumberku
Kumše Franc-Stamenko 1903
Matena pri Igu
Kunc Ignac 1903
Kunič Franc 1922
Črešnjevec, ujet 1944 Makoše
Kunst Anton 1908
Brežice
Kuntarič Franc-Sandi 1913
Bošt, Brežice

Kurbanov Šaljeim
Kurdaš Arčid
p. 1944 Golo pri Igu
Kure Jože
Črnomelj
Kurnik Ivan 1911
Ljubljana
Kuštrin Franc 1914
p. 1945
Kuzma Alojz 1925
Brdarci, Dragatuš
Kuzman Ciril 1901
Gornji Dolič, Slovenj Gradec
Kuzman Jože 1925
Spodnji Dolič, Vitanje
Kvas Milivoj 1913
Črnomelj
Kvaternik Zdravko 1920
Gerovo
Kveder Žarko 1914
Žalec

Ladu Mihael
Lakner Tomo 1926
Osilnica
Lakota Jože
Lampe Ferdinand 1924
Kočevje, p. 1944 pri Novem mestu
Lamsadi Irazli-Ivan 1913
Kemper-Tbilisi, Rusija
Lamut Franc 1913
Golek, Črnomelj
Lander Ivan
Laopušček Stefan 1914
Gorica
Lapajne Svetko-Konjenik 1911
Dunaj, Avstrija
Lapernik Franc 1913
Hrastnik
Lavrenčič Albin
Lavrenčič Aldo
Lavrenčič Ivan 1925
Vrhpolje, Vipava
Lavrič Alojz
Lavrič Janez 1925
Novo mesto
Lavrič Janez 1921
Škrilje
Lavrič Jože 1913
Loški Potok
Lavrič Mirko 1911
Trbovlje
Lavrič Zdravko 1913
Trbovlje
Lavrič Zvonko 1928
Črnomelj
Lavriha Danilo 1915
Dolina
Laznik Franc 1912
Hrastnik
Legan Jože 1926
Reber, p. Ilova gora
Lenard Ladislav
Lenart Alfonz-Fonze 1927
Gabrovka pri Litiji, utonil,
Novo mesto
Lenič Alojz-Mile 1925
Tržišče

Lenič Franc 1907
Škrilje pri Igu, p.
Lenič Janez-Rudar
Lenič Jože
Lesjak Edo
Leskošek Jože 1908
Celje
Leskovar Franc-Bojan 1924
Maribor
Leskovec Franc 1914
Godovič pri Litiji
Leskovec Jakob 1909
Kalce
Lešnjak Edo 1919
Dobravica pri Igu, p. 1944
Huda Polica
Levac Peter 1915
Butari, Koper
Levar Ivan 1909
Šmartno ob Dreti, p.
Levar Ivan 1905
Šmartno ob Dreti, p. 1945 Ratje
Levka Danica 1923
Levka Jože 1913
Ribnica
Levstek Franc 1923
Veliki Osolnik
Levstek Jožef 1926
Velike Lašče, p. 1943 Vrbovsko
Levstik Janez
Liber Tomaž 1906
Budina, Ptuj
Ličan Edo 1923
Semič
Ličan Stane 1912
Trst
Likarri Niko
Likožar Franc 1916
Stražiče, Kranj
Lilek Matija 1925
Butoraj pri Črnomlju
Lipar Ivan 1922
Boštanj pri Sevnici
Lipar Miroslav 1926
Semič
Lipej Pavel 1906
Metlika
Lipovec Alojzij 1924
Babno Polje
Lipovec Anton 1922
Kočevje
Lipovec Franc 1912
Škofljica
Lisac Jože p.
Lisjak Ivan 1921
Trst, p. 1945 Veliko Lipje
Logar Angela 1924
Hrastnik
Logar Ivan 1922
Uršna sela
Logar Jože
Lomzadze Ereklej 1918
Rus
Loparec Franc 1926
Knežina, Dargotuš
Lovrenčič Edvin 1927
Truške
Lovše Dore 1914
Ljubljana

Lovšin Alojz
Lovšin Anton
Lovšin Franc
Lovšin Ludvik
Ložar Alojz 1922
Brest pri Ljubljani
Lubetič Matjaž 1906
umrl v bolnici 1944
Lukan Vincenc
Lukec Leopold
Lukovec Franc 1910
Rodik, Sežana
Lukšič Adolf
Lukšič Jože 1923
Spodnje Vodale, Sevnica
Lulik Franc 1913
Gradišče pri Vipavi
Lunder Alojz 1906
Male Lašče
Lunder Alojz 1926
Mahovnik, Kočevje
Lunder Ivan 1910
Dolnje Poljane
Lužar Franc 1914
Mirna Peč

Maconi Karel 1917
Kočevje
Magajna Edvard 1916
Lokev pri Sežani
Magistret Janez-Žan 1923
Ljubljana, p. 1945 Ratje
Mahadjanov Nikolaj
Mahar Stanko
Mahijevič Marko
Mahnič Rudi-Žito
Majan Ivan
Majcen Ivan-Jovo 1918
Prerad, Ptuj
Jcen Nace-Taras
Majerle Alojz 1907
Črnomelj, p. 1943 Ogulin
Majerle Anton 1914
Jelševnik, Črnomelj
Majerle Anton 1904
Zajčji Vrh, Črnomelj
Majerle Mihael 1922
Kovača vas, Stari trg ob Kolpi
Majerle Viktor
Majetič Matija 1908
Rajšle, Kočevje, p. 1943 Črni potok
Makinič Marko 1913
Čepovan, Nova Gorica
Malajev Goni
Maldigulov Aleksander 1923
Gorati-Kustanovi, p. 1944
Sad Sela pri Šumberku
Malenšek Janko-Bomba 1920
Malerič Franc 1912
Črnomelj
Malešič France-Štefan 1921
Malevič Peter 1928
Breg pri Sinjem Vrhu, Vinica
Mali Anton 1922
Straža pri Novem mestu
Mali Vinko 1925
Vir pri Navljah
Malnar Anton 1926
Sela, Osilnica

Malnar Jože
 Malnar Jože 1915
 Belica, p. 1944 Sv. Gregor, Ortnek
 Malnar Lojze 1921
 Osilnica
 Malnar Mihael 1920
 Belica, Kočevje
 Malnar Vlado 1920
 Hrib pri Fari
 Malnarič Jože 1913
 Vavpča vas, Črnomelj
 Mamadaljejev Isak
 Mamudov Asker
 Mamudov Umbadz
 Marančič Ernest
 Maraš Nedeljko
 Marc Alojz 1919
 Štorje, Sežana
 Marcela Mirko
 Marčič Karlo
 Marič Jože 1921
 Podgrad, Novo mesto
 Marin Alojz 1903
 Sv. Križ, zdaj Vipavski Križ,
 p. 1944 Ribnica
 Marin dr. Zlatko
 Marinc Alojz 1921
 Kočevje
 Marincej Jože-Žože 1922
 Hrastje, Ljubljana, p. 1944
 Golo pri Igu
 Marinič Franc
 Marinič Dušan-Silni 1920
 Ljubljana
 Marinišek Leopold-Mišo 1924
 Šmarje Sap
 Marjak Jože-Joci
 Marjanovič Ratko 1915
 Dobro, Sanski most, p. 1944 Metlika
 Marjetič Stane
 p. 1944
 Markič Miroslav 1913
 Gorenje
 Markin Marija
 Markovič Karol 1908
 Podturn
 Maročič Anton
 Marolt Franc 1907
 Topolje, Škofja Loka
 Marolt Ivan 1902
 Male Lašče
 Marolt Stane-Ervin 1917
 Zgornja Zadobrova p. 1944
 Dolenjske Toplice
 Marolt Viktor-Čuk 1918
 Ljubljana
 Marolt Jakob 1913
 Topovlje, Žalec
 Marsetič Boža 1922
 Socerb, Koper
 Marsetič Emanuel
 Martinčič Franc 1919
 Senožče
 Martinčič Franc-Janša 1901
 Krška vas
 Maserko Alojz
 Mate Nande 1913
 Gorica vas, Ribnica
 Mausar Franc
 Mauzenič Marjan 1911
 Sv. Anton, p. 1944 pri Stični
 Mavec Janez 1907
 Golo pri Igu
 Mavec Jože 1911
 Osilnica
 Maver Stanko 1925
 Zagreb, p. 1945 Ratje pri Hinjah
 Maveren Jože 1905
 Stranska vas pri Semiču
 Mavrič ALOJZIJ 1906
 Šentlovrenc, Velika Loka
 Mavrič Liber 1909
 Budihni
 Mavrin Marjan 1915
 Trst
 Mavrin Peter 1922
 Podgora
 Mavrin Valentin 1920
 Novi Kot, Draga
 Mavrovič Jože 1908
 Slavski Laz, Kočevje
 Mavsar Rado
 Meden Alojz 1904
 Kozarišče, Stari trg pri Ložu
 Medic Viktor
 Medle Janez 1925
 Suhodol
 Medoš Alojz
 Dragatuš, p. 1944
 Medoš Janez 1924
 Obrh pri Dragatušu
 Medoš Ludvik
 Medved Franc
 Medved Ivan 1916
 Mačkovec pri Škocjanu
 Medved Jožefa 1922
 Brusnice
 Medved Stane
 Čresnjice
 Medvešček Jože
 Medvešček Adolf-Šumski
 Mejak Aleksander-Aco 1927
 Vrhovska vas, Krško
 Mejak Rudolf
 Melej Kajnij
 Melik Anton 1927
 Ljubljana
 Mencin Jože-Feder 1918
 Ravni Dol, Krka
 Mercina Bernard 1914
 Goče, Vipava
 Merčun Milan 1926
 Ljubljana
 Kovčice
 Merhar Rado
 Merih Matija 1914
 Huda vas
 Mernik Matija
 Mervič Anton 1908
 umrl v bolnici
 Mesarija Ante 1923
 Zadar
 Mesec Marjan 1922
 Polje
 Meserko Alojz 1900
 Gorenja vas
 Meserko Rudolf 1925
 Gobjnik, Gabrovka
 Mesojedec Alojz 1926
 Dobrava ob Krki, Krško
 Mesojedec Franc-Ilija 1921
 Klinja vas, Kočevje
 Mesojedec Jože-Marjan 1922
 Prapreče, Novo mesto, p. 1943 Krim
 Mesojednik Franc 1911
 Trebnje
 Mešek Andrej 1922
 Bistrica
 Metlika Ivan 1902
 Kozina
 Metre Franc
 Metulj Franc 1925
 Luče
 Metulj Jakob-Jakob 1925
 Konjski Vrh, Luče
 Mevželj Niko
 Mezgec Janez
 Mezgec Jože 1926
 Kovčice
 Mezin Anton
 Mezner Karel
 Mežina Zorko
 Miculinič Anton
 Mihelič Franc
 p. 1944 Moše
 Mihelič Hela 1921
 Kočevje
 Mihelič Ivan-Mitja
 Mihelič Jože 1922
 Dobro Polje
 Mihelič Ludvik 1925
 Draga
 Mihelič Miha
 p. 1943
 Miheljin Anton 1923
 Šmarca pri Kamnik
 Mikec Ivan-Mitja 1922
 Šentrupert
 Mikec Stane
 Mikičič Anton 1924
 Osjek
 Miklavčič Alojz
 Miklavčič Anton 1910
 Trebnja Gorica, Krka
 Miklič Franc 1918
 Cesta, Videm Dobropolje
 Miklič Ivan
 Miklič Jože 1921
 Cesta, Videm Dobropolje
 Miklič Marjan 1924
 Bakar
 Miklič Pavel
 Miklovič Alojz 1922
 Idrija, p. 1945 Lašče
 Mikoletič Mirko 1917
 Bistrica
 Mikolič Ivan
 Mikolič Jože 1923
 Kočevska Reka
 Mikolič Nace 1909
 Milavc Ivan 1925
 Dolnja Briga, Kočevje
 Milek Jože
 p. 1944 Sela pri Šumberku
 Miller Leopold 1927
 Črnomelj

Milič Gojko 1921
 Črnomelj
 Milič Niko 1909
 Miliči, Adlešiči
 Milič Rade 1917
 Miliči, Adlešiči, p. 1944 Ribnica
 Miligoj Karel
 Milinovič Janko 1921
 Karlovac
 Miligov Grišo
 Mironov Andrej
 Mirtič Franc
 Mirtič Miha
 Mislej Ermenegild 1926
 Trst
 Mišica Janez 1921
 Mišmaš Ignac-Nace 1921
 Ambrus
 Mivšek Viktor 1912
 Borovnica, p. 1945 Kočevski Rog
 Mladenovič Erna 1924
 Kočevje
 Mladenovič Ratomir 1914
 Aleksinac
 Mladža Ade 1916
 Rusija, p. 1944 Velike Vrhe
 Mlakar Anton 1918
 Goriška vas pri Škocjanu
 Mlakar Franc-Lobček 1914
 Smrečje pri Delnicah
 Mlakar Ivan
 Mlakar Jože 1927
 Babno Polje
 Mlakar Rudolf 1902
 Stari trg pri Ložu, p. 1944 Makoše
 Mlakar Slavko
 Mlekuž Jožef 1921
 Bovec
 Mlinar Janez 1926
 Stara vas, Žiri
 Močnik Anton
 Mohar Drago
 Mohar Franc 1904
 Podpeč, Videm Dobrepolje
 Mohar Ludvik 1912
 Mozelj pri Kočevju
 Mohar Stanko 1922
 Loški Potok
 Mohorič Pavel 1926
 Žiri
 Mohorko Edvard 1927
 Celje, p. 1944 Rdeči Kal
 Mojšker-Barešič Marija 1923
 Bizovik pri Ljubljani
 Molek Franc 1928
 Grm
 Moličnik Marija 1922
 Moravec Ivan 1927
 Zemelj, Gradac
 Moravec Janko 1917
 p. 1944 Krka
 Moravec Milan-Jože 1921
 Ljubljana
 Može Jože 1913
 Prečna, p. 1943 Vrbovsko
 Moženič Aldo 1925
 Potok, Pasja vas
 Možina Ivan 1927
 Podgrad, Primorska, p. 1944
 Veliko Črnelo
 Možina Janko
 Možina Leopold 1911
 Zabrdje, Mirna
 Možina Matija 1917
 Št. Peter na Krasu
 Možina Stanko 1925
 Ilirska Bistrica, umrl — tifus 1945
 Možina Zoran 1920
 Brje
 Mramor Alojz 1924
 Škocjan
 Mramor Ivan 1913
 Predstruge
 Mravljje Jože 1913
 Ljubljana
 Mrhar Drago
 p. 1945 Lopata pri Hinjah
 Mrhar Karel 1901
 Ribnica
 Mrhar Karel 1910
 p. 1945
 Mrhar Radoslav
 Mrše Janez
 Mrvar Milan
 Mrzel Alojz 1928
 Šentjur, p. 1945
 Mrzelj
 Ljubljana
 Muhovec Jože 1928
 Breg pri Sinjem Vrh, Vinica
 Muhovec Ludvik
 Muhvič Anton 1907
 ZDA
 Muhvič Anton 1914
 Žurje, Kočevje
 Muhvič Matija 1901
 Bosljiva Loka
 Muhvič Peter 1928
 Breg pri Sinjem Vrh, Vinica
 Mukuletič Franc 1924
 Velika Bukovica, Ilirska Bistrica
 Mukulič Franc-Jože 1899
 Draga pri Trstu, p. 1944 Makoše
 Mulahom Nikolaj
 Rus, p. 1944 Ribnica
 Mulezanov Adažbej
 Rus
 Muperl Anton
 Murel Jože
 Murn Alojzij 1921
 Mirna Peč, p. 1944,
 Sadinja vas pri Dvoru
 Murovec Janko
 Murovec Ludvik
 Murtizanovič Mugbil
 Tetovo, p. 1943 Nova sela
 Musar Rado
 Mustar Vinko 1916
 Kitni Vrh
 Mušič Jože
 Mušič Miha
 Muter Alojz 1918
 Rožni Dol
 Mezgec Janez
 Mezgec Jože 1926
 Muženič Karmelj 1925
 Muženič Marjan 1911
 Dekani, p.
 Nađu Franc 1913
 Šmihel
 Napotnik Franc 1906
 Zavodnke, Šoštanj
 Napret Franc 1914
 Rečica, Laško
 Napret Miha 1904
 Rimske Toplice
 Nared Andrej 1914
 Mahneti, Cerknica
 Naroglav Jože 1913
 Trbovlje, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Nastav Jože 1928
 Gornji Bukovec, Hrvaška
 Navča Franc
 Nebec Lado 1922
 Zalog pri Škofljici
 Nemanič Anton 1899
 Želebej pri Metliki
 Nemanič Ivan 1920
 Božakovo, Metlika
 Nemanič Marko
 Nioradze Mihajlo
 Njesterjuk Timofej
 Noč Janez
 Normatov Nikola
 Novak Alojz 1925
 Dolnji Zemon
 Novak Damjan 1919
 p. 1945 Veliko Lipje
 Novak Franc 1927
 Dobrníč
 Novak Henrik 1922
 Osp, Črni Kal
 Novak Jože 1913
 Novak Jožef
 Novak Marjan 1912
 Pasja vas
 Novak Marjan 1911
 Milje
 Novak Matija 1920
 Otok, Metlika
 Novak Miha 1914
 Mala sela, Adlešiči
 Novak Peter 1917
 Mala sela, Adlešiči
 Novak Rudi 1926
 Mahovnik, Kočevje
 Novak Slavko 1926
 Šahovec, Dobrníč
 Novak Tone 1920
 Mala vas, Grosuplje
 Novak Vladislav-Slavko 1926
 Šahovec, Dobrníč
 Novak Zvonka 1920
 Gradec
 Novel Marjan
 Novina Franc 1912
 Podturn pri Dolenjskih Toplicah,
 p. 1944 Vavta vas
 Novljan Anton 1909
 Višnja Gora
 Novljan Anton 1906
 Ig

Nučič Lino 1910
 Madjarska
 Nusdorfer Alojz 1910
 Ajdoščina

 Oberč Franc 1918
 Klinja vas, Kočevje
 Oberlajt Albin 1925
 Fram, Maribor
 Oberstar Alojzij 1914
 Sela pri Hinjah
 Oberstar Jože
 Oberstar Karol 1903
 Vrh pri Hinjah
 Oblak Ante
 Oblak Damaz
 Oblak Ivan 1906
 Nevesinje
 Oblak Lojze 1928
 Novo mesto
 Oblak Milan 1917
 Ljubljana, p. 1944 Pijava Gorica
 Oblomšek Stefan 1910
 Otoška gora
 Obolnar Franc
 Obranovič Jože 1909
 Kostel
 Obradovič Miloš
 Obrez Ivan 1912
 Laško
 Obrez Jože 1906
 Sv. Lenard
 Obrez Stanko 1927
 Obreza Franc 1925
 Obrol Franc 1910
 Nadgrad, Slovenska Bistrica
 Očir Edvard
 Ogdanjec Jekaterina
 Ojstriž Alojz 1904
 Lokarje pri Celju
 Oklešen Franc-Ris 1920
 Loke, Novo mesto
 Okorn Franc 1911
 Litija, p. 1944 Suha krajina
 Omahen Lovro-Orlov 1898
 Dvor pri Ljubljani
 Oman Vincenc
 Opeka Jože 1913
 Dolenja vas
 Oplenc Ivan 1902
 Podčetrtek
 Oprešnik Stojan 1924
 Beltinci
 Oražem Ludvik
 Oražem Nace 1917
 Breže pri Ribnici, p. 1944
 Orehek Jože-Hlapec 1904
 Račni Vrh, Dožale
 Orgorič Alojz 1909
 Planina, p. 1945 Osojni vrh
 Osojnik Edvard
 Osojnik Ivan-Janez 1913
 Zagaj, Bistrica
 Ospanov Kolja
 Ostanek Lojze
 Osterman Adolf 1922
 Kočevje
 Ostojič Dušan 1920
 Suvoj, Bosna, p. 1944 Velike Pece

 Ozis Franc 1925
 Sv. Helena
 Ožanič Anton 1904
 Kuželj
 Ožbolt Alojz 1925
 Pungert
 Ožbolt Alojz 1920
 Čabar
 Ožbolt Franc 1922
 Črni Potok, Osilnica, p. 1944
 Ortnek
 Ožbolt Ivan 1915
 Bezgovica, Osilnica
 Ožbolt-Horvat Marija 1919
 Cvibelj, Dvor
 Ožbolt Milan 1917
 Ožbolt Stane
 Ožir Edvard 1927
 Prebolt, Zalec

 Pacek Anton 1913
 Vel. Mraševo
 Padovan Jože 1926
 Padovan Jože-Črni 1926
 Lipovec pri Kastelu
 Pahlin Bruno
 Pajduk Pavel 1906
 Zdole
 Pajer Mirko 1930
 p. 1944 Savinjska dolina
 Pajk Karel 1927
 Pajldoze David 1914
 Gruzija SSSR, p. 1945
 Kal pri Ambrusu
 Pajnič Peter 1905
 Breg, p. 1944 Makoše
 Pajnič Viktor 1927
 Palčič Alojz 1920
 Vrhnika pri Ložu
 Palčič Ivan 1923
 Kočevje
 Paleonov Dimitrij
 Rus
 Paljevec Darinka
 Paljevec Vojko
 Pančur Janez 1910
 Zgornji Tuhinjš, Laze
 Pandzeladze Severjanin 1910
 Kutajs
 Pangeršič Vinko-Fazan 1924
 Zalog, Ljubljana Polje
 Pantič Miodrag 1927
 Smederevo, Srbija
 Papež Janko 1921
 Črnomelj
 Papež Janez 1910
 Veliko Lipje
 Papež Silvo 1925
 Lopata pri Hinjah
 Papo Anica 1920
 Sarajevo
 Paratov Zožje 1903
 p. 1944 Kot
 Parda Kadirov 1921
 Termonsu
 Pašič Alojz 1915
 Štrekljavec pri Semiču
 Pavlič Leon 1923
 Gerovo, Čabar

 Pavlič Matija
 Pavlič Rudolf 1924
 Kaplja vas, Sevnica, p. 1944
 Mirna
 Pavlin Avgust
 Pavlin Franc 1917
 Kremenica
 Pavlin Leon 1923
 Gerovo
 Pavluk Feodor
 Pavšič Jože-Gregor
 Pečar Leo
 Sv. Peter pod Svetimi gorami
 Peček Stane 1899
 Pečnik Jurij 1908
 Razbor
 Penca Ivan
 Penko Ivan
 Pepelnjak Oskar 1926
 Dol pri Hrastrniku
 Pepelnjak Rudolf 1910
 Radeče
 Perenič Janez
 Perger-Kraševac Tatjana-Marjancja
 1919, Zalec
 Perič Anton
 Perinčič Drago 1918
 Kobarid
 Perinčič Jože
 Perklč Gabrijel 1916
 Lovrenc na Pohorju
 Perko Ivan 1927
 Pristava, Novo mesto
 Perko Srečko 1909
 Višnja Gora, padel 1945
 Pernek Ivan 1902
 Gruškovce, Ptuj
 Pernišek, p. 1943
 Vrbosko
 Peroša Jožef 1901
 Mozirje
 Peroša Rinato 1925
 Fijeroga, Koper
 Perovšek Silvester
 Peršin Franc 1899
 Kostanjevica, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Peruš Anton
 Pešec Martin 1913
 Kostanjevica
 Petelin Lojze
 Petelinšek Edvard 1925
 Vitanje, Slovenske Konjice
 Petelinšek Mira 1922
 padel 1944
 Petje Franc 1923
 Moravska Gora
 Petrič Frank-Lojzek 1923
 Borovnica
 Petrič Janez 1915
 Tušev Dol, Črnomelj
 Petrič Jože 1919
 Tušev Dol, Črnomelj
 Petrič Jože 1908
 Radovica, Metlika
 Petrič Leopold 1916
 Trbovlje
 Petrič Zarko 1923
 Novo mesto, p. 1944 Huda Polica

Petrin Jože 1926
 Braslovče, p. 1945 Ojstri vrh
 Petrinja Avgust 1915
 Petrinje, Kozina
 Pevec Alojz 1921
 Praprotnica, Mirna, p. 1943
 pred Ljubljano
 Pezdevšek Martin 1920
 Rogaska Slatina
 Pezdirc Anton 1910
 Jelševnik, Črnomelj
 Pezdirc Julij
 Pezdirc Martin 1928
 Črnomelj
 Pezdirc Stane 1926
 Dolenja vas pri Črnomlju
 Picolin Rudi 1908
 Gradišče, Ljubljana
 Pičulin-Hren Kristina 1920
 Dobro Polje
 Pilojčič Mihajlo 1918
 Pirc Štefan 1921
 umrl 1945
 Pirkovič Franc 1908
 Bereče vas
 Pirnat Andrej 1912
 Velike Poljane
 Pirnat Martin 1913
 Trbovlje
 Pirš Ivan 1904
 Pisk Ivan
 Pistotnik Stanislav 1926
 Ločica, Vransko
 Plahuta Matija 1907
 Završe
 Planinc Adolf 1925
 Svibnik pri Črnomlju
 Planinc Franc 1905
 Plištanj, p. 1944 Kočevje
 Planinc Franc
 Planinc Jože
 Planinc Miran 1927
 Črnomelj
 Planinšek Ivan 1919
 Smolenja vas
 Planinšek Jože-Andrej 1924
 Selo pri Zagorici, Mirna Peč
 Plank Jože 1903
 Sv. Lorenc
 Planko Jože 1927
 Trbovlje
 Plantan Lado
 Plaskan Miha 1912
 Braslovče, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Plavc Ivan 1903
 Polzela, Žalec
 Plavčak Jože 1920
 Sv. Rok ob Sotli
 Plazel Anton 1927
 Ravne, Šoštanj
 Plešec Niko
 Plevnik Franc-Vojko 1919
 Kamna Gorica
 Plevnik Viljem
 1917 Šmihelj
 Plohl Janko 1923
 Gabrnik
 Plut Janez 1905
 Kočevje
 Plut Leopold 1927
 Ljubljana
 Plut Marija-Dunja 1924
 Žvirče
 Plut Stanislav 1927
 Mačkovec, Novo mesto
 Počkaj Miroslav 1925
 Gaber, Bosna
 Počrvina Anton
 Podbornik Jože 1905
 Podlesnik Franc 1910
 Liboje
 Podlogar Edvard 1910 Golo
 Podobnik Stane 1918
 Ljubljana
 Pogačnik Ernest 1916
 Hrastnik
 Poglajen Anton 1906
 Jablaniški Potok, p.
 pri Žužemberku
 Pohlen Bruno 1926
 Škofije
 Pohleven Milan 1925
 Ljubljana
 Poje Anton 1908
 Padovo, Kočevje
 Poje Anton 1912
 Ribjek, Osilnica
 Poje Drago 1903
 Ribjek, Osilnica
 Poje Franc 1926
 Kočevska Reka
 Poje Franc 1919
 Padovo, Osilnica
 Poje-Šircar Fanika 1925
 Osilnica
 Poje Janez 1920
 Osilnica, p. 1943
 Poje Jože 1917
 Zagreb
 Poje Milan
 Ljubljana
 Poje Vinko 1909
 Babno Polje
 Poklen Bruno 1926
 Škofije, Trst
 Poljak Cveto
 Poljeverc Vojko
 Poljšak Franc 1911
 Bistrica, p. 1945
 Polutnik Ivan 1923
 Koboli
 Popović Drago 1919
 Podgorica, Bosna
 Popše Ivan
 Porok Janez 1911
 Dane
 Posedel Franc
 Črnomelj, p. 1944
 Posedel Jože 1908
 Črnomelj
 Potisek Janko 1914
 Velika Kostreznica, p.,
 od črne roke
 Potočar Jože 1925
 Ragovo
 Potočar Viktor 1920
 Trška Gora, p. ubit
 kot talec 1943
 Potočnik Adolf
 Potočnik Ciril
 Potočnik Stanko
 Potokar Stane 1902
 Ljubljana
 Povh Franc-Roman 1913
 Obrežje, Brežice
 Povlin Alojz 1925
 Preserje
 Povrovčič Jure 1912
 Bovec
 Povše Ivan
 Povše Ivan 1914
 Braslovče, p. 1945 Sv. Rok
 zdaj Predenca
 Povše Janez
 Povše Mirko
 Povše Janez
 Povše Mirko
 Poznič Viktor 1909
 Motnik
 Požar Ivan 1919
 Ljubljana
 Prebol Filip 1919
 Cerkno
 Predan Josip 1925
 Žlapani, Savicente
 Prelc Albin
 Prelevič Jovan-Jože 1911
 Bor
 Prelogar Franc
 Prelogar Janez-Cvetko 1919
 Česnjice, pogrešan 1944
 Huda Polica
 Prelovič Jovan 1911
 Presečnik Franc 1921
 Šoštanj, p. 1944 Žužemberk
 Presi Miroslav 1899
 Bazovica
 Prešeren Jože 1923
 Velika Bučna vas, p. 1945
 Veliko Lipje
 Preznik Alojz
 Prhne Franc 1927
 Semič
 Prijatelj Jože 1914
 Drušče pri Sevnici
 Prijatelj Stane 1924
 Šentrupert
 Primc Janez 1926
 Kamnik
 Primožič Anton-Čelestin 1920
 Osp, p. 1944 Huda Polica
 Primšek Stanko 1923
 Šentrupert, p. 1945
 Veliko Lipje
 Proht Viktor 1909
 Sv. Jošt
 Prosen Janez 1924
 Ljubljana
 Prosenc Franc 1911
 Trbovlje
 Puc Ciril-Čiro 1924
 Ptuj
 Puc Štefan 1917
 Kočevje

Pucelj Jakob 1911
 Ribnica, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Pucihar Anton
 Ig pri Ljubljani
 Pugelj Alojz 1909
 Čatež
 Pugelj Ivan 1901
 Struge
 Puncer Jože 1910
 Spodnje Gorče, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Pusovnik Anton 1928
 Sv. Florjan pri Šoštanju
 Pustovrh Franc

 Race Karel 1922
 Rodik, Kozina
 Rački Adolf
 Briga, Kočevje, p.
 Rački Ivan 1926
 Grgelj, Kočevje
 Rački Jože,
 Briga, Kočevje, p.
 Radič Lado
 Radocič Ilija 1906
 Bojanci, Vinica
 Radoslovnik Jože 1927
 Skorno, Velenje
 Radulović Branko 1910
 Sušak
 Rahmanov Parb 1922
 Alturst, padel 1944 Kot
 Rajner Isop
 Rajner Leopold 1924
 Stari trg
 Rak Alojz 1926
 Braslovče
 Rakin Mihael
 Ralej Jože 1901
 Slivnica pri Celju
 Ramuta Alojz
 Rapajc Edvard 1921
 Mihele
 Ratajc Ciril-Janez 1912
 Trščina, Tržišče
 Raubar Stane
 Ruh Edvard 1921
 Rožni Dol, Črnomelj
 Ravh Ivan 1926
 Dobindol, Uršna sela
 Ravh Pavel 1903
 Pobrežje
 Ravnik Anton 1910
 Zagorje
 Ravnikar Aleksander-Sandi 1923
 Kamnje, Šentrupert
 Ravnikar Ignac 1922
 Ravnikar Ignac 1916
 Prapretno, Hrastnik
 Razem Anton
 Razmadze Dimitrij
 Rebernik Franc 1925
 Selo pri Mirni
 Redek Rudi 1922
 Novo mesto
 Regina Leopold 1919
 Stara Lipa, Vinica
 Remic Jože

 Remšar Franc 1927
 Šmartno
 Renko Franc 1901
 Gradac, Metlika
 Renko Pavel 1912
 Zagorje
 Renovec Pavel
 Repe Slako 1900
 Bled
 Repič Jože 1925
 Repina Janez 1907
 Dvor, p. 1945 Cirknik pri Mirni
 Repovž Ervin 1904
 Karpone, Labin
 Repovž Janko 1920
 Šentjanž, Sevnica
 Resanovič Žarko
 Resman Jože
 Resnik Franc 1924
 Gabrije pod Špiljkom, Blagovica,
 p. 1944 pri Ribnici
 Retar Jože 1907
 Metnaji, Ivančna Gorica
 Reznicek Mihael
 Režek Anton 1925
 Poljana
 Režek Anton 1923
 Stari trg
 Režek Darko 1923
 Trebnje
 Ribič Lovrenc 1913
 Metlika
 Ribič Lovrenc 1913
 Metlika
 Rihter Leopold 1923
 Liboje
 Ris Edvard
 Ristimaj Miha 1928
 Vojnik
 Robek Ivan 1916
 Šmarjeta
 Robek Vinko 1915
 Vinji Vrh
 Rober Ivan 1922
 Poljčane
 Robida Rudolf
 Ročnik Stanko 1925
 Luče
 Rogale Miha 1927
 Colnarji pri Kočevju
 Rogelj Slavko-Pavček 1922
 Mali Cirknik
 Rogovnik Karel 1900
 Cirkovce
 Rojc Ralef 1914
 Dormberk
 Rojc Slavko 1925
 Praproče
 Rojc Štefan
 Rojnik Štefan
 Rojšek Alojz 1902
 Vevče
 Rolih Franc 1908
 Zabiče
 Rolih Zorko
 Rom Anton 1917
 Bistrica
 Rom Jože 1923
 Liboje

 Rom Matija 1908
 Grim pri Doličah
 Rom Valentin 1906
 Liboje
 Rombar Stane 1918
 Romih Alojz 1912
 Polje pri Tržišču
 Romih Anton
 Ropotec Avgust 1901
 Rosti Lici
 Ljubljana, p. 1943 Grčarice
 Rošelj Franc 1908
 Kitni Vrh, p. 1944
 Luče pri Grosupljem
 Rot Franc 1924
 Žaga pri Tolminu
 Rotar Franc
 Rotar Jože 1907
 Metnaji pri Stični, p.
 Rovani Ernest 1913
 Glazuta
 Rozman Anton 1927
 Metlika
 Rozman Anton 1902
 Rozman Cvetko 1924
 Klanec, p. 1944
 Rozman Franc
 Rozman Franc 1915
 Trst, p. 1945 Ojstri vrh
 Rozman Janez 1901
 Globočdol pri Mirni Peči
 Rozman Jože 1923
 Biška vas, Mirna Peč,
 ustreljen, 1944 Vrbovsko
 Rozman Rudi
 Rožanc Janez 1921
 Cerknica, p. 1944 Grahovo
 Rožanc Janez
 Rožič Tanko 1909
 Koper, p. 1944 pri Ribnici
 Rožič Vinko
 Svibnik, Črnomelj, p. 1944
 Ribnica
 Rožle Marjan-Podlipnik 1910
 Zazid, Sežana
 Rožman Matija 1920
 Fučkovci — Adlešiči
 Rožnik Ivan 1917
 Račja vas, Cerklje ob Krki
 Rubin Anton 1907
 Rudolf Ivan 1919
 Sodražica
 Rudolf Stanislav 1926
 Ravne, p. 1944 Veliko Črnelo
 Rugelj Dominik 1922
 Dešeče vas
 Rugole Janez 1925
 Bosljiva Loka
 Rugole Jože 1921
 Bosljiva Loka
 Rugole Venčeslav
 Rukše Janez
 Rupnik Milan 1923
 Vavta vas, p. na Panchah
 Rus Ciril
 Rus Franc
 Rus Jože 1914
 Kolenča vas pri Strugah, p.
 Stružnica

Rus Rudolf 1912
 Preža, p. 1943 Rakitna
 Rus Stanko 1914
 Krašnji vrh, Metlika
 Rus Stefan 1917
 Egercegi, Madžarska
 Rušar Anton
 Rutar Ivan 1913
 Jablanica
 Ružič Martin-Tinko 1920
 Metlika
 Ružič Vinko 1926
 Dol. Paka, p. 1944
 Rzen Stanko 1899
 Idrija
 Ržen Jože 1926
 Hrastnik

 Sabodin Oskar
 Sabotin Ludvik 1927
 Mozirja, p. 1944 Trnovica
 Sabržen Sadikov 1915
 Kohontu
 Sadar Franc 1901
 Sušica, p. 1944 Krka
 Sadar Vinko
 Safarov Andrej 1918
 Taškant
 Saje Alojz 1925
 Šentlovrenc, p. 1943 Rakitna
 Saje Franc-Franček 1921
 Podgora, Prečna
 Saje Franc 1907
 Dolenje Kamenje pri
 Novem mestu
 Sajevc Vinko 1924
 Saltikov Roman 1914
 Ural
 Samsa Andrej
 Samsa Franc
 Samsa Stanko
 Sancin Celestin 1911
 Beka, Kozina
 Sanj Anton
 Saparbajev Indervan
 Sarafodinov Mindelan
 Saratevli Ervin-Ivan 1919
 Sasenkundžajev Majlvajl
 Sašek Martin 1913
 Gabrje pri Novem mestu
 Savarin Oskar
 Savinšek Matija 1928
 Šmiklavž pri Novi Štifi
 Savnik Ivan
 Sedlar Albert
 Sedlar Franc-Ciril 1922
 Semič
 Sedmak Alojz
 Sedmak Lenard 1923
 Koritnice pri Knežaku
 Segandikov Istej
 Segulin Franc 1920
 Hotična pri Sežani
 Sejedov Ibrahim-Saša
 Selak Ivan 1901
 Trbovlje
 Seljak Alojzij 1919
 Kočevje

 Seljak Franc
 Kočevje, p. 1944 Lučarjev Kal
 Seljak Ivan 1921
 Javorjev Dol pri Škofji Loki,
 padel 1944
 Seljak Rade 1908
 Idrija
 Seme Ivan 1908
 Trbovlje
 Semprimožnik Anton 1916
 Vransko
 Senica Frenk
 Loke
 Sernec Andrej
 Sernec Roman
 Sesul Ivan 1908
 Sešek Andrej 1922
 Bistrica
 Sever Jože
 Sever Marija 192
 Črni Kal
 Sidorov Leonid
 Simončič Franc-Maks 1924
 Brinje pri Šentrupertu
 Simončič Franc 1907
 Sv. Jurij ob Ščavnici
 Simonič Janez
 Sintič Jože 1912
 Vrtača, Kostanjevica
 Sirše Edo 1927
 Sitar Ivan
 Sitar Stane 1926
 Novo mesto, p. 1944 Lopata
 Sivalab Marija
 Sivec Matevž
 Skala Slavko
 Skarlič Matej
 Skedelj Rudolf
 Skračič Krešo 1925
 Murter
 Skralevnik franc 1910
 Skrlač Franc 1911
 Sv. Anton, p. 1945 Veliko Lipje
 Skušek Alojz 1927
 Loka pri Zidanem Mostu
 Skutnik Alojz 1911
 Vitanje, Slovenske Konjice,
 padel 1945 Sv. Jana
 Skvarča Antn
 Skvarča Franc 1908
 Medvode
 Sladič Albin
 Sladič Niko 1924
 Žunič, Vinica, p. 1943
 Slak Drago 1921
 Repče
 Slak Rudolf 1923
 Dobruška vas, Škocjan
 Slapar Luka 1916
 Tržič
 Slapnik Justi
 Slav Ivan 1927
 Knežak
 Slavic Lazar 1908
 Slavic Metod 1910
 Trst
 Slavic Slavko 1925
 Nižaki-Primorska, p. 1944
 Stehanje vas

 Smodlak Ladko 1926
 Kartelj
 Smodlaka Pavel 1909
 Mačkovje
 Smole roman 1927
 Raka
 Smolnikar Stanko 1924
 Gornji Grad
 Smotlak Pavel
 Smrdelj Jože 1924
 Knežak
 Smrekar Alojz 1913
 Kamno
 Smrekar France 1920
 Mokronog
 Smrekar Srečko-Srečko 1907
 Zadvor
 Smrke Ivan 1923
 Stara Gora, Mirna, p. 1943
 Vrbosko
 Sodec Martin 1926
 Lokvica, Metlika
 Sodja Ivan
 Sodnik Dušan
 Sokler Bruno 1926
 Solod
 Sologašvili Gorgij 1920
 Gruzija
 Sosič Rado 1921
 Občine
 Sošek Franc 1912
 Škofja Loka
 Sošek Martin
 Sošič Orel 1926
 Koper, p. 1944
 Sotler Tone
 Sotlič Vinko
 Sprejcer
 Sremac Jože 1924
 Sv. Anton
 Srebotnik Martin 1918
 Sv. Stefan, zdaj Vinski Vrh
 pri Slivnici
 Stagler Branko
 Stalowsky Miro 1925
 Ljubljana
 Stanič Franc
 Staniša Janko 1927
 Lokve pri Črnomlju
 Starc Jože 1902
 Jasen, p. 1944 Žužemberk
 Starc Slavo
 Starešinič Janko 1928
 Preloka pri Črnomlju
 Starič Janez 1916
 Maline pri Mokronogu
 Starič Lojze 1921
 Maline
 Starič Vinko 1920
 Cikava pri Mokronogu
 Stariha Alojz 1922
 Semič
 Stariha Rudolf 1923
 Kašča pri Semiču
 Starko Rudolf 1926
 Ravne, p. 1944 Veliko Črnelo
 Starman Vinko 1926
 padel 1944

Stegne Franc 1919
 Zijlje pri Črnomlju
 Stepan Janez 1898
 Bušinja vas pri Metliki
 Stepančič Zlatko 1923
 Maribor
 Stepanov Timofej
 Stergar Danilo
 Sthurnt Halmerejev 1921
 Termens
 Strah Janez
 Strajner Ivan-Pogum 1924
 Hudeje pri Trebnjem
 Strajner Vincenc-Vene 1906
 Škrjanč pri Trebnjem p. 1945
 Okiči
 Stramec Jo-e 1924
 Sv. Anton, Pohorje, p. 1944
 Žužemberk
 Strašek Stanko 1922
 Ljubljana
 Stražar Franc 1923
 Ljubljana
 Strgar Ivan 1909
 Ješovec pri Kozjem
 Stritar Jože 1925
 Novo mesto
 Strle Alojz 1920
 Velike Lašče, p. 1944
 Veliko Črnelo
 Strle Stanko 1927
 Viševak pri Starem trgu
 Strle Terezija
 Strmak Stane
 Strmole Sane 1923
 Ivančna Gorica
 Strmšnik Ivan 1904
 Rovt
 Strnad Janez 1920
 Hočevje pri Krki
 Strniša Jože 1927
 Meniška vas pri Dolenjskih
 Toplicah
 Strojani Jože 1905
 Breg pri Litiji, p. Žužemberk
 Strojanišek Ivan 1914
 Trbovlje
 Struna Fortunat 1904
 Zagradec
 Struna Franci 1922
 Kočevje
 Stupica Ivan 1927
 Sudija Janez 1926
 Češnjice
 Suhorepec Jože 1927
 Otovec pri Črnomlju, p. 1944
 Šmarje
 Suliman Jehija-Jakob 1912
 Kajbis, SSSR
 Surina Ivan
 Surotlek Izidor 1908
 Dolina pri Trstu
 Suša Silvo 1921
 Pasja vas
 Suša Viktor 1908
 Razdrto, Hruševje
 Sušec Peter 1923
 Zagorje
 Sušnik Franc 1912
 Trbovlje
 Sušnik Peter 1923
 Vrhovlje
 Svet Franc
 Svete Ciril 1925
 Kamnik pod Krimom, p. 1944
 Ortnek
 Svetek Anton-Tonček 1922
 Sadinja vas, p. 1944 Ribnica
 Svetek Jože
 Svetek Slavko
 Svetkovič Niko
 Šabič Rudolf
 Šagijašvili Nikolaj
 Šajn Lado 1922
 Kuterem
 Šalaj Dinos 1907
 Solovodji, p. 1944
 Brezova Reber pri Dvoru
 Šali Erno 1917
 Vavta vas
 Šali Martin
 Šarapov Jakob
 Šauber Martin
 Šavljje Branko
 Šebrič Matija 1921
 Bistrica, Črnomelj
 Šefić Ludvik-Luka
 Šeganov Normagolet
 Šenica Srečko 1925
 Kočevje
 Šenica Stanko
 Kočevje, p. 1943 Jelenov Žleb
 Šercar Fani
 Šercar Jože 1923
 Bosljiva Loka
 Šercer Ivan 1921
 Zadvor
 Šercer Jakob 1906
 Kočevje, p. 1943 Rakitna
 Šercer Jože 1904
 Osilnica
 Šercer Tone
 Šestan Josip 1910
 Jablanica
 Šestan Ludvik
 p. 1944 pri Ribnici
 Šešek Franc-Miha 1913
 Zabnica
 Šešerko Janez 1909
 Gerovo
 Šetina Jože 1914
 Velika Bučna vas pri Novem
 mestu
 Šibernik Albin-Janin
 Šimnovec Viktor-Lev 1930
 Ljubljana
 Šink Franc-Bobi 1919
 Studenčice, Medvode
 Šink Matevž 1919
 Škofja Loka, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Širca Ferdinand 1913
 Podkraj pri Colu
 Širčelj Ivan-Tine
 Šivic Matevž
 Škala Slavko 1924
 Podzemelj pri Metliki
 Škanderlič Jože
 padel
 Škarja Ivan 1928
 Cerknica, p. 1944
 Zagorje ob Savi
 Škedelj Rudolf 1921
 Brezje pri Rožnem Dolu
 Škerbec Franc
 padel
 Škergat Danilo
 Škländer Franc 1911
 Paka, Mislinje
 Škof Jože 1900
 Čabar
 Škof Justin 1909
 Zaklanec
 Škorc Franc 1919
 Brezje pri Vinjem Vrh
 Škoporc Ivanka
 Malkovec pri Tržišču
 Škorje Ivan 1920
 Hrpelje pri Kozini, p. 1944
 Ortnek
 Škratek Avgust 1923
 Pameče, Slovenj Gradec
 Škrbec Franc
 Škrbec Jože 1928
 Stari trg, p. 1945 Veliko Lipje
 Škrjanec Franc 1925
 Malo Trebeljevo
 Škulj Franc 1907
 Travnik, Loški Potok
 Škvarč Anton 1920
 Srebotnik ob Kolpi
 Šmalc Franc 1927
 Golobinjak
 Šmogavc Stane 1926
 Podgrad
 Šmuc Ludvik
 Šoba Franc 1915
 Sela
 Šobar Peter
 Šolar Ana 1923
 Ljubno
 Šolar Rok 1924
 Podnard, Radovljica
 Šolar Rudi
 Šoštarč Alojz 1920
 Gerovo, Čabar
 Šoštarč Vjekoslav
 Šošter Vinko 1907
 Topovje, Braslovce
 Špan Dominik 1903
 Jurklošter
 Špan Jože 1908
 Dobro Polje
 Šparemblek Franc 1922
 Cerknica
 Špec Alojz 1911
 Zabukovje
 Špehar Jože 1913
 Drenovec pri Vinici
 Špehar Ludvik 1926
 Kot pri Črnomlju
 Špendija Franc 1910
 Šalovci, Središče ob Dravi

- Špeti Kozjan 1904
Buje, Košana
Špiler Ivan 1918
Stari Grad pri Vidmu
Špiler Rafael
Šporar Franc-Franjo 1911
Harinja vas, Otočec
Šraj Janez
Štajdohar Tone 1913
Obhr pri Dragatušu
Štajer Branko
Štajer Jože 1927
Desinec, Črnomelj
Štajtler Branko 1925
Zagreb, p. 1945 Žužemberk
Štamberger Anton 1918
Jablanica
Štamberger
Štampahar Fani-Ferči 1927
Podboršt
Štarbeh
Šterbec Leopold
Štefančič Angel
Štefančič Angela
Štefančič Franc
Gorenjski Vrh, p. Ilova Gora
Štefančič Jordan
Štefanič Martin 1926
Male Lašče
Štefanič Stanko 1925
Jablance
Štefanič Pavle 1927
Svibnik pri Črnomlju
Štefanič Vinko 1924
Svibnik pri Črnomlju
Štemberger Jože-Vinko 1921
Oplotnica
Štepec Leopold 1927
Velika Loka
Štimac Anton 1908
Osilnica
Štimac Anton 1908
Žurje, p. 1944 Škofljica
Štimac Ivan 1926
Nemška Loka, Stari trg ob Kolpi
Štimac Jože 1903
Bosljiva Loka
Štimac Milivoj 1922
Gerovo, Gorski Kotar
Štimac Slavko
Bosljiva Loka
Štimec Anton-Tonček 1921
Osilnica
Štimec Anton 1913
Konzaliti Kanzas-Amerika
Štimec Anton 1901
Bosljiva Loka
Štimec Drago 1919
Osilnica
Štimec Franc
Štimec Janez
Štimec Peter 1920
Grintovec pri Osilnici, p. 1943
Podpeč
Štimec Toni 1925
Bosljiva Loka
Štimec Vid 1927
Mirtoviči pri Osilnici
- Štok Avguštin 1910
Pasja vas
Štrajin Jože
Štraus Franc 1906
Trbovlje
Štravs Ivan
Podčetrtrek, p. 1945 Ojstri vrh
Štrbenc Emil 1928
Sedlani, p. 1945 Okiči
Štrukelj Alojz 1905
Tatabanja, Madžarska
Štrumbelj Franc-Hasan 1920
Tomišelj
Štrumbelj Jakob-Jaka 1915
Tomišelj
Štrumbelj Karel-Miloš 1909
Borovnica
Štrumbelj Miha
Štublar Martin 1923
Pugled
Štucin Jože 1921
Ljubljana
Štukelj Matija 1914
Dobliče pri Črnomlju
Štupar Jože 1915
Obhr pri Dragatušu
Šturm Ivan 1927
Prezid
Šturm Jože
Šturm Mirko 1928
Lavtari, Čabar
Šturm Anatolije
Pasja vas
Šturman Vinko 1926
Pasja vas, Primorska, p. 1944
Stehanja vas
Šubic Milan 1920
Ljubljana
Šubinidže Ajran
Šuligoj Vladimir 1923
Kal nad Kanalom
Šumar Miroslav 1907
Lovrenc
Šuperger Jože 1904
Liboje
Šuštaršič Alojz 1920
Šuštaršič Anton
Šuštaršič Franc
Šuštaršič Janez 1908
Roženpelj, Trebnje
Šuštaršič Jože 1928
Petrova vas pri Črnomlju
Šuštaršič Roman
Dolenjske Toplice
Šušteršič Tone 1926
Gornja Paka pri Črnomlju
Švab Anton 1925
Bosljiva Loka
Švajger Franc 1927
Črnomelj
Švajger Ivan 1900
Ribnica na Pohorju
Švajger Tone 1925
Čudno selo
Šveigl Branko 1926
Kočevje
Švelc Franc 1914
Dolenja vas pri Cerknici
- Tabatadži Ivan-Veno-Evgen 1907
Gruzija
Tance Franc 1903
Sela pri Osilnici
Tavčar Franc 1917
Škofja Loka, p. 1944
Tegelj Pepca
Tekavc Franc 1925
Ribnica
Tekavc Karel 1927
Gomilsko
Temirop Abildjan
Temirop Hajdar
Teropšič Alojz 1918
Harinja vas pri Novem mestu
Teropšič Franc 1924
Novo mesto
Težak Jože 1900
Dragomlje vas, Metlika
Tič Ferdinand 1903
Timankovec Sejtahna 1913
Bogotoja, p. 1944 pri Ribnici
Tišler Rudolf 1929
Litija, p. 1944 Žužemberk
Tkalcich Anton 1917
Škofja Loka
Tleunjezov Matmurat
Todažde Kostantin
Tomac Franc 1903
Sela — Osilnica
Tomažič Franc
Tomažič Franc 1925
Huje, Ilirska Bistrica
Tomažič Jože 1920
Tomažič Maks
Tomažič Stanko
Tomc Miha 1914
Dragatuš
Tomc Pavla 1925
Bučna vas
Tomec Franc 1903
Osilnica
Tomec Jože 1916
Kočevje
Tomsasi Frakli
Toplišek Martin
Topolovšek Anton 1908
Videm — Krško
Tovornik Ivan-Aleksander 1913
Alfessen — Avstrijia, p. 1944
Ribnica
Trampuž Hudelje-Matija 1910
Gornji Suhor pri Metliki
Trampuž Josip 1902
Dob
Trampuž Rudolf 1906
Gornji Suhor pri Vinici
Tratar Nace 1907
Tratar Julij-Julče 1917
Pavla vas, Tržišče, p. 1944
Dobrníč
Tratnik Vinko 1923
Lutško selo, Otočec ob Krki,
p. Otočec
Trček Ciril 1915
Ljubljana
Trdič Stanko 1926
padel 1944 Sela pri Šumberku
Trefalt Ivan

Trinko Ernest 1922
 Razvanje, Maribor
 Trlep Franc 1907
 Trebelno
 Troha Milan
 Tršič Dušan 1924
 Bakar, Hrvaška
 Tršič Dušan 1924
 Bakar, Hrvaška
 Tršič Olga 1925
 Kočevje, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Tul Ivan
 p. 1944 Velika Slevnica
 Turenhar Anton 1926
 Ljubljana
 Turk Alojz
 Turk Anton
 Turk Drago 1916
 Strojčja vas
 Turk Franc 1928
 Novo mesto
 Turk Ive
 Turk Jakob-Jaka 1906
 Novi Kot
 Turk Jože
 Turk Miha 1923
 Tanča Gora, Črnomelj
 Turk Rafael 1923
 Strojčja vas
 Turk Vjekoslav 1917
 Gerovo
 Turk Vladimir 1913
 Osilnica
 Turnšek Stanko
 Tursije Sabro 1907
 Stari Abone, p. 1944 Ribnica
 Turšič Franc 1916
 Cerknica, p. 1945 Okiči
 Turšič Franc 1915
 Brezovica
 Turšič Stane 1921
 Brezovica
 Tušar Stane 1922
 KamenčeL
 Tušek Anton
 Udešič Janko
 Udovč Anton 1906
 Dolenja vas, 1943 ob Kolpi
 Udovč Ivan 1921
 Repče, Trebnje
 Udovč Vinko 1906
 Vrh, Šentrupert
 Udovič Karel 1924
 Jablanica
 Uhermik Janez
 p. 1944 Pjjava Gorica
 Uhermik Franc-Stane 1914
 Šentrupert, p. 1944 Orlaka
 Ujčič Jože
 Ukmar Leon 1926
 Ulaga Franc 1908
 Rečica
 Ulašič Vilijam 1912
 Pavičiči
 Ulčnik Franc 1908
 Zagaj, Bistrica ob Sotli
 Uljančič Franc 1912
 Jablanica, p. 1944
 Umer Ivan 1914
 Marezige
 Urazakov Turke
 Urbančič Rafael-Rafel 1921
 Kriška Reber
 Urbas Franc-Suljo 1909
 Cerknica
 Uremirovič Zvone 1922
 Krasna
 Urger Stanko 1922
 Mačkovje, Trst
 Urh Franc 1926
 Črni Potok
 Urh Maks 1926
 Črni Potok, p. 1944
 Uršej Jožef 1905
 Mislinje
 Uršič Franc
 Preserje, p. 1944 Polom
 Uršič Jože
 Usar Milka
 Ustar Jože 1905
 Litija
 Ustinar Aleksij 1922
 Pahanovo, Rusija
 Ušaj Jože 1904
 Šampas, Nova Gorica
 Uta Jože
 Utajev Usbej
 Utešin Janko 1925
 Vinica
 Vajda Martin 1908
 Ajdovščina, p. 1944
 Sela pri Šumberku
 Vajhauzer Martin
 Valant Tone 1922
 Sevnica
 Valant Jože 1919
 Sevnica
 Valjavec Darinka 1922
 Rakek
 Vatovec Franc 1916
 p. 1945 Veliko Lipnje
 Vatovec Karlo 1912
 Orehek, p. 1944
 Vatovec Rinaldo
 Vatovec Silvo
 Vatovec Vlado 1925
 Petelinjek
 Vauk Josip 1923
 Vavtar Jože
 Vebale Anton
 Vegant Ivan 1907
 Podšentjur, Litija, p.
 Vehar Stanko 1910
 Smilenja vas, Novo mesto, p. 1944
 Makoše
 Vehar Vincenc 1911
 Ledina, Spodnja Idrija
 Vehovar Leopold
 Weis Božo
 Weiss Anton 1914
 Črnomelj
 Veitkoncer Martin 1921
 Škale, Velenje
 Velcer Rado 1926
 Limbuš, Maribor, p. 1944
 Veljak Angel 1919
 Sv. Anton, p. 1944 Makoše
 Vene Karel 1923
 Kostanjevica
 Venek Franc
 Vengust Janez 1923
 Vergota
 Veršnik Aleš 1928
 Tirosek, Gornji Grad
 Vesel Ivan 1915
 Lazec-Draga
 Vesel Jože 1914
 Črni Potok
 Vesel Peter
 Veselič Miko 1920
 Vrhovci
 Veselič Nikolaj 1925
 Purga, Adlešiči
 Veselov Nikandrojevič Viktor
 Vetešek Franc
 Vezovišek Ludvik 1911
 Hrastrnik
 Vicič Srečko
 Vičič Jože 1927
 Stara cerkev
 Vičič Stanko 1926
 Dolnji Zemon, p. 1944 Hrovače
 Vičič Stanko 1925
 Dolnji Zemon, p. 1944
 Velike Lašče
 Vider Rudolf-Marjan 1905
 Malo Mlačevo
 Vidregar Karel 1908
 Vače
 Videtič Marko
 Vidic Franc 1917
 Otočec, p. 1944 Mali Lipovec
 Vidic Franc 1910
 Gradišče, p.
 Vidic Ivan
 Vidic Zvone 1926
 Pragersko, Slovenska Bistrica
 Vidmar Božena-Zenka
 Sedraž
 Vidmar Martin 1910
 Hinje, p. 1943 Brod na Kolpi
 Vidmar Miha
 p. 1943 Rakitna
 Vidnjavič Mirko 1925
 Ogulin, Vinica
 Vidoš Peter
 Vidovič Viktor
 Šalka vas, Kočevje
 Vidrih Alojz 1902
 Podgrad
 Vincec Janko
 Virant Anica-Ančka
 1924 Ljubljana
 Visočnik Julija 1918
 Dobje pri Planini
 Vizintin Josip 1906
 Piran
 Vlašič Anton 1928
 Kočevje
 Vlašič Vilhar 1912
 Črnomelj
 Vodišek Marjan

- Vodopivec Anton 1908
Šmartno ob Dreti, p. 1944
Velike Lašče
- Voglar Josip 1910
Leskovec pri Krškem
- Vojnovič Aleksander
Volf Ivan 1923
Ložec, Osilnica
- Volko Drago
Wolmut Jože 1904
Ljubljana
- Vončina Valentin 1927
Črni Vrh
- Vouk Karel 1906
Planina
- Vovk Anton 1926
Stari trg
- Vovk Franc-Brane 1918
Novo mesto
- Vovk Ivan 1899
Sevnica
- Vovko Ivan
Vovko Jože 1912
Žaloviče, p. 1943
Jelenje pri Sušaku
- Vozel Albin 1904
Trbovlje, p. 1943 Travna gora
- Vozel Anton-Viko 1922
Golče pri Zagorju
- Vraničar Jože 1908
Naklo, Črnomelj
- Vrbec Ladislav
Vrbinc Tone-Nebošme 1917
Bizovik, p. 1943 Ilirska Bistrica
- Vrh Franc 1925
Dolnji Zemon
- Vrh Rudolf
Vrhunc Marko 1922
Ljubljana
- Vrličič Dušan
Vučak Franc 1911
Zamušani — Ptuj
- Vučak Vincencij 1925
Vodice
- Vujnovič Milan 1923
Ogulin
- Vuk Ivan 1913
Miklavž, p. 1944 Dane pri Ložu
- Vukelič Milan 1923
Ortnek
- Vukšenič Stanko 1923
Metlika
- Zabukošek Milutin-Ahac p. 1944
Zadnik Maks
Zalren Jože
Zagorc Jože-Tomo 1920
Javrovnica, Šentjernej
- Zagornik Ivan
Zahar Edvard 1924
Jezero
- Zahar Milan 1925
Boršt
- Zajc Alojz 1926
Kal pri Zagradcu, p. 1943 Podpeč
- Zajc Anton 1903
Zgornje Pobrežje
- Zajc Anton 1926
Podhom
- Zajc Janez 1921
Ljubljana
- Zajc Jože
Kočevje pri Črnomlju
- Zajc Leon
Zakošek Edvard 1921
Zagorje, p. 1944
- Zakrajšek Albina
Konca vas, Stara Cerkev
- Zakrajšek
Stara Gora
- Zakrajšek Alojz
Kočevje
- Zakrajšek Angel
Zakrajšek Jože 1902
Cleveland, ZDA
- Zalar Janez
Zalaznik Metod 1922
Ljubljana
- Zaletel Bojan 1920
Postojna
- Zalokar Anton
Zaman Anton-Blaž 1924
Šentrupert, p. 1944 Straža
- Zaman Marjan 1925
Hom, Šentrupert
- Zamer Mario 1922
Torviskoza — Italija
- Zankin Šime 1926
Prilog, Dalmacija
- Zapušek Marko-Majski 1906
Hrastnik
- Zarnik Franc
Zavodnik Franc-Jon
Trebnya Gorica, Krka
- Završnik Miro
Zbačnik Ivan 1923
Loški Potok
- Zdravič Matija 1927
Nova sela
- Zelik Jože 1910
Novo mesto
- Zelnik Pavel
Zemavec Pavel 1925
Žiri
- Zemljak Franc 1909
Blanca
- Zemljak Anton
Zenkov Marko
- Zgonc Alojz 1913
Veliki Osolnik, Rob
- Zgonc Edvard
Zgonc Rajko
pogrešan
- Zgrablič Stane 1924
Vremski Britof, Sežana
- Zidar Franjo-Jazbec 1917
Dolga Njiva, p. 1944 Težka voda
- Zmareli Evstahij 1923
Tako
- Zobec Anton 1925
Dane, Ribnica
- Zobec Jože 1909
Trst, p. 1944 Hinje
- Zorc Engelbert-Dušan 1926
Kaplja vas, Tržišče
- Zorc Franc 1913
Brezovica
- Zorgut Stanko 1927
Vipolže
- Zorinc Franc
Zorko Drago 1928
Zagorje
- Zoržut Aldo
Zrimšek Franc 1917
Kočevje, p. 1943 Vrbovsko
- Zrimšek Franc 1909
Dolenja vas, p. 1945 Škofljica
- Zupan Anton 1924
Šentrupert
- Zupan Avgust 1926
Trbovlje
- Zupan Vitomil 1914
Ljubljana
- Zupanc Rudo-Jože 1905
Dolenjske Toplice
- Zupančič Franc 1923
Verdun pri Uršnih selah
- Zupančič Franc 1922
Šmartno v Rožni dolini
- Zupančič Jože 1915
Ig
- Zupančič Leopold
Zupančič Martin 1921
Sv. Jurij
- Zupančič Mirko 1921
Ljubljana
- Zupančič Niko 1922
Krasinec, Metlika
- Zupančič Vivold
- Žabkar Ivan
Žagar Alojz 1902
Osilnica
- Žagar Anton
Osilnica
- Žagar Anton 1922
Kočevje
- Žagar Anton 1902
Stara Fužina
- Žagar Franc 1922
Podvrh — Osilnica, p. 1944
na Primorskem
- Žagar Ivan 1907
Slovenj Gradec
- Žagar Janez 1911
Damelj pri Črnomlju
- Žagar Jože 1927
Stari trg, Črnomelj
- Žagar Jože 1921
Osilnica
- Žagar Jože 1920
Osilnica, p. 1945
- Prevole pri Hinjah
Žagar Jože 1918
Podvrh, Osilnica
- Žagar Pepi
Žagar Stane 1914
Bezgarji, Hrvatska
- Žagar Štefan 1912
Osilnica
- Žagar Vinko 1905
Luče ob Savinji
- Žanski Franc
Mala Gora pri Kočevju
- Žarn Ivanka 1924
Trbovlje

Žbontar Franc
 Sodražica, p. 1943 Vrbovsko
 Žefran Jože 1912
 Veliki Gaber
 Železnik Franc
 Železnik Stanko
 Željko Anton
 p. 1944 Stehanja vas
 Željko Jože 1919
 Metlika
 Žerbo Dušan 1912
 Tinjen, Koper
 Žerjal Benjamin
 Žerjal Srečko 1913
 Dolina Trst
 Žiberna Jože 1926
 Velike Brusnice, p. 1944 Kočevje
 Žibert Antona 1926
 Dobrava

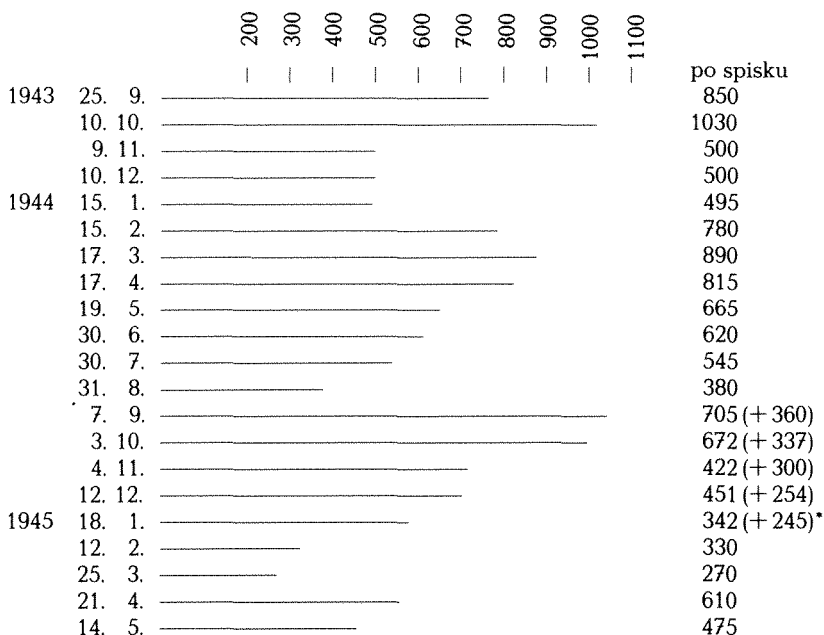
Židan Ivan 1924
 Ljubljana, p. 1944 Velike Pece
 Žitnik Stana 1903
 Ljubljana
 Živic Alojz
 Žlindra Anton 1909
 Zadolje, Ribnica
 Žnidar Alojz 1923
 Hrastovec, Poljčane
 Žnidaršič Alojz 1916
 Zavratec, Sevnica
 Žnidaršič Anton-Tonček 1926
 Žužemberk
 Žnidaršič Franc 1918
 Dobrnič, p. 1945 Ojstri vrh
 Žnidaršič Janez-Jere 1904
 Bločice
 Žnidaršič Jože

Žugelj Alojz 1926
 Dolnje Dobravice, Gradec
 Žugelj Franc 1928
 Talčji Vrh, Črnomelj
 Žugelj Jože 1927
 Krupa, Semič
 Žukovec Alojziji 1912
 Dobrnič
 Žulič Franc 1923
 Dolenje Vrhpolje
 Žumanazarov Andrej
 Žunič Peter
 Žurga Jože 1923
 Strojčiči, Kočevje
 Žužek Anton
 Borovec pri Karlovcih
 Žveglič Franc 1913
 Sevnica
 Žveplan Ivan

Spoštovani bralec!

Kljub dolgotrajnemu delu na seznamu se zavedamo tudi morebitnih napak. Te so v marsikaterem primeru posledica netočno vpisanih imen oziroma nepopolne evidence borcev na terenu. Tudi uporabljena arhivna dokumentacija je v več primerih podobno obremenjena. Ker nam čas ni dopuščal v celoti preveriti vseh naslovov, se za primere netočnosti vnaprej opravičujemo.

ŠTEVILČNI PRIKAZ GIBANJA BRIGADNEGA MOŠTVA PO MESECIH

* ----- številke v oklepaju, za 4. bataljon 9. brigade (bivši Istrski odred)

Prikaz upošteva brigadna in divizijska poročila, brigadna partijska poročila in operacijski dnevnik 7. korpusa za čas od 30. 9. 1944 do 25. 4. 1945. Podatek za april 1945 šteje tudi 280 ljudi, ki so bili dodeljeni iz 5. prekomorske brigade.

VSEBINA

UVOD	5
USTANOVITEV DEVETE BRIGADE	8
Vojaško-politični položaj poleti 1943	8
Ljubljanska pokrajina in kapitulacija Italije	11
Zapadnodolenjski odred	15
Ustanovitev Devete	20
Opombe	25
 NAPADI IN SPOPADI PRED LJUBLJANO	 27
Proti zadnjim belim postojankam	28
Na tržaški progi	31
Prva preizkušnja	35
Zavarovanje zbora odposlancev v Kočevju	39
Od tržaške proge h Kolpi	42
Opombe	48
 V VELIKI NEMŠKI OFENZIVI	 49
Načrt za uničenje	50
Obrambni boji ob Kolpi	53
Ajbelj	59
Med drugo fazo ofenzivne operacije	65
Manevriranje Prvega bataljona	69
Med Ribniško in Loško dolino	71
Zbor v Suhi krajini	76
Izgube in izkušnje	81
Opombe	87
 V GORSKEM KOTARJU	 89
Od Poloma do Mrkoplja	90

Okupatorjevi pomagači	97
Dve zmagi v eni noči	99
Napada na Vrbovsko	103
Prvi napad (11. decembra 1943)	105
Drugi napad (15. do 20. decembra 1943)	108
V blokadi Ogulina	116
Boj od Brestovca do Gomirja	123
Pot Drugega bataljona	128
Vrnitev v Slovenijo	131
Opombe	134
 BOJ ZA RIBNICO	 137
Nad sovražne kolone	139
Med Škofljico in Turjakom	143
Boji na kočevski komunikaciji	154
Trikrat zapored Ribnica	160
Udarec v Makošah	167
Spet Ribnica	174
Drugi bataljon za Istro	177
Na območju Hinj	179
Petič in šestič Ribnica	182
Opombe	190
 MED OFENZIVO 7. KORPUSA	 193
Domobranstvo kot kvislinška vojska	193
Boji pri ortneškem gradu	195
V širšem zavarovanju korpusne operacije	199
Uspešni boji na Kačji ridi	204
Podpora napadu na Tržišče	212
Opombe	220
 SOVRAŽNIKOVA NAPADALNOST POLETI 1944	 223
Med Krko in stiškim območjem	223
Prvič nad predor	232
V rajonu Št. Vid	236
Na desnem bregu Krke	243
Hud poraz pri Šmarju	246
Pod Mokrecom	258
Opombe	263

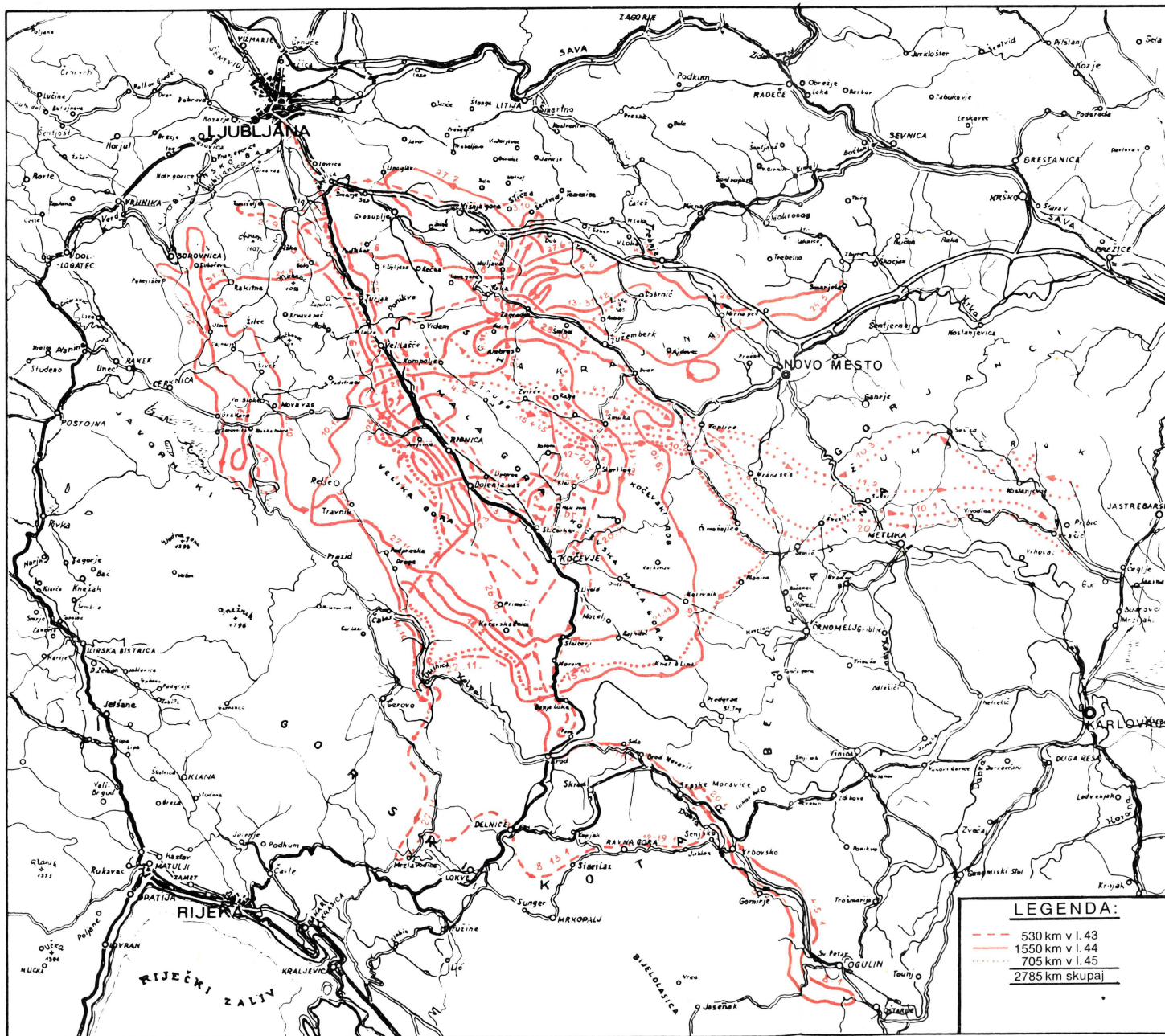
NA NOTRANJSKEM	267
Obrambni boji v Loški dolini	267
Popolnjevanje brigade z moštvom	274
Bližje tržaški progi	277
Šampetov most	281
Nemško-domobranska ofenzivna akcija na Notranjskem	288
Opombe	294
 BOJI V SUHI KRAJINI	 297
Na območju Hinj	297
Orlaka	304
Vnovič pri Hinjah	307
Sovražnikov vdor v Belo krajino	310
Napad na Kočevje	313
V zatišju pred razpletom	318
Četrta bataljon v Istri	321
V bojih od Ostrega Vrha do Velikega Lipja	327
Opombe	335
 ZADNJI BOJI ZA OSVOBODITEV	 339
Boji za Stransko vas	340
V Pisarovino	344
Pod Gorjanci	346
V ognju Suhe krajine	350
Boji na območju Roga	357
Tja do bele Ljubljane	366
Opombe	374
 SESTAVA BRIGADE IN NJENO NOTRANJE ŽIVLJENJE	 377
Enote	377
Službe	380
Štabi	386
Vojaška in politična vzgoja	388
Kulturno-propagandna dejavnost	393
Opombe	397
 SKLEPNA BESEDA	 399
POVELJNIŠKI KADER	401

KAZALO VOJAŠKIH ENOT IN USTANOV	405
KAZALO OSEBNIH IN KRAJEVNIH IMEN	409
SEZNAM BORCEV IX. SNOB KOČEVSKO	425
ŠTEVILČNI PRIKAZ GIBANJA BRIGADNEGA MOŠTVA PO MESECIH	447
VSEBINA	449

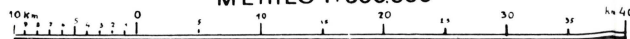
Knjižnica NOV in POS št. 13 — Ureja komisija za zgodovino pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije — Velimir Kraševac-Igor, 9. KOČEVSKA BRIGADA — Rokopis odobrila komisija za zgodovino na seji dne 16. marca 1990 — Strokovna recenzenta prof. dr. Tone Ferenc in Jože Novak — Lektor Miroslav Ulčar — Oprema Marjan Nosan — Skice Vladimir Štimac in Alojz Ravnik — Založnik Revija Obramba, za njo Darko Petelin — Natisnila in vezala tiskarna Kočevski tisk, 1000 izvodov — Kočevje 1991.

PREGLED

POHODOV 9. BRIGADE od 14. 9. 1943 do 9. 5. 1945. leta

MERIL 1: 300.000

Deveta brigada je bila bojna vojaška enota, gibčna in samostojna, pa vendar vedno del 18. divizije in slovenske narodnoosvobodilne vojske. V njej so se bojevali ljudje iz vse Slovenije in tudi od drugod (Rusi, Italijani itd.). Bila je zelo pomemben ustvarjalec bratstva in enotnosti. Njeni borci so bili najboljši tovariši Hrvatom in Srbom v Gorskem Kotarju. V začetku je bilo v njej zlasti veliko prostovoljcev in mobilizirancev s Kočevskega, pozneje pa je bil viden delež Primorcev in Istranov. Po socialnem izvoru so bili borci večinoma kmečki sinovi in delavci, veliko pa je bilo tudi izobražencev.

(Tone dr. Ferenc,
Domicili v slovenskih občinah)

